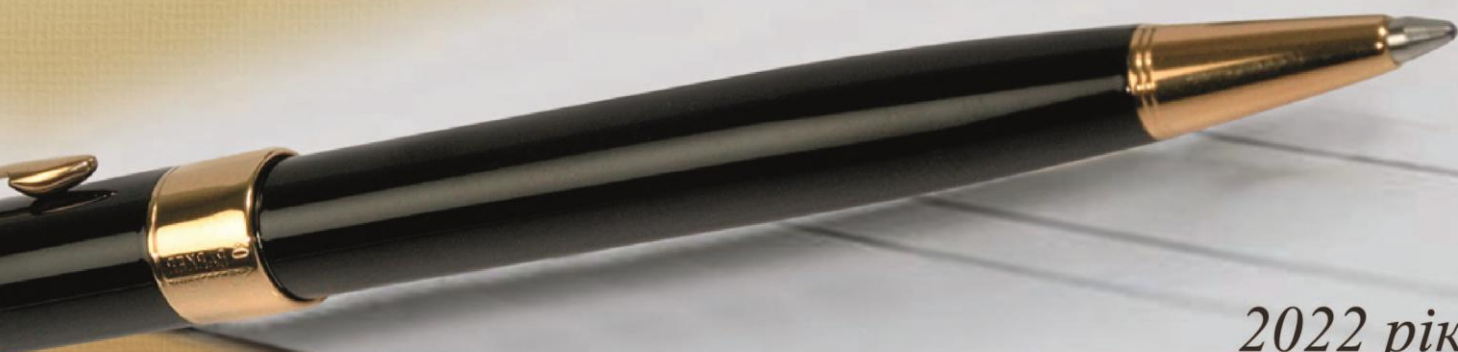

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

*Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти
і молодих учених*

2022 рік

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

**Фінансові аспекти
розвитку економіки України:
теорія, методологія, практика**

**Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти
і молодих учених**

*Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 4 від 22.11.2022 р.*

*Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету
протокол № 4а від 21.11.2022 р.*

Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених підготовлено за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України», яка проводилася 16 листопада 2022 р. на базі Хмельницького національного університету.

Голова редколегії:

Хрущ Н. А., д.е.н., проф., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Члени редколегії:

Квасницька Р. С., д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Форкун І. В., к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Ларіонова К. Л., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Доценко І. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Матвійчук Л. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Пристапа Л. А., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Сидорчук І. П., к.е.н, ст. викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Гордєєва Т. А., ст. викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Олійник А. В., ст. викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Технічний секретар редколегії:

Доценко І. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). Хмельницький : ХНУ, 2022. 130 с.

У збірнику подано статті, що відображають результати наукових досліджень молодих учених, здобувачів вищої освіти за напрямками: стратегічні напрями розвитку інновацій в фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції; інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансового ринків; фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки; фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції; фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів; загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції.

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету за адресою: <https://fbss.khmn.u.edu.ua/>

УДК 338:33(477)

Зміст

1. Стратегічні напрями розвитку інновацій у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції

Tulai O., Alekseyenko L. PUBLIC SERVICE MANAGEMENT: INNOVATIVE APPROACHES IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION	7
Гонтаренко Ю. Д., Богуславська С. І. ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
Гуменюк В. Р., Матвійчук Л. О. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ	10
Драган Р. М., Сачинська Л. В. УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НЕЙЛ»	12
Кудрик Н. В., Приступа Л. А. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-МАЙНОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВА У КРИЗОВИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ	14
Кудря О. В., Янковська В. А. ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ОДИН З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	17
Маркевич А. А., Веселовський А. В., Хрущ Н. А. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ	18
Тіхман В. Я., Форкун І. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	20
Ходзицька В. В. НЕФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ КРОКИ.....	24

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Безимська Ю. В., Сидорчук І. П. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	26
Блажівська А. С., Ларіонова К. Л. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	28
Блажівська А. С., Сидорчук І. П. РИЗИКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
Буга Є. Р., Олійник А. В. ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛІВ ТА ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ	32

Гетель В. В., Добровольська О. В. ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ	36
Гуменюк К. С., Матвійчук Л. О. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ	39
Желіховський А. Л., Логінова Б. В., Хрущ Н. А. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	41
Колядич М. С., Качула С. В. ВІРТУАЛЬНИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	44
Костиріна Д. В., Гордєєва Т. А. ТРЕНДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	45
Петрушка Н. О., Олійник А. В. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ СЕК'ЮРИТИЗАЦІЇ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ	47
Січкач Н. О., Красномоєць В. А. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ	50
Слободянюк В. С., Доценко І. О. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ УСТАНОВОЮ	51
Стахурська А. А., Приступа Л. А. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	54
Ступаківський К. А., Сидорчук І. П., Хрущ Н. А. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ	56
Танасієнко В. П., Ларіонова К. Л. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВИДІВ ТА ЧИННИКІВ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ	59
Ушаков С. О., Добровольська О. В. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	62
Філіпенко Д. О., Олійник А. В. АНАЛІЗ СТАНУ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	64
Хмиз О. М., Ларіонова К. Л. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	68
Цимбал Л. М., Внукова Н. М. ВИКОРИСТАННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ	71
Шиш Ю. Ю., Красномоєць В. А. ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У РЕКЛАМІ	73

3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки

Азарянський А. В., Яцюк Н. В., Стадник В. В. ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	75
Вудвуд В. В. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ.....	77
Самчук К. В., Тищенко В. Ф. ДЕКЛАРУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ПРИ ПЕРЕВЕЗЕННІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.....	80
Фірчук М. С., Рилєєв С. В. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	82
Харчишина К. Д., Форкун І. В. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ.....	84

4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції

Вдовенко Н. М. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА АКВАКУЛЬТУРИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	87
Каращук Г. С., Руденко І. В. ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	88
Мирончук А. О., Доценко І. О. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	91
Моголівець Є. П., Масюк Ю. В. ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ.....	94
Фербей Г. М., Рилєєв С. В. ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ЙОГО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	96

5. Фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів

Петрищева К. Г. СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	100
Рябцев Д. О., Юрко І. В. ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РЕСУРС ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	103

**6. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки
в умовах євроінтеграції**

Бондаренко А. Ю., Шишкова Н. Л.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРА
ПРИ РОЗГЛЯДІ ШАХРАЙСТВА ТА ПОМИЛОК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....107

Брусов Н. О., Гудзь Т. П.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... 109

Григорян О. О.

ОЦІНКА НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
НА РІВЕНЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ..... 111

Дзюба Д. В., Шишкова Н. Л.

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 114

Катерняк О. В., Христенко Г. М.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ 115

Книш Д. А.

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 117

Матюшенко Н. Р., Богуславська С. І.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ 119

Москальова Ю. Є., Ярова О. А.

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 121

Нечитайло І. Ю., Остапенко В. М.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 123

Попель С. А.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПОДАННЯ
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРИБУТТЯ 126

Семряга Б. В., Форкун І. В.

КОМУНАЛЬНИЙ КРЕДИТ І ЙОГО ФОРМИ 128

1. Стратегічні напрями розвитку інновацій у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції

Tulai O., Alekseyenko L.
West Ukrainian National University,
Ternopil
Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management
of the West Ukrainian National University,
Ivano-Frankivsk

PUBLIC SERVICE MANAGEMENT: INNOVATIVE APPROACHES IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Relevance of research. No economy in the world will achieve the desired development without a reliable and effective education system for civil servants. In Ukraine, the project "Support for the comprehensive reform of public administration in Ukraine" is being implemented, which is financed by the European Union, in partnership with the Ministry of Justice of Ukraine, the National Agency of Ukraine for Civil Service, and the Ukrainian School of Government.

Analysis of recent research and publications. In today's world, to have a decent education system and properly trained personnel, significant financial investments from the state are necessary. Honcharuk N., Artemenko N. Prudius L. update the management of managerial personnel in the sphere of civil service of Ukraine and modern trends in the formation of personnel potential [1, pp. 199–209; 2, pp. 42–51]. The effectiveness of the implementation of the rational use of financial, technological, material, intellectual, and other resources requires a digital transformation of the educational activities of higher education institutions in Ukraine in the conditions of war [3, pp. 7–10].

The purpose of the article. The functioning of the education system in the conditions of martial law is characterized by the search for new approaches to the organization of the educational process, and effective pedagogical and information technologies.

Presenting main material. An important step on the way to reforming the education system of civil servants is the awareness of the modern "global-stage understanding of social development and institutional transformations for the sustainable development of society in the context of the internationalization of higher education and science" with the need for interaction between systems (the global system, a component of international integration, internationalization processes) [4, pp. 30].

When training students of higher education for the personnel management service of state bodies, it is worth considering that personnel management in the public service is a complex process. First, the work at the high level of state institutions depends on the efficiency and effectiveness of personnel management technologies. Secondly, when training personnel, the following components should be taken into account: the organizational structure of personnel management; informational and methodological support of the personnel management system; personnel management technologies. Thirdly, following the Law of Ukraine's "On Civil Service" [5] the personnel management service is the main assistant to the head of the civil service in the state body in the exercise of his powers in the field of personnel management.

The personnel management service has the right to: together with other structural divisions, check and monitor compliance with the rules of internal service procedures; interact with the structural divisions of the state body; on behalf of the head of the civil service, represent the state body in other bodies of state power, local self-government bodies, enterprises, institutions and organizations on issues within its competence.

It is worth noting that, upon agreement with the head of the civil service, it is possible to participate in conferences, seminars, meetings, and other events related to personnel management and organizational development. Note that the main role in personnel management in a state body is played by the head of the personnel management service, who ensures the career planning of civil servants.

Based on the results of the control measures, the National Agency of Ukraine on Civil Service issues gave suggestions to the heads of state bodies regarding the improvement of activities related to ensuring conditions for citizens to exercise the right to public service, elimination of identified inconsistencies and/or violations, as well as prevention of violations of the law. Note that during martial law, compared to the same period in 2021, the number of identified violations committed by managers and personnel management services of state bodies decreased by a total of 18 % relative to one control object; the number of violations in terms of the organizational and legal basis for exercising the right to public service decreased by 1.5 times; 2.5 times more violations related to entry into the civil service were found [6].

Conclusions. To stimulate innovative educational activities and the professionalism of the personnel, a system of incentives and responsibilities for a specific civil servant should be involved, aimed at implementing the tasks of state target programs and orders of state authorities, conducting applied scientific research, and scientific and technical (experimental) developments for the expansion of state values.

References

1. Гончарук Н., Артеменко Н. Планування кар'єрного розвитку державних службовців у контексті формування державної служби. Електронний журнал *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 4 (15). С. 199–209. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_04\(15\)/12gntnds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_04(15)/12gntnds.pdf).

2. Гончарук Н. Т., Прудис Л. В. Модернізація державної служби та управління людськими ресурсами в Україні. *Аспекти публічного управління*. ДРІДУ НАДУ. Дніпро : Вид-во «Грані». 2018. Т. 6, № 1–2. С. 42–51.

3. Ілляшенко С. М. Цифрова трансформація освітньої діяльності закладів вищої освіти України в умовах війни / С. М. Ілляшенко, Ю. С. Шипуліна, Н. С. Ілляшенко. *Вища освіта за новими стандартами: виклики у контексті діджиталізації та інтеграції в міжнародний освітній простір* : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 10 травня 2022 р. / редкол.: В. Богомолів ; Харків. нац. автомобільно-дорожній ун-т. Харків, 2022. С. 7–10. URL: https://drive.google.com/file/d/1rkQRD3/VxwdE8pu0DJ33Brw2cU_xCzpJF/view.

4. Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства : монографія / В. Зінченко, Н. Базелюк, М. Бойченко, Л. Горбунова, С. Курбатов, Ю. Мелков, О. Шипко ; за ред. В. Зінченка. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 199 с.

5. Про державну службу : закон України від 10.12.2015 р. № 889 (із змінами). Дата оновлення № 1928-IX від 02.12.2021. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/72725.html>.

6. НАДС узагальнено результати здійснення протягом I–III кварталів 2022 року заходів контролю за дотриманням умов реалізації громадянами права на державну службу. 21 жовтня 2022 року. URL: <https://nads.gov.ua/news/do-uvahy-kerivnykiv-derzhavnoi-sluzhby-ta-sluzhb-upravlinnia-personalom-nads-uzahalнено-rezultaty-zdiisnennia-protiahom-i-iii-kvartaliv-2022-roku-zakhodiv-kontroliu-za-dotrymanniam-umov-realizatsii-hromadianamy-prava-na-derzhavnu-sluzhbu>.

Гонтаренко Ю. Д., Богуславська С. І.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси

ПОНЯТТЯ ТА НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Сучасні умови економіки вимагають від підприємств більш інтенсивної діяльності в напрямку інноваційного розвитку, організації нових досліджень та розробок, впровадження нововведень, попередження та зниження ризиків шляхом стратегічного управління.

Тож інноваційна діяльність є одним із головних компонентів в забезпеченні успішного функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню поняття інноваційна діяльність та напрямів її впровадження присвячена велика кількість наукових досліджень та праць, в яких розкриваються всі сторони багатокомпонентного процесу, її особливості, можливі наслідки для підприємств та шляхи уникнення негативних впливів на діяльність господарства. Питання ролі інновацій в діяльності окремих підприємств та економіки в цілому посіли визначне місце в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних економістів та інших вчених. До них належать праці Полякова С., Степнова І., Адаменко О., Стадник В., Друкера П., Ніксона Ф., Йохна М., Мороз О. та багато інших.

Мета статті: розкриття поняття інноваційної діяльності та її особливостей, а також систематизація та опис напрямів її впровадження на підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Поряд з розробкою, пошуком, удосконаленням і подальшим впровадженням нових продуктів, послуг, процесів, систем, технологій на підприємствах стоїть інноваційна діяльність. Вона також безпосередньо пов'язана з віддачею ресурсів, їх розумним та економним споживанням, зростанням якості та рентабельності.

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» «інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг» [1].

Інноваційний тип розвитку – це певний спосіб економічного зростання, який засновано на постійному і систематичному впровадженні вдосконалень всіх господарсько-організаційних процесів, економічних систем, науково-технічний прогрес, який дозволяє перерозподілити використання ресурсів та формування конкурентних переваг [2]. Тому варто зазначити, що інноваційний розвиток потрібно розглядати, як процес системних і закономірних змін у будь-яких процесах підприємства, а його майбутній напрямок напряму залежить від економічного стану господарства, його потенціалу та очікуваних результатів.

Микитюк П. та Крисько Ж. в своєму посібнику з «Інноваційного розвитку підприємства» виділяють наступні напрямки інноваційного розвитку в умовах сучасної економіки:

- комплексна механізація та автоматизація;
- хімізація підприємства;
- електрифікація підприємства;
- електронізація підприємства;
- створення і впровадження нових матеріалів;
- освоєння нових технологій.

Перша являє собою широке впровадження на виробництві взаємопов'язаних машин, механізмів, приладів чи обладнання на всіх ділянках, де це можливо. Це сприяє підвищенню інтенсивності виробництва, зростанню продуктивності та зменшення трудомісткості виробництва, шляхом зменшення частки ручної праці. Таким чином, механізація витісняє ручну працю і замінює її машинами на основних і допоміжних технологічних операціях.

Автоматизація тут відповідає за повну чи часткову заміну людської частини виробництва, що дозволяє запровадити безперервне виробництво, адже машинам не потрібні обіді, вихідні, вони не хворіють та не втомлюються. Проте, варто зазначити, що це дуже коштовний і тривалий процес, а певні роботи просто не можливо замінити машинною працею.

Під хімізацією варто розуміти вдосконалення процесів шляхом впровадження нових хімічних технологій, сировини, матеріалів, продукції з метою інтенсифікації, одержання нових видів продукції та підвищення її якості. Це знижує витрати виробництва та підвищує ефективність компанії на ринку.

Електрифікація виробництва це процес впровадження електроенергії, як основного джерела енергії на виробництві. Вона стає підґрунтям для впровадження механізації та автоматизації, впроваджуються прогресивні технології. Методи електрофізичної та електрохімічної обробки дозволяють отримувати вироби більш складної геометричної форми, а лазери широко застосовуються для різання та зварювання металів, термічної обробки тощо.

Електронізація виробництва пов'язана з забезпеченням всіх підрозділів та служб необхідними електронними засобами від комп'ютерів та принтерів, до засобів супутникового зв'язку. Це підвищує продуктивність праці, скорочує час отримання інформації та збільшує швидкість виробничого процесу.

Створення та впровадження нових матеріалів з якісно новими ефективними властивостями (термостійкість, надпровідність, стійкість до корозії та радіації) дозволяє підвищити конкурентоспроможність продукції, що випускається. Це позитивно позначиться на прибутковості організації.

Розвиток нових технологій вирішує багато виробничих і соціально-економічних проблем. У процесі виробництва суттєво нові технології дозволяють збільшити обсяги продукції, що випускається, без використання додаткових факторів виробництва.

Висновки. Загалом, можна відмітити, що впровадження інновацій завжди впливає на економічну ефективність виробництва, на конкурентоспроможність продукції, забезпечує ефективне використання виробничих ресурсів, відкриває нові можливості тощо.

Вибір напрямку інноваційного розвитку залежить від можливостей і потреб підприємства, хоча тут варто пам'ятати, що всі вони взаємопов'язані, і часто не можуть існувати одне без одного. Тому така різноманітність можливих напрямів інноваційного розвитку підприємств вимагає стратегічного підходу до вибору з врахування всіх факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (Дата звернення 30.10.2022)
2. Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2012. 448 с.
3. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / П. П. Микитюк, Ж. Л. Крисько, О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, С. М. Скочиляс. Тернопіль : Принтер Інформ, 2015. 224 с.

Гуменюк В. Р., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Актуальність дослідження. Сучасні умови господарювання породжують необхідність для вітчизняних підприємств швидко реагувати та адаптуватися до ринкових змін, бути фінансово стійкими, платоспроможними та конкурентоспроможними. Основним завданням кожного суб'єкта господарювання є забезпечення достатнього обсягу фінансових ресурсів. Проте, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, нестабільності економічної ситуації, зростання вартості позикових коштів, значних інфляційних процесів, зростання цін на сировину та матеріали, знецінення національної валюти перед вітчизняними підприємствами досить гостро постає питання збалансування джерел формування фінансових ресурсів, шляхом як нарощення власних коштів так і залучення додаткових довгострокових та короткострокових ресурсів із зовнішніх джерел фінансування. Дефіцит фінансових ресурсів негативно впливає як на операційну так і на інвестиційну діяльність підприємств, спричиняє виникнення боргової залежності перед іншими суб'єктами господарювання, несвоєчасну сплату податків та зборів, що знижує їх ділову активність та рентабельність. Саме тому, питання управління фінансовими ресурсами підприємств в умовах нових економічних викликів потребують подальших наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансовими ресурсами знайшли відображення у наукових працях таких вчених як: О. Д. Василик, А. М. Поддєрьогін, Н. Н. Пойда-Носик, С. С. Грабарчук, В. М. Гриньова, В. О. Коюда та ін. Водночас залишаються невирішеними питання управління фінансовими ресурсами підприємств в умовах нових економічних викликів, що породжує необхідність всебічного їх дослідження.

Мета статті: дослідження основних елементів системи управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств в умовах нових економічних викликів.

Виклад основного матеріалу. Управління фінансовими ресурсами в сучасних умовах ведення бізнесу спрямоване на підвищення конкурентоспроможності, ринкової вартості й інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання. Якісне фінансове управління вимагає своєчасності прийняття рішень, безперервності, послідовності та комплексності застосування методів та інструментів, завдяки яким підприємство матиме змогу швидко адаптуватися до змін ринкової економіки.

«Управління фінансовими ресурсами є систематичним та безперервним впливом суб'єкта управління на фінансові ресурси з метою їх раціонального формування, розподілу та ефективного використання у процесі операційної, фінансової, та інвестиційної діяльності» [1, с. 192].

Об'єктом управління виступають фінансові відносини, які виникають між підприємством та його контрагентами.

Завдання управління фінансовими ресурсами полягають в наступному:

- формування необхідного обсягу фінансових ресурсів;
- оптимізація структури джерел фінансування діяльності підприємства;
- формування оптимальної системи використання фінансових ресурсів в розрізі основних напрямів діяльності підприємства;
- забезпечення гнучкої системи управління фінансовими ризиками з та розподілу фінансових ресурсів в умовах невизначеності зовнішнього середовища;
- забезпечення підвищення рівня ліквідності, платоспроможності та ділової активності підприємства;
- формування оптимальної системи фінансових відносин, які виникають між підприємством та його контрагентами.

Ефективне управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання доцільно формувати на основі наступних етапів:

- ідентифікація проблеми та формулювання цілей управління фінансовими ресурсами підприємств, які необхідно вирішити опираючись на минулий досвід та наявні дані;
- прийняття дієвих управлінських рішень щодо формування, розміщення та використання фінансових ресурсів і їх реалізація;
- розробка системи моніторингу, яка націлена на виявлення прогалин та слабких місць, аналіз результатів прийнятих рішень, що дозволить скоригувати заходи для досягнення намічених цілей [2, с. 80].

Систему управління фінансовими ресурсами необхідно розробляти в межах довгострокового та короткострокового періодах, що дозволить суб'єкту господарювання раціонально координувати дії на оперативному, тактичному та стратегічному рівнях та сформувати досконалішу модель управління. Пріоритетним напрямом управління фінансовими ресурсами на стратегічному рівні є забезпечення формування оптимальної структури джерел фінансування діяльності підприємства та забезпечення необхідним обсягом фінансових ресурсів довгострокових проектів. Пріоритетом тактичного рівня управління фінансовими ресурсами є розробка ефективної моделі розміщення коштів підприємства. На оперативному рівні управління фінансовими ресурсами відбувається залучення фінансових ресурсів необхідних для забезпечення господарської діяльності підприємства.

Висновки. Таким чином, управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання є складним, системним та безперервним процесом, який проявляється через вплив суб'єкта управління на фінансові ресурси з метою їх ефективного формування, раціонального розподілу та якісного використання у процесі здійснення операційної, фінансової, та інвестиційної діяльності. Під час управління фінансовими ресурсами доцільно дотримуватися комплексно-системного підходу, що дозволить підприємству реалізувати фінансову політику та сформувати стратегічно орієнтовану системну модель управління формуванням, розміщенням та використанням фінансових ресурсів. Для досягнення поставлених завдань необхідним є формування інформаційної бази управління, проведення глибокого всебічного аналіз стану фінансових ресурсів, формування їх оптимальної структури, планування розподіл та фінансових коштів з врахуванням вимог ринку та рівня фінансової безпеки підприємства.

Розроблення дієвої системи управління фінансовими ресурсами, сприятиме нормалізації діяльності підприємства, оптимізації рівня прибутку, зростання ділової активності та вартості бізнесу, зміцнення ринкових позицій.

Література

1. Байрак О. М. Теоретичні аспекти управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2013. Вип. 83. С. 189–196.
2. Кондратенко Н. О., Новікова М. М., Спасів Н. Я. Розвиток системи адаптивного управління фінансовими ресурсами підприємства. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 78–84.

Драган Р. М., Сачинська Л. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «НЕЙЛ»

Актуальність дослідження. Для забезпечення ефективного менеджменту необхідно організувати управління витратами в різних аспектах, зокрема, за технологіями (звичайні, інтенсивні тощо), центрами відповідальності, видами продукції, що дозволяє всебічно аналізувати рівень витрат і визначати їх відповідність встановленим нормам і на цій основі розробляти власну політику управління витратами, застосовуючи ефективні методи і механізми на всіх рівнях управління.

Систему управління витрат було сформовано з метою надання управлінцям можливості контролю і прогнозування витрат, вибору найефективніших шляхів розвитку підприємства, а також подальшого прийняття оперативних управлінських рішень.

Ефективність функціонування підприємства багато в чому залежить від раціонального використання усіх видів ресурсів, що обумовлює необхідність поступового переходу до єдиної системи управління витратами.

Функціонування підприємств в цих умовах вимагає удосконалення методів і форм системи управління витратами та побудови адаптивних структур управління. Саме тому, виявлення і використання факторів економії ресурсів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідженні управління витрат у різний час займалися багато видатних вчених, як вітчизняних так і зарубіжних. Значний внесок у дослідження управління витрат приносили такі вчені як: Грецак М. Г., Давидович І. Є., Загородній А. Г., Карпова Т. І., Мудра Т. М., Пилипенко А. А., Піскун А. В., Чернобай Л. І. та інші видатні вчені. Згідно представлених літературних джерел реальним напрямом зменшення витрат є розробка системи управління ними.

На превеликий жаль, більша частина вивчених аспектів системи управління витратами базуються на окремих елементах дослідження, що не дає можливості розглянути дане питання комплексно.

Мета статті: дослідження існуючих методів управління витратами, які б базувались на економії та раціональному використанні ресурсів, їх аналізу та ефективності використання.

Виклад основного матеріалу. Управління витратами – це динамічний процес, який включає управлінські дії направлені на досягнення високого економічного результату діяльності підприємства.

Через зростання кількості господарюючих суб'єктів, із розвитком економіки важливою умовою для виживання підприємства у ринковому середовищі є раціональне управління витратами. Раціонально побудована система управління витратами на підприємстві дозволяє зменшити собівартість продукції, що виготовляється, оптимізувати рівень витрат безпосередньо на організацію бізнесу і на даній основі підвищити рівень фінансових результатів. Така система забезпечує більші можливості розширеного відтворення.

У теорії та практиці економічної діяльності трактування категорії «витрати» не є однозначним. Це, насамперед, зумовлено використанням різних підходів до вартісної оцінки використовуваних у процесі господарської діяльності економічних ресурсів. В.К. Скляренко стверджує, що затрати – це грошова оцінка вартості матеріальних, трудових, фінансових, природних інформаційних та інших видів ресурсів на виробництво й реалізацію продукції за певний період часу [1]. Проаналізувавши

термін «управління витратами» можна зробити висновок, що це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат, а також стимулювання їхнього зниження [2].

Для ефективної організації системи обліку витрат необхідно застосовувати економічно обґрунтовану класифікацію витрат за певними ознаками. Це сприяє кращому плануванню та обліку витрат, а також точності їх аналізу, виявленню співвідношень між окремими видами витрат і обчисленню ступеня їх впливу на рівень собівартості та рентабельності виробництва. Метою класифікації витрат є надання допомоги керівнику в прийнятті правильних, обґрунтованих рішень.

Існують такі основні методологічні системи управління витрат: «стандарт-костинг», «директ-костинг», «таргет-костинг», метод АВС та ін. Ефективність управління витратами суттєво залежить від вибору методів й інструментів управління та від їхнього оптимального використання. Основним завданням управління витратами є пошук шляхів найефективнішого використання наявних обмежених ресурсів за допомогою планування, калькулювання, обліку і контролю витрат внутрішньовиробничої діяльності.

Система управління витратами на підприємстві передбачає виконання всіх функцій управління, тобто функції повинні реалізовуватись через елементи управлінського процесу: прогнозування, планування, нормування, організація, калькулювання, мотивація та стимулювання, облік, аналіз, регулювання та контроль витрат [3].

Для прикладу було проведено аналіз системи управління витратами на ТОВ «Нейл» та сформовано механізм цієї системи, який полягає в наступному:

- організації обліку витрат відповідно до сучасних систем управління операційними витратами та створення інформаційної бази. Це необхідно для того, щоб правильно та вчасно зреагувати на зміни витрат на підприємстві і відповідно до цього прийняти необхідні рішення;

- проведення нормування витрат. Це робиться для того, щоб визначити граничні розміри окремих видів витрат;

- аналіз витрат. Це дасть змогу підприємству оцінити стан своїх витрат, а також оцінити ступінь раціоналізації здійснених витрат.

Ще одним із завдань, що сприяють ефективному функціонуванню підприємства являється оптимізація витрат. Ми можемо запропонувати для підприємства ТОВ «Нейл» наступні заходи щодо оптимізації витрат підприємства:

- перш за все ми пропонуємо підвищення технічного рівня виробництва, яке забезпечується впровадженням нової, прогресивної технології, застосуванням нових видів сировини і матеріалів;

- використання інноваційної техніки та обладнання; автоматизацію і механізацію виробничих процесів;

- зміну обсягу і структури продукції. Зміну номенклатури і асортименту; зниження матеріаломісткості і трудомісткості продукції;

- поліпшення використання ресурсів, застосування більш дешевих матеріалів, повторне їх використання, застосування безвідходності технології виробництва;

- вивчення виникнення причин браку та зниження собівартості за рахунок скорочення витрат від браку та інших непродуктивних витрат, що дасть можливість скорочення і більш раціонального використання відходів виробництва.

Висновки. В ході проведеного дослідження виявлено, що розробка ефективної системи управління витратами виробництва знижує можливість виникнення випадкових явищ які негативно впливають на діяльність підприємства, дозволяє вчасно передбачити дію негативних явищ і здійснити заходи задля їх усунення.

Отже, сьогодні, як ніколи, система управління витратами повинна бути спрямована на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік і аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Література

1. Фаріон В. Я. Сутність витрат як економічної категорії. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2013. Вип. 1 (49). С. 44–47.

2. Грещак М. Г., Гордієнко В. М., Коцюба О. С. та ін. Управління витратами : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2008. 264 с.

3. Піскун А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. № 4 (70). С. 55–59.

Кудрик Н. В., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-МАЙНОВИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВА У КРИЗОВИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Актуальність дослідження. Для сучасних умов господарювання характерні нестабільність, невизначеність та значна динамічність, що цілком очікувано може спричинити кризові явища в діяльності підприємств. Тому, однією із основних умов щодо успішного функціонування підприємства є забезпечення формування достатнього обсягу активів та пасивів, оптимізація їх складу та забезпечення ефективності використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з особливостями управління та здійснення оцінювання фінансово-майнового стану бізнес-структур присвячена різна економічна, наукова та навчальна література. Даною науково проблематикою займаються багато вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: Є. Брігхем, Т. Ганушак, С. Груб'як, В. Готра, С. Довбня, О. Зигрій, О. Кузьмін, О. Мельник, В. Савчук, Г. Азаренкова, І. Бланка, О. Брадул, Н. Верхоглядова, І. Косарева, О. Мицак, К. Орехова, Р. Чемчикаленко, А. Череп та ін. Однак, попри досить значну увагу з боку науковців до цієї тематики, вони залишаються гостроактуальними та потребують подальших досліджень.

Мета статті: дослідження актуальних аспектів управління фінансово-майновим забезпеченням підприємства у кризових умовах функціонування.

Виклад основного матеріалу. Стабільність діяльності підприємства та його фінансовий стан певною мірою залежать від того, яким саме майном розпоряджається підприємство, а також в які саме активи вкладається капітал, та розмір доходу, який вони приносять підприємству. Керівники підприємства мають точно усвідомити джерела ресурсів, за рахунок яких здійснюватиметься робота підприємства, а також в які саме сфери діяльності вони будуть вкладати свій капітал.

У багатьох джерелах [1–5 та ін.] фінансовий та майновий стан розглядають як два самостійні поняття, що доповнюють один одного. Отже, майновий стан прямо впливає на фінансовий, а фінансовий в свою чергу є однією серед якісних характеристик майнового стану, є структурною частиною, але за певними параметрами виходить за його межі.

Аналіз майнового стану підприємства має дуже важливе значення, адже від його розмірів і структури залежать обсяги діяльності підприємства, його платоспроможність і фінансова стійкість, і звичайно подальший розвиток.

За даними фінансової звітності ТОВ «АГРОДАР-БАР» проаналізуємо майновий стан підприємства протягом 2019–2021 років (див. табл. 1).

Зокрема, за даними таблиці спостерігаємо, що коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів, який у ТОВ «АГРОДАР-БАР» був менше 1 протягом аналізованого періоду, то це означає, що розмір необоротних активів перевищує розмір оборотних. Для підприємства недостатній розмір оборотних активів може призвести до певних збоїв у діяльності, а також відбудеться зменшення ліквідності та фінансової стабільності. Щодо коефіцієнту приросту майна, то його динаміка була нестабільною, так у 2019 р. простежується збільшення на 23 % відносно попереднього року, у 2020 р. навпаки зменшення на 10 % порівняно з 2019 роком, а у 2021 р. розмір активів зріс на 30 %, порівнюючи з минулим роком. Коефіцієнт мобільності майна, при оптимальному значення показника більше за 0,5, був меншим за норму, що вказує на низьку мобільність майна підприємства. Коефіцієнт реальної вартості майна натомість знаходився у межах норми та становив у 2019–2021 р. не менше 0,5.

Аналіз динаміки показників майнового стану ТОВ «АГРОДАР-БАР»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн		Темп приросту, %	
				2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів K_{en}	0,59	0,09	0,5	-0,5	+0,41	-84,75	+455,56
Коефіцієнт приросту майна $K_{лм}$	0,23	-0,1	0,3	-0,33	+0,4	-143,48	-400,00
Коефіцієнт мобільності майна $K_{мм}$	0,04	0,14	0,04	+0,1	-0,1	+250,00	-71,43
Коефіцієнт реальної вартості майна $K_{вм}$	0,46	0,71	0,65	+0,25	-0,06	+54,35	-8,45
Частка основних засобів в активах $Ч_{оз}$	0,44	0,7	0,63	+0,26	-0,07	+59,09	-10,00
Коефіцієнт зносу основних засобів $K_{зн}$	0,48	0,51	0,5	+0,03	-0,01	+6,25	-1,96
Коефіцієнт оновлення основних засобів $K_{он}$	0,003	0,04	0,12	+0,037	+0,08	+1233,33	+200,00
Коефіцієнт вибуття основних засобів $K_{вуб}$	0,0009	0,0002	0,0007	-0,0007	+0,0005	-77,78	+250,00
Коефіцієнт придатності основних засобів $K_{пр}$	0,52	0,49	0,5	-0,03	+0,01	-5,77	+2,04

Показник частки основних засобів в активах показує, яку питому вагу займають основні засоби в активах. Так, у 2019 році основні засоби у структурі активів ТОВ «АГРОДАР-БАР» займають 44 %, у 2020 році – 70 %, у 2021 році – 63 %. Нормативного значення цього показника не існує, адже показник залежить від роду діяльності підприємства, а для виробничого підприємства висока питома вага основних засобів є нормою.

Коефіцієнт зносу, що показує інтенсивність накопичення коштів для оновлення основного капіталу при рекомендованому значенні менше 0,5, знаходився в межах 0,48–0,51.

Коефіцієнт оновлення характеризувався дуже низькими рівнями – 0,0002–0,0009, а коефіцієнт придатності був в межах рекомендованого рівня – 0,5.

За результатами проведеного аналізу фінансової стійкості ТОВ «АГРОДАР-БАР» за 2019–2021 роки (див. табл. 2), можна віднести дане підприємство до четвертої групи – «кризовий стан». Проте, ТОВ «АГРОДАР-БАР» успішно працює і за останній аналізований період 2021 р. мало позитивний фінансовий результат, тобто прибуток. При наявній конкуренції за цим видом діяльності (послуги елеватора) та актуальності надання послуг у Вінницькій області його можна назвати цілком успішним.

Значна кількість українських підприємств має незадовільну структуру капіталу, тобто має нестачу власних коштів. Так, у ТОВ «АГРОДАР-БАР» від’ємний власний капітал.

Аналіз динаміки показників фінансової стійкості ТОВ «АГРОДАР-БАР»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн		Темп приросту, %	
				2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
Коефіцієнт співвідношення позиченого та власного капіталу K_c	-3,75	-3,73	-36,49	+0,02	-32,76	-0,53	+878,28
Коефіцієнт забезпеченості власним капіталом $K_{зв}$	-9,8	-4,23	-0,08	+5,57	+4,15	-56,84	-98,11
Коефіцієнт автономії $K_{ав}$	-0,36	-0,37	-0,03	-0,01	+0,34	+2,78	-91,89
Коефіцієнт маневрування K_m	-1,02	-0,24	-11,81	+0,78	-11,57	-76,47	+4820,83
Коефіцієнт постійного активу K_n	-1,73	-2,5	-23,69	-0,77	-21,19	+44,51	+847,60

Одним серед основних шляхів поліпшення фінансового стану у цій ситуації є акумуляція внутрішніх резервів підприємства, що можливо зробити за рахунок проведення реструктуризації активної частини балансу підприємства.

Також для покращення фінансово-майнового стану підприємства потрібно провести заходи із збільшення виручки від надання послуг елеватора. Для цього потрібно максимально залучати клієнтів та партнерів користуватись послугами елеватора. Для стимулювання можна скористатись різними способами: помірними зменшеннями цін, розміщенні реклами із переліком послуг тощо.

Наступним серед заходів удосконалення фінансово-майнового стану є зменшення собівартості надання послуг. Для цього найкращим методом буде економія усіх існуючих ресурсів, що використовуються на підприємстві, а також механізація та автоматизація процесу надання послуг, застосування покращених технологій, модернізація і заміна обладнання на підприємстві.

Наступним методом покращення фінансово-майнового стану можна виділити прогнозування та моніторинг діяльності підприємства. Для того, щоб контролювати та підтримувати фінансову стійкість ТОВ «АГРОДАР-БАР» потрібно постійно здійснювати моніторинг основних даних про його стан і зміни, що відбуваються. На основі цього можна розробити заходи, якими можна буде керуватись при виникненні проблемних та кризових ситуацій, впровадити плани прийняття ризикових рішень у нестандартному розвитку ситуацій.

Висновки. Таким чином, серед основних проблем управління фінансово-майновим забезпеченням підприємств в сучасних кризових умовах господарювання слід виокремити такі: недостатність обсягу фінансових ресурсів, що знижує можливості забезпечення необхідних темпів розвитку підприємства; неефективність формування структури активів; зниження рівня доходності активів; зростання фінансових ризиків, пов'язаних з використанням активів; зниження рівня оборотності активів.

Література

1. Готра В. В., Ріпич В. В., Дячок А. В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Економіка і суспільство*. 2018. № 8. С. 219–223.
2. Колеснік Я. В. Шляхи вдосконалення фінансового стану сільськогосподарського підприємства. URL:http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2018/101.pdf (дата звернення: 28.10.2022)
3. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. Харків: «ІНЖЕК», 2003. 144 с.

4. Яріш О. В., Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2007.
5. Яцух О. О., Захарова Н. Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 3. С. 173–180.

Кудря О. В., Янковська В. А.
Харківський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»,
м. Харків

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ОДИН З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Актуальність теми дослідження платоспроможності підприємств зумовлена необхідністю розв'язання проблеми подолання кризового стану підприємств та створення передумов для стабільного розвитку суб'єктів господарювання. Оцінка платоспроможності підприємства один із важливих чинників, який визначає фінансове становище підприємства.

За майже дев'ять місяців війни підприємства країни фактично позбавлені захисту від втрат ресурсів, глибоких потрясінь і банкрутства. Високий рівень ризику у сфері підприємництва вийшов за межі окремих суб'єктів та став всеукраїнською проблемою. У нестабільному економічному середовищі для підприємств створилася постійна небезпека переходу до кризового стану, втрати платоспроможності та, нажаль, банкрутство.

За місяці війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. За оцінками Національного банку України, під час війни економіка України втрачає 50 % «невиробленого» ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. І це без втрат від руйнувань [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями управління платоспроможністю підприємств досліджували такі закордонні й вітчизняні вчені-економісти як: Е. Альтман, Дж. Ван Хорн, Р. Найт, Р. Каплан, Д. Нортон, Е. Бріггем, Л. Бернстайн, М. Абрютіна, В. Глущенко, В. Ковальов, І. Бланк, А. Мазаракі, Н. Ушакова, В. Бочаров, М. Крейніна, Є. Мних, Т. Унковська, А. Шеремет, Р. Чемчикаленко, В. Суторміна, І. Бержанір, Н. Корнева, Г. Кирлейза, Л. Лігоненко, Я. Ромашова, Л. Омелянович, Г. Ситник, та ін.

Мета статті: розгляд економічної сутності платоспроможності підприємства з різних точок зору, ознак платоспроможності та нерозривності з поняттям ліквідності підприємства.

Виклад основного матеріалу. В умовах фінансової кризи питання платоспроможності й ліквідності набувають особливого змісту та значення, однак, навіть попри надзвичайну актуальність дослідження вищевказаних показників в сучасних умовах навіть зміст термінів «ліквідність» і «платоспроможність» на сьогодні остаточно не узгоджено. В економічній літературі зарубіжних країн відмічається, що головна мета аналізу ліквідності – винести судження про платоспроможність підприємства. При цьому, як правило, платоспроможною вважається така організація, яка здатна вчасно й в повному обсязі виконати свої зобов'язання. Тому в більшості зарубіжних джерел поняття платоспроможності охоплює не тільки абсолютну або коротко-, але й довгострокову платоспроможність [1, с. 159].

На думку таких зарубіжних авторів, як Дж. Ван Хорн, Б. Коласс, Е. Хелферт, відповідь на питання про платоспроможність дається з точки зору «правила мінімальної фінансової рівноваги», тобто платоспроможне, те підприємство, у якого достатньо власних джерел формування оборотних коштів [2, с. 26]. Натомість в Й. Ворст і П. Ревентлоу вважають, що платоспроможність підприємства – це здатність витримувати збитки [3, с. 257].

Існує думка, що «платоспроможність суб'єкта – це стан грошового забезпечення виробничих та інвестиційних процесів, за якого долаються виникаючі обмеження грошових ресурсів шляхом внутрішньої їх мобілізації та операцій з активами для здійснення поточних платежів» [4, с. 8].

В економічній вітчизняній літературі також паралельно існує безліч визначень, які претендують на визнання єдино правильними, та такими, що найбільш точно описують таке економічне явище як

платоспроможність підприємства. Тому, для розв'язання проблеми підвищення ефективності управління як платоспроможністю, так і ліквідністю підприємства, було здійснено аналіз та систематизацію доступної інформації щодо змісту та характерних особливостей досліджуваних явищ.

Наведемо визначення платоспроможності надане А. Шереметом [5, с. 108], де платоспроможність підприємства визначається як здатність покриття усіх зобов'язань підприємства (короткострокових та довгострокових) усіма активами. На нашу думку, це визначення у порівнянні з іншими точніше, оскільки включає усі види зобов'язань і вказує за допомогою чого досягається кінцевий результат.

За результатами проведеного дослідження встановлено п'ять основних складових платоспроможності підприємства: необхідні умови платоспроможності, котрі полягають у наявності ресурсів, достатніх для здійснення розрахунків; достатні умови, які передбачають забезпечення функціонування підприємства у звичайному режимі, який було зафіксовано у поточних чи стратегічних планах і програмах розвитку підприємства; необхідність здійснення розрахунків за своїми (передусім поточними) зобов'язаннями; існування зобов'язань перед власними кредиторами; термін здійснення розрахунків.

Висновки. Однією з найважливіших характеристик діяльності підприємств у сучасних умовах є платоспроможність, адже діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання значною мірою ускладнюється в умовах війни, з якої випливає: тривалі неплатежі, зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, скорочення, перенесення та закриття виробництва, дефіцит фінансових ресурсів тощо. Поняття «платоспроможність» тісно пов'язане із такими категоріями, як «фінансова стійкість» і «ліквідність», та потребує їх комплексного аналізу.

Література

1. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (дата звернення 11.11.2022).
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. 2-е изд., перераб. и доп. Киев : Ника-центр, Эльга, 2004. 656 с.
3. Кузнецова Л. Г., Кутузова Н. В. Платежеспособность и ликвидность: уточнение понятий. *Деньги и кредит*. 2012. № 8. С. 26–30.
4. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. Київ : КНЕУ, 2009. 592 с.
5. Макачук І. М. Організаційно-економічні чинники забезпечення платоспроможності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук зі спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Київ, 2009. 25 с.
6. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. М. : Инфра-М, 2008. 429 с.

Маркевич А. А., Веселовський А. В., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Головним пріоритетом розвитку ефективної фінансової політики є посилення фінансового потенціалу суб'єктів господарювання. У процесі виробничої діяльності суб'єктам господарювання необхідно постійно зважати на існуючі фінансові потреби, зокрема пошук достатнього обсягу фінансових ресурсів та раціонального їх використання як запоруки ефективного функціонування і розвитку. За таких умов саме зміцнення фінансового потенціалу підприємств дозволяє вирішити їх нагальні проблеми. Розробка фінансової стратегії підприємства з врахуванням дії чинників внутрішнього і зовнішнього середовища дозволяє найповніше реалізувати фінансовий потенціал підприємства або провести його реструктуризацію із метою адаптації до мінливих ринкових умов, значно зменшуючи ризики діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний вклад у вирішення проблем формування фінансового потенціалу підприємств, стратегічного управління підприємствами, розробки їх фінансової стратегії внесли вчені: Аптекарь С., Бланк І., Гнатишин Л. Б., Гнип Н. О., Демчишак Н., Дерев'янка О., Косова Т., Костирко Л., Калашнікова Т., Кривов'язюк І. В., Линенко А., Садеков А., Юрій Е. та багато інших. Разом з тим, залишаються недостатньо вивченими аспекти теоретичного та методичного базису формування фінансового потенціалу і фінансової стратегії підприємств за умов нестабільності.

Мета статті: систематизація теоретичних підходів до формування фінансового потенціалу та фінансової стратегії підприємств.

Виклад основного матеріалу. Потенціал підприємства являє собою складну систему взаємопов'язаних елементів, що забезпечують можливості для цілеспрямованого розвитку; наявність ринкових можливостей, кадрових, інформаційних, фінансових, організаційних ресурсів, що в сукупності будуть використані для розвитку підприємства.

Фінансовий потенціал включає в себе сукупність всіх наявних фінансових ресурсів та можливість їх розподілу. Звідси слідує, що є два підходи до розуміння сутності фінансового потенціалу: ресурсний та результативний. Ресурсний підхід передбачає під фінансовим потенціалом потенційні фінансові показники виробництва. Результативний підхід є більш широким та трактує фінансовий потенціал як економічні відносини на підприємстві, що виникають з метою досягнення максимального прибутку.

Проаналізувавши роботи дослідників фінансового потенціалу [1–3 та ін.], можемо систематизувати визначення даного поняття. Вважаємо, що фінансовий потенціал – це сукупність фінансових ресурсів виробничо-господарської діяльності та можливість їх залучення для досягнення фінансових результатів на поточний момент та зі стратегічним спрямуванням. На відміну від існуючих трактувань, нами здійснено акцент на важливість стратегічного управління розвитком фінансового потенціалу підприємства.

У результатів критичного аналізу існуючих трактувань [1–3 та ін.] нами було дано узагальнене визначення фінансової стратегії підприємства. Фінансову стратегію слід розглядати як різновид загальної стратегії підприємства за функціональною ознакою, розробка якої є функцією фінансового менеджменту як керуючої системи, представлена сукупністю цілей, задач розвитку фінансової діяльності та фінансових відносин, якість яких забезпечується альтернативним вибором і адаптацією до змін ринкового середовища, а також орієнтацією на реалізацію загальної місії підприємства.

В економічній науці відсутня єдина точка зору на формування стратегії підприємства. Основні підходи до вирішення цієї проблеми:

- раціоналістичний – здійснення формалізованих процедур розробки та реалізації стратегії з обов'язковим документальним оформленням;
- адаптивний – контрольоване пристосування до умов зовнішнього середовища, яка не виключає свідомого впливу на його елементи;
- культурологічний – надання стратегічного характеру загальнокорпоративній системі цінностей;
- інтуїтивний – формування стратегії у вигляді суб'єктивного бачення керівництвом перспектив розвитку організації;
- коаліційний – розробка стратегії шляхом узгодження інтересів членів організації та їх груп;
- реактивний – ототожнення стратегії з реагуванням на поточні зміни у зовнішньому середовищі.

Висновки. В економічній науці відсутня єдина точка зору щодо трактування сутності фінансового потенціалу та фінансової стратегії підприємств, а також процесів їх формування і реалізації. На основі узагальнення нами запропоновано трактування цих понять. Подальші наші дослідження будуть націлені на дослідження складових процесу формування і реалізації потенціалу та стратегії підприємств.

Література

1. Демчишак Н. Теоретико-методологічні підходи до визначення економічного змісту фінансового потенціалу. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2014. Вип. 19. С. 200–206.
2. Кривов'язюк І. В., Кость Я. О. Формування фінансових стратегій підприємств : зб. наук. праць. Економічні науки. Сер. «Облік і фінанси». Луцьк : ЛНТУ. 2017. Вип. 4 (16). Ч. 1. С. 200–213.
3. Алексін Г. О. Фінансова стратегія в контексті життєвого циклу підприємства. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. № 4 (51). С. 66–73.

Тіхман В. Я., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах трансформаційних змін, викликів та загроз, які відбуваються в економіці України, забезпечення стійких конкурентних позицій підприємству неможливе без чіткого визнання управління його фінансовим потенціалом. Проблематика управління фінансовим потенціалом підприємства торкається усіх складових загальної системи управління бізнесом. В зв'язку з цим виникає необхідність теоретичного визнання та забезпечення процесу управління фінансовим потенціалом підприємства в контексті стратегічного розвитку підприємства, що дозволяє виявляти внутрішні можливості й додаткові резерви нарощування фінансового потенціалу з метою підвищення ефективності функціонування та розвитку, збільшення позитивного фінансового результату відповідно до обраної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування теоретичних та організаційно-методичних питань визнання, формування, оцінки та управління фінансовим потенціалом зробили вітчизняні і зарубіжні вчені, а саме: В. І. Гринчуцький [8], О. В. Ареф'єва [9], Б. Я. Блащак [12], І. Г. Брітченко [2], Н. М. Давиденко [4], Н. В. Касьянова [11], О. М. Коваленко [5], В. М. Марченко [10], Г. О. Партин [6], П. А. Стецюк [7], А. С. Федонін [3] та ін. Проте в умовах сучасних трансформаційних змін, викликів та загроз, які стоять перед економікою України, теоретична концептуалізація управління фінансовим потенціалом підприємства потребує подальшого дослідження та розвитку в контексті формування нових підходів та напрямів його удосконалення.

Мета статті полягає у проведенні аналізу еволюції економічної інтерпретації категорії «фінансовий потенціал» та обґрунтуванні авторського бачення його змісту, узагальнення завдань, принципів та функцій управління фінансовим потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах нестабільного та мінливого ринкового середовища країни, викликів та загроз, які стоять перед Україною в умовах військової агресії московії, кожне підприємство має адекватно оцінювати рівень власних можливостей і раціонально розпоряджатися власними ресурсами.

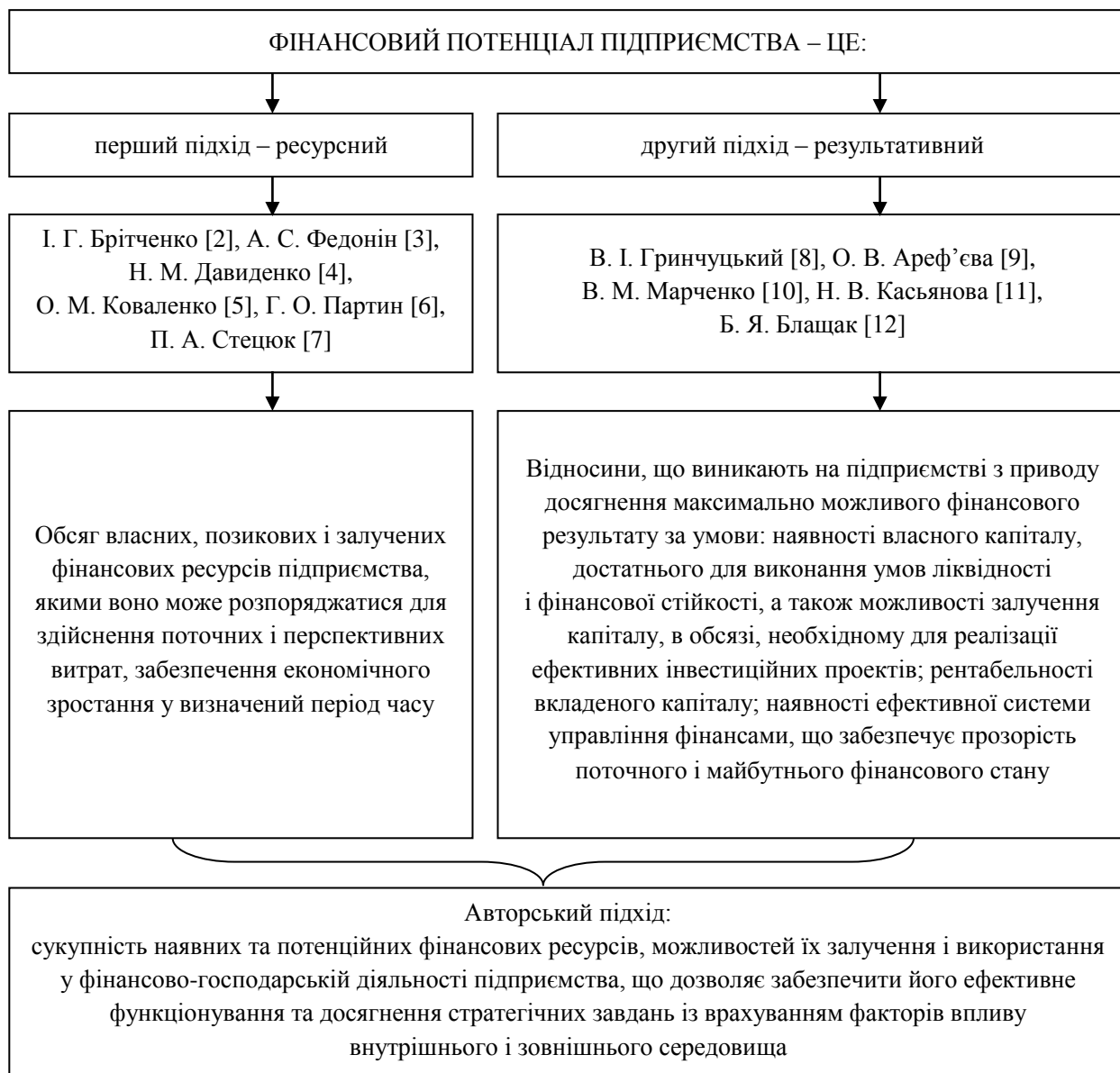
За таких умов першочерговими задачами керівництва підприємства стають забезпечення його ефективної фінансової діяльності та підвищення конкурентоспроможності. Сформований фінансовий потенціал підприємства є основою для оперативного та стратегічного впливу на його виробничо-господарську діяльність та економічний розвиток. Фінансовий потенціал підприємства є одним із факторів, який визначає успішність його діяльності від якого залежить рівень конкурентоспроможності й інвестиційна привабливість підприємства.

Сучасні наукові позиції дозволяють виокремити два принципові підходи до трактування сутності поняття «фінансовий потенціал» (див. рис. 1.1).

За першого підходу – «фінансовий потенціал» розглядають як фінансові ресурси підприємства, сукупність грошових доходів і надходжень, що є в розпорядженні суб'єктів господарювання і призначених для виконання фінансових операцій, здійснення витрат щодо розширеного відтворення та економічного стимулювання працівників [1].

За другого підходу – «фінансовий потенціал» розглядають як відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови: наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості, а також можливості залучення капіталу, в обсязі, необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проєктів; рентабельності вкладеного капіталу; наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану [1].

Таким чином, дослідивши наукові надбання відомих вчених, які досліджували проблеми функціонування фінансового потенціалу підприємства можна зробити висновок, що «фінансовий потенціал» характеризує підприємство як динамічну бізнес-систему, які є сукупністю функціональних складових та ресурсів, що відображають реальні, потенційні та альтернативні його можливості.

Рис. 1. Сучасні наукові підходи до трактування сутності поняття «фінансовий потенціал»*

* складено з врахуванням [2–12]

Складники фінансового потенціалу можна розглядати з позиції декількох підходів, а саме:

1) до складу фінансового потенціалу підприємства відносять різні ресурси, які складаються зі статутного, додаткового та резервного капіталів, цільового фінансування, фондів накопичення, оборотних активів тощо [13];

2) до складників фінансового потенціалу входить:

- потенціал формування власних фінансових ресурсів;
- потенціал формування позикових фінансових ресурсів;
- рівень кадрового забезпечення фінансових служб;
- якість фінансового контролю;
- якість фінансового планування;
- якість системи фінансового аналізу;
- якість інформаційної системи фінансового менеджменту;
- якість організації системи фінансового менеджменту [14];

3) до складників фінансового потенціалу включають: фінансовий потенціал розвитку, фінансовий потенціал забезпечення, фінансовий потенціал стійкості [15].

Фінансовий потенціал – це взаємозв'язки, які виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально позитивного економічного результату за умов: наявності власного капіталу, який є достатнім для вирішення питання ліквідності та фінансової стійкості; можливості нарощування капіталу, який необхідний для реалізації інвестиційних проектів; рентабельності власного капіталу; наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану [8].

Процес управління фінансовим потенціалом – це поетапний вплив на фінансовий потенціал з метою збереження його стійкості чи переходу із одного стану в інший у відповідності до сформульованих цілей і мети діяльності підприємства. Рівень наявного у підприємства фінансового потенціалу визначається обсягом та якістю накопичених у підприємства фінансових ресурсів (стану активів, рівня ліквідності, можливостей та обсягів залучення кредитів) [16].

Управління фінансовим потенціалом підприємства – це цілеспрямований управлінський вплив на фінансові ресурси з метою досягнення фінансового добробуту підприємства і нарощування рівня його фінансового потенціалу для подальшого розвитку та відновлення виробництва на інноваційній основі.

Професор В. М. Марченко до завдань управління фінансовим потенціалом підприємства відносить: мобілізацію фінансових ресурсів, які є важливими для закріплення ефективного виробничого циклу; дослідження напрямів збільшення прибутку, нарощення рентабельності; оперативне виконання наявних зобов'язань як перед клієнтами, перед органами доходів і зборів, так і перед працівниками підприємства; перевірку та контроль за ефективним, раціональним та цільовим використанням наявних фінансових ресурсів підприємства тощо [10].

Головним завданням управління фінансовим потенціалом підприємства проф. Ареф'єва О.В. визначає оптимізацію фінансових ресурсів з метою максимального збільшення позитивного фінансового результату [9].

Формування принципів управління фінансовим потенціалом базується на синтезі загальнонаукових принципів управління і специфічних принципів фінансового менеджменту, в контексті забезпечення управління фінансовим потенціалом на етапах прогнозування, планування, організації, контролю з урахуванням мотиваційної складової даного процесу (рис. 2).

Рис. 2. Принципи управління фінансовим потенціалом підприємства*

*складено з врахуванням [17, 12]

Окрім, блоку принципів доцільно також ідентифікувати ряд функцій, на виконання яких спрямований процес управління фінансовим потенціалом країни. Їх, на нашу думку, можна поділити на два блоки (див. рис. 3).

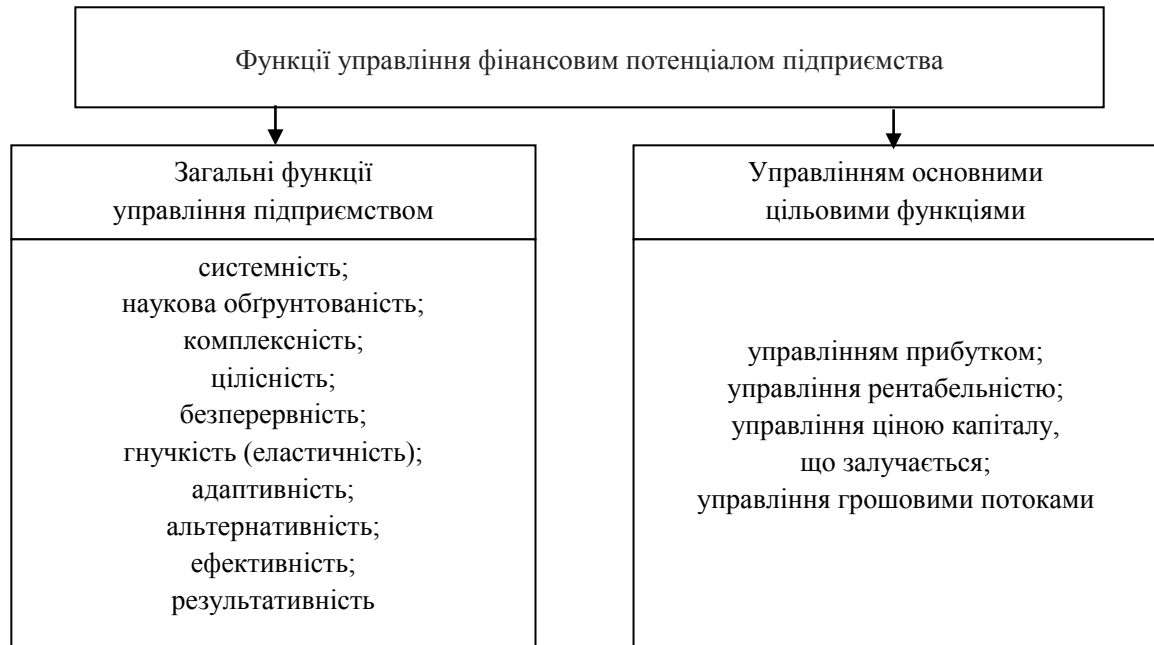

Рис. 3. Функції управління фінансовим потенціалом підприємства*

* складено з врахуванням [19, 14, 18]

Висновки. Таким чином, фінансовий потенціал підприємства – це сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, можливостей їх залучення і використання у фінансово-господарській діяльності підприємства, що дозволяє забезпечити його ефективне функціонування та досягнення стратегічних завдань з врахуванням факторів впливу внутрішнього і зовнішнього середовищ. Виходячи із головного завдання управління фінансовим потенціалом підприємства – оптимізації фінансових ресурсів з метою максимального збільшення позитивного фінансового результату, сформована система принципів та функцій сприятиме забезпеченню управління фінансовим потенціалом на етапах прогнозування, планування, організації, контролю з врахуванням мотиваційної складової даного процесу.

Література

1. Мордовцев О. С., Алефіренко А. В. Методичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2017. № 54 (1257). С. 90–94.
2. Бритченко І. Г. Управління потенціалом підприємства : конспект лекцій. Донецьк : ДонГУЕТ. 2005. 112 с.
3. Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ : КНЕУ. 2004. 316 с.
4. Давиденко Н. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Ніжин : Аспект-Поліграф. 2007. 328 с.
5. Коваленко О. М., Станіславик О. В., Ковальова В. О. Сутність та розрахунок фінансового потенціалу підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 2. С. 23–26.
6. Партин Г. О., Задерецька Р. І., Граціян О. В. Формування фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4754>
7. Стецюк П. А., Корнійчук Г. В. Теоретичні та практичні аспекти організації планування фінансового потенціалу підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 4. С. 12–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/естеби_2017_4_4
8. Гринчуцький В. І., Блащак Б. Я. Теоретичні аспекти формування механізму нарощування фінансового потенціалу підприємств. *Східна Європа: Економіка, Бізнес та Управління*. 2019. Вип. 3 (20). С. 117–182.
9. Ареф'єва О. В., Андрієнко М. М., Кравченко О. Р. Управління фінансовим потенціалом підприємства. *Вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. 18. С. 252–257.

10. Марченко В. М., Бондар А. І. Управління фінансовим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6644>
11. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства. URL: http://pidruchniki.ws/1151051354119/ekonomika/otsinka_finansovogo_potentsialu_pidpriemstva
12. Блащак Б. Я. Фінансовий потенціал у структурі потенціалу підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2019. № 3. С. 74–78.
13. Калачова А. Г. Оцінка фінансового потенціалу та фінансових ризиків підприємства при аналізі його інвестиційної привабливості. *Молодий вчений*. 2015. № 20. С. 237–241.
14. Горова О. О. Визначення таксономічного показника рівня розвитку для оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Управління розвитком*. 2012. № 12 (133). С. 109–112.
15. Кирилова Л. І., Тодорова Д. Д. Фінансовий потенціал підприємства та його складові. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 1. С. 288–301.
16. Маслак О. І. Особливості оцінювання фінансового потенціалу промислового підприємства. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2012. Вип. 6 (77). С. 124–129.
17. Ляхович Л. А. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та управління. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С. 92–98.
18. Гуторова О. О. Менеджмент організації : навч. посіб. Харків : ХНАУ. 2017. 267 с.
19. Виговський В. Г., Кучинський О. Напрями ефективного управління фінансовим потенціалом підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/238.pdf>

Ходзицька В. В.
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
м. Київ

НЕФІНАНSOVA ЗВІТНІСТЬ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ КРОКИ

Актуальність дослідження. Євроінтеграційні процеси та вихід вітчизняних підприємств на світовий ринок вимагають запровадження сучасних практик взаємодії як держави та бізнесу, так і, своєю чергою, бізнесу й суспільства, які б дали можливість посилити взаємну відповідальність усіх учасників громадського життя, створити умови для їх подальшого успішного розвитку. Як свідчить практика, 75 % керівників світових інвестиційних фондів вважають, що показники сталого розвитку компанії впливають на її інвестиційну привабливість. Надання нефінансових показників у річних звітах компаній стає все більш поширеним у світі.

Виклад основного матеріалу. Ієрархічну класифікацію нефінансової звітності складають чотири рівні, кожен з яких представляє певну інформацію залежно від користувачів та їх потреб:

- мегарівень: інформація призначена для неурядових організацій та світових співтовариств;
- макрорівень: інформація призначена для місцевих органів та держави;
- мезорівень: інформація призначена для споживачів, кредиторів та інвесторів;
- мікрорівень: інформація призначена для робітників компанії, акціонерів, бізнес-партнерів.

Нефінансова звітність має різні: форми підготовки, від визначених і затверджених міжнародними стандартами, які визначають її зміст та формат, до складених у вільній формі за власними ідеями та поняттями; назви, а саме:

- звіт про сталий розвиток;
- звіт про корпоративну соціальну відповідальність;
- соціальний звіт;
- звіт про прогрес у реалізації принципів Глобального договору; інтегрований звіт.

Найпоширенішими стандартами у світі, згідно з вимогами яких готують нефінансову звітність, є вищезазначені стандарти GRI. В основі Глобальної ініціативи зі звітності лежить положення, що економічні, екологічні та соціальні результати діяльності компанії безпосередньо пов'язані з її стійким довготривалим розвитком. Нефінансова звітність, підготовлена за стандартом GRI, допомагає бізнесу краще розуміти проблеми, ризики і можливості для розвитку та демонструвати його фінансову, економічну й соціальну результативність.

Нефінансова звітність, складена за стандартами GRI, як інструмент управління підприємством для вимірювання соціальної відповідальності має свої переваги – як внутрішні, так і зовнішні.

До внутрішніх переваг можна віднести:

- поглиблення розуміння ризиків та можливостей;
- акцент на зв'язку між фінансовими та нефінансовими показниками;
- вплив на довгострокову стратегію управління, політику та бізнес-плани;
- упорядкування бізнес-процесів, зменшення витрат та підвищення ефективності діяльності;
- бенчмаркінг та оцінка результативності розвитку відповідно до виконання законів, норм, кодексів, стандартів та добровільних ініціатив;
- порівняння продуктивності всередині підприємства.

Серед зовнішніх переваг зазначимо:

- покращення репутації та довіри до підприємства;
- залучення зовнішніх зацікавлених сторін для оцінювання справжньої вартості організації, її матеріальних та нематеріальних активів;
- виявлення впливу організації на очікування щодо сталого розвитку.

Стандарти звітності щодо сталого розвитку GRI розробляються з урахуванням справжніх внесків зацікавлених сторін та закріплені у суспільних інтересах. Поряд з тим ще існують інші стандарти і звіти, які набирають стрімкої популярності, серед них міжнародні стандарти IIRC та стандарти SASB (США), які стосуються питань сталого розвитку [3; 4].

Рада зі стандартів звітності сталого розвитку SASB (The Sustainability Accounting Standards Board) займається розробкою спеціальних стандартів для розкриття нефінансової інформації публічних компаній США. Тематика стандартів SASB щодо стійкості організована за п'ятьма аспектами сталого розвитку:

- вплив на навколишнє середовище;
- соціальний капітал, тобто очікування, що бізнес сприятиме суспільству;
- управління людськими ресурсами компанії;
- бізнес-модель та інновації (цей аспект стосується інтеграції екологічних, людських та соціальних проблем у процесі створення вартості компанії);
- лідерство та управління, тобто включає регулювання відповідності, управління ризиками, управління безпекою, постачання матеріалів, конфлікт інтересів, антиконкурентну поведінку, корупцію та хабарництво.

Отже, нефінансова звітність складається з інформації про діяльність підприємств приватного та державного секторів. Ця інформація має відображати дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів, забезпечення якісної роботи з персоналом і спрямована на мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище, вирівнювання існуючих економічних і соціальних диспропорцій, створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством та державою.

Література

1. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18>.
2. Про затвердження змін до Інструкції «Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0034500-18#n30>.
3. Ловінська Л. Г. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні. *Фінанси України*. 2014. № 9. С. 21–30.
4. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>.

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Безимська Ю. В., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Актуальність дослідження. Сьогодні фінансові системи різних країн удосконалюються і прогресують у контексті розвитку глобалізації, поширення ІТ-технологій та загальної комп'ютеризації. Так, з'явилася криптоіндустрія, яка без регуляторів і контролюючих органів працює в усьому світі. Під криптовалютою розуміються цифрові гроші, які не мають матеріального вираження, а обіг їх здійснюється лише в інтернет-середовищі. Характерними рисами криптовалюти є незалежність від центрального банку, на базі передових технологій та асиметричного шифрування (публічні приватні ключі), які забезпечують надійність транзакцій та роботу мережі. Криптографічні методи захисту регулюють емісію, транзакції та облік криптовалют. Метою криптовалюти є створення нової децентралізованої системи, яка не залежить від держави, на базі розподіленої комп'ютерної мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історії розвитку та функціонування криптовалют присвячені праці багатьох учених та економістів, а саме: Гулей А. І., Дзуліт З. П., Батракова Т. І., Язлюк Б. О. та ін. [1–5]. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій з даної тематики, поняття криптовалюти і надалі залишається для багатьох новим у розумінні та недостатньо дослідженим.

Мета статті: дослідження причин виникнення криптовалюти у фінансово-економічному просторі, аналізування сучасного стану її використання в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Створення та поширення криптовалюти пов'язане з відсутністю швидкого способу проводити анонімні платежі з високим рівнем захищеності. Ще з 1990 року для забезпечення конфіденційності платежів почала використовуватись криптографія. Після того, як з'явилась криптовалюта, проблема анонімності була вирішена. Фактичним та реальним роком народження криптовалюти вважається вже 2009 рік. Так, саме тоді почали використовувати першу та найвідомішу криптовалюту – bitcoin [1].

Зазначимо, що у світі існує більше, аніж 1300 криптовалют: приблизно 20 криптовалют мають вартість 1 млрд дол.; 400 – до 1 млн дол. США; 164 види фіатних грошей. Дослідивши останні тенденції розвитку даного напрямку, виявлено, що у п'ятірці найпопулярніших криптовалют світу знаходяться Bitcoin, Ethereum, Tether, XRP, Bitcoin Cash [5, с. 70].

Поява криптовалютних бірж, розкриття потенціалу і можливостей використання криптовалют привело до активізації криптоіндустрії та швидкого розвитку ринку криптовалют. Проте, питання доцільності купівлі та використання електронної валюти є достатньо спірним. Більшість країн ще не визначились з тим, чи дійсно варто регулювати та контролювати криптовалюту, і якщо так, то яким саме чином [2, с. 13].

Наприклад, у Білорусі криптовалюту легалізували ще у 2017 році. Вона навіть отримала назву податкового раю для криптовалюти. Однак, хоча і минуло достатньо часу з моменту утвердження цього закону, як виявилось, суттєвих змін, пов'язаних із легалізацією електронних грошей, на сьогодні не відбулося. У банках лише можна продати, купити, перевести в готівку або обміняти криптовалюту. Банк всього лише дає можливість без сплати податків брати участь у торгівлі ф'ючерсними bitcoin. Банкомати криптовалют так і не з'явилися, а криптовалютні біржі не набули розвитку. Головною причиною такого невдалого узаконення криптовалюти є те, що закони цієї країни зобов'язують криптобіржі розкривати дані про кінцевих власників, що суперечить самій суті ідеї криптовалюти.

Великобританія є однією з небагатьох країн, яка має найбільш сприятливе і комфортне законодавство щодо користування криптовалютою та використання її для бізнесу. Також країна

активно підтримує нові проекти та стартапи, які пов'язані з електронними грошима. У США bitcoin розглядається як фінансовий актив та як засіб для інвестування. США є країною, де найбільш зручно у світі користуватись криптовалютою. Це пов'язано також з тим, що ця держава за кількістю встановлених bitcoin – банкоматів займає перше місце в світі, друге – Канада. У Німеччині криптовалюта згідно із законом є фінансовим інструментом, а точніше формою «приватних грошей», які можуть бути оподатковані. В Японії, з квітня 2017 року, криптовалюта є офіційним платіжним інструментом, отримавши статус валюти [5, с. 71].

На відміну від цих країн, Китай досить негативно налаштований до електронної валюти. У Пекіні та Шанхаї наказали зупинити торгівлю криптовалютою. У Народному банку Китаю вважають, що bitcoin залишиться зовсім ненадовго. Також Південна Корея планує заборонити криптовалюту у своїй країні. На сьогодні у світі вже є чотири країни, де за використання криптовалюти можна потрапити до в'язниці. Такими країнами є: Непал, Болівія, Алжир та Бангладеш [2, с. 13].

В Україні, станом на сьогодні, не існує однозначної думки щодо правового становища криптовалюти. Верховна Рада ухвалила закон «Про віртуальні активи». Зараз він перебуває в стадії доопрацювання. Новий закон вводить криптовалюту у правове поле, завдяки якому учасники ринку зможуть відкривати рахунки для операцій із криптоактивами [3]. Також в Україні офіційно зможуть працювати криптовалютні компанії. Вони будуть зобов'язані зареєструватися та регулярно подавати звіти регулятору. Раніше українські громадяни могли відкрити такі компанії лише в країнах із відповідним регулюванням – наприклад, у Литві, Мальті, Швейцарії, Гібралтарі чи інших.

У 2020 році Україна стала лідером по застосуванню віртуальних активів та має найбільшу в світі блокчейн-спільноту. Це відкриває нові перспективи для розвитку цього напрямку. Сприяє цьому також високий рівень цифрової освіченості серед населення держави та популяризація використання різного роду систем для електронних платежів. Уряд України уже активно займається легалізацією ринку криптовалют та створює законопроекти, що б надійно регулювали даний вид інвестиційної діяльності [4]. Для ефективної легалізації доцільно було б залучати поряд із вітчизняними експертами й іноземних, проводити обмін досвідом та технологіями. Також корисно буде брати участь у міжнародних заходах, присвячених цифровим активам. Пришвидшити діяльність Міністерства цифрової трансформації в напрямі розвитку ринку криптовалют та їх легалізації дозволить створення окремого підрозділу, який займатиметься саме цим напрямом діяльності.

Висновки. Сьогодні ринок криптовалют є відносно молодим, але все активніше починає розвиватися як в Україні, так і у світі. Незважаючи на свою популярність лише у вузькому колі, він все більше набуває ваги в фінансово-економічному середовищі, стаючи одним із головних активів майбутнього та привабливим об'єктом інвестицій.

Література

1. Гулей А. І., Язлюк Б. О., Гулей С. А. Тенденції та перспективи розвитку криптовалют у світовій фінансовій системі. *Український журнал прикладної економіки* URL: http://ujae.org.ua/wpcontent/uploads/2019/10/ujae_2018_r03_a01.pdf.
2. Дзуліт З. П., Передало Х. С., Типільська Р. Б., Терно Р. М., Стибель Р. І. Криптовалюта: стан та тенденції розвитку. *Економіка і держава*. Економічна наука. 2019. № 1. С. 10–14.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» № 9083 від 14.09.2018 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH70B1AA.html.
4. Україна № 1 в світі з використання криптовалют. URL: <https://ua-news.liga.net/economics/news/ukraine-1-v-sviti-z-vikoristannyakriptovalyut-mintsifri>.
5. Батракова Т. І., Турубаров Я. О. Криптовалюта в світі: стан, регулювання та перспективи. *Економічні студії*. 2018. № 3. С. 69–72.

Блажієвська А. С., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день банківський сектор України перебуває у складному становищі. Банки в Україні діють за умов підвищеної ризиковості, так як вже 9 місяців триває війна. Незважаючи на високу стійкість, продемонстровану банківською системою до перших поривів воєнно-економічного шторму і швидке пристосування фінансових установ до нових умов, все ж посилення макроекономічних шоків і дисбалансів може принести багато неприємностей українським банкам у майбутньому. Адже невідомо наскільки довго ще буде тривати військовий стан і чи вистачить наявного запасу міцності для подолання довгострокових проблем, які зараз тільки формуються в глибині банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень сучасного стану розвитку банківського сектору України слід зазначити такі роботи Швеця В. Я., Холодної Ю. Є., Чічкань О. І., Рац О. М., Єфремова Н. Ф., Боднар І. Р. Стійкість банківської системи в умовах війни в своїх наукових роботах розглянули Моїсєєв В., Корнилюк Р., Громов О., Дубогриз Є.

Мета статті: дослідження сучасного стану та розвитку банківського сектору України в умовах воєнного стану у контексті забезпечення безперервності відтворювальних процесів, комплексу заходів, що спрямовані на підтримку стійкого стану вітчизняних фінансово-кредитних установ, своєчасної нейтралізації і запобігання розвитку дестабілізуючих тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Банківська система України сьогодні знаходиться в нестабільному стані і вимушена працювати в умовах фінансово-економічної і банківської криз. Українська банківська система через високу відкритість економіки виявилась відчутно залежною від світових ринкових процесів. Реалізація кредитного ризику внаслідок повномасштабної війни призвела до збитковості банківського сектору вперше за останні роки.

У січні–червні 2022 року збитки банківського сектору склали 4,6 млрд грн. У НБУ вважають, що ключова причина цього – реалізація кредитного ризику. Банки змушені були сформувати значні обсяги резервів під очікувані збитки через наслідки війни. Загалом сформовано резерви в розмірі 57,9 млрд грн, з них у березні – червні – на 52,1 млрд грн [1].

Національний банк України запровадив бланкове рефінансування банків, що дає змогу підтримати ліквідність банківської системи та компенсувати вплив депозитів. На теперішній час, населення поступово повертає гроші в банки, і це позитивно впливає на рівень їхньої ліквідності. Завдяки цьому банки закінчили перший квартал 2022 року з високим рівнем ліквідності. Ліквідність від початку війни зросла на 72 млрд грн – до 230 млрд грн [3].

Станом на 1 липня із 68 платоспроможних банків 47 були прибутковими та отримали чистий прибуток у розмірі 10,0 млрд грн, 21 – збитковими зі збитком 14,6 млрд грн [2].

Наразі ключовими причинами банкрутств 2022 року були внутрішні проблеми та «вроджені» ризики банків. З початку року банківський ринок України покинуло 4 банки. Після вторгнення російської федерації були ліквідовані 2 підсанкційні банки з державним російським капіталом МРБ (Сбербанк) та Промінвестбанк.

Влітку неплатоспроможними були визнані Мегабанк та Банк «Січ». Банк «Січ» генерував свій процентний дохід на різниці ставок між залученими кредитами рефінансування від НБУ та вкладеннями в облігації внутрішньої державної позики.

Розглянемо рейтинг стійкості банків за перший квартал 2022 року, яким фізичні особи довірили свої заощадження на суму понад 1 млрд грн (див. табл. 1) [1].

На першому місці традиційно опинився Райффайзен Банк Аваль. Банк австрійської групи незмінно лідує у рейтингу починаючи з 2018 року. На другому місці угорський ОТП Банк, який у 4 кварталі 2021 року посідав лише 4 позицію. Французький УкрСиббанк на 3 місці. Креді Агріколь Банк опустився з 2 на 4 місце. П'ята позиція залишилася за польським Кредобанком. До десятки найстійкіших увійшли 3 державні банки – Приватбанк, Укрексімбанк та Ощадбанк – 6, 7 та 8 місце. Для Ощадбанку це прогрес, так як за результатами минулого дослідження банк посідав лише 15 місце.

Рейтинг стійкості банків за перший квартал 2022 року

Місце	Банк	Загальний бал за:		Зміна місця, порівнюючи з кварталом 4 2021 р.
		квартал 4 2021 р.	квартал 1 2022 р.	
1	Райффайзен Банк Аваль	4,31	4,02	0
2	ОТП Банк	4,12	3,91	2 ↑
3	УкрСиббанк	4,16	3,85	0
4	Креді Агріколь Банк	4,26	3,85	2 ↓
5	Кредобанк	4,02	3,74	0
6	Приватбанк	3,70	3,36	3 ↑
7	Укрексімбанк	3,65	3,54	0
8	Ощадбанк	3,34	3,51	7 ↑
9	Універсал Банк	3,59	3,43	2 ↑
10	Правекс банк	3,46	3,41	3 ↑

Банківська сфера є провідною ланкою фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах. У період фінансової кризи банки отримали значні збитки, внаслідок багатьох причин, що призвело до негативних наслідків. Тому державі необхідно розробляти напрями реформування банківської системи, спрямовані на її оздоровлення та розвиток.

Серед позитивних тенденцій можна виділити, те що банки й надалі працюють, адаптуючись до умов воєнного стану, безготівкові розрахунки здійснюються без затримок. ІТ-інфраструктура банків повністю забезпечує потреби громадян, також тих, які перебувають за кордоном.

Однак в умовах війни банки очікувано знизили кредитну активність. Обсяг корпоративних кредитів банків з початку року майже не змінився (зростання гривневого кредитування компенсувалося скороченням позик банків в іноземній валюті). Також скорочувалися кредити банків у роздрібному сегменті – на 4 % впродовж останніх двох місяців, що було зумовлено погіршенням кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб.

Щоб зберегти операційну ефективність, банки мають пристосувати свої бізнес-моделі до роботи в кризових умовах, а також належним чином відображати фінансові показники для збереження фінансової стійкості банківського сектору.

В умовах війни та кризового стану банківської системи України, виникає необхідність здійснювати ефективне управління прибутковістю і ліквідністю. Стратегічне завдання, яке мають вирішити банки в процесі управління ліквідністю, – це необхідність уникнення як дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів. Дефіцит може призвести до виникнення ризику втрати ліквідності банку, а надлишок ліквідних коштів стає наслідком нераціонального розміщення коштів і прямим чинником втрати банком майбутнього прибутку. Тому, з метою мінімізації ризику незбалансованої ліквідності, кожний банк зобов'язаний підтримувати оптимальне співвідношення між рівнем ліквідності та прибутковості, сукупність основних прийомів, методів і заходів, спрямованих на досягнення якого, мають бути чітко сформульовані у стратегії управління банком.

Висновки. Банківська система України відіграє пріоритетну роль щодо формування відносин між економічними суб'єктами фінансового ринку, оскільки саме банківські установи є структурними елементами економіки, які задіяні в організації руху грошових потоків. Вони формують кредитну систему країни, концентруючи найбільшу частину її ресурсів. Тому, банківську систему розглядають як галузь діяльності, яка має своє особливе призначення, свої специфічні риси і функції та виникає не внаслідок механічного поєднання окремих банків у певну сукупність, а формується на виробленій концепції, у межах якої відводиться конкретне місце кожному виду банків і кожному окремому банку. На сьогодні банківська система України знаходиться у складному становищі. Щоб зберегти операційну ефективність, банки мають пристосувати свої бізнес-моделі до роботи в кризових умовах, а саме головне зменшити кредитні ризики і відсоток непрацюючих кредитів, наскільки це можливо в умовах воєнного стану.

Література

1. Мінфін. Перший «воєнний» рейтинг стійкості банків. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/26/86020702/>
2. Національний Банк України «Фінансовий результат банківського сектору за перше півріччя 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-pershomu-pivrichchi-zbitok-bankivskogo-sektoru-standoviv-46-mlrd-grn-cherez-formuvannya-rezerviv-pid-ochikuvani-zbitki-vid-naslidkiv-viyini>
3. Олег Громов «Банківський сектор: стабільність попри всі виклики». URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/bankivskij-sektor-stabilnist-popri-vsi-vikliki/>

Блажівська А. С., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РИЗИКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Одним з важливих суб'єктів розвитку економіки країни є біржовий ринок. Однак значний рівень конкуренції та вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища сприяє частій появі ризиків на українському біржовому ринку. Оперативність, адекватність, гнучкість, швидкість у прийнятті управлінських рішень – це властивості, необхідні суб'єктам біржового ринку, якщо вони прагнуть досягти успіху у жорсткій конкурентній боротьбі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку біржової торгівлі та визначення ризиків під час здійснення біржової діяльності присвячені праці багатьох вітчизняних вчених та економістів, таких як: Солодкий М. О., Калашник І. О., Резнік Н. П., Яворська В. О. та ін. Однак, питання визначення переліку ризиків, які виникають на українському біржовому ринку у мінливому розвитку фінансово-економічного середовища залишається актуальними і дотепер.

Мета статті: дослідження сутності ризику, його класифікації та мінімізації на українському біржовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Ризик є невід'ємною частиною брокерської діяльності. Ризик також ототожнюють із ступенем успіху (неуспіху) учасників біржових торгів у досягненні визначених цілей з множини альтернатив. Також під ризиком розуміють ймовірну дію або діяльність, що може призвести до несприятливого результату біржової діяльності [2]. Так, ризики, які пов'язані з функціонуванням фондового ринку України, можна розділити на такі чотири групи, як: ринкові, ризики ліквідності, кредитні ризики та операційні (див. табл. 1).

Залежно від виду біржової операції варто виокремити ризики, які пов'язані зі здійсненням спотових, форвардних, ф'ючерсних та опціонних угод. Прийнято вважати, що за спотовими угодами ризик мінімальний, але це справедливо більшою мірою стосовно ціни, що не встигає сильно змінитися протягом короткого періоду часу, відведеного на виконання угоди.

Форвардній угоді властиві усі види комерційного ризику, зокрема виробничі, торгові, фінансові. Серед них чільне місце належить ризику, пов'язаному з постачанням та реалізацією товару; ризику, що виникає під час транспортування; ризику, пов'язаному з платоспроможністю контрагента за угодою; змінами валютного курсу.

Для більшості українських бірж залишається невирішеним завдання розроблення та налагодження механізму страхування зазначених ризиків. Це є стримуючим фактором у залученні підприємств до активної діяльності на товарних біржах. Також успіх ф'ючерсної угоди залежить від правильного прогнозування ціни. Ризики біржових спекулянтів, як правило, не страхуються. Однак зобов'язання сторін (постачання товару чи виплата різниці в ціні) гарантується біржею за допомогою чіткої організації роботи розрахункової (клірингової) палати біржі та системою біржових складів. При цьому існують ризики розрахунково-клірингових операцій: ринковий, кредитний та системний [2].

Вибираючи одну з опціонних угод, спекулянти, продавці та покупці товару мінімізують ціновий ризик. При цьому для власника (покупця) опціону максимальний ризик прогнозований. Він

обмежений розміром сплаченої премії. Для передплатника (продавця) опціону ризик заздалегідь не визначений, але він завжди зменшується на розмір отриманої премії.

Таблиця 1

Ризики фондового ринку України*

Група	Характеристика групи ризику
Ринкові ризики	Визначають зміни фінансового становища особи, що сталися у результаті коливань ціни або іншого сутнісного параметру біржового активу, що виступає кількісною оцінкою його вартості (наприклад, спреду кредитно-дефолтних свопів). Ці ризики є спекулятивними, оскільки можуть спричинити як втрати, так і доходи
Ризики ліквідності	Характеризують можливість та швидкість перетворення біржового активу у більш ліквідний без втрати вартості
Кредитні ризики	Визначають можливість фінансових втрат у результаті невиконання контрагентом своїх зобов'язань. Зокрема, один із його різновидів – ризик контрагента – є досить важливим для учасників фінансового ринку. Проте сучасні технології біржової торгівлі акціями та облігаціями дозволяють його практично нівелювати. В Україні біржі використовують принцип «поставки проти платежу», реалізація якого передбачає блокування коштів на біржі перед купівлею фінансового інструменту, а також блокування цінних паперів перед їх продажем
Операційні ризики	Є найбільш широкою групою, більшість складових якої є суб'єктно-специфічними (характерними для окремих складових інфраструктури фондового ринку або компаній, що на ньому працюють). До її складу входять ті ризики, що пов'язані з можливістю технічних збоїв у обладнанні, яке обслуговує функціонування фондового ринку та роботу його учасників. Також ця група включає ризик-фактори втрат внаслідок помилок чи недобросовісної поведінки працівників фондового ринку та його учасників. Ще однією підгрупою виступають юридичні ризики

*складено на основі [1–3]

Щодо ризиків на етапах здійснення біржових операцій, то їх класифікація залежить від виду угоди. Так, для термінових угод із реальним товаром характерні такі ризики [3]:

– перший етап – ризик відмови у постачанні обсягу продукції, передбаченого замовленням біржі; ризик недопоставки продукції у передбаченому обсязі; ризик постачання продукції з відхиленням термінів постачання; ризик постачання продукції з відхиленням якісних показників (у гірший бік); ризик невиконання замовлення покупця за асортиментом товару;

– другий етап – ризик відмови від сплати за товар; ризик затримки у сплаті за товар; ризик часткової сплати за товар.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто відзначити, що для того, щоб захистити будь-які операції на українських біржах, необхідно своєчасно ідентифікувати можливі внутрішні і зовнішні ризики та вживати термінових заходів щодо їх ліквідації або зниження тиску. Насамперед у країнах з розвинутою ринковою економікою регулювання ризиків традиційно забезпечується використанням біржових інструментів хеджування.

Література

1. Калашник І. О. Ризик-фактори українського фондового ринку в діяльності торговців цінними паперами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2017. Вип. 25 (ч. 1). С. 126–130.
2. Слободяник А. М. Ризики на біржовому ринку. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/249.pdf>.
3. Солодкий М. О., Яворська В. О. Біржовий товарний ринок : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Вид-во «ЦП Компринт», 2017. 482 с.

Буга Є. Р., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛІВ ТА ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. Золото є привабливим інструментом інвестування, що викликає потребу у поглибленні аналізу особливостей існування та розвитку даного ринку, дослідженні елементів впливу на ціноутворення в умовах взаємодії з іншими ринками та фінансовими інструментами. Особливої актуальності дане питання набуває в умовах воєнного стану та загострення кризових явищ в національній економіці, оскільки виникає необхідність диверсифікувати заощадження чи інвестиції. На жаль, сьогодні за величезної пропозиції переліку банківських операцій, попитом на операції із банківськими металами в Україні користується тільки купівля золотих чи срібних злитків або інвестиційних монет на відміну від ситуації на міжнародному ринку, де купівля банківських металів є звичною справою для населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій дає можливість зробити висновок, що вирішенню даної проблеми присвячено багато праць вітчизняних авторів. Питання щодо розвитку та функціонування ринку банківських металів, зокрема, ринку золота досліджувались в роботах таких провідних вчених, як В. Міщенко, А. Герасимович, А. Мороз, М. Савлук, В. Василенко, Л. Чиж та ін. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних досліджень, ряд проблемних питань діяльності банків на ринку банківських металів, потребує подальшого уточнення.

Мета статті: аналіз діяльності вітчизняних банків на ринку банківських металів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Ринок банківських металів як збалансована структура, яка обслуговує інтереси покупців і продавців, формується під невідворотним впливом законів попиту і пропозиції. Цей факт спричинив сучасну конфігурацію розвитку внутрішнього ринку банківських металів, на якому зі значною перевагою обертається золото [1, с. 391]. Загалом для придбання дорогіших металів в Україні, не рахуючи ювелірні вироби, можна розглядати три варіанти: перший – інвестиційні монети, другий – злитки, третій – вклади у реальне чи віртуальне золото.

Для проведення аналізу здійснення банківських операцій на ринку банківських металів розглянемо показники діяльності банків опублікованих Національним банком України (НБУ) за 2019–2021 роки та в умовах воєнного стану 2022 року. Відповідно до статистичних даних НБУ проведемо розрахунки щодо діяльності банків у цьому сегменті та складемо таблицю 1 [2].

Таблиця 1

Динаміка обсягів та структура операцій із банківськими металами в банках України за 2019–2021 роки

№ з/п	Назва банку	2019, тис. грн	Питома вага в 2019, %	2020, тис. грн	Питома вага в 2020, %	2021, тис. грн	Питома вага в 2021, %	Темп приросту, 21/20, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Банки з державною часткою								
1	АТ «КБ «ПриватБанк»	68108	18,44	76469	13,375	122569	31,94	60,29
2	АТ «Ощадбанк»	31247	8,46	57434	10,046	30100	7,84	-47,59
3	АТ «Укресімбанк»	70919	19,20	89616	15,674	29979	7,81	-66,55
4	АБ «Укргазбанк»	10951	2,96	16591	2,902	14745	3,84	-11,13
	Усього по банках з державною часткою	181225	49,06	240110	41,99	197393	51,44	-17,79

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Банки з іноземною часткою								
5	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	56245	15,23	83492	14,603	0	0,00	-100,00
6	АТ «Сбербанк»	2471	0,67	7554	1,321	6486	1,69	-14,14
7	АТ «ОТП банк»	5859	1,59	40777	7,132	5553	1,45	-86,38
8	АТ «Кредобанк»	6191	1,68	2601	0,455	1948	0,51	-25,11
9	АТ «Ідея Банк»	49	0,01	26	0,005	5	0,00	-80,77
10	АТ «Правекс банк»	14966	4,05	3089	0,540	1321	0,34	-57,24
	Усього по банках іноземних банківських груп	85780	23,22	137539	24,06	15313	3,99	-88,87
Банки з приватним капіталом								
11	Акціонерний банк «Південний»	10681	2,89	22536	3,942	31805	8,29	41,13
12	АТ «Таскомбанк»	1304	0,35	3038	0,531	2637	0,69	-13,20
13	АТ «Банк Кредит ДНІПРО»	362	0,10	541	0,095	498	0,13	-7,95
14	АТ «Мегабанк»	787	0,21	5684	0,994	5286	1,38	-7,00
15	ПАТ «МТБ банк»	1641	0,44	19483	3,408	7497	1,95	-61,52
16	АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЦАДЖЕНЬ»	179	0,05	175	0,031	161	0,04	-8,00
17	АКБ «Індустріалбанк»	19860	5,38	51943	9,085	23797	6,20	-54,19
18	АТ «КБ «Глобус»	575	0,16	5889	1,030	9026	2,35	53,27
19	АТ «МІБ»	489	0,13	1563	0,273	1782	0,46	14,01
20	АТ «Банк альянс»	773	0,21	877	0,153	2338	0,61	166,59
21	АТ «Полтава-банк»	1017	0,28	1028	0,180	0	0,00	-100,00
22	АТ «Банк січ»	93	0,03	636	0,111	3453	0,90	442,92
23	АТ «АБ «Радабанк»	26504	7,18	34012	5,949	29850	7,78	-12,24
24	АТ «АКБ «Конкорд»	9191	2,49	401	0,070	370	0,10	-7,73
25	АТ «Перший інвестиційний банк»	60	0,02	10	0,002	4	0,00	-60,00
26	АТ «Банк «Грант»	45	0,01	40	0,007	25	0,01	-37,50
27	АТ «РВС банк»	11639	3,15	34915	6,107	32481	8,47	-6,97
28	АТ «Комінвестбанк»	1037	0,28	303	0,053	213	0,06	-29,70

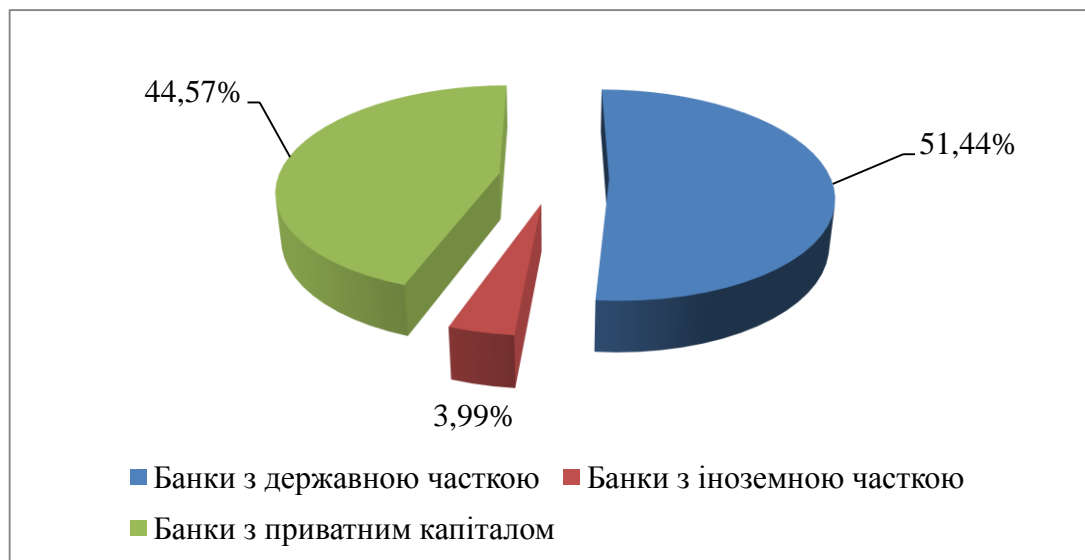
Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
29	АТ «Мотор-банк»	1555	0,42	2503	0,438	3801	0,99	51,86
30	АТ «Юнекс банк»	1330	0,36	684	0,120	83	0,02	-87,87
31	АТ «Банк 3/4»	13171	3,57	4694	0,821	12083	3,15	157,41
32	АТ «Оксі банк»	89	0,02	18	0,003	15	0,00	-16,67
Усього по банках з приватним капіталом		102382	27,72	194083	33,95	170997	44,57	-11,89
Усього		369387	100	571732	100	383702	100	-32,89

За даними таблиці 1 робимо висновок, що операції з банківськими металами переважно здійснюють банки з державною часткою. Їхня питома вага в 2019 році становила 49,06 %, у 2020 році відбулося скорочення до 41,99 %, але в 2021 році зросла до рівня 51,44 %. Щодо банків з приватним капіталом, то тут спостерігається така ситуація: у 2019 році частка операцій з банківськими металами складала 27,72 %, у 2020 році – 33,95 %, а в 2021 році відповідно на рівні 44,57 %. Слід відмітити, що АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2021 році взагалі не здійснював операцій з банківськими металами, оскільки цій банківській установі належала найбільша питома вага серед банків з іноземною часткою.

За аналізований період банками-лідерами на ринку банківських металів можемо визначити АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «АБ «Радабанк», АТ «РВС банк» та АКБ «Індустріалбанк».

Питома вага банків за різними групами щодо власності на ринку банківських металів станом на 01.01.2022 року показана на рис. 1.

Рис. 1. Розподіл банків на ринку банківських металів за 2021 рік

За даними таблиці 1 можна зробити такі висновки щодо динамічних змін упродовж 2019–2021 рр. у здійсненні операцій з банківськими металами вітчизняними банками. Так кількість банківських металів протягом аналізованого періоду мали наступну тенденцію, а саме в 2019 році вони становили 369387 тис. грн, у 2020 збільшились на +202345 тис. грн з темпом приросту +54,78 %, а в 2021 році становили знизилась до 383702 тис. грн, з темпом приросту –32,89 %.

За результатами розрахунків, можемо побачити, що в 2020 році кількість здійснюваних операцій з банківськими металами в більшості вітчизняних банків характеризується зростанням.

Найбільший приріст можемо зафіксувати в таких установах – АТ «Сбербанк» з темпом приросту +205,71 %, АТ «ОТП банк» з темпом приросту + 595,97 %, АТ «Мегабанк» з темпом приросту +622,24 %, ПАТ «МТБ банк» з темпом приросту +1087,26 %, АТ «Банк січ» з темпом приросту +583,87 % та АТ «КБ «Глобус» з темпом приросту +924,17 %. Найбільше скорочення можна помітити в діяльності АТ «Правекс» з темпом приросту –79,36 %, АТ «АКБ «Конкорд» з темпом приросту 95,64 %, АТ «Перший інвестиційний банк» з темпом приросту –83,33 %, АТ «Оксі банк» з темпом приросту –79,78 %. Загалом по банках з державною часткою спостерігається приріст на 32,49 %, по банках з іноземною часткою приріст +60,34 % і банки з приватним капіталом - приріст +89,57 %.

Зовсім іншу не надто оптимістичну ситуацію можемо констатувати на ринку банківських металів у 2021 році – майже в усіх банках спостерігається скорочення операцій з банківськими металами за винятком лише АТ «КБ «ПриватБанк» з темпом приросту +60,29 %, АТ «Банк ¾» з темпом приросту +157,41 %, АТ «Мотор-банк» з темпом приросту +51,86 %, АТ «Банк альянс» з темпом приросту +166,59 %, Акціонерний банк «Південний» з темпом приросту +41,13 %, АТ «КБ «Глобус» з темпом приросту +53,27 %, АТ «МІБ» з темпом приросту +14,01 %, АТ «Мотор-банк» з темпом приросту +51,86 % та АТ «Банк січ» з темпом приросту +442,92 %. У 2021 році фіксується скорочення по банках з державною часткою на 17,79 %, по банках з іноземною часткою – на 88,87 %, по банках з приватним капіталом – на 11,89 %.

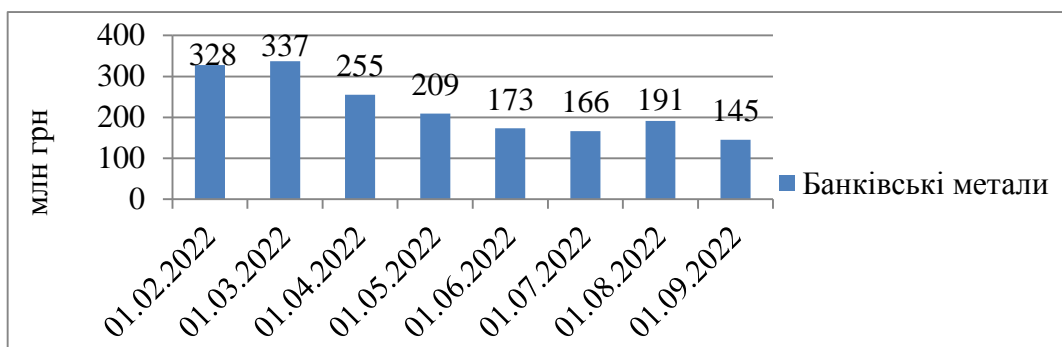
Проаналізуємо діяльність банків-лідерів на ринку банківських металів. Сума коштів у банківських металах у АТ КБ «Приватбанк» у 2020 р. мала тенденцію до збільшення на +8361 тис. грн, а в 2021 році зросла ще на +46100 тис. грн з темпом їх зростання відповідно 12,28 % та 60,29 % по роках. В АТ «Ощадбанк» у 2020 році спостерігається значне зростання на +26187 тис. грн з темпом зростання на +83,81 %, проте в 2021 році фіксується зменшення на –27334 тис. грн з темпом приросту –47,59 %. В АТ «Укрексімбанк» склалася така обстановка – у 2020 році можна побачити збільшення суми на +26187 тис. грн, проте в 2021 році зменшилася на –27334 тис. грн з темпом приросту +83,81 % та –47,59 % відповідно за роками. Аналогічні обставини можемо побачити в діяльності АТ «АБ «Радабанк» – у 2020 році фіксується зростання на +7508 тис. грн з темпом приросту +28,33 %, у 2021 році закріплюється зменшення на –4162 тис. грн з темпом приросту –12,24 %.

За статистичними даними НБУ станом на 01.01.2022 рік в Україні функціонував 71 банк, а це свідчить, що менше 50 % банків пропонують своїм клієнтам операції з банківськими металами, а це означає, що потенційно для розвитку ринку банківських металів є всі умови. Однак українська банківська система стикнулася з величезними викликами у зв'язку з початком російським агресором руйнівної війни проти нашої держави в кінці лютого 2022 року. Не без проблем, але банки поступово пристосовуються до нових умов, щоб ефективно здійснювати свої функції.

Для того, щоб фінансова система не зазнала краху важливо забезпечувати стабільність та прогнозованість роботи національної банківської системи. Для цього Національний банк України зафіксував офіційний курс гривні, увів ряд обмежень на здійснення розрахункових операцій у іноземній валюті, підвищив облікову ставку для стримування зростання інфляції. З початком військових дій на території України НБУ заборонив продавати клієнтам банківські метали, однак з кінця серпня 2022 року надав право банкам відновити таку послугу з фізичною поставкою у відділеннях. Банки здійснюють зазначений продаж у межах залишку банківських металів у касі банку станом на 19 серпня 2022 року. Додатково до цього залишку включається обсяг перевищення купівлі банківських металів із фізичною поставкою над обсягом їх продажу за всіма банківськими металами з фізичною поставкою, що розраховується в трійських унціях за кожним із металів окремо, починаючи з 19 серпня 2022 року та протягом наступних робочих днів. Такого роду ліміт дозволить зменшити тиск на міжнародні резерви України. За оцінками Національного банку, таке рішення сприятиме подальшій стабілізації ситуації в готівковому сегменті валютного ринку завдяки частковій переорієнтації попиту на готівкову іноземну валюту в банківські метали [3].

На рис. 2 можемо побачити як змінювався обсяг банківських металів у відділеннях банків.

З рисунку можемо зробити висновок, що з лютого і до вересня 2022 року можна зафіксувати поступове скорочення обсягів операцій з банківськими металами, за винятком серпня, де спостерігається зростання на +25 млн грн. За даними, за період – з січня по вересень – обсяги коштів у банківських металах зменшилися більше ніж вдвічі – з 328 млн грн до 145 млн грн. Таке скорочення можна пояснити тим, що з 24 лютого банки припинили продаж іноземної валюти в касах відділень, різко зріс попит на злитки, і їх швидко розкупили.

Рис. 2. Динаміка обсягів операцій з банківськими металами упродовж перших 9-ти місяців 2022 року

Висновки. Отже, ринок дорогоцінних металів в Україні є важливим сегментом національного валютного ринку, і відповідно фінансового ринку. Український ринок банківських металів має переважно готівковий характер. Перевага готівкових металів полягає в тому, що золото є одним з найбільш надійних інструментів для інвестування коштів.

Готівкові банківські метали – відмінний фінансовий інструмент для довгострокового інвестування, який є невід’ємною частиною диверсифікованого інвестиційного портфелю, особливо в умовах воєнного стану.

Перевага безготівкових банківських металів полягає в тому, що їх можна придбати дешевше за рахунок того, що відсутні витрати на виготовлення, страхування та перевезення злитків. Спред між цінами купівлі та продажу безготівкових банківських металів мінімальний. В той же час безготівкові метали забезпечені відповідною кількістю зливків, тому надійність такого виду інвестування ні в чому не поступається готівковим зливкам.

На даний момент лідерами за операціями з банківськими металами є банки з державною часткою, далі банки з приватним капіталом та банки іноземних груп. Це пояснюється високою концентрацією банків з державною часткою на банківському ринку. Довіра до державних банків зростає в умовах криз і звичайно під час воєнного стану.

За аналізований період спостерігається тенденція до зростання активів банківської системи України, однак це ніяк не позначилося на зростанні операцій з банківськими металами, а навіть зменшилась, насамперед це пояснюється тим, що наразі перед банками виникає багато викликів, які пов’язані з умовами входити в цифрову економіку, що стрімко розвивається та подіями, які відбуваються на території нашої країни в умовах воєнного стану.

Література

1. Фінансовий ринок : навч. посіб. За заг. ред. Арутюнян С. С. / Арутюнян С. С., Добриніна Л. В. та ін. Київ : Гуляєва В. М., 2018. 484 с.
2. Національний банк України. Наглядова статистика. Показники банківської системи. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442& cat_id=34798593.
3. Національний банк України. Банки отримали право продавати клієнтам банківські метали. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-otrimali-pravo-prodavati-kliiyentam-bankivski-metali#:~:text>

Гетель В. В., Добровольська О. В.
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро

ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Актуальність дослідження. Впровадження фінансових інновацій в різні сфери діяльності суб’єктів економіки, а також перехід економіки на інноваційний шлях розвитку, на сьогоднішній

день, є основними з пріоритетів політики держави. Ці фактори впливають на економічне зростання, розвиток структурних зрушень в економіці, а також підтримують конкурентоспроможність національної економіки, і особливо банківської сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню фінансових інновацій приділяється достатньо уваги вітчизняними та іноземними вченими: Бондаренко Л. П., Політило М. П., Золотарьова О. В., Чекал А. А., Коваль Я. С. та ін. Однак банківська сфера України потребує нових та сучасних інноваційних продуктів задля посилення конкурентоспроможності комерційних банків та Національного банку України, як регулятора.

Мета статті: дослідження фінансових інновацій у банківській українських банків задля підвищення конкурентоспроможності банківського сектора України в епоху фінансової глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день інноваційний розвиток банківського сектора – важливий напрямок модернізації діяльності комерційних банків і економіки в цілому.

Наразі банківську систему виокремлюють як головну структуру ринкової економіки. Комерційні банки пропонують своїм клієнтам величезну різноманітність банківських послуг. Для досягнення конкурентних переваг необхідно слідувати процесу впровадження інновацій за допомогою нових досягнень науки і різних технологій [1, с. 6].

Головна роль розвитку інновацій полягає в забезпеченні домінуючого положення на ринку комерційним банкам, які практикують інноваційну діяльність [2, с. 114].

Виникнення та розвиток фінансових інновацій у банківській сфері зумовлено постійною конкурентною боротьбою між підприємствами та бажанням першими запропонувати клієнтам нововведення, які вже отримали розвиток у зарубіжних країнах. Також, необхідність у постійному розвитку фінансових банківських інновацій зумовлена частими та глибокими кризовими станами у цьому секторі економіки.

Досвід зарубіжних банків вказує на те, що чим швидше установа впроваджує інновації, тим більше підвищує стан своєї фінансової стійкості.

Взагалі, «інновації у банківській сфері – це кінцевий результат інноваційної діяльності банку, який отримав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого банківського продукту або послуги, що мають практичне втілення».

Під поняттям «фінансової інновації» розуміють нові продукти і нові операції, які здійснюються в банківській сфері.

За типом банківські інновації поділяються на:

- продуктова інновація. Відбувається реалізація інноваційного банківського продукту на вже існуючому ринку;
- технологічна (процесна) інновація. Впровадження нового продукту, технології, операції у банку. Частіше це робиться з метою скорочення витрат чи собівартості послуги;
- ринкова інновація. Створення нового ринку банківських товарів, послуг, операцій. До ринкових інновацій відносяться також нововведення;
- маркетингова інновація. Освоєння використання нових типів ресурсів, методів роботи на ринку, форм реалізації товарів та послуг;
- управлінська інновація. Внесення змін у структуру управління або бізнес-процес, з метою підвищення його ефективності.

Виділимо чинники, які перешкоджають процесу впровадження фінансових інновацій:

- недосконалість законодавчої бази (багато законів можуть обмежувати діяльність банку, в тому числі і інноваційну);
- обмеження технологічних і фінансових можливостей;
- відсутність конкретних термінів інноваційного процесу;
- великий рівень ризику від впровадження інновацій;
- низький рівень доходів населення;
- висока вартість нововведень;
- недостатній розвиток інноваційної інфраструктури;
- відсутність персоналу, що володіє кваліфікацією в частині інноваційної діяльності.

Основними напрямками українських банківських інновацій в останні роки стали:

- розширення банківських операцій, які доступні через інтернет та мобільний банкінг;

- проведення безкарткових розрахунків через мобільний телефон;
- активація присутності та позиціонування у різноманітних соціальних мережах;
- розширення географії та тим самим доступності терміналів самообслуговування;
- введення безперебійного режиму роботи у форматі «24/7»;
- запровадження нової послуги «електронна решта» (решта в копійках переводиться на рахунок чи поповнює мобільний телефон клієнта);
- індивідуалізований підхід до потреб клієнтів (застосовується переважно для VIP-клієнтів банку).

Вектор розвитку банківських інновацій у світовому просторі свідчить, що пріоритетом у інноваційному розвитку стають не лише технічні досягнення. Доволі великого значення набуває соціальна складова.

Основними складовими світових банківських інновацій виступають:

- підвищений рівень автоматизації банківських процесів та перехід банківської діяльності переважно у онлайн-простір. Це відбувається через мобільні додатки. Поширення розвитку діджитал-банків, де всі банківські операції здійснюються лише онлайн;
- перетворення стосунків «банк-клієнт» на більш партнерські та клієнтоорієнтовані (наприклад, нагадування про дні народження та подарунки на корпоративні свята);
- активна інтеграція банківських операцій у нові сфери життя клієнтів (наприклад, переказ батьками кишенькових грошей на електронний гаманець своїх дітей, який має вигляд іграшки).

Висновки. Конкурентоспроможність банківського сектора України в епоху фінансової глобалізації, а також поступового запровадження фінансових інновацій набуває особливого значення в структурі національної економіки, сприяє інноваційній активності кредитних установ і має на увазі наявність певних стимулів до впровадження нових продуктів і послуг.

Глобальні тенденції банківських інновацій характеризуються прогресивними технічними новинками і прагненням сформувати тісні та довготривалі відносини з клієнтами [3, с. 15]. Слід зазначити, що українські банки активно переймають цей досвід, і деякі світові банківські інновації вже успішно використовуються на українському ринку.

Література

1. Бондаренко Л. П., Політило М. П. Банківські інновації як необхідність ефективного функціонування банківського ринку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 3. С. 5–8.
2. Золотарьова О. В., Чекал А. А. Інноваційні банківські продукти та специфіка їх упровадження в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 16. С. 112–115.
3. Коваль Я. С. Банківські інновації як необхідність ефективного функціонування державного механізму. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «Мистецтво наукової думки»*. 2019. № 6. С. 15–20.
4. Добровольська О. В., Качула С. В., Льовкіна А. С. Фінансовий менеджмент кредитного ризику як запорука безпеки кредитної діяльності банку. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.2.6
5. Добровольська О. В., Новікова К. А. Методи оцінки якості кредитного портфелю комерційного банку. *Інвестиції: практика та досвід*, 2008. № 24. С. 20–23.
6. Dobrovolska O., Marhasova V., Momot O., Borysova L., Kozii N., Chyzyshyn O. Evolution and Current State of Money Circulation in Ukraine and the World. 2021. Vol. 39 №. 5. *Estudios de Economía Aplicada : Special Issue: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age*. URL: <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/5408>.
7. Каткова Т., Ткачова Н., Київська К., Добровольська О., Редько К. До проблеми вдосконалення механізмів державного управління економічною безпекою в умовах реформаційних змін: іноземний досвід, українські реалії. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2022. № 1 (42), С. 324–334. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.42.2022.3707>

Гуменюк К. С., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку сільське господарство є важливою галуззю, яка сприяє економічному розвитку країни та забезпеченню її продовольчої безпеки. Виробництво сільськогосподарської продукції залежить від різного роду факторів, включаючи погодні умови та кліматичних змін навколишнього середовища, а отже потребує належного захисту від можливих збитків унаслідок дії несприятливих природних явищ та катаклізмів, а також інших ризиків ведення аграрного бізнесу. Страхування сільськогосподарських ризиків ефективно регулює відтворювальний процес, забезпечує страховий захист аграрним товаровиробникам, економічні інтереси страхових компаній та держави в цілому. За допомогою страхування суб'єктів господарювання, які здійснюють сільськогосподарські операції зменшуються і компенсуються матеріальні й нематеріальні збитки, підвищується рівень фінансової стійкості та платоспроможності усіх учасників страхових відносин. Проте, недосконала вітчизняна система агрострахування стримує розвиток аграрного сектору економіки, тому існуючі механізми страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції потребує суттєвої трансформації та вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти аграрного страхування знайшли відображення у наукових працях таких вчених, як: Ю. В. Алескерова, Л. О. Вдовенко, О. М. Віленчук, А. М. Стельмащук, Н. С. Танклевська, Н. В. Тарельник та ін. Водночас донині залишаються не вирішеними проблеми аграрного страхування, що породжує необхідність всебічного їх дослідження в сучасних умовах господарювання.

Мета статті: аналіз сучасного стану розвитку ринку аграрного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство за своїми природними, територіальними та організаційними властивостями є однією із головних складових національної економіки України, що створює підґрунтя для розвитку країни та умови для гарантування її продовольчої безпеки.

В сучасних умовах господарювання сільське господарство являється одним із найбільш ризикових видів діяльності, що обумовлюється необхідністю виробникам сільськогосподарської продукції протидіяти системним викликам, які пов'язані не лише з фінансово-економічною та політичною ситуацією, а й з природно-кліматичними чинниками, сезонністю, тривалим періодом обороту капіталу. Стрімкий розвиток аграрного сектору, поява нових можливостей пов'язаних із євроінтеграційною політикою держави та значним експортним потенціалом галузі породжують нові загрози підприємницькій діяльності.

Одним з найефективніших інструментів мінімізації негативних проявів ризиків та загроз сільськогосподарського виробництва є агрострахування. Проаналізуємо основні показники розвитку ринку аграрного страхування в Україні у 2020–2021 роках (див. табл. 1).

На основі проведеного аналізу відмітимо, що валові надходження страхових платежів (премій, внесків) за аграрним страхуванням у 2020 році становили 177,6 млн грн, у 2021 році в порівнянні з 2020 роком вони зросли на 38,68 % або на 68,7 млн грн і склали 246,3 млн грн. У структурі валових надходжень протягом аналізованого періоду переважали страхові премії від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників), часта яких у 2020 році склала 94,07 %, а у 2021 році – 97,69 %. Питома вага валових надходження страхових платежів (премій, внесків) від страхувальників – фізичних осіб у 2020 році склала 6,7 %, а у 2021 – 5,8 %.

Частки страхових платежів (премій, внесків), які сплачуються перестраховикам у 2020 році склали 119 млн, а у 2021 році порівняно з 2020 роком вона зросла 34,03 % або на 40,5 млн грн й склали 159,5 млн грн.

Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат/відшкодувань у 2020 році склала 1708 млн грн, а у 2021 році порівняно з 2020 роком їхня кількість зросла на 53,69 % і склала 2625 млн грн.

Загальний обсяг страхових відшкодувань у 2020 році склав 428,2 млн грн, а у 2021 році порівняно з 2020 роком його обсяг зменшився на 61,07 % або на 261,5 млн грн і склав 166,7 млн грн.

Основні показники розвитку страхування сільськогосподарської продукції в 2020–2021 роках*

Показник	Рік		Абсолютне відхилення (+, –) млн грн	Відносне відхилення (приріст / зменшення), %
	2020	2021		
Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	177,6	246,3	68,7	38,68
у т. ч.: від страхувальників – фізичних осіб;	6,7	5,8	–0,9	–13,43
від страхувальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	167,1	240,6	73,5	43,99
від перестраховальників	3,8	0	–3,8	–100,00
Частки страхових платежів (премій, внесків), які сплачуються перестраховикам	119	159,5	40,5	34,03
Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат/відшкодувань	1708	2625	917	53,69
Страхові відшкодування:	428,2	166,7	–261,5	–61,07
у т. ч.: фізичним особам;	1,6	1,4	–0,2	–12,50
юридичним особам (крім перестраховальників);	426,6	145,5	–281,1	–65,89
перестраховальникам	0	19,8	19,8	0
Частки страхових виплат/відшкодувань, компенсовані перестраховиками	292,9	150,2	–142,7	–48,72
Максимальна страхова виплата/відшкодування за окремим страховим випадком	164,7	18,9	–145,8	–88,52
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	25591	20872	–4719	–18,44
у т. ч. зі страхувальниками – фізичними особами;	25206	20552	–4654	–18,46
зі страхувальниками – юридичними особами	385	320	–65	–16,88
Максимальна страхова сума за окремим об'єктом страхування (за окремою застрахованою особою)	382,8	276,5	–106,3	–27,77
Загальний обсяг відповідальності	5257,9	4237,8	–1020,1	–19,40

*складено на основі [1, 2]

У структурі страхових виплат найбільшу питому вагу займали виплати юридичним особам, які у 2021 році склали 87,28 % (145,5 млн грн), виплати перестраховикам склали 11,88 % (19,8 млн грн), а виплати фізичним особами становили лише 0,84 % (1,4 млн грн).

Частки страхових відшкодувань, компенсовані перестраховиками у 2020 році склали 292,8 млн грн, а у 2021 році порівняно з 2020 роком їх обсяг зріс на 6,3 % або на 8,9 млн грн і склав 150,2 млн грн.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу відмітимо, що ринок аграрного страхування в Україні перебуває на етапі становлення. В Україні сільськогосподарські виробники страхують близько трьох процентів усіх наявних ризиків, тоді як в зарубіжних країнах цей показник сягає 90–95 %. Не зважаючи на незначне пожвавлення ринку, яке спостерігалось у 2020 році у 2021 році відбулося погіршення основних показників ринку. Зокрема зменшився загальний рівень відповідальності страховиків, кількість укладених договорів, обсяг страхових відшкодування. Таке суттєве зменшення спричинено низьким рівнем фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, високою вартістю страхових продуктів, неефективними зусиллями органів державної влади у сфері аграрного страхування. Також значний вплив на діяльність як страхових компаній так і виробників сільськогосподарської продукції мали жорсткі карантинні обмеження спричинені пандемією COVID-19.

Література

1. Результати аналізу звітності страховиків за 2020 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_/uploads/article/ (дата звернення: 10.11.2022 р.).
2. Основні показники діяльності страхових компаній за 2021 рік. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2022 р.).
3. Віленчук О. М. Аграрне страхування в Україні: парадигма становлення та стратегія розвитку: монографія. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2019. 380 с.

Желіховський А. Л., Логінова Б. В., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

**ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. Банківський сектор України останні роки працює у складних умовах. Так, значною подією 2020 року була пандемія COVID-19, що привела до різкої рецесії світового масштабу. Однак, загалом банківський сектор України (БСУ) переорієнтувався на роботу онлайн та виявився стійким до коронакризи. Значні зусилля були націлені на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами, як основи успішного розвитку економіки країни. Пандемія COVID-19 мала негативний і, в той же час, помірний вплив на операційну діяльність БСУ.

24 лютого 2022 року, в результаті збройної агресії російської федерації, Указом Президента в Україні було введено воєнний стан [4]. У таких умовах стійкість та стабільність банківського сектору України є важливою передумовою стабілізації та функціонування економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тенденції розвитку банківської системи України були та залишаються актуальною темою досліджень, результати яких подані у працях українських вчених, серед яких: О. І. Барановський, О. Д. Вовчак, А. Ю. Маслова, В. В. Павленко та ін. Окрім того зазначені питання є темою обговорення фахівців і експертів банківської сфери. Разом із тим, проблема результативності діяльності банківського сектору України залишається актуальною і вимагає детального вивчення і оцінки.

Мета статті: проведення оцінки сучасного стану та ефективності діяльності банківського сектору України.

Виклад основного матеріалу. Банківська система є одними із головних елементів фінансової системи України. Через банківську систему країни діє механізм розподілу фінансових ресурсів і грошових коштів, здійснюється їх мобілізація та залучення в економічний обіг.

Основні показники діяльності банківської системи України відображені у таблиці 1. За період 2014–2021 рр. позитивний результат діяльності отримано у 2018 році. З кожним роком ефективність діяльності банківської системи України зростала. У 2019 році платоспроможні банки отримали значний результат – 59,63 млрд грн чистого прибутку. Однак, у 2020 році, у наслідок впливу пандемії COVID-19, результат діяльності БСУ знизився на 30,4 % порівняно з 2019 роком і склав 41,3 млрд грн. Прибуток банківського сектору України в 2021 році сягнув історичного максимуму – 77,5 млрд грн, це майже вдвічі більше, ніж у 2020 році та на 33 % більше, ніж у докризовому 2019 році. Значне зростання у 2021 році порівняно з минулим роком рентабельності капіталу, темп приросту склав 82,52 %. Рентабельність капіталу БСУ зросла до 35,08 % порівняно із 19,22 % у 2020 році. Динаміка результатів діяльності банківської системи України у 2014–2021 рр. відображена на рис. 1.

Вже чотири роки поспіль результатом діяльності банківського сектору України є прибуток. Суттєве зростання прибутковості банківської системи України у 2018–2019 роках стало можливим за рахунок зменшення відрахувань в резерви при стабільному зростанні процентного і комісійного доходів [1]. Зниження прибутковості у 2020 році значною мірою пов'язано із пандемією COVID-19.

Аналіз показників діяльності БСУ свідчить, що протягом 2014–2020 років кількість діючих банків скоротилась на 56,44 % і у 2021 році складала 71 одиницю [1–3].

Показники діяльності банківського сектору України у 2014–2021 рр.*

Показник	Рік								Темп приросту, %	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	до 2019 р.	до 2020 р.
Кількість діючих банків	163	117	96	82	77	75	73	71	-5,33	-2,74
Чисті активи, млрд грн	1316,85	1254,38	1256,3	1336,35	1359,7	1494,46	1822,84	2053,23	37,39	12,64
Кредитний портфель, млрд грн	1006,36	965,1	1005,92	1042,79	1118,86	1033,54	960,6	1065,35	3,08	10,90
Капітал, млрд грн	148,02	103,71	123,78	163,59	154,96	200,85	209,46	255,52	27,22	21,99
з нього: статутний капітал, млрд грн	180,15	206,39	414,68	495,37	465,53	470,71	479,93	481,54	2,30	0,34
Зобов'язання, млрд грн	1168,83	1150,67	1132,52	1172,76	1204,74	1293,61	1613,38	1797,72	38,97	11,43
Доходи, млрд грн	210,2	199,19	190,69	178,23	204,55	244,4	250,17	273,86	12,06	9,47
Витрати, млрд грн	263,16	268,79	350,08	202,59	182,22	184,77	210,45	196,49	6,34	-6,63
Результат діяльності, млрд грн	-52,96	-66,6	-159,39	-24,36	21,73	59,63	41,3	77,5	29,97	87,65
Рентабельність активів, %	-4,07	-5,46	-12,6	-1,94	1,69	4,35	2,44	4,09	-5,98	67,62
Рентабельність капіталу, %	-30,46	-51,91	-116,74	-15,96	14,67	34,18	19,22	35,08	2,63	82,52

* складено та розраховано за даними [1–3]

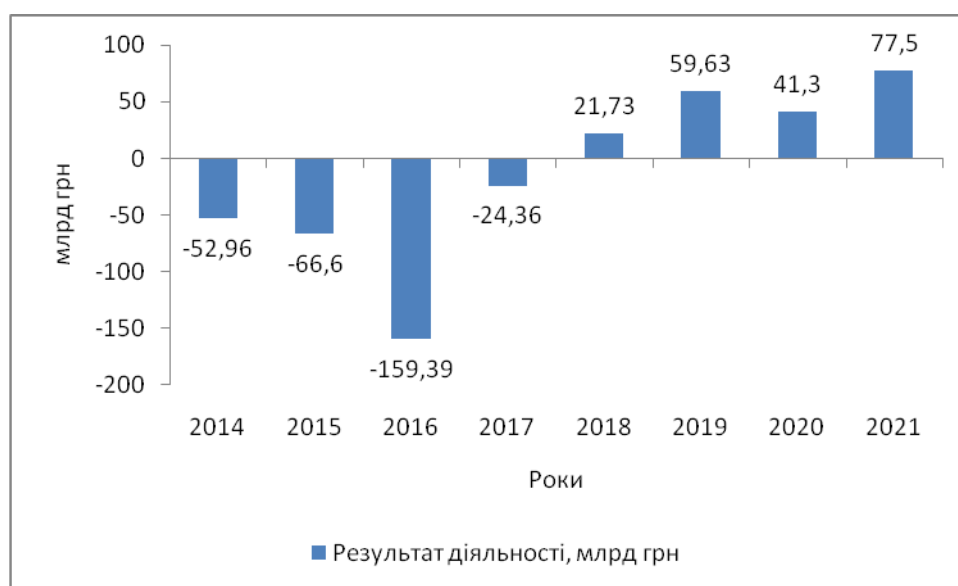

Рис. 1. Динаміка результатів діяльності банківської системи України*

* складено та побудовано за даними [1]

Слід відзначити позитивну тенденцію щодо збільшення чистих активів банків порівняно з минулими роками. Ця тенденція спостерігається із 2015 року. У 2021 році порівняно з 2020 роком чисті активи зросли на 12,64 %, а порівняно з 2019 роком – на 37,39 %.

У 2019–2020 роках спостерігається зменшення кредитного портфелю порівняно з минулими роками, особливо у 2020 році. За результатами 2021 року збільшилась величина кредитного портфелю порівняно з 2019 роком на 3,08 %, а порівняно з 2020 роком величина кредитного портфелю збільшилась на 10,90 %.

Відмічається тенденція збільшення доходів банків порівняно з минулими роками. Темп приросту у 2021 році до 2019 року склав 12,06 %, а до 2020 року – 9,47 %. Слід зазначити позитивний момент, а саме те, що витрати банків у 2021 році порівняно з 2020 роком зменшились на 6,63 %.

У 2020 році рентабельність активів банків склала 2,44 %, це значне зниження порівняно з минулим 2019 роком (на 43,91 %). У 2021 році порівняно з 2020 роком цей показник значно зріс, темп приросту склав 67,62 %.

Головними чинниками прибутковості БСУ у 2021 році стали подальше зростання операційної ефективності та істотне скорочення відрахувань до резервів. Зокрема, річний приріст чистого процентного і комісійного доходів банків становив відповідно 39 % та 25 %. Цьому сприяло збільшення процентних доходів від кредитування, що суттєво поживалося після кризи.

Подальше зростання обсягу безготівкових операцій банків забезпечило збільшення комісійних доходів установ. Швидше зростання чистих процентних і комісійних доходів банків порівняно з операційними витратами підвищило операційну ефективність банківських установ. Відрахування у резерви під кредити за 2021 рік скоротилися на 58 %. Окрім того, в БСУ були розформовані раніше зарезервовані кошти, які пов'язані із юридичними ризиками.

Останні чотири роки діяльність банківського сектору України здійснюється в умовах значного впливу макроекономічних та інших чинників. У 2020 році пандемія COVID-19 привела до різкої рецесії світового масштабу. У той же час, банківський сектор України виявився стійким до коронакризи і, попри зниження тенденцій до зростання, зберіг позитивний результат діяльності. Фінансовий результат 2021 року відобразив відмінний стан банківського сектору, а саме його стійкість, ефективність, здатність підтримати економіку країни ресурсом, готовність до запровадження нових регуляторних вимог із метою підвищення стійкості перед майбутніми викликами та збереження фінансової стабільності. 24 лютого 2022 року, в результаті збройної агресії російської федерації, Указом Президента в Україні було введено воєнний стан [4]. Система функціонування країни була в один момент зруйнована, виникла необхідність оперативного внесення змін для відновлення її життєздатності. Фінансовий сектор, який є ключовою ланкою економіки України, одним із перших зазнав трансформаційних змін.

Висновки. Результати здійсненого аналізу стану, ефективності і тенденцій розвитку банківської сфери виступають фундаментом для розробки пакету (комплексу) управлінських рішень, які націлені на стабілізацію і розвиток БСУ. Незважаючи на досить важкі зовнішні та внутрішні умови, запас стабільності в фінансовому секторі держави все ще є. Уряд України, за підтримки міжнародних інституцій, наразі робить все можливе, щоб така ситуація збереглась і надалі. Важливим питанням залишається можлива тривалість воєнного стану та географія поширення військових дій.

Література

1. Офіційний вебсайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua>.
2. Офіційний вебсайт Незалежної асоціації банків України. URL: <https://nabu.ua/ua/rejting-bankiv-yak-zminivsyu-bankivskiy.html>.
3. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

Колядич М. С., Качула С. В.
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро

ВІРТУАЛЬНИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. З розвитком фінансових технологій банківська галузь кардинально змінюється. Цифрові платежі є найактуальнішою темою в банківській справі сьогодні, і вони мають визначити майбутнє галузі. Електронні платежі, мобільна торгівля та віртуальний банкінг надають банкам інформацію, необхідну для конкуренції в цьому новому середовищі, а також детально описують комплексні заходи впровадження, які дозволять їм процвітати. Банки переорієнтуються на надання банківських послуг у спосіб, який очікують споживачі та підприємства, через усі канали, включаючи банкомати, відділення, мобільний та онлайн-банкінг. Через пандемію COVID-19 і вплив російсько-української війни глобальний ринок віртуальних мереж, оцінений у 77870 мільйонів доларів США в 2022 році, за прогнозами, досягне переглянутого розміру в 226190 мільйонів доларів США до 2028 року, зростаючи на CAGR 19,4 % протягом прогнозного періоду 2022–2028 рр., тому дослідження перспектив розвитку віртуальних банків в Україні досить актуальне [1].

Мета статті: систематизувати інформацію про природу та масштаби віртуального банкіngu в Україні, виокремити шляхи його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Класичний набір послуг інтернет-банкіngu включає майже повний набір банківських послуг: будь-які безготівкові платежі; купівля та продаж валюти; оплата комунальних послуг; розрахунки з операторами мобільного та звичного зв'язку; можливість відстежувати свої рахунки та ін. Тенденція до електронного надання банківських продуктів і послуг виникає частково внаслідок споживчого попиту, а частково через посилення конкурентного середовища у світовій банківській галузі. Інтернет змінив поведінку клієнтів, які вимагають більш індивідуальних продуктів/послуг за нижчою ціною. Крім того, нова конкуренція з боку чистих онлайн-банків поставила під питання прибутковість навіть традиційних банків. Небагатьом банкам вдалося розробити ефективні стратегії для повного використання можливостей, які пропонує інтернет. Щоб традиційні банки могли визначити, які продукти/послуги пропонувати через інтернет, потрібна чітка та лаконічна стратегія Інтернет-торгівлі. На жаль, даних про інтернет-банкінг мало, а відмінності у визначеннях ускладнюють порівняння між країнами. Незважаючи на це, можна виявити, що інтернет-банкінг особливо поширений у скандинавських країнах, Сінгапурі, Іспанії та Швейцарії, де понад 75 % усіх банків пропонують такі послуги. Скандинавські країни мають найбільшу кількість користувачів інтернету, причому до однієї третини клієнтів банків у Фінляндії та Швеції користуються перевагами електронного банкіngu [2].

Національна особливість українських систем інтернет-банкіngu полягає в тому, що здебільшого ці послуги зводяться до інформування клієнта про стан поточних рахунків; можливість контролювати залишок на поточному та картковому рахунках; отримання виписок по рахунках; блокування платіжної картки; замовлення нових карток тощо. За даними НБУ, більшість банків не дають змоги здійснювати онлайніві платежі за допомогою системи інтернет-банкіngu [3].

Віртуальний банкінг – це концепція, яка стосується використання віртуальних технологій у поєднанні з традиційними фінансовими системами для створення комплексних фінансових послуг. Мета віртуальних банків – надавати банківські послуги для існуючих клієнтів, одночасно залучаючи нових через модернізовані канали. Віртуальний банк надає фінансові продукти та послуги через Інтернет за допомогою мобільних пристроїв і веббраузерів на настільних ПК. Віртуальний банк також зазвичай надає клієнтам підтримку по телефону в робочий час і має цілодобову онлайн-службу обслуговування клієнтів. Наприклад, такі комерційні банки України, як ПриватБанк, Ощадбанк, Райффайзен Банк та ін., створили альтернативну систему для транзакцій, позик і обміну. Замість того, щоб використовувати кредитну картку в торговій точці, можна використовувати платіжні системи гаманця, які займають лише кілька секунд для завершення транзакції, заощаджуючи як час, так і гроші – це означає, що споживачам банківських послуг можуть не знадобитися традиційні банківські рахунки, як раніше, тим більше, що вони можуть легко переказувати гроші через електронні гаманці онлайн. Простота та легкість у використанні швидко залишають традиційні банки позаду, оскільки вони не змогли вивчити інші методи взаємодії зі своєю клієнтською базою. Фінанси в основному

ґрунтуються на довірі, і якщо віртуальні банкінги можуть забезпечити безпечні транзакції, то це може довести, що довіра до них є кращою, ніж до традиційних банків. Це становить реальну загрозу для багатьох фінансових установ у всьому світі, оскільки вони не зможуть конкурувати зі швидкістю та безпекою, які забезпечують віртуальні системи.

Основним завданням українського інтернет-банкінгу на сьогодні є завоювання довіри користувачів. Для цього необхідно активніше популяризувати системи інтернет-банкінгу з метою зменшення ступеня недовіри користувача до роботи через інтернет. Електронні фінанси надали українським банкам значні можливості для розширення своєї клієнтської бази та раціоналізації свого бізнесу, а клієнти отримали цінність у вигляді економії часу та грошей. У стрімкій електронній економіці банки мають йти в ногу з бізнес-моделями та технологічними інноваціями інтернет-простору, що постійно розвиваються [3].

Основна проблема банків, які вже інвестували величезні суми у свої онлайн-ініціативи, полягає в тому, що їхні онлайн-пропозиції залишаються збитковими. Реєстрація клієнтів в онлайн-банкінгу недостатня, доки вони активно не користуються сайтом. Банки повинні докладати зусиль, щоб підвищити рівень використання свого сайту клієнтами та ефективно координувати онлайн-канал із філіями та кол-центрами. Лише тоді вони зможуть отримати максимальну цінність, яка включає зниження витрат, можливості перехресних продажів і утримання клієнтів. У споживачів банківських послуг є кілька раціональних причин залишатися офлайн. Деякі з цих причин включають особливості використання сайту, занепокоєння щодо безпеки та часті скарги на те, що реєстрація є складною та займає багато часу. Банки можуть вирішити ці проблеми, переорієнтувавши інвестиції на покращення базової функціональності та зручності сайту та уникаючи розширених функцій, які більшість клієнтів не розуміють і не цінують. Розробка розширених функцій, які привабливі для відносно невеликої кількості клієнтів, створює набагато меншу цінність, ніж посилення основних можливостей і спонукання клієнтів використовувати їх. Банки повинні докладати зусиль, щоб ознайомити клієнтів зі своїми сайтами та показати їм, наскільки простим і ефективним є використання онлайн-каналу.

Висновки. Отже, банки все частіше користуються веб-сайтами, за допомогою яких клієнти можуть не лише запитувати про залишки на рахунках, відсотки та обмінні курси, але й здійснювати ряд операцій. Банки повинні усвідомити серйозність майбутніх викликів і розробити стратегію, яка дозволить їм використовувати можливості, надані інтернетом. В Україні інтернет-банкінг може набути досить широкого застосування тільки за умови розвитку банківських інтернет-послуг, а також підготовки висококваліфікованих фахівців банківської сфери, які зможуть допомогти та переконати громадян у використанні існуючих і дієвих мобільних систем управління своїм банківським рахунком.

Література

1. Global Virtual Networking Industry Research Report, Growth Trends and Competitive Analysis 2022-2028. URL: <https://www.industryresearch.biz/global-virtual-networking-industry-21799362> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Kachula S., Zhytar M., Sidelykova L., Perchuk O., Novosolova O. (2022). The Relationship between Economic Growth and Banking Sector Development in Ukraine. WSEAS Transactions on Business and Economics. 2022. Vol. 19. PP. 222–230.
3. Національний банк України : офіц. сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2022).

Костиріна Д. В., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ТРЕНДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Актуальність дослідження. Однією з тенденцій розвитку сучасної світової економіки є швидкий розвиток світових фінансових ринків та виникнення нових фінансових інструментів, що стають визначальними у формуванні стратегій розвитку банків, котрі намагаються максимізувати

свої прибутки за рахунок зниження ризиків своєї діяльності. В українських банках інвестиційні операції з цінними паперами за розмірами посідають друге місце серед активних операцій банку після кредитування. Хоча надання кредитів залишається вагомим напрямком діяльності, все частіше управлінський менеджмент переглядає структуру активів з метою збільшення питомої ваги інвестиційного портфеля в сукупних активах. Такі структурні зрушення обумовлені, з одного боку, недоліками притаманними кредитним операціям на тлі загального уповільнення кредитної активності та падіння кредитоспроможності позичальників; з іншого боку, інвестиційний портфель цінних паперів також виконує низку важливих функцій, зокрема використовується під час рефінансування НБУ, що і спонукає банки до перегляду структури активів на його користь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інвестиційної діяльності банківських установ посідають вагомим місце у наукових працях таких вітчизняних вчених, як: Болдова А., Васькович І., Вовчак О., Данілов О., Епіфанов А., Кириченко О., Кльоба Л., Луців С., Майорова Т., Паласевич М., Пересада А., Приказюк Н., Пшик Б., Слюсарчик К., Сало І., Череп А., Шевцова Е. та ін., а також зарубіжних економістів: Александер Г., Марковіц Г., Синки Дж., Уотш Т. Дж., Фабоцци Ф., Хербест Е., Шарп В. та ін. При цьому існуючі наукові доробки в більшій мірі присвячені розкриттю змісту поняття та складових системи управління інвестиційною діяльністю, а також детальному аналізу та оцінюванню стану інвестиційного портфеля банків України. Проте, залишаються питання, які характеризуються неоднозначністю існуючих поглядів та потребують більш детального дослідження.

Мета статті: аналіз сучасних тенденцій, визначення існуючих переваг та недоліків у інвестиційній діяльності вітчизняних банків на ринку цінних паперів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, коли банківська система України знаходиться у нестійкому стані, постійно долаючи загрози, спричинені військовою агресією та економічною кризою, а банкам необхідно удосконалювати та розвивати свою діяльність шляхом розробки та імплементації нових банківських продуктів – суттєва частка яких у розвинених країнах пов'язана саме з розвинути ринком цінних паперів, в той же самий час фондовий ринок в Україні є практично відсутнім, що відповідно обмежує операції банків з цінними паперами та інвестиційними вкладенням в них.

Базовим джерелом ресурсів для здійснення активних операцій банками є кошти клієнтів, динаміку залучення яких впродовж 2017–2021 років наведено в таблиці 1. Також було проаналізовано динаміку кредитної діяльності та інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика ресурсної бази для ведення активних операцій банками України у 2017–2021 роках*

Показник	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Кошти клієнтів, млн грн	930 005	963 045	1 097 081	1 377 386	1 539 720
Обсяг наданих кредитів, млн грн	1 007 132	1 118 860	1 033 430	960 597	1 065 347
Співвідношення, %	92,34	81,78	101,68	138,30	139,43
Обсяг операцій з цінними паперами, млн грн	479 875	476 827	535 190	785 788	829 823
у т.ч., що рефінансуються НБУ	418 284	469 943	518 652	750 578	817 084
Співвідношення, %	87,17	98,56	96,91	95,52	98,46

*складено на основі [1]

Як видно з таблиці 1, до 2019-го року кошти клієнтів були не єдиним джерелом для надання кредитів банківською системою України, тобто жвава кредитна діяльність залучала і іншу кошти ресурсної бази банків.

Однак, вже за результатами 2019-го року кошти клієнтів дещо перевищили обсяги наданих кредитів, а вже у 2020- та 2021-му роках вони значно перевищили обсяги кредитування: більш як на

третину, що свідчить про низьку активність кредитної діяльності банківської системи і спрямування коштів клієнтів на інші, менш ризикові, активні операції.

Такими операціями в українських банках інвестиційні операції з цінними паперами за розмірами посідають друге місце серед активних операцій банку після кредитування. У цілому, за проаналізований період спостерігається зростання обсягу операцій із цінними паперами у зв'язку зі зростанням зацікавленості банків у придбанні фінансових інструментів із відносно високою доходністю, таких як ОВДП. Загальний приріст склав 95 %, тобто портфель цінних паперів банківської системи зріс у майже 2 рази. Також на 11,29 % зросла частка цінних паперів, що рефінансуються НБУ: від 87,17 % у 2017-му до 98,46 % – у 2020-му, тобто майже всі цінні папери в портфелі банків беруть участь у рефінансуванні.

Разом з тим, значне збільшення кількісного показника вартості портфеля цінних паперів несуттєво вплинуло на їхню питому вагу в загальних активах банку. За останні роки спостерігаються позитивні тенденції щодо приросту питомої ваги вкладень у цінні папери з одночасним зменшенням питомої ваги наданих кредитів. Тенденція до зростання обсягу та питомої ваги інвестиційного портфеля цінних паперів в активах банків є достатньо стабільною. Вкладаючи кошти у цінні папери, банки, таким чином, уникали кредитного ризику.

Значимо, що участь комерційних банків в інвестиційному процесі має як позитивні, так і негативні моменти. Серед позитивних можна виділити наступні: допуск банків на фондовий ринок сприятиме конкуренції між його учасниками, що означає зменшення витрат емітентів та інвесторів; вкладення банком коштів у цінні папери диверсифікує його активи, що підвищує стабільність банку, а отже, і надійність збереження коштів вкладників; взаємопроникнення банківського та промислового капіталу покращує потік інформації, посилює конкурентоздатність банків та виробничого сектора.

Проте, варто зауважити, що існує ряд негативних аспектів щодо участі банків в інвестиційному бізнесі: операції з цінними паперами є більш ризиковим видом діяльності, ніж класична банківська справа; збитки банків від зміни курсової вартості цінних паперів або невдалого їх розміщення при емісії цінних паперів можуть зашкодити інтересам банків, дестабілізувати банківську систему; поєднання банківського та інвестиційного бізнесу здатне спричинити конфлікт інтересів між структурними підрозділами банку; занадто близькі відносини банку та підприємства внаслідок володіння банком пакетом акцій можуть спричинити ситуацію, коли в разі погіршення фінансового становища підприємства банк буде продовжувати його кредитування, щоб запобігти збиткам від зниження курсової вартості акцій.

Висновки. Таким чином, можемо зробити висновок, що найбільш активно банки України займаються наданням кредитів, а серед інвестиційних операцій перше місце займає вкладання ресурсів у цінні папери, що рефінансуються НБУ.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Основні показники діяльності банків. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (дата звернення: 10.11.2022).

Петрушка Н. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ СЕК'ЮРИТИЗАЦІЇ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що однією з існуючих нині проблем розвитку банківського проектного фінансування в Україні та його ефективного впровадження є переважання у розпорядженні банків коротких грошей, що практично унеможливорює фінансування великомасштабних інвестиційних проектів, які потребують значних фінансових вкладень на тривалий період. Крім того, переважна більшість українських банків є невеликими. Відповідно, для таких банків практично відсутня можливість застосування схем проектного фінансування.

Проведені дослідження показали, що одним з найбільш дешевих джерел залучення додаткових фінансових ресурсів для банків є сек'юритизація банківських активів, яка здатна не лише забезпечити банки «довгими» фінансовими ресурсами для здійснення інвестицій в реальний сектор економіки, але і дозволяє значно мінімізувати його фінансові ризики, зокрема кредитний ризик та ризик ліквідності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теоретико-прикладного дослідження явища банківської сек'юритизації займалось багато вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, Х. П. Бэр, Л. Хейр, Х. Моррис, І. Фендер, А. Мітчел, В. Шелудько, А. Рачкевич, І. Бланк, П. Роуз та багато інших.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних дослідників, на наш погляд, питання антикризового менеджменту банківських установ залишаються недостатньо розробленими як в теоретичному, так і у практичному аспектах. Першочергового вирішення потребують питання перспективних напрямів розвитку операцій сек'юритизації активів у діяльності вітчизняних банків.

Мета статті: дослідження науково-методичних основ здійснення операцій сек'юритизації банківських активів і визначення перспективних напрямів їх розвитку в діяльності вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. З розширенням процесу інтеграції Україна все більш втягується у світову економіку, запозичує зарубіжний досвід. Процес сек'юритизації в даний час є одним з найбільш обговорюваних питань в банківському середовищі як явище, що викликало останню фінансову кризу. Пошуки оптимальної моделі сек'юритизації в теорії і на практиці ведуться в Україні та інших країнах.

З точки зору управління ризиками сек'юритизація є новим та перспективним інструментом мінімізації портфельних ризиків поряд з лімітуванням, диверсифікацією тощо. Однак, враховуючи специфіку, та власне механізм традиційної сек'юритизації, її можна віднести до інструментів передачі ризику (див. табл. 1).

Лише при виконанні зазначених умов сек'юритизація є виправданою з точки зору ризик-менеджменту.

Вітчизняні банки мають розв'язати нагальні проблеми, основними з яких є:

- невідповідність строковості наданих активних ресурсів щодо строковості отриманих пасивних. Для українських банків ця проблема особливо актуальна, оскільки середня строковість депозитів не перевищує року, а більшість кредитів, основна частка яких є іпотечними, надають на термін десять років і більше;

- гострою залишається проблема зі значними обсягами недіючих кредитів, уже на початку 2022 р. їх питома вага становила 43 % усіх сукупних кредитів [4];

- формування ресурсної бази банків із достатнім обсягом і за прийнятною ціною;

- пошук нових методів управління власним капіталом банків. Зростання капіталізації українських банків зумовлено відповідністю міжнародним стандартам. Для формування стабільного та конкурентоспроможного вітчизняного банку рівень величини капіталу має забезпечувати прозорі та рівнозначні умови з більш капіталізованими банками;

- обов'язкове виконання нормативних та зростання фінансових показників банків.

Відповідно до зазначених проблем, можна визначити такі основні вектори використання сек'юритизації активів для вітчизняних банківських установ, як:

- довготермінове джерело фінансування;

- метод ризик-менеджменту;

- джерело рефінансування;

- метод управління ліквідністю банківських установ;

- інструмент зменшення навантаження на власний капітал;

- джерело зростання прибутку та поліпшення фінансово-економічних показників.

З огляду на ємкість вітчизняного ринку іншою умовою проведення сек'юритизації є її транскордонність, що в декілька разів збільшує можливість появи інвесторів, зацікавлених в купівлі цінних паперів SPV. Молодші транші можуть реалізовуватися і на вітчизняному ринку, оскільки їх дохідність та рейтинг будуть спів ставними з цінними паперами, що обертаються на фондовому ринку України. Невеликі банки можуть отримати доступ до дешевих ресурсів через сек'юритизацію з кондуїтом, особливістю якої є посередник, який бере на себе функцію накопичення коштів від декількох оригінаторів, після чого весь пул буде продано SPV.

Ризики та шляхи їх мінімізації з використанням сек'юритизації*

Потенційна проблема	Умови проведення сек'юритизації	Шляхи вирішення	Ризик, що мінімізується
<i>Для оригінатора</i>			
Слабка (недостатня) капіталізація	1. Сек'юритизація через реальний продаж активів. 2. Функціонування фінансового посередника в рамках нової Базельської угоди з капіталу	1. Сек'юритизовані активи знімаються з балансу оригінатора. 2. Сума таких активів не враховується в розрахунку коефіцієнта капіталізації, що збільшує його величину	Ризик репутації, кредитний ризик
Слабка недостатня диверсифікація кредитно-інвестиційного портфеля	Наявність некорельованих напрямів вкладення коштів	Продаж пулу однорідних активів дає змогу знизити концентрацію вкладень за окремими напрямками і виконати конверсію строків зобов'язань	Ринковий ризик, процентний ризик, валютний ризик, ризик концентрації
Відсутність дешевих джерел фінансування довгострокового характеру	Забезпечення незалежності SPV від оригінатора	1. Вартість отриманих коштів від сек'юритизації менша ніж вартість ресурсів з інших джерел. 2. Можливість встановлення різних ставок та додаткових умов сплати купонів за цінними паперами. 3. Реалізація цінних паперів на світових ринках	Ринковий ризик
<i>Для спеціалізованого посередника</i>			
Погіршення якості та рівня виплат за проданими активами	Юридичне забезпечення операції з участю світових рейтингових агентств.	1. Використання спеціальних прийомів підвищення рейтингу SPV та цінних паперів. 2. Обрання форми організації та місця розташування SPV	Ризик дефолту
Відносна нестабільність та підвищені ставки на фінансовому ринку України	Обрання схеми операції		Ринковий ризик

* складено за джерелами [1–3]

Прибутковість такого посередника забезпечується короткостроковим інвестування переданих йому коштів в інші цінні папери, зокрема векселі, ОВДП тощо [5].

Для поступального розвитку операцій сек'юритизації в Україні є наступні передумови:

– динамічний розвиток різних форм кредитування та фінансування (іпотечне кредитування, цільове банківське кредитування, лізинг тощо) внаслідок чого великі грошові суми осідають у вигляді дебіторської заборгованості великих господарюючих суб'єктів;

– глобальний процес сек'юритизації фінансового ринку, внаслідок якого все більше інструментів фінансового ринку заміщуються на цінні папери, і передбачається існування вторинного ринку для будь-яких активів;

– динамічний розвиток і використання інституту застави для залучення коштів;

– зростання загального рівня оборотності активів, що формує потребу у збільшенні їх ліквідності;

– поява паралельно з розвитком фінансового ринку все нових ризиків і, відповідно, потреби в інструментах їх диверсифікації і хеджування (особливо це відноситься до сфери страхової діяльності).

Висновки. Отже, сек'юритизація на сьогодні є лише потенційним інструментом передачі ризику в арсеналі банків України. Для подальшого розвитку і поширення даної операції необхідно забезпечити:

– відповідну законодавчу базу;

– пільговий режиму оподаткування даних операцій;

– можливості для обмеження напрямів діяльності SPV та блокування доступу до його рахунків з боку інших учасників ринку;

- нарощування кредитно-інвестиційних портфелів банками України;
  - подальший розвиток фондового ринку.
- Використання сек'юритизації активів дає змогу виконати три основні функції:
- створення можливості для додаткового рефінансування господарської діяльності;
  - підвищення ліквідності балансу підприємства та забезпечення відповідності вимогам різних груп зовнішніх користувачів (банків, інвесторів, інституційних інвесторів, регуляторів ринку капіталу тощо);
  - розподіл ризиків між суб'єктом сек'юритизації активів та іншими задіяними в даному процесі суб'єктами.

Література

1. Вовчак О., Ковалишин І. Досвід рефінансування іпотечних кредитів через механізм сек'юритизації в Україні. *Вісник НБУ*. 2009. № 12. С. 10–13.
2. Версаль Н. Сек'юритизація та її роль у відновленні фінансової стабільності. *Вісник НБУ*. 2010. № 4. С. 28–35.
3. Олійник О. В., Пересада В. М. Нові технології залучення фінансових ресурсів українськими банками на ринках єврооблігацій. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_eko/2008_8/14.html
4. Статистика. Основні показники діяльності банків України. *Офіційний сайт НБУ*. URL: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
5. Кошка А. М., Олійник А. В. Роль та місце кондуїту в системі сек'юритизації банківських активів. *Кримський економічний вісник*. Науковий журнал. Ч. II. 2013. № 1 (02). С. 68–71. ISSN 2306-0115

Січкарь Н. О., Красномо́вце́в В. А.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси

ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Актуальність дослідження На сьогодні реалізація товарів чи послуг через Інтернет є нормою. Для їхнього просування доводиться вдаватися до використання інструментів інтернет-маркетингу.

Актуальність дослідження полягає в тому, що не лишилося практично жодного бізнесу, який не використовує Інтернет для власного просування. Результат, який можна отримати, залежить від того, наскільки точно бізнес вирахає можливість отримання визнання серед аудиторії, а у висновку й прибутку, за допомогою визначення переваг і недоліків інструментів інтернет-маркетингу.

Наукові дослідження в цій сфері відображені у працях таких вчених: Паньків Н., Верескун М., Захаров С., Колосок В., Сіденко Ю.

Мета статті: дослідження переваг і недоліків інструментів інтернет-маркетингу.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою сучасного суспільства є панування глобальної інформаційної гіпермедійної системи, назва якій Інтернет. Інтернет є міжнародною комп'ютерною «мережею мереж», що діє на основі співпраці і сполучає один з одним самих різних користувачів, у т.ч. державні організації, учбові заклади, бібліотеки, корпорації, лікарні, приватних осіб і інше. Водночас це середовище для співпраці і спілкування, засіб всесвітнього мовлення та розповсюдження інформації, віртуальне економічне середовище та потужний інструмент ведення бізнесу [1, с. 7].

Для розповсюдження інформації про товари та послуги використовують рекламу. За допомогою Інтернету можна швидко реалізувати поставлені цілі перед бізнесом, зокрема знайти аудиторію серед великої кількості користувачів мережі Інтернет, отримати прибуток із продажу товарів чи надання послуг, підвищити впізнаваність свого бренду.

Розрізняють такі основні інструменти інтернет-маркетингу: медійна реклама, контекстна реклама, вірусний маркетинг, SEO, SMO і SMM.

SEO. Цей вид інтернет-маркетингу спрямований на просування веб-сайту в ТОП пошуковій видачі згідно з конкретним ключовим словосполученням. Оптимізація SEO має безліч переваг, в

числі яких велика клікабельність, незначні витрати на послуги, збільшення конверсії і зниження негативного рекламного ефекту. До мінусів можна віднести досить тривалий період досягнення ефекту і необхідність коригування контенту вебресурсу згідно з алгоритмом пошукових систем.

Вірусний маркетинг. Являє собою комплекс заходів в рекламній кампанії, коли цільова аудиторія в той же самий час стає і переносником цієї реклами в своєму оточенні. Серед переваг інструмента варто відзначити: оперативність розробки; простоту розміщення; підвищений ступінь довіри користувачів. Зрозуміло, ефект від такої реклами тимчасовий. До того ж неможливо контролювати думку, яка формується про продукт чи послугу. Але переваги переважають над цим недоліком, тому вірусний маркетинг можна назвати досить ефективним.

Медійна реклама. Ґрунтується на створенні рекламних повідомлень у вигляді анімованих або статичних зображень, які розміщуються на сторінках різноманітних популярних ресурсів. Переваги медійної реклами полягають в хорошому запам'ятовуванні банерів, охопленні великої кількості цільової аудиторії і, найголовніше – формування попиту на продукцію або послуги. Вартість такого інструменту досить висока, але інвестиції повністю виправдовуються ефективністю.

SMO і SMM. Просування в соціальних мережах також вважається досить ефективним рекламним інструментом. SMO відноситься до внутрішньої оптимізації ресурсу для різних видів соціальних мереж, коли SMM використовують для просування вебсайту, продукції або послуги як такої. Застосування цього виду інтернет-маркетингу передбачає наявність хорошого і цікавого для відвідувачів контенту. Тільки в такому випадку він зможе викликати бажання голосувати, обговорювати і проводити на сайті інші дії.

Контекстна реклама. Інструмент інтернет-маркетингу, який передбачає розміщення банерів або оголошень, які впливають під пошуковим рядком або праворуч від видачі результатів пошукової системи.

Переваги контекстної реклами очевидні: пряме звернення до користувачів; відсутність необхідності оптимізації ресурсу; можливість визначення конкретного бюджету. Згідно з даними, кількість кліків по оголошенню досить невелике. Але в будь-якому випадку інструмент дає хороший ефект [2].

Висновки. Інструменти інтернет-маркетингу мають низку переваг і недоліків, тому потрібно ретельно обирати способи просування бізнесу в Інтернеті. У сфері інтернет-маркетингу активно використовують інструменти інтернет-маркетингу, зокрема медійну рекламу, контекстну рекламу, вірусний маркетинг, SEO, SMO і SMM. Кожен із цих інструментів допомагає віднайти свою аудиторію, встановити з нею зв'язок. На основі аналізу переваг і недоліків основних інструментів інтернет-маркетингу можна прорахувати їхню вартість, рентабельність, доцільність, що допоможе якнайкраще просувати бізнес в мережі Інтернет.

Література

1. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2011. 332 с.
2. 5 головних інструментів інтернет-маркетингу: їх переваги і недоліки. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/novyny-kompaniy/5-golovnyh-instrumentiv-internet-marketyngu-yih-perevagy-i-nedoliky-128712> (дата звернення: 09.10.2022).

Слободянюк В. С., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ УСТАНОВОЮ

Актуальність дослідження. В умовах динамічного середовища функціонування банківських установ, виникає необхідність забезпечення стабільної діяльності та розвитку банку. У таких умовах, все більша кількість банківських установ усвідомлюють необхідність стратегічного управління, оскільки його основним спрямуванням є обґрунтування управлінських рішень, які базуються на зіставленні

власного ресурсного потенціалу банку з можливостями та загрозами внутрішнього і зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади стратегічного управління банками досліджуються у працях: Г. Азаренкова, Н. Галайко, О. Грищенко, О. Вовчак, С. Запорожець, С. Козьменко, Я. Колеснік, О. Любунь, Ю. Онопрієнко, В. Рудевська, А. Фалюти, Т. Харченко. Питання формування стратегії банку висвітлені в працях І. Амеліної, О. Вовченко, Н. Вядрова, О. Кривицької, О. Сирчина, І. Чмутової. Однак зміни останніх років зумовлюють необхідність уточнення понятійно-категоріального апарату стратегічного управління банком, зокрема в частині перегляду існуючих підходів до управління ефективністю стратегічного розвитку банківських установ.

Мета статті: поглиблення теоретичних засад та науково-методичних підходів до стратегічного управління банком в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу. При аналізі наукової літератури за темою дослідження, було з'ясовано, що трактування сутності поняття «стратегічне управління» є досить неоднозначним. Н. Гребенюк [1] стратегічне управління розглядає з позиції узгодження управлінського процесу між цілями банківської установи і наявними у неї ресурсами на основі використання різноманітних інструментів управління.

До прикладу, Г. Чепелюк під стратегічним управлінням розуміє «процес визначення основних пріоритетів діяльності банківської установи з відповідним розробленням й реалізацією плану розвитку і заходів, що сприяють виконанню місії банку та успішному досягненню встановлених цілей» [2]. Автор розглядає стратегічне управління банком з позиції якісно розробленої та запровадженої конкурентної стратегії банківської установи. На думку науковця [2], на конкурентоспроможність банківської установи впливає фінансова стратегія, яка зумовлює конкурентну стратегію, тому в основу стратегії банку має бути покладена система збалансованих показників управління фінансами банку.

О. Момот характеризує стратегічне управління з позиції управлінської діяльності, спрямованої на забезпечення бажаного економічного стану банку, який установа може досягти в довгостроковій перспективі. Автор зазначає, що «вибір стратегії формування конкурентних засад діяльності вітчизняних банків повинен здійснюватися залежно від оцінки ступеня інноваційності банківської технології / продукту та рівня стійкості конкурентних переваг банку» [3].

Т. Харченко [4, с. 567] розглядає стратегічне управління банківською установою з позиції взаємозв'язаних управлінських процесів, які забезпечують реалізацію місії та стратегічних цілей банківської діяльності для досягнення економічного ефекту. Зокрема, автор наводить різницю між стратегічним плануванням та стратегічним управлінням, яке полягає в досягненні довгострокових результатів на основі цих стратегічних планів. В іншій праці Т. Харченко та А. Ковтун під «стратегічним управлінням банком» розуміють ««діяльність, направлена на досягнення якісних та кількісних цільових орієнтирів розвитку банку, шляхом здійснення своєчасних змін в організації бізнес-процесів у відповідь на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища з урахуванням його ресурсного потенціалу» [5].

В. Коваленко в своїй роботі [6] обґрунтував основні теоретичні та методологічні засади стратегічного управління фінансовою діяльністю банку. Автором визначено концептуальні підходи до формування стратегічних напрямів забезпечення фінансової стабільності банківської установи, визначено основні питання реалізації стратегічного антикризового управління банком. Зокрема, в роботі виокремлено заходи нейтралізації негативного впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, сформовано механізм управління ризиками які впливають на діяльність банку.

В. Василенко, Т. Ткаченко під стратегічним управлінням розуміють «не тільки сукупність концепції підходів і методів, це складна система, що являє собою динамічний процес аналізу, вибору стратегій, планування, забезпечення і реалізації розроблених планів організацією, що полягає в повторюваному циклі розв'язання основних завдань (етапів)» [7]. Автори визначають поняття, як комплексну систему прийняття послідовних управлінських рішень, що можуть виступати як складові проведення ефективної діяльності банку.

З огляду на проведений аналіз визначення поняття «стратегічне управління», систематизовано наступні підходи до його трактування (рис. 1): ресурсний, системний, функціональний, комплексний, процесний, динамічний, маркетинговий. Зазначені підходи є базовими, оскільки стратегічне управління банком підпорядковується загальним принципам стратегічного управління з врахуванням специфіки діяльності банківських установ.

Рис. 1. Підходи до визначення сутності поняття «стратегічне управління банком»*

* систематизовано та виокремлено автором на основі [1–6]

У межах цього дослідження, з врахування специфіки банку як фінансового посередника, автором виокремлено адаптивний підхід до стратегічного управління банком. Запропонований підхід дозволить враховувати динамічні зміни середовища функціонування банку та дасть змогу нівелювати загрози, підтримувати стабільність та конкурентоспроможність банківської установи в умовах невизначеності. Оскільки умови діяльності банку досить мінливі та нестабільні. Першочерговим завданням для банківської установи є здатність виявляти і прогнозувати чинники зміни середовища функціонування, таким чином адаптуючись до змін та підвищуючи ефективність стратегії управління банком.

На основі проведеного дослідження доцільно виокремити основні характеристики стратегічного управління в банком:

- стратегічне управління банком поєднує та перебуває у тісному зв’язку з бізнес-моделлю, стратегією, результатами діяльності банківської установи;
- орієнтиром стратегічного управління банком є максимальне задоволення потреб клієнтів при максимальному отриманні позитивних фінансових результатів;
- гнучке реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності банку, з прийняттям ефективних управлінських рішень, які забезпечують конкурентні переваги фінансової установи на ринку;

- стратегічне управління банком ґрунтується на стратегічному плануванні, ефективному управлінні фінансами банку;
- стратегічне управління забезпечує сталий розвиток банківської установи на основі досягнення запланованих цілей;
- стратегічне управління банком генерує основу для стабільного функціонування фінансової установи в середньостроковій та довгостроковій перспективі;
- стратегічне управління є нескінченним і безперервним процесом розробки стратегії банку, її послідовної реалізації, моніторингу, коригування та контролю за її виконанням;
- стратегічне управління банком визначає основні шляхи розвитку банківської установи в відповідності зі стратегічними цілями.

Узагальнивши зазначене, вважаємо, що стратегічним управлінням банком – це комплекс заходів спрямованих на досягнення якісних та кількісних цільових позицій розвитку банку, зміцнення його стратегічного становища на ринку банківських послуг під впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища з врахуванням ресурсних та функціональних можливостей установи.

Висновки. Отже, найважливішим напрямом здійснення процесу стратегічного управління банком є обрання ключових напрямів розвитку фінансової установи та розробка і реалізація перспективних сценаріїв розвитку, спрямованих на виконання цілей банку. Окрім того, стратегічне управління банком має забезпечити відповідність між цілями (стратегічними, операційними, тактичними), наявними фінансовими ресурсами та діями банку в умовах невизначеності середовища функціонування установи.

Література

1. Гребенюк Н. В. Концептуальні засади стратегічного управління банком в умовах трансформаційних процесів у банківській системі України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. № 7. Т. 27. С. 65–69.
2. Чепелюк Г. М. Стратегічний аналіз та планування розвитку банку в умовах взаємодії з чинниками зовнішнього середовища. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2019/56.pdf (дата звернення: 12.10.2022).
3. Момот О. М. Управління процесом підвищення конкурентоспроможності банків у контексті стратегічної інноваційності. *Фінансовий простір*. 2018. № 3 (31). С. 158–165.
4. Харченко Т. О. Стратегічне управління банківською структурою в умовах трансформації банківської системи. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/59/1174/2549-1?inline=1> (дата звернення: 12.10.2022).
5. Харченко Т. О., Ковтун А. О. Особливості стратегічного управління в банківській системі. *Ефективна економіка*. 2019. № 1.
6. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія. – Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2010. 228 с.
7. Василенко В. О., Ткаченко Т. І. Теорія та практика розробки управлінських рішень : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 420 с.

Стахурська А. А., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Актуальність дослідження. Ефективність сучасної депозитної діяльності банківських установ в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України значною мірою визначається ефективністю розроблення депозитної політики. Незважаючи на війну та виклики сьогодення вітчизняний банківський сектор продовжує виконувати важливу функцію мобілізації тимчасово вільних коштів і

перетворення їх у реальний капітал за допомогою здійснення кредитних, інвестиційних та інших операцій, забезпечуючи потребу економіки в додаткових ресурсах. Основою реалізації дієвої депозитної політики банку слугує чітке розуміння концептуального базису адаптоване до викликів та загроз сучасного бізнес-середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці депозитної діяльності у сучасному банківському секторі України присвячені роботи багатьох українських вчених, серед яких: А. Авеносова, В. Василенко, О. Гайдаржийська, Л. Галапуп, В. Матвеев, А. Череп, А. Шелюк та ін. Водночас, зважаючи на значний динамізм економічного середовища та постійні небезпеки втрати фінансової стабільності суб'єктів господарювання, проблеми концептуального сприйняття сучасної депозитної політики вітчизняних банківських установ є гостро актуальними та потребують подальших досліджень.

Мета статті: дослідження та деталізація концептуальних складових сучасної депозитної політики вітчизняних банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Політика у будь-якій сфері діяльності – це набір визначених методів і сукупність заходів, які спрямовані на розв'язання конкретних завдань.

Процес формування ресурсної бази банківської установи також визначається певною політикою, яку з огляду на характер банківських операцій можна визначати депозитною. Депозитна політика є складним економічним явищем, сутність якого розглядається у широкому та вузькому значенні. При чому, опрацювання фахових джерел [1–5 та ін.] свідчить, що у наукових працях зарубіжних і вітчизняних науковців однозначне тлумачення цього поняття є відсутнім.

У широкому розумінні депозитну політику банку визначають як стратегію і тактику банківської установи при здійсненні діяльності щодо залучення ресурсів для повернення та при організації і управлінні депозитним процесом. У вузькому значенні під депозитною політикою найчастіше розуміють стратегію і тактику банку стосовно організації депозитного процесу для забезпечення його ліквідності.

«Депозитна політика є основою всієї роботи банку із залучення ресурсів відповідно до загальної стратегії його діяльності. Стратегія і тактика є тісно взаємопов'язаними, оскільки тактика є засобом втілення в життя стратегії. Оптимальне поєднання цих двох підходів дає змогу банкам реалізовувати свій головний інтерес у світі бізнесу, ціллю якого є прибутковість та сприяння економічному зростанню» [6, с. 42].

Визначально важливими до врахування при розробці депозитної політики банку є: максимізація прибутку, забезпечення стійкості ресурсної бази та рівня ліквідності, гнучкість асортиментної й цінової політики і пристосування окремих параметрів збуту до вимог клієнтів.

З метою досягнення оптимальних за обсягом депозитних ресурсів комерційний банк повинен враховувати низку факторів та умов, серед яких:

- рівень інфляції і доходів населення в країні;
- політику НБУ та Уряду;
- стан соціального середовища;
- вдосконалення та навчання роботи персоналу банку по обслуговуванню;
- клієнтів;
- зацікавлення та заохочення клієнтури банку.

Таким чином, базовими концептуальними напрямками формування сучасної депозитної політики банку вважаємо наступні:

- врахування загальноекономічних показників розвитку держави;
- виконання вимог регулятора та урядових вимог;
- постійне самовдосконалення та контроль за нововведеннями банків конкурентів;
- визначення цільової аудиторії банку та вивчення її інтересів;
- розробка продуктової лінії банку, що підходила б широкому колу клієнтів та на різних умовах щодо розміщення ресурсів.

До узагальненого переліку ключових етапів процесу формування сучасної депозитної політики вітчизняних банківських установ належать:

- встановлення параметрів депозитної політики відповідно до напрямів діяльності банку;
- визначення напрямів депозитної діяльності і джерел формування депозитних ресурсів;
- розробку проекту меморандуму депозитної політики;

- оцінювання і аналіз розробленого проекту відповідальними підрозділами;
- внесення відповідних зауважень та пропозицій;
- затвердження остаточного варіанта депозитної політики;
- впровадження політики у діяльність банку;
- контроль за дотриманням параметрів;
- коригування депозитної політики.

Висновки. Таким чином, деталізація концептуальних складових формування та реалізації сучасної депозитної політики вітчизняних банківських установ забезпечує подальший розвиток загальнотеоретичних основ управління депозитною діяльністю банку, що орієнтовані на необхідність врахування впливу динамічного конкурентного середовища при підготовці та обґрунтуванні рішень тактичного та стратегічного характеру.

Література

1. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 318 с.
2. Волохата В. Є. Управління залученими ресурсами банку : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2015. 210 с.
3. Колодяжна Т. В., Бакуменко Т. О. Економічна сутність та класифікація депозитних операцій комерційних банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 802–805.
4. Лавров Р. В. Депозитна політика банку в сучасних умовах. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2010. № 4. С. 182–187.
5. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 314 с.
6. Волохата В. Є. Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2012. № 58. С. 38–46.

Ступаківський К. А., Сидорчук І. П., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ КРЕДИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ

Актуальність дослідження. Вплив процесів глобалізації та інтернаціоналізації на розвиток банків, загострення умов міжбанківської конкурентної боротьби зумовлює необхідність розробки засобів мінімізації збитків від сучасної фінансової кризи. Ефективна організація кредитного портфеля банків відіграє домінуючу роль для банків України, так як більшу частину активів банківської системи представлено саме кредитними вкладеннями. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах економічної кризи, зростає актуальність питань, пов'язаних з банківським кредитуванням та необхідністю володіння методичним інструментарієм діагностики кредитної діяльності банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблематика наукових досліджень у сфері управління кредитною діяльністю є досить актуальною. Дослідженню проблеми забезпечення ефективної кредитної діяльності банків, приділено велике значення в працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених: Мазур І. М., Катан Л. І., Демчук Н. І., Бабенко-Левада В. Г., Журавльова Т. О., Семенча І. Є., Стукало Н. В., Білай О. С. [1–3] та ін.

Однак, враховуючи досягнення фундаментальних та прикладних досліджень, необхідно зазначити, що недостатньо уваги було приділено окремим теоретично-методичним та практичним аспектам кредитної діяльності банківських установ.

Мета статті: визначення шляхів удосконалення науково-методичних засад кредитної діяльності банківських установ на фінансовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні проблематика наукових досліджень у сфері кредитної діяльності банку широко висвітлено в сучасній літературі фінансового напрямку. Однак, науковці розглядають її у різних аспектах, а саме одні – розглядають процес кредитування з огляду на фінансове управління банку, інші звертають більше уваги на методику здійснення кредитних операцій, а інші розглядають кредитну діяльність в аспекті мінімізації кредитного ризику банку.

Враховуючи результати проведених досліджень, на нашу думку, управління кредитною діяльністю банку доцільно визначати не лише з точки зору організації кредитного процесу з чітким функціональним розмежуванням обов'язків персоналу банку, але і як скоординовану систему певних дій у сфері розроблення та реалізації зваженої кредитної політики, організації ефективного процесу кредитування на основі безпосереднього впливу на кредитний портфель для досягнення поставленої мети відповідно до обраної кредитної стратегії та тактики банку.

Визначимо методичні основи для формування системи управління кредитною діяльністю банку:

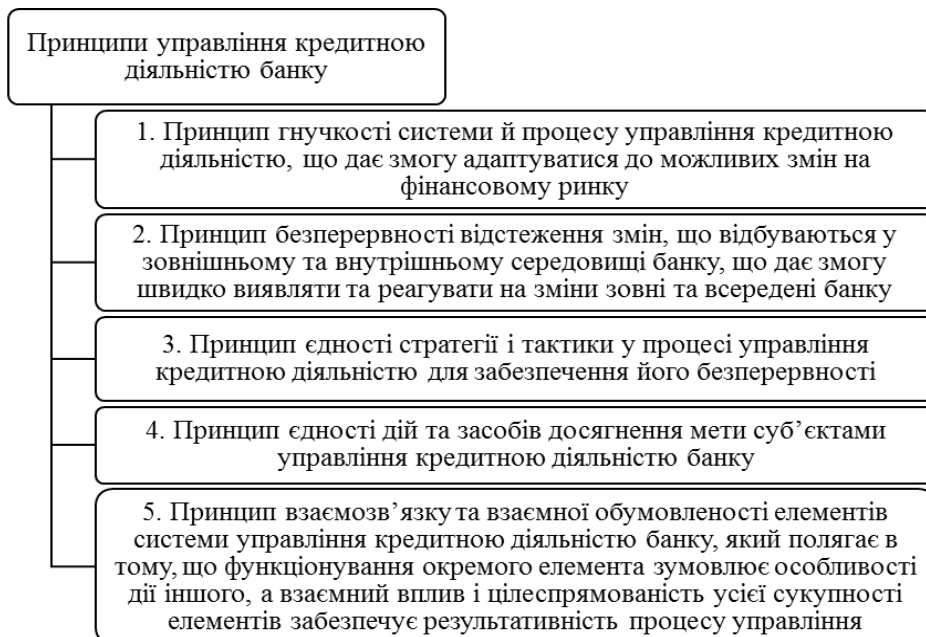
– система управління кредитною діяльністю банку охоплює, окрім самого об'єкта управління, управлінські суб'єкти (внутрішні та зовнішні). Внутрішні суб'єкти на мікрорівні представлені керівництвом комерційного банку та органами управління фінансовими ресурсами та ризиками. Зовнішні суб'єкти на макрорівні представлені законодавчими, контрольно-фінансовими і державними органами регулювання, центральне місце серед яких належить Національному банку України;

– стратегії управління кредитною діяльністю складаються із відповідних методів та методик. Окрім застосування методів, що застосовують суб'єкти управління, у цій системі значне місце належить інструментам обраних стратегій. Так, ці інструменти повинні враховувати заходи економічного та адміністративного характеру, що застосовують органи банківського нагляду, регулювання і контролю кредитної діяльності банку;

– провідну роль у забезпеченні процесу управління фінансовою діяльністю банку відіграє його оргструктура, а також рівень її зв'язків як між елементами структури, так і із клієнтами, вкладниками банку. Таким чином, ефективність та результативність процесу управління кредитною діяльністю значною мірою залежить від організаційного рівня банку;

– система управління кредитною діяльністю не є статичною, а постійно перебуває у процесі розвитку. Тому потрібно брати до уваги конкретні економічні умови, у яких функціонує банк, і відповідно до змін в економічному середовищі вносити певні корективи до складу та функцій процесу управління кредитною діяльністю, а також здійснювати адаптаційні заходи.

Грунтуючись на методології системного аналізу, доходимо висновку, що важливою умовою ефективного функціонування системи управління кредитною діяльністю банку є дотримання у процесі управління комплексу принципів, що зумовлені виникненням додаткових вимог до системи управління банком через підвищення нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовищ (рис. 1).

Рис. 1. Принципи управління кредитною діяльністю банку*

*систематизовано автором на основі [1–3]

Для чіткого розподілу функціональних обов'язків суб'єктів управління та їх адекватності обраним стратегіям, методам та інструментам регулювання кредитної діяльності банку необхідно

виділити у процесі здійснення управління відповідні блоки й елементи (рис. 2). Кожний блок системи складається із певних елементів, які йому підпорядковані та визначають зміст відповідного блоку.

Рис. 2. Процес здійснення управління кредитною діяльністю банку*

* систематизовано та доповнено автором на основі [1–3]

Управління кредитною діяльністю банку охоплює усі функції управління відповідно до сучасних вимог та повинно мати жорстку структуру, тобто виконання дій всередині кожного блоку є чітко визначеним елементом системи та не передбачає перестановку їх місцями. Оскільки, це може привести до порушення логіки та підпорядкованої цілісності управлінського процесу і, відповідно, – помилок та відхилень, що приведуть до збою та неочікуваних наслідків кредитування, які підвищать невиправдані ризики.

Висновки. Запропонований науково-методичний підхід в управлінні кредитною діяльністю банку представлений у вигляді впорядкованої логіко-структурної системи управління, що включає програму дій, яка ґрунтується на моніторингу поточного стану кредитної діяльності банку та результатів попередніх змін, на основі якого можна прийняти рішення щодо вибору напрямів кредитної політики, стратегії, тактики та формування інструментарію реалізації плану з кредитування банку. Взаємний вплив і цілеспрямованість усієї сукупності визначених елементів системи забезпечує результативність процесу управління.

Література

1. Мазур І. М., Катан Л. І., Демчук Н. І., Бабенко-Левада В. Г., Журавльова Т. О. Банківська система : навч. посіб. Дніпро, 2017. 444 с.

2. Семенча І. Є. Ефективне управління кредитною діяльністю банку: системний погляд професійного менеджера. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 34. С. 291–297.

3. Стукало Н. В. Системний підхід до управління проблемними кредитами в банківській діяльності. *Економічний часопис-XXI*. 2012. № 11–12. Т. 1. С. 55–58.

Танасієнко В. П., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВИДІВ ТА ЧИННИКІВ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ

Актуальність дослідження. Період 2019–2021 років для нашої країни, як і для більшості інших став випробуванням на стійкість. Спалах COVID-19 спричинив кризу та зумовив виклики та загрози, швидке подолання яких було ускладнено через повільний темп економічного зростання економіки України.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України в 2022 році зумовило появу нових кредитних ризиків та погіршило якість кредитного портфеля національних банків. Тому, доцільним напрямом досліджень залишається виявлення чинників кредитного ризику, які мають найвагоміший вплив на стан кредитної діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кредитного ризику банківських установ досить активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. Дослідженням причин виникнення та класифікації кредитного ризику банків присвячені роботи таких вітчизняних науковців: Гаряги Л. О. [2], Мороз Н. В. [3], Охрименко І. Б. [4] та ін. Однак, питання ідентифікації та класифікації кредитного ризику в ускладнених умовах діяльності банківської системи сьогодення потребують детального вивчення та вдосконалення.

Мета статті: дослідити та систематизувати підходи щодо ідентифікації кредитного ризику банку та вдосконалити класифікацію видів та чинників кредитного ризику для більш ефективного управління ним.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб ідентифікувати кредитний ризик серед інших видів банківського ризику необхідно визначити риси, котрі притаманні лише цьому ризику і пов'язані із незадовільним станом фінансових справ у клієнтів банку та непередбачуваними змінами, спричиненими розвитком фінансового ринку.

Зазначимо, що кредитний ризик має подвійний характер для банківських установ, що знайшло вираження в розподілі на:

– ризик конкретного позичальника (індивідуальний ризик кредитування), який є ймовірністю невиконання зобов'язань перед банком позичальником та неможливістю в повному обсязі та своєчасно скористатися забезпеченням позики;

– ризик портфеля (портфельний кредитний ризик), який пов'язаний з середньозваженою величиною ризиків усіх угод кредитного портфеля.

Кредитний ризик взаємопов'язаний з іншими видами ризиків, які характерні для банківської діяльності та виникають від здійснення різних видів операцій: валютних, кредитних, інвестиційних.

Для кредитного ризику характерна динамічність, яка проявляється у зміні його рівня, який варіюється під впливом як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників, адже суб'єкти здійснюють свою діяльність в нестабільному, динамічному середовищі.

На виникнення кредитних ризиків впливають багато різноманітних чинників, які можуть залежати, чи не залежати від учасників кредитного процесу.

Перш за все, ризик кредитної діяльності залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх чинників.

На зовнішні чинники практично неможливо вплинути, хоча банк своїми своєчасними діями може пом'якшити їхній вплив та запобігти втратам. Проте, основні важелі впливу на кредитний ризик все ж належать сфері внутрішньої політики банківської установи.

Класифікація видів та чинників кредитних ризиків банків запропонована в таблиці 1.

Види та чинники кредитних ризиків банків*

Ознака класифікації	Вид кредитного ризику		Чинники кредитних ризиків
За сферою виникнення	Зовнішній	Економічний	Падіння рівня життя, інфляційні процеси, зниження курсу гривні, зростання облікової ставки, недостатня державна підтримка. Політична нестабільність в країні та зовнішньополітичні проблеми. Нестабільна законодавча та нормативно-правова база. Кризова ситуація на фінансовому ринку
		Політичний	
Нормативно-правовий			
Фінансовий			
	Внутрішній		Ризик ринкової стратегії, ризик кредитної політики, операційний або селективний ризик, структурний ризик, ризик банківських зловживань (недобросесність менеджерів; низький рівень моніторингу; відтік комерційно важливої інформації; невмотивованість та/чи некомпетентність персоналу; недоліки фінансового планування; якість менеджменту, погано налагоджена система ризик-менеджменту)
За характером охоплення	Індивідуальний		Кредитний ризик щодо позичальника, боржника, емітента цінних паперів (незадовільна кредитоспроможність, фінансовий стан, непогашення основної суми боргу за кредитом, несплата процентів за користування кредитом, невиконання відсотків за борговими цінними паперами, зниження рівень доходів тощо). Кредитний ризик щодо забезпечення кредиту (знецінення предмета забезпечення, втрата чи пошкодження предмета забезпечення, правовий ризик, неліквідність забезпечення; неправильного оцінювання забезпечення, низький рівень кваліфікації персоналу банку, недостатній досвід роботи із забезпеченням). Кредитний ризик, пов'язаний зі способом забезпечення повернення позики (ризик щодо страховика, ризик щодо гаранта, ризик щодо поручителя)
	Портфельний		Ризик якості кредитного портфеля. Ризик структури кредитного портфеля. Ризик доходності кредитного портфеля. Ризик портфеля цінних паперів. Ризик депозитного портфелю
Залежно від груп позичальників	За операціями з	фізичними особами	Втрата працездатності, зменшення доходів, втрата роботи, тощо. Недоступність вірогідної інформації про кредитну історію позичальника. Послаблення з боку позичальника власного контролю за станом фінансових ресурсів. Навмисне порушення позичальником умов кредитного договору. Концентрація кредитних вкладень та вкладень у цінні папери у маловивчених сферах господарювання. Значна концентрація кредитних вкладень та вкладень у цінні папери у певній галузі, яка є чутливою до змін економічного середовища. Ризик концентрації у розрізі бізнесу (корпоративний бізнес, індивідуальний бізнес, міжбанківський бізнес тощо). Ризик концентрації в розрізі споріднених та системних клієнтів, пов'язаних із банком через відносини власності або можливість здійснювати контроль над банком, що може призвести до значних проблем, оскільки кредитоспроможність таких позичальників не завжди визначається об'єктивно.
		юридичними особами – суб'єктами господарювання	
		банківськими установами	
		небанківськими фінансовими установами	
державною			

Ознака класифікації	Вид кредитного ризику		Чинники кредитних ризиків
			Кредитування інсайдерів на пільгових умовах. Якість аналізу ризиків, що супроводжують кредитну операцію (галузевий ризик, валютний ризик, ризик країни тощо). Правильність оцінювання забезпечення та його адекватність наданому кредиту
За характером впливу	Прямий (основний) ризик		Чинники, пов'язані з кредитною політикою банку тощо. Недоліки в складанні і оформленні кредитного договору, гарантійного листа, договору страхування Необґрунтовано ліберальне ставлення до позичальника при розгляді заявки на отримання кредиту. Неякісне провадження оцінки кредитоспроможності позичальника внаслідок недостатнього професіоналізму банківських спеціалістів або відсутності чіткої методики проведення оцінки фінансового стану позичальника. Помилки в оцінці забезпечення позики внаслідок завищення його ринкової вартості, ліквідності. Неповне відображення у кредитному договорі умов, що забезпечують інтереси банку щодо повернення позики та сплати відсотків за нею повною мірою Відсутність контролю за позичальником у період користування кредитом та погашення позики. Надмірне розширення або швидке збільшення обсягів кредитних операцій, а саме: надання позик в обсягах, що не відповідають капіталу банку; розширення кредитної діяльності на регіони та сфери, не знайомі банку або для функціонування в котрих банк недостатньо оснащений
	Непрямий (супутній) ризик		Чинники, пов'язані з людським фактором, форс-мажорними обставинами тощо
За можливістю прогнозування	Прогнозований		Події, які можна передбачити та визначити обсяг їх можливого впливу на дохід банку; пов'язаний з якістю оцінки окремих позичальників. Недосконалість правової бази щодо захисту інтересів кредиторів
	Непрогнозований		Зміни в економічній системі, які можуть здійснити вплив на фінансовий стан позичальника (наприклад, зміна податкового законодавства). Природні катастрофи. Соціальні та політичні акції
Залежно від видів кредитних продуктів банку	Іпотечний кредитний ризик		Політика банківської установи та держави в галузі іпотечних стандартів, спрямована на створення безризикових активів.
	Кредитний ризик при автокредитуванні		
	Кредитний ризик за операціями овердрафт		Недосконале законодавство у сфері кредитування фізичних осіб
	Ризик за операціями з кредитними картками		

* складено на основі [1, 3, 5, 6]

Висновки. Враховуючи нові виклики та загрози, які виникають перед банківською системою в Україні останнім часом, в т.ч. і в сфері банківського кредитування, вважаємо що удосконалення теоретичного підґрунтя щодо видів та чинників банківського ризику не втрачає своєї актуальності.

Більше того, модифіковані кредитні ризики потребують нових підходів до ідентифікації та управління ними. Запропонована класифікація видів та чинників кредитного ризику дозволить розробляти та впроваджувати дієві та своєчасні заходи щодо оптимізації та управління ними.

Література

1. Вовчак О. Д., Онуфрієнко М. П. Поняття кредитного ризику в банківській системі України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 8, ч. 6. С. 171–174.
2. Гаряга Л. О. Удосконалення класифікації банківського кредитного ризику. *Проблеми і перспективи розвитку банків та небанківських фінансових установ у сучасних умовах*. 2015. № 1 (22). С. 76–81.
3. Мороз Н. В., Селецька Т. О. Сутність, причини виникнення та класифікація кредитного ризику банку. *Бізнес-інформ*. 2019. № 7. С. 272–278.
4. Охрименко І. Б. Ризики банківського кредитування в Україні: чинники, реалії та напрямки удосконалення управління. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. Вип. 2 (32). С. 159–176.
5. Просович О. П., Процак К. В. Ідентифікація та оцінка кредитного ризику комерційних банків. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління. 2017. № 873. С. 88–96.
6. Радова Н. В., Гаркуша Ю. О. Методи та інструменти управління кредитним ризиком у банках. *Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*. 2018. № 26. С. 64–71.

Ушаков С. О., Добровольська О. В.
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Політика постійних нововведень і використання новітніх технічних засобів під час надання банківських послуг є визначальним фактором успішної діяльності банку.

На цьому етапі розвитку банківських структур характерним є запровадження нових форм організації бізнесу. Сучасні економічні умови вимагають упровадження нових інноваційних методів роботи на фінансовому ринку, нових пакетів послуг і фінансових інструментів, а також більш високої якості послуг, що надаються комерційним банком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Види, новітні особливості й переваги банківських інноваційних продуктів вивчаються й розглядаються вченими-фінансистами, менеджерами комерційних банків, менеджерами профільних департаментів Національного банку України з урахуванням зарубіжного досвіду в сфері інноваційних банківських продуктів.

Мета статті: огляд новітніх інноваційних банківських продуктів комерційних банків задля збільшення конкурентних переваг банків на фінансовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Перед вітчизняними банківськими структурами стоять три завдання, розв'язання яких є основоположним на даний історичний момент:

- максимальне розширення лінійки банківських послуг, що надаються, яке має сприяти розширенню клієнтської бази;
- адаптування в господарсько-фінансову діяльність новітнього високотехнологічного обладнання та сучасних спеціалізованих комп'ютерних програм;
- виважена кадрова політика, професійність банківських менеджерів [7].

В сучасних умовах найперспективнішою інновацією є інформатизація банківської справи. При цьому банківські установи без автоматизованих програмних сервісів не зможуть конкурувати з технологічно добре оснащеними банками.

Опанування інновацій в українських банках сприяє зростанню капіталу всередині країни, забезпечуючи таким чином ефективний розвиток всієї економіки. Найпопулярнішими банківськими продуктами є [3]:

– мобільний банкінг – послуга, що дозволяє управляти своїми грошима 24/7 за допомогою мобільного додатку;

– QR Code Banking – матричний код, який полегшує оплату рахунків за товари, послуги та онлайн-покупки за допомогою безконтактної банківської системи. Просто сфотографуйте QR-код, ви зможете швидко ідентифікувати його онлайн, відкрийте сторінку оплати та введіть пароль;

– «Smart Fuel» – додаток «ПриватБанку», який дозволяє заправляти авто, не виходячи з нього. Програма працює так: вона знаходить заправку за допомогою GPS-координат, а потім вибирає номер станції, марку, кількість або літр бензину. Операції оплачуються через додаток в режимі онлайн. «Smart Gas Station» дозволяє швидко та безпечно розплатитися;

– надіслати гроші – нова послуга, яка дозволяє використовувати номер мобільного телефону для переказу коштів на рахунок одержувача. Це означає, що вам не потрібно вводити 14-значний номер картки, а лише номер телефону. Далі система попрацювала з особою – одержувачем, який повинен ввести дані своєї картки та підтвердити переказ;

– фотокасовий апарат – маленький інструмент, яким можна оплачувати рахунки та комунальні послуги. Достатньо сфотографувати квитанцію та надіслати її в банк, після чого співробітник банку створить необхідну документацію, яка буде надіслана на електронну пошту у вигляді сканованої фотографії;

– приват 24 для Google Glass – додаток майбутнього, з ним можна оплачувати рахунки за фото, переказувати гроші за допомогою голосової функції, заправлятися на заправках, оплачувати товари та послуги в магазинах та інтернеті, оплачувати замовлення в ресторані, без картки в банкоматах тощо Зняття готівки тощо [3].

На мій погляд, сьогодні неможливо уявити, щоб банківська система без перерахованих вище сервісів могла легко і швидко проводити транзакції, істотно заощаджуючи час.

Крім того, особливої уваги заслуговує запровадження нових іноземних проектів в Україні [2]:

– депозитна програма SmartyPig від WestBank (Великобританія) – заснована на принципі соціальної мережі – спочатку потрібно зареєструватися, потім встановити ціль депозиту, потім запросити друзів. Такі внески є конструктивними, оскільки людині прищеплюють звичку усвідомлювати свої потреби та постійно визначати шляхи їх досягнення;

– пункт змін Резервного банку Америки. Під час процесу покупки банк округлює суму та залишає різницю на окремому ощадному рахунку клієнта. Такі системи вже активно використовуються в Україні;

– CIBC Bank (Канада) у партнерстві з відомою мережею ресторанів Tim Hortons створили та запропонували своїм клієнтам нову кредитну картку – «Co-brand». Ця інноваційна картка має кнопки, тому, коли клієнт робить покупки в ресторані або оплачує рахунок, він може вибрати потрібну йому кнопку та здійснити оплату [4].

Сервіс P2P – переказ грошей через мобільний телефон, представлений на ринку банківських послуг Oborau, Hal-Cash/Bankinter, POPmoney/PNCBank. Суть цієї послуги полягає в тому, що ви можете переказати гроші, не знаючи свого імені, банку та номера рахунку. Все, що потрібно, це зареєструватися в програмі P2P переказів і відправити гроші, натиснувши відповідну кнопку на телефоні. Якщо телефон вже в системі і банківський рахунок прив'язаний, гроші будуть надходити безпосередньо на нього, якщо номера немає в системі, рахунок буде відкрито автоматично [1].

Лідерами інновацій та інновацій є такі банки: ПриватБанк, ПУМБ, Альфа-банк, Монобанк, Райффайзен Банк, Аваль Укрсоцбанк, Ощадбанк, КредитАгркольБанк.

Спільно з Visa Райффайзен Банк Аваль створив унікальний продукт для підприємців – чат-бот «Concierge Service Business Banking», який активний для користувачів у Viber та Telegram. Цей чат-бот безкоштовно надає консультацію з різних інформаційних та організаційних питань щодо платіжної карти. Попри це, Чат-бот Райффайзен Бізнес також консультує щодо юридичної підтримки, бухгалтерського аутсорсингу, послуг дизайнера, няні, перекладача, кур'єра тощо.

Задля підтримання малого бізнесу Ощадбанком винайдено платформу – «Будуй своє». Головним завданням її є надання необхідних навичок щодо опанування бізнесу в умовах сучасності.

Альфа-Банком збудовано банкінг задля підприємців «Ок.Альфа». Основними перевагами сервісу є: відкриття мультивалютних рахунків, пересилання податкової звітності використовуючи сервіс Liga:REPORT, формування довідок включно з факсиміле.

Розвиток банківських послуг є дуже динамічним, постійно оновлюється, через це на майбутнє реальним є зміна традиційних банків на онлайн-банки. При цьому вони мають мінімальні витрачання

на відділення й будь-яку інфраструктуру. Вони відрізняються розвинутою системою оцінки ризиків, через це кредити й інші продукти є дешевшими, аніж у класичних банків. Прикладом в Україні є Monobank, щомісяця який залучає до себе більш ніж 100 тис. користувачів послуг.

Висновки. Безумовним є те, що банківські інновації вже витісняють довготермінову процедуру обслуговування клієнтської бази, виводять на новий рівень комунікаційну політику банків, удосконалюють існуючі платіжні інструменти, збільшують конкурентну перевагу комерційного банку на фінансовому ринку. Майбутньою перспективою українських банків стане підвищена увага до банківського реінжинірингу й нове оцінювання ефективності інноваційних продуктів.

Література

1. Кузьменко О. В., Овчаренко В. О. Оцінювання впливу інноваційних технологій на ринок банківських послуг України. *Бізнес Інформ*. 2018. № 2. С. 121–126.
2. Онищук М. Інноваційні продукти на ринку банківських послуг України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/276.pdf>
3. Чат-бот Консьерж-сервіс Бізнес Банкінг для підприємців – уже у месенджерах! URL: <https://www.aval.ua/news/chat-bot-konsyерж-servis-biznes-banking-dlya-pidpriyemciv--uzhe-u-mesenzherah-89>
4. Добровольська О. В., Качула С. В., Льовкіна А. С. Фінансовий менеджмент кредитного ризику як запорука безпеки кредитної діяльності банку. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.2.6
5. Добровольська, О. В., Новікова К. А. Методи оцінки якості кредитного портфелю комерційного банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2008. № 24. С. 20–23.
6. Dobrovolska, O., Marhasova, V., Momot, O., Borysova L., Kozii, N., Chyzyshyn, O. Evolution and Current State of Money Circulation in Ukraine and the World. 2021. Vol. 39 №. 5. *Estudios de Economia Aplicada : Special Issue: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age*. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/5408>
7. Каткова Т., Ткачова, Н., Київська К., Добровольська О., Редько К. До проблеми вдосконалення механізмів державного управління економічною безпекою в умовах реформаційних змін: іноземний досвід, українські реалії. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 1 (42). С. 324–334. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3707>

Філіпенко Д. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ СТАНУ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Основним наслідком реалізації кредитного ризику та фінансових втрат є поява непрацюючих кредитів. Зазвичай будь-яка банківська установа, незалежно від якості кредитного портфеля та кредитної політики, способів та методів управління кредитним ризиком, якості та точності оцінки платоспроможності позичальника, хоч раз стикається з таким явищем, як «непрацюючі кредити». Тому аналіз стану непрацюючих кредитів у банківській системі України є завжди актуальним, адже направлений на відшукування причин, резервів для подолання, зменшення кредитних ризиків, пошук і формування нових та удосконалення існуючих методів регулювання кредитної заборгованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у вивчення питань проблемної кредитної заборгованості та управління нею зробили такі науковці, як В. Д. Базилович, І. В. Сало, О. Д. Вовчак, І. О. Барановський, Л. О. Примостка, М. І. Савлук, а також Дж. Бессис, П. Роуз, О. І. Лаврушин, Е. П. Шустова, Н. Є. Єгорова та ін.

Попри значні науково-теоретичні та практичні праці щодо дослідження проблемних кредитів банків, питання ефективного управління ними, вивчення причин збільшення показника проблемної заборгованості та запобігання виникненню проблемних кредитів все ще залишаються відкритими для

розгляду. Віддаючи належне науковим напрацюванням дослідників, на наш погляд, питання аналітичної оцінки непрацюючої кредитної заборгованості у вітчизняних банках вимагає постійної уваги з боку фінансових аналітиків.

Мета статті: аналіз стану непрацюючих кредитів у банківській системі та розробка пропозицій щодо їх зменшення.

Виклад основного матеріалу. При видачі кредитів банк орієнтується на стандарти якості, визначені його кредитною політикою та ставить за мету видавати кредити лише надійним позичальникам. Але через вплив безлічі внутрішніх та зовнішніх чинників за кожним кредитом існує ризик непогашення або ймовірність виникнення проблем із вчасним та повним погашенням кредиту. У міжнародній банківській практиці для характеристики кредитів, щодо яких існує ризик непогашення, розподіляють кредити, що не працюють (nonperforming loan або NPL), знецінені кредити (impaired), дефолтні кредити (defaulted).

Крім того, у банківській практиці використовується поняття проблемний кредит. Слід зазначити, що не можна використовувати ці поняття як синоніми. Кожне з них має своє значення та сферу використання.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та банківської справи стосуються кредитів, які підлягають знеціненню, а не кредитів, що не працюють (NPL). У МСБО 39 (пункти 58–70) зазначено, що для зменшення кредиту потрібні об'єктивні докази, а також те, що балансову вартість активу слід зменшувати на збитки від знецінення [1].

Базельський комітет з питань банківського нагляду оперує поняттям дефолтного активу (у тому числі й кредиту) (defaulted asset (loan)), яке використовується під час розрахунку розміру регулятивного капіталу, кредитного ризику. Визначено підстави, при яких дефолт визнається за боржником, зокрема у разі прострочення понад 90 днів або низької ймовірності виконання зобов'язань у повному обсязі без реалізації забезпечення.

Базельський комітет з банківського нагляду також посилається і на знецінення кредитів, що відбувається, коли існує ймовірність того, що всі суми заборгованості за кредитом не будуть стягнені. Сума цього знецінення визначається зменшенням балансової вартості кредиту.

Підхід статистичної звітності використовується для уніфікації між різними інституціями та отримання порівнюваних даних та оперує поняттям кредити, що не працюють (nonperforming loan – NPL). Такі ж ознаки NPL використовує Міжнародний валютний фонд (МВФ). За даними МВФ ключовими ознаками NPL є непогашення кредиту понад 90 днів, непогашення процентів понад 90 днів або непогашення терміном до 90 днів, якщо навколо майбутніх платежів існує велика невизначеність [2]. Тобто, NPL – це кредит у дефолті або такий, що з високою ймовірністю може стати дефолтним. Але існує ще один підхід, який ми пропонуємо називати управлінським підходом до розуміння проблемних кредитів. У банківській практиці, крім зазначених вище термінів кредит, що не працює (NPL), дефолтний кредит та знецінений кредит (знецінений актив), використовуються термін «проблемний кредит». При цьому проблемним кредитом є кредит, за яким порушено будь-яку умову кредитного договору чи існує ймовірність непогашення кредиту повністю чи частково через дію чинників.

Аналізуючи кредитні портфелі вітчизняних банків, бачимо, що протягом 2019 року відбувся приріст бази фондування на рівні попереднього року. Банки були зацікавлені у роздрібному кредитуванні. У 2018 році відбулося зростання корпоративного портфеля, що з кожним роком ставало все більш жвавим [3]. Проте, у 2020 році попит на споживчі кредити значно скоротився через кризу, як наслідок кредитний портфель знизився в квітні та травні.

За попередніми оцінками НБУ більше 10 % незабезпечених споживчих кредитів можуть стати непрацюючими через кризу. Дані збитки реалізуються на протязі наступних кварталів, відповідно банки повинні вчасно їх визнавати та вчасно формувати резерви.

Загалом станом на початок 2021 року кредитний портфель зменшився на 69 875 грн у порівнянні з аналогічним періодом у 2020 р. Визначальним чинником даного скорочення було формування банками резервів за одночасного скорочення попиту на кредити внаслідок погіршення споживчих настроїв [3].

Частка непрацюючих кредитів українських банків залишається досить значною. Більшу частину обсягу кредитного портфеля банків у 2020 р. становлять непрацюючі кредити (48 %, або 531 млрд грн), з яких 75 %, або 397 млрд грн акумульовано у банках державного сектору (рис. 1) [4].

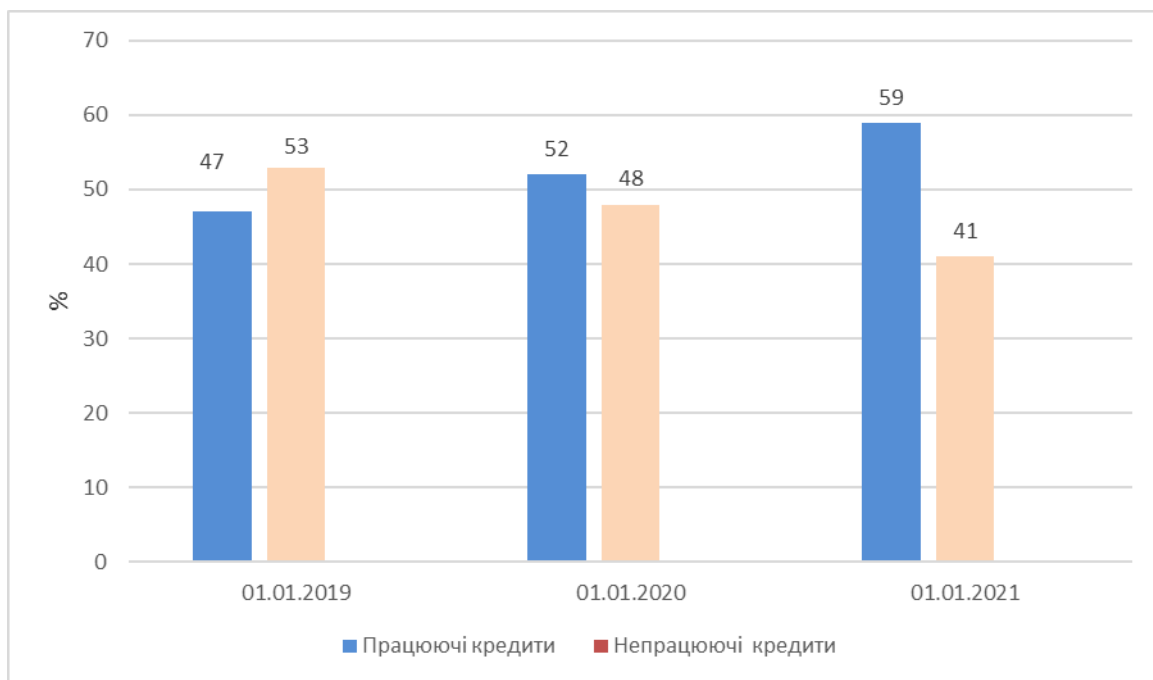

Рис. 1. Частка NPL банків України у 2018–2021 рр.*

*побудовано за джерелом [5]

Аналізуючи дані рисунка, можна побачити, що у 2019 році спостерігалась тенденція поступового скорочення обсягу непрацюючих кредитів у банках України. Частка непрацюючих кредитів в кредитному портфелі системи банків зменшилась на 5 в.п. до 48 %, насамперед, завдяки зростанню обсягу працюючих кредитів, у т. ч. роздрібного кредитування, укріпленню національної валюти та здійсненню банками заходів щодо погашення та реструктуризації непрацюючих кредитів.

З проведеного аналізу можемо зробити висновок, що на даному етапі розвитку банки з державною участю мають незначну зацікавленість у відновленні кредитування. Відповідно за 2020 рік обсяг NPL у банківській системі знизився на 100,5 млрд грн. В результаті відбулося зниження частки проблемних активів в активах банків до 41 %, але показник досі залишається найвищим серед європейських країн, але став значно меншим від свого максимального значення у 2017 році (58 %).

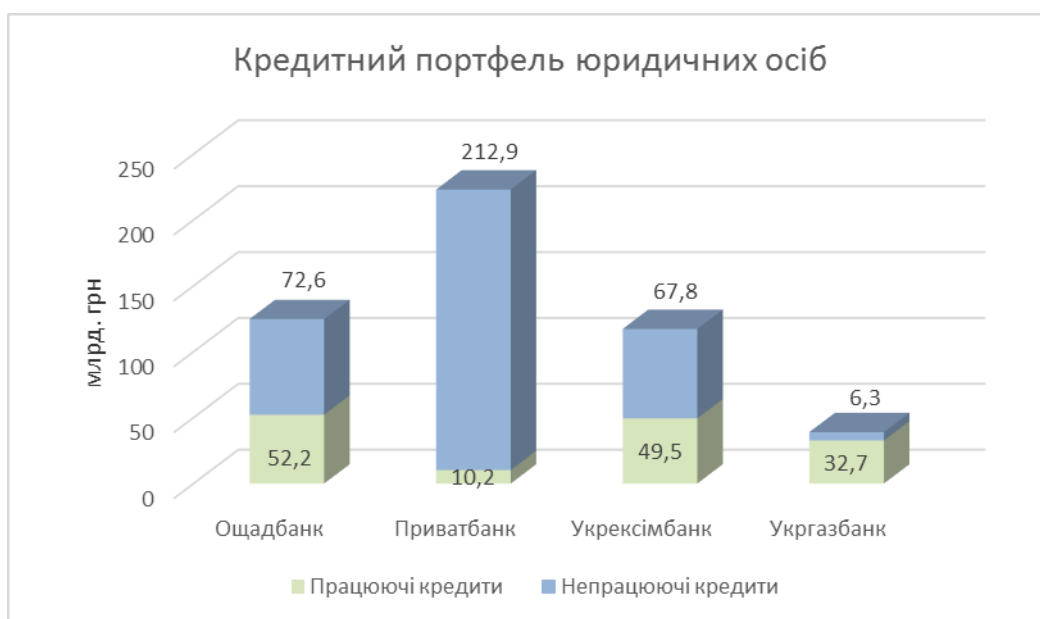
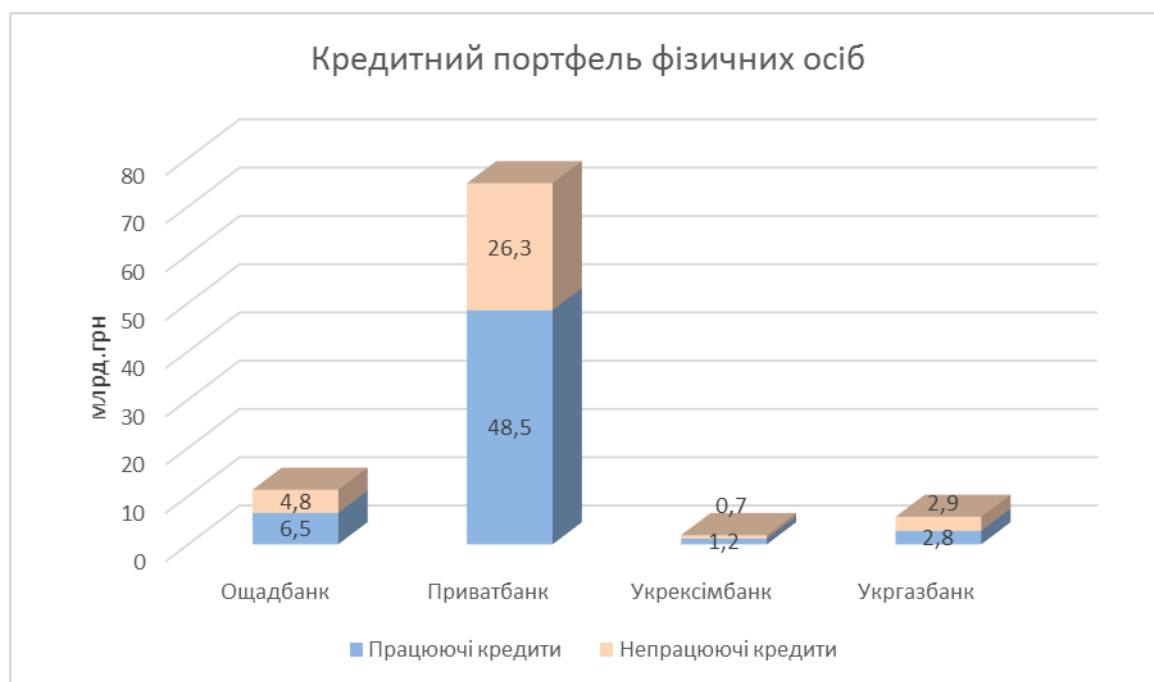

Рис. 2. Обсяги корпоративного кредитного портфеля державних банків станом на 01.01.2020 р.

Варто зауважити, що найвищий обсяг проблемної заборгованості продовжує зберігатися на балансах державних банків (310,2 млрд грн або 57,4 % від кредитного портфеля). Більше половини цих боргів – це непрацюючий кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» на дату його націоналізації. Обсяг непрацюючих кредитів банків з іноземним капіталом та приватним українським капіталом становить 95,9 та 24,0 млрд грн, відповідно (див. рис. 2) [6].

Аналізуючи рис. 3 можна помітити, що значну частку NPL у «Приватбанку» – 239,2 млрд грн. Варто зауважити, що значну кількість непрацюючих кредитів має «Ощадбанк», сума непрацюючих кредитів юридичних осіб становить 72,6 млрд грн та фізичних осіб – 4,8 млрд грн. «Укресімбанк» та «Укргазбанк» також мають частку непрацюючих кредитів юридичних осіб значно більшу за частку фізичних осіб.

Слід відзначити, що за останній період частка непрацюючих кредитів у всіх групах банків не має постійної динаміки. Зменшення частки непрацюючих кредитів відбувається завдяки поступовому розгортанню нового кредитування.

Рис. 3. Питома вага працюючих та непрацюючих кредитів у кредитних портфелях фізичних осіб державних банків станом на 01.01.2020 р.

Збільшення споживчого кредитування дало змогу підвищити якість портфеля роздрібних кредитів, а продаж банками непрацюючих валютних кредитів бізнесу – портфеля корпоративних кредитів. Якщо економіка зростатиме в майбутньому, то якість кредитного портфеля помірно поліпшуватиметься. Дослідження довело, що велика частка недіючих кредитів – джерело системних ризиків в Україні. За останні три роки прогрес у скороченні NPLs був ледь помітним. НБУ має намір пришвидшити процес, ухваливши Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України. Положення відповідатиме найкращим європейським практикам і ґрунтуватиметься на Керівних принципах для банків стосовно непрацюючих кредитів ЄЦБ, настановах Європейського банківського органу з управління непрацюючими та реструктурованими експозиціями.

Варто зауважити, що все ж якість корпоративного кредитного портфеля банків найкраща за останнє десятиліття. Останніми роками банки дотримувалися загальноприйнятих стандартів кредитування.

У свою чергу, бізнес став прозорішим, прибутковішим, багато підприємств та секторів сформували запас міцності. Проте втрати вже будуть присутніми – зниження внутрішнього та зовнішнього попиту, обмеження в умовах пандемії та значні структурні проблеми у секторах будуть мати помітний вплив на платоспроможність позичальників.

Банки обов'язково мають відслідковувати фінансовий стан боржників та зважати на їхні тимчасові фінансові труднощі, пропонуючи кредитні продукти. Після завершення кризи фінансові установи відіграватимуть найбільшу роль у відновленні економічного зростання в Україні.

Висновки. Отже, високі показники NPLs більшою мірою пов'язані з кредитною експансією докризових років, із спрощеними стандартами оцінювання кредитоспроможності позичальників, а також практикою кредитування пов'язаних осіб. Наразі всі NPLs визнані банками і можна відмітити поступове зростання рівня їхнього покриття банківськими резервами.

Таким чином, значна частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банків суттєво уповільнює розвиток банківської системи країни. З метою зниження обсягів проблемної заборгованості доцільно здійснювати реструктуризацію проблемної заборгованості, а також впроваджувати практику перекредитування за умови неможливості позичальником своєчасного погасити кредит.

Література

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#Text
2. Олійник А. В., Атаманова Ю. І. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2018. № 1. С. 135–141.
3. Солоділова К. В., Шафранович О. В. Сучасний стан кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 3 (43). С. 844–847.
4. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2 (27). С. 157–161.
5. Волкова В. В., Власенко О. С. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2 (42). С. 78–83.
6. Наглядова статистика. Основні показники діяльності банків України : офіц. сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>

Хмиз О. М., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. Кредитна діяльність банку є ключовим орієнтиром його ефективної роботи, оскільки саме від кредитування банки отримують лівову частку своїх прибутків. Ефективне управління кредитним портфелем банку визначає об'єктивні стандарти, якими керуються банківські працівники, що відповідають за диверсифікацію кредитного портфеля, дотримання лімітів кредитування, створення та управління резервами банку за кредитними операціями. На сучасному етапі розвитку банківської системи, кредитні установи орієнтувалися на здійснення збалансованого управління стратегічним кредитним банківським портфелем, однак підходи суттєво змінилися з початком війни на території України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних вчених можна назвати: Нажаль, дуже мало науковців які досліджують питання щодо особливостей управління кредитним портфелем вітчизняних банків в умовах воєнного стану, однак ця тема є досить актуальною сьогодні, а саме: Кобець І. [7], Обух В. [3], Фурман В. [6]. Однак питання ідентифікації та зниження кредитного ризику в ускладнених умовах діяльності банківської системи, підтримка з боку держави банківського кредитування за рахунок державних програм та ліквідності банків за рахунок рефінансування, сьогодення потребують детального вивчення та вдосконалення.

Мета статті: дослідження особливостей управління кредитним портфелем банків України в умовах воєнного стану у контексті зниження кредитного ризику та частки непрацюючих кредитів.

Виклад основного матеріалу. У I кварталі 2022 року кардинально змінилося ставлення банків до кредитування, а саме рекордне посилення стандартів кредитування та найнижчий рівень схвалення заявок, також спостерігається різке зниження попиту на кредити з боку населення [1].

Ключова роль у забезпеченні відносно стабільного кредитного портфелю всієї банківської системи України була покладена на великі державні банки, які не зупиняли свою роботу, і залишалися операційно прибутковими, що дозволяло їм самостійно відновлювати капітал після проходження глибокої фази кризи та не зупиняти процес кредитування підприємств, що працюють у сферах критичних галузей. Головним викликом в управлінні кредитним портфелем банків з початку війни був високий ризик неповернення кредитів, що у свою чергу впливало на ліквідність банківської установи, та можливості кредитування клієнтів і розвитку ділової активності банку на ринку.

Більшість банків помітно посилили стандарти корпоративного кредитування, що дало змогу ретельніше обирати платоспроможних позичальників, котрі попри війну встояли на ринку та змогли швидко пристосуватись до нових умов ведення бізнесу.

Водночас банки готові продовжувати кредитування критично значущих в умовах воєнного стану галузей економіки: аграрної, харчової, виробництва лікарських засобів та медичних виробів тощо. У складних воєнних умовах нове кредитування переважно здійснюватиметься із підтримкою державних програм.

Частка непрацюючих кредитів у банківському секторі станом на 1 березня 2022 року знизилася до 26,6 % порівняно з 29,5 % на 1 лютого 2022 року. Обсяг непрацюючих кредитів зменшився за лютий 2022 року на 46,3 млрд грн. Суттєве поліпшення показника NPL зумовлено виводом з ринку банків з російським капіталом (АТ «Міжнародний резервний банк», ПАТ «Промінвестбанк») [2].

Під час військового стану вітчизняні банки мають активізувати кредитну діяльність аби підприємства змогли відновити й модернізувати виробництво, адаптувавши його до нових умов. З перших днів війни уряд та Національний банк України докладають максимум зусиль, щоб стимулювати вітчизняні банки до кредитування реального сектору економіки в цих складних умовах. Зокрема, спрощено доступ бізнесу до дешевих кредитів, розширено дію пільгових державних кредитних програм, банківські установи вчасно отримують рефінансування, необхідне для збільшення кредитних портфелів. Уряд розробив додаткові інструменти, які дозволять банкам надавати кредити в межах державних програми, навіть при нестачі забезпечення, за рахунок того, що експортно-кредитне агентство страхуватиме кредити підприємців-експортерів, що спростить їм доступ до дешевих кредитів [3].

Держава намагається стимулювати банківські установи до активнішого використання вільних коштів для розширення державних програм кредитування, тобто уряд бере на себе дедалі більше зобов'язань щодо компенсації кредитних ставок для корпоративних клієнтів. Прикладом цього може бути розширення та зміна на час війни умов програми «Доступні кредити 5–7–9 %». Згідно даної державної програми, будь-який бізнес протягом дії війни та упродовж місяця після її завершення зможе отримати кредит під 0 %, а після цього діятиме кредитна ставка у 5 %. Також, максимальну суму кредиту збільшили до 60 млн грн.

Також банкам було дозволено центральним банком прийняти низку заходів для забезпечення спроможності кредитувати, зокрема:

– дозволено реалізувати «кредитні канікули» та не враховувати прострочення за кредитами при оцінці кредитного ризику. Таким чином, банки запропонували «кредитні канікули» широкому колу своїх боржників і тим самим підтримали їх, в умовах коли багато з них втратили роботу із-за негативних наслідків війни;

– дозволено здійснювати реструктуризації кредитів, несвоєчасне обслуговування яких пов'язане із фінансовими труднощами боржників, без визнання дефолту за такими кредитами, якщо потреба у реструктуризації пов'язана із російською агресією;

– дозволено, відповідно Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [4], звільняти від сплати штрафних санкцій і відсотків за користування кредитами військовослужбовців та членів їх сімей.

Також, НБУ запровадило бланкове рефінансування для підтримки ліквідності та компенсації можливих відпливів коштів населення. Зараз відпливу коштів майже немає, ліквідність банків збережено і вона не викликає занепокоєння У квітні 2022 року надано 3,3 млрд грн рефінансування

строком на 1 рік за ставкою 11 %. Надлишок ліквідності в банках утримує ставки за операціями банківських установ на міжбанківському ринку на рівні нижньої межі ставок за операціями постійного доступу НБУ.

Варто зазначити, що банки досить успішно впоралися з викликами для операційної діяльності, що виникли в перші місяці повномасштабної війни. Загалом у країні зараз працюють понад 85 % відділень великих банків порівняно з 55 % на початок березня 2022 року. Багато функцій банки змогли легко перевести в цифрову площину, завдяки використанню хмарних сервісів та процесингових центрів.

Водночас варто усвідомлювати, що глибока криза, спричинена війною, матиме далекосяжні наслідки. Національний банк України уважно стежить за ризиками банківського сектору. Зокрема, наразі найбільшу загрозу для банків становить реалізація кредитного ризику, так як експерти прогнозують втрату щонайменше 20 % кредитного портфеля.

Банки поступово почали визнавати погіршення якості кредитів, спричинене війною, частка непрацюючих кредитів суттєво зросла. Саме необхідність формувати значні резерви під очікувані збитки, зумовила збиток банківського сектору, попри його операційну прибутковість [5].

Висновки. Зважаючи на глибоку економічну кризу в країні, очевидно, що надалі якість кредитного портфеля погіршуватиметься, зважаючи на виклики війни: фізичне знищення підприємств і житла, зниження платоспроможності громадян через зменшення доходів або втрату роботи. НБУ дотримується політики регуляторних послаблень, щоб допомогти банкам пройти через кризу, шляхом скасування застосування до банків заходів впливу за недотримання вимог до капіталу та ліквідності під час воєнного стану. Банки, в свою чергу, максимально ефективно намагаються оптимізувати процеси управління кредитним портфелем через методи застосування специфічних прийомів, та методи зменшення ступеня ризикованості позичкових операцій, до яких насамперед варто віднести диверсифікацію, рефінансування, встановлення внутрішньобанківських лімітів активних операцій, а також формування резервів для відшкодування витрат за кредитними операціями банку.

Національний банк України постійно працює над розробкою та впровадженням нових інструментів надання банкам фінансування, які допомагають банківським установам задовольняти попит суб'єктів господарювання на гривневі кошти та продовжувати належним чином виконувати одну із основних своїх функцій – це інвестування та підтримка економіки [6]. Це важливо сьогодні та особливо буде важливим після завершення війни, коли економіка країни повернеться до повноцінного функціонування.

Література

1. Опитування про умови банківського кредитування : офіц. вебсайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-popri-viynu-ochikuyut-zrostantnya-korporativnogo-kreditnogo-portfelya--opituvannya-pro-umovi-bankivskogo-kredituvannya>
2. Показник непрацюючих кредитів суттєво покращився через виведення з ринку банків РФ. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/6/685316/>
3. Обух В. Кредитування економіки під час війни як двигун для повоєнної відбудови. *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3452500-kredituvanna-ekonomiki-pid-cas-vijni-ak-dvigun-dla-povoennoi-vidbudovi.html>
4. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
5. Звіт про фінансову стабільність за червень 2022 року : офіц. вебсайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=4
6. Фурман В. Як НБУ підтримує Банки під час війни. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/31/684979/>
7. Кобець І. Кредити та іпотека під час війни. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/19/689328/>

Цимбал Л. М., Внукова Н. М.
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
м. Харків

ВИКОРИСТАННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКУ

Актуальність дослідження. Сучасні банки змушені проводити свою діяльність в Україні в умовах економічної нестабільності, військових дій, динамізму нормативного регулювання, діджиталізацій та зростаючої конкуренції, що стає причинами виникнення значної кількості різноманітних ризиків. Наявність ефективної системи управління ризиками є необхідною умовою існування та розвитку не тільки кожного окремого банку, а всієї банківської системи. Тому питання пошуку та вдосконалення інструментів для дієвої системи управління ризиками банку є вкрай актуальним питанням і потребує всебічного та детального вивчення.

Аналіз досліджень. Проблеми вдосконалення системи управління банківськими ризиками присвячені праці багатьох вчених: В. В. Бобиль [7], В. Н. Внукова, В. Д. Шорох [5], Н. І. Волкова, А. С. Мухіна [8], В. В. Коваленко [4], О. М. Колодізев, І. М. Чмутова [6], Л. В. Кузнєцова [9], А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко [3] та ін.

Мета статі: виявлення (визначення) основних видів банківських ризиків визначення через інструмент стрес-тестування банківського ризик-менеджменту.

Виклад основного матеріалу. З своїм призначенням банківські установи є фінансовими установами, які залучають тимчасово вільні кошти фізичних і юридичних осіб і далі надають із тим суб'єктам господарювання, які їх потребують. Таким чином, банки працюють із довіреними їм грошовими засобами, а тому повинні бути максимально відповідальними, обережними та намагатись уникати всіх можливих видів банківських ризиків.

Згідно з визначенням НБУ [1] система управління ризиками – сукупність належним чином задокументованих і затверджених політик, методик і процедур управління ризиками, які визначають порядок дій, спрямованих на здійснення систематичного процесу виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення щонайменше всіх суттєвих ризиків, притаманних діяльності надавача фінансових послуг, на всіх організаційних рівнях, упорядковані дії учасників системи управління ризиками з визначення стратегії управління ризиками, організації та здійснення систематичного процесу виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення всіх видів ризиків на всіх організаційних рівнях [1].

Концепція сучасного банківського нагляду ґрунтується на розумінні того, що банки в будь-який момент повинні бути готові до настання економічної кризи. В цьому контексті актуальним інструментом оцінки фінансової стійкості та управління ризиками банківських установ є стрес-тестування. Відповідно до визначення НБУ [1], стрес-тестування – це метод вимірювання ризику, що дає змогу оцінити потенційні несприятливі результати впливу ризиків як величину збитків, що можуть стати наслідком шоків змін різних факторів ризиків (курсів іноземних валют, процентних ставок або інших факторів), які відповідають виключним (екстремальним), але ймовірним подіям. Банківські установи повинні проводити стрес-тестування щонайменше за такими видами ризиків: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик, ринковий ризик, операційний ризик [1].

Метою проведення стрес-тестування є оцінка ризиків та визначення спроможності банку протистояти потрясінням на фінансовому ринку, а також оцінка впливу несприятливих подій на обсяги сформованих банківських резервів та розмір регулятивного капіталу банку. Перевагою стрес-тестування порівняно з іншими методами оцінки фінансових ризиків банку можна вважати надійність й комплексність у підході до виявлення ризиків та визначення безпосередньо їх кількісного впливу, а головним недоліком стрес-тестування є його трудомісткість. Процес стрес-тестування складається з таких етапів: ідентифікація параметрів для здійснення стрес-тестування; формування моделі стрес-тестування на основі факторів ризику, результативний критерій і відповідних індикаторів; проведення стрес-тестування; інтерпретація отриманих результатів, формування висновків та рекомендацій.

Варто зазначити, що для проведення стрес-тестування за кожним з видів ризиків обираються різні економічні індикатори. Так, стрес-тестування процентного ризику проводиться на основі

процентної маржі та спреда, стрес-тестування ліквідності на основі розривів між активами і пасивами у розрізі строків, стрес-тест валютного ризику – на основі викритих валютних позицій, тощо.

Починаючи з 2018 року, НБУ розпочав проведення оцінки стійкості банків, яка передбачає, зокрема, проведення стрес-тестування для окремо визначеного Національним банком переліку банків. Так, у 2018 році стрес-тестування проходили 24 установи, у 2019 році – 29 установ, у 2021 році – 30 установ. У 2020 році стрес-тестування не проводилося у зв'язку з кризою, спричиненою поширенням COVID-19. У 2022 році було заплановано проходження стрес-тестування 30 установами, які за результатами останніх двох оцінок стійкості мали підвищені необхідні рівні достатності капіталу або ж потрапили до списку вперше. Проте в зв'язку з військовими діями на території України, НБУ прийняв рішення не проводити стрес-тестування [2].

Результати стрес-тестування 2018–2019 років показали, що проблема значної потреби в капіталі виникає у банківських установ із концентрованими корпоративними кредитними портфелями. За висновками стрес-тестування 2021 року основний негативний ефект для капіталу банків спричинило вирахування вартості непрофільних активів. Також, стрес-тестування показало, що найбільш помітно знижується норматив достатності основного капіталу саме в державних банків. Тому для державних банків ключовим ризиком є якраз процентний ризик. В подальшому за результатами стрес-тестування для банків визначається необхідний рівень достатності капіталу, що дасть змогу убезпечити їх від порушення нормативних вимог та неплатоспроможності навіть за кризових умов. Проте якщо розрахований необхідний рівень достатності капіталу банку виявиться вищим, ніж фактичне значення показника, то банку потрібно буде скласти програму капіталізації чи реструктуризації. Виконання програми має забезпечити досягнення встановленого необхідного рівня достатності капіталу [2].

Висновки. Отже, для банківської діяльності є характерним наявність постійних ризиків, оскільки сучасні банки працюють в умовах невизначеності середовища. Управління за ризиками є важливим завданням не лише для окремих банків, а для всієї банківської системи загалом. Стрес-тестування є сучасним інструментом банківського ризик-менеджменту, який дозволяє оцінити максимальні очікувані витрати окремих банків або банківської системи загалом залежно від глобальних чи специфічних для конкретної країни економічних тенденцій. Можна стверджувати, що ефективним інструментом удосконалення механізму управління фінансовими ризиками у банківській сфері належить саме стрес-тестуванню.

Література

1. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 07.11.2022)
2. Звіт НБУ стрес-тестування банків України за 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf?v=4 (дата звернення: 08.11.2022).
3. Єпіфанов А. О., Васильєва Т. А., Козьменко С. М. та ін. Управління ризиками банків : монографія : у 2 т. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 283 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Yepifanov_Anatolii/Upravlinnia_ryzykamy_bankiv_Tom_1.pdf (дата звернення: 06.11.2022).
4. Коваленко В. В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти : монографія. Одеса : ОНЕУ, 2017. 304 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_/5%281%29__18 (дата звернення: 08.11.2022).
5. Внукова Н. М., Шорох В. Д. Поточна оцінка ризиковості діяльності фінансових компаній. *Стратегії та інновації: актуальні управлінські практики* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф., 23 квіт. 2021 р. : тези допов. Кривий Ріг : Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, 2021. С. 110–112. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25764> (дата звернення: 04.11.2022).
6. Колодізев О. М., Чмутова І. М. Основні положення ризик-орієнтованого напру правового регулювання фінансового моніторингу у оновленому законодавстві з урахуванням міжнародного досвіду. Сучасні економіко-правові ризик-орієнтовані засоби регулювання розвитку ринку фінансових послуг : монографія / за ред. Н. М. Внукової, С. В. Глібка. Харків : НДІПрЗІР НАПрНУ, 2020. С. 17–28. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25278> (дата звернення: 08.11.2022).

7. Бобиль В. В. Ідентифікація, оцінка, планування та зниження фінансових ризиків за центрами відповідальності банку. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. С. 121–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukri_2016_13_20 (дата звернення: 08.11.2022).

8. Волкова Н. І., Мухіна А. С. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. *«Modern Economics»*. № 22 (2020). С. 6–12. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/financial-risks-of-the-bank/> (дата звернення: 08.11.2022).

9. Кузнєцова Л. В. Управління кредитними ризиками банків України на основі стрес-тестування. *Інтелект XXI*. 2019. № 4. С. 44–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2019_4_10 (дата звернення: 08.11.2022).

Шиш Ю. Ю., Красномоєць В. А.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У РЕКЛАМІ

Актуальність дослідження. Індустрія реклами розвивається на сьогодні досить стрімкими темпами, забезпечуючи водночас і розвиток світової економіки. Актуальність дослідження полягає у тому, що рекламний ринок постійно розширюється, і це активізує необхідність впровадження технологічних інновацій задля підвищення ефективності самої реклами.

Отриманий результат від реклами залежить від багатьох чинників, зокрема це і вибір правильної стратегії, і поєднання маркетингової діяльності із досягненнями науки та техніки. Багато дослідників розробляють дослідження, які стосуються цієї теми, зокрема про переваги та недоліки впровадження технологічних інновацій у рекламну сферу.

Наукове дослідження цих проблем відображене у працях таких учених: Чухрай Н. І., Пазуха М. Д., Ігнатівич М. В., Ромат Є., Бове К. Л. та ін.

Мета статті: дослідження розвитку та застосування технологічних інновацій у рекламній діяльності та аналіз їх впливу на цільову аудиторію.

Виклад основного матеріалу. Інновація – це використання результатів наукових досліджень і розробок, спрямованих на удосконалення процесу діяльності виробництва, економічних, правових і соціальних відносин у галузі науки, культури, освіти та інших сферах діяльності суспільства» [1, с. 4].

Існує безліч різноманітних традиційних засобів, за допомогою яких поширюють рекламу: преса, телебачення, радіо, Інтернет, на місцях продажу. Крім вищезазначених є також засоби із застосуванням інноваційних технологій. Вони характеризуються тим, що виготовляються за допомогою професійного технічного забезпечення та новітніх технологій.

Якісно новим видом реклами є відеореклама, у тих місцях, де є постійне скупчення людей, з використанням технології X3D video. Суть цієї технології полягає у тому, що аудиторії демонструють тривимірне зображення, на якому розміщена рекламна інформація. Це досить ефективний вид розповсюдження інформації, адже зображення, яке має вигляд, ніби все відбувається наживо, легко сприймається із великих відстаней. До того ж таке зображення не потребує ніяких додаткових засобів для сприйняття. За рахунок того, що така реклама яскрава та оригінальна, вона привертає увагу цільової аудиторії і викликає переважно позитивні емоції.

Ще одна технологія – Just Touch. Це був значний прогрес у рекламній галузі. Суть полягає в тому, що користувачі можуть взаємодіяти з рекламою за допомогою ультратонкої плівки. Система орієнтується на дотики. Зазвичай ця технологія використовується у вигляді електронного табло, де користувач може самостійно знайти саме ту рекламну інформацію, яка йому необхідна. Але також може бути у вигляді вітрини. У такому разі вітрина перетворюється на повноцінний канал продажу товарів. А це неабияк приваблює покупців і відповідно неабияк впливає на ефективність реклами в цілому. При цьому користувач постійно бачить логотип компанії, але він поданий ненав'язливо, так що не дратує користувача, а навпаки гарно запам'ятовується [2].

Наступна технологія Ground FX – не менш важлива та ефективна. Її основна перевага полягає в тому, що користувач не просто бачить рекламу, а він може з нею взаємодіяти. Суть полягає в тому,

що відбувається проєкція на площину зображень. Аудиторія не зможе не помітити таку рекламу, оскільки система реагує на рух людини. Ця рекламна технологія набула неабиякої популярності. Зараз її активно використовують у розвинених країнах на таких заходах як: виставки, ярмарки, презентації тощо.

Висновки. Реклама посідає в економіці чільне місце. Вона допомагає підготувати аудиторію до перегляду рекламованого товару чи послуги та спонукає до покупки. Сьогодні рекламна сфера піднялася на якісно вищий рівень. Разом із традиційними методами представлення реклами на ринку виникають і новітні методи. Вони активно впроваджуються у сферу маркетингу та реклами. Широко застосовують такі технологічні інноваційні методи: X3D video, Just Touch, Ground FX. За їх допомогою фахівці з реклами створюють креативну, оригінальну, неповторну рекламу, яка залучає більшу частину аудиторії до рекламованого товару чи послуги. Використовуючи такі інноваційні технології рекламники впливають на підсвідомість споживачів через те, що подають рекламну інформацію ненав'язливо. Така реклама викликає у цільовій аудиторії захват, переважно позитивні емоції та захоплення. Вона дуже добре запам'ятовується, про неї хочеться розказати знайомим. Цікавим є те, що у такій рекламі аудиторія захоплюється не текстом реклами, а її незвичною падачею. В умовах того, що аудиторія втомилася від одноманітності в рекламі, інноваційні рекламні технології стають все більш ефективними.

Література

1. Инновационный менеджмент : справ. пособ. / П. Н. Завлин, А. К. Казанцев, Л. Э. Миндели. М. : ЦИСН, 1998. 568 с.
2. Пазуха М. Д., Ігнатович М. В. Реклама у підприємницькій діяльності : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 176 с.
3. Ромат Є. Реклама на нестандартних носителях (ембиент-реклама). *Маркетинг и реклама*. 2013. № 1. С. 30–36.
4. Современная реклама / К. Л. Бове, У. С. Арене ; пер. с англ. Тольятти : Издательский дом «Довгань», 2009.

3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки

Азарянський А. В., Яцюк Н. В., Стадник В. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Відмітною рисою сучасного етапу розвитку розвинених країн є спрямованість на досягнення балансу між економічним зростанням, соціальним прогресом і збереженням довкілля. Це знайшло своє втілення у концепції сталого розвитку – такого розвитку, що «реалізується через зростання якості життя населення у всіх його складових, що створює сприятливе соціальне і природне середовище для самореалізації людини і її активної участі у суспільно-політичних та економічних процесах» [1].

Виклад основного матеріалу. В останні роки ця концепція трансформувалась у ще більш прихильну до проблем якості життя населення концепцію інклюзивного розвитку, в основі якої лежить установка на рівномірний розподіл економічних благ між усіма членами суспільства та відповідно рівномірну участь останніх у виробництві цих благ. При цьому декларується відсутність дискримінації людей за будь-якими ознаками та імпліцитно приймається, що економічний розвиток відбуватиметься за переважанням частки «зеленої економіки» у виробництві суспільних благ [2]. Для оцінювання поступу країни в бік інклюзивного розвитку сформовано Індекс інклюзивного розвитку, який охоплює 11 часткових показників, що відображають стан екології та рівномірності доходів населення, демографічні процеси, зміну зайнятості і продуктивності населення та ін. Серед них є і показник, що інтегровано відображає результативність зусиль державних органів управління та громадськості країни, спрямованих на поліпшення якості життя людей – «середня очікувана тривалість здорового життя». У назві цього показника важливе кожне слово – не просто збільшення тривалості життя, а «життя здорового», і не просто окремих верств населення (наприклад, із значними доходами, які дають змогу підтримувати своє здоров'я, користуючись усіма надбаннями цивілізації), а усереднена величина очікуваної тривалості здорового життя – і це дійсно вказує на інклюзивний характер розвитку країни.

Важливу роль у сталому поліпшенні цього показника для населення країни відіграє сфера охорони здоров'я. І не тільки в частині кваліфікованого надання якісних медичних послуг, а й в забезпеченні якісної роботи первинної ланки охорони здоров'я – сімейної медицини, яка поєднує функції профілактики захворювань, їх первинного діагностування для визначення складності хвороби і потреби в спеціалізованому обстеженні, а також – безпосереднього ведення хворих, що потребують лікування. За визначенням Всесвітньої організації сімейних лікарів (WONCA), головними принципами функціонування сфери сімейної медицини є [3]:

- тривале й безперервне спостереження за клієнтами;
- багатопрофільна первинна медична допомога;
- визначення людини одиницею медичного обслуговування;
- профілактика є основою роботи сімейного лікаря;
- узгодження та впорядкування функцій усіх ланок медичної допомоги;
- відповідальність пацієнта, його сім'ї та суспільства за збереження й поліпшення здоров'я.

Така багатоаспектна діяльність сімейного лікаря потребує як значних організаційних зусиль для її налагодження в кожному населеному пункті та країні загалом, так і належного фінансового забезпечення. Тим більше, що галузь сімейної медицини досі перебуває в процесі свого становлення, яке було розпочато в 2017 році. А будь-які трансформаційні процеси потребують не тільки структурно-організаційного перепроєктування та зміни інформаційних потоків для ефективного регулювання діяльності, а й перерозподілу фінансових потоків – адже змінився принцип оплати праці

сімейних лікарів, відбулось розмежування функцій між первинною ланкою охорони здоров'я і спеціалізованими медичними послугами та розподіл медичних послуг на безкоштовні й оплачувані. Безкоштовні для пацієнта фінансуються за рахунок бюджетних коштів, держава також бере на себе відповідальність за часткову оплату медикаментозного забезпечення лікування пацієнтів з числа соціально незахищених верств населення, що мають хронічні захворювання.

В умовах війни ситуація з фінансовим забезпеченням сімейної медицини значно ускладнилась – велика кількість жителів зі східних і південних регіонів стали внутрішньо переміщеними особами і навантаження на сімейних лікарів у західній частині України суттєво зросло. На плечі сімейних лікарів в Україні лягли додатковим тягарем і проблеми, пов'язані з від'їздом великої кількості працівниць медичної галузі за кордон – через зумовлені війною загрози кожна жінка дбає передусім про забезпечення життя своїх дітей і рідних. Безпекова ситуація змінюється майже щодня – від обстрілів руйнуються медичні установи, діагностичні центри та спеціалізовані клініки. Їх відновлення потребує також додаткових коштів.

Сімейні лікарі мають значне коло обов'язків. Вони здійснюють діагностику й лікування гострих захворювань різного характеру, надають психологічну підтримку пацієнтам з хронічними захворюваннями, проводять профілактичні заходи для запобігання розвитку захворювань, ведуть статистику захворювань та їх причин, виконують широкий набір медичних процедур – і все це потребує професійних навичок і їх постійного удосконалення у зв'язку з появою новітніх технологій і засобів лікування. Складність їх роботи полягає і в тому, що вони мусять приймати рішення за відсутності чітких симптомів захворювання.

До того ж, багато рішень, які приймають сімейні лікарі щодо вибору протоколів лікування, опираються на дані медичного супроводу процесів лікування – а вони могли бути втрачені через війну, оскільки знаходились на паперових носіях (у медичних картках пацієнтів). І це може призводити до помилок у лікуванні, особливо з огляду на те, що більшість із числа практикуючих сімейних лікарів набули цього статусу не за результатами професійної підготовки у навчальних закладах, а в процесі реорганізації багатопрофільних поліклінік і короткотермінових курсів підвищення кваліфікації. А рішення, прийняті на первинних етапах, визначають правильність використання медичних ресурсів. Саме тому для надання адекватної і якісної медичної допомоги сімейні лікарі потребують розробки спеціальних алгоритмів і чітких навичок їх виконання.

Перепрофілювання діяльності лікарів сімейної медицини потребує додаткових витрат на усунення прогалин у системі професійних компетенцій. З урахуванням реалій війни значно зріс рівень захворюваності населення на хвороби, пов'язані із стресовими ситуаціями. І багато хвороб зумовлені психосоматикою, вплив якої на вибір діагностичних процедур і протоколів лікування є доволі значущою проблемою, яка потребує накопичення статистичного матеріалу і досліджень. Проте в сучасних умовах цьому майже не приділяється уваги. Тим більше, що в Україні відхилення психологічного характеру, які не відносяться до психіатрії, вважаються соціальною, а не медичною проблемою пацієнтів і не досліджуються в межах сімейної медицини. А такі дослідження здійснювати необхідно, оскільки інформація про чинники захворюваності і патологічні стани населення має слугувати основою для рішень органів управління охороною здоров'я щодо розробки компенсаторних заходів.

Про значущість таких досліджень говорить і те, що починаючи з 2003 року Всесвітня організація сімейних лікарів проводить щорічні конференції на тему «Глобальне поліпшення здоров'я: необхідність досліджень у сімейній медицині». Такі дослідження нині проводяться в різних країнах і здійснюються на місцевому, регіональному національному та міжнародному рівнях. Наприклад, в Австралії розроблена і реалізується ціла стратегія для розширення знань і заснування доказової бази в загальній практиці та первинній допомозі. Для цього створено Фонд фінансування досліджень для кафедри загальної практики і університетів, виділяються гранти і стипендії для проведення НДР у сфері первинної допомоги. Лише впродовж 5 років (2001–2005 рр.) було профінансовано відповідні дослідження на суму \$50 млн дол. [3].

У розвинених країнах до фінансування досліджень у сфері сімейної медицини долучаються не тільки державні органи управління, а й громадські організації та освітні заклади. Так, у Нідерландах в 2002 р. коледж лікарів загальної практики організував фонд для дослідження проблем сімейної медицини, який пізніше перетворився в дослідницьку програму організації національних медичних і оздоровчих досліджень. Тільки за 2 роки в межах цієї програми було здійснено 16 досліджень різних проблем сімейної медичної практики. На сьогодні національні програми досліджень проблем

сімейної медицини підтримуються на рівні WONCA, якою визначаються пріоритетні напрями досліджень, формується міжнаціональна доказова база загальної практики та первинної допомоги, розробляються рекомендації для вдосконалення організаційних та економічних умов функціонування сімейної медицини. Головною метою таких досліджень є поліпшення якості надання медичної допомоги пацієнтам на первинних етапах. Однак якість медичних послуг є багатокомпонентним поняттям і для їх поліпшення необхідна контекстуальна доказова багатфакторна база, яка охоплює не тільки сферу медицини, а й соціології, антропології, психології тощо.

Висновки. Отже, належне фінансове забезпечення функціонування галузі сімейної медицини є важливою складовою сталого й інклюзивного розвитку України. Його обґрунтованість за напрямами і обсягами дає змогу поліпшувати якість надання медичних послуг, а значить – збільшувати тривалість здорового життя населення у повоєнному розвитку України.

Література

1. Gupta J. Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*. 2016. Vol. 16. Iss. 3. P. 433–448. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10784-016-9323-z> (дата звернення: 10.10.2022).
2. The WEF The Inclusive Development Index 2018. Geneva: World Economic Forum, 2018. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf (дата звернення: 11.08.2022).
3. Вороненко Ю. В., Лисенко Г. І. Запровадження сімейної медицини як наукової спеціальності – необхідна умова розвитку сімейної медицини в Україні. *Український медичний часопис*. 2007. № 6. URL: umj.com.ua/ (дата звернення: 10.11.2022).

Вудвуд В. В.

**Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Чернівці**

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Актуальність дослідження. В сучасних ринкових умовах система охорони здоров'я, яка є стержнем національної безпеки держави, знаходиться в умовах постійних трансформаційних змін. Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Це затверджено ст. 49 Конституції України [1]. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Фінансове забезпечення є одним із чинників, що впливає на розвиток охорони здоров'я й соціально-економічну результативність галузі. Організація ефективного функціонування та розвитку системи охорони здоров'я за умов обмеженості фінансових ресурсів є найважливішим завданням органів влади всіх рівнів. Тому питання виокремлення особливостей фінансового забезпечення медичних установ набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми фінансування системи охорони здоров'я розглядалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Н. Артамонова, А. Ахламова, У. Бевериджа, А. Горбаня, А. Григоренко, Г. Дзяк, Л. Жаліло, О. Заглада, Д. Карамішев, В. Лобас, В. Лехан, В. Москаленко, З. Надюк, Я. Радиш, І. Рожкова, В. Шевчук, М. Шевченко, Дж. Фигейрас, О. Фірсова, М. Філд та ін. Питання інноваційного розвитку та результативність реформ системи охорони здоров'я України досліджуються вітчизняними науковцями. Дослідження Д. Карамішева, присвячені проблемі управління якістю медичної допомоги в контексті інноваційних перетворень системи охорони здоров'я [6]. Н. Артамонова дослідила різні аспекти інформаційного забезпечення трансферу медичних технологій як сучасного комунікаційного механізму інноваційної діяльності [3]. У працях А. Горбаня представлено наукове обґрунтування концепції побудови автоматизованої інформаційної системи для забезпечення реєстрації та моніторингу інноваційної діяльності у закладах охорони здоров'я [4].

Мета статті: дослідження особливостей фінансування закладів охорони здоров'я в державі та Чернівецькій області, зокрема.

Виклад основного матеріалу. Наша країна прагне удосконалити існуючу систему охорони здоров'я шляхом перетворень, які б сприяли збереженню та зміцненню здоров'я населення, покращенню діяльності лікувально-профілактичних закладів.

У системі охорони здоров'я України проводиться системні зміни, які, включають зміну принципів фінансування галузі. Метою реформи фінансування системи охорони здоров'я є створення та запровадження нової моделі фінансування медицини, яка передбачає гарантії держави стосовно обсягу безплатної медичної допомоги, фінансовий захист громадян у випадку хвороби, ефективний та справедливий розподіл коштів, створення стимулів до поліпшення якості надання медичної допомоги населенню закладами охорони здоров'я. Завданнями реформи є вирішити глобальні проблеми сфери охорони здоров'я, такі як низька якість надання медичних послуг, неефективне витрачання бюджетних коштів і, як наслідок, значні витрати населення на охорону здоров'я.

Основними завданнями охорони здоров'я є підвищення рівня здоров'я суспільства, якості і ефективності медичної допомоги. Найважливішим напрямом у цьому відношенні є визначення ефективності охорони здоров'я, у т.ч. лікувально-профілактичних, санітарно-протиепідемічних і науково-дослідних заходів охорони здоров'я населення.

В сучасних умовах фінансування медичні заклади перейшли від бюджетного утримання до отримання оплати за надані послуги, для забезпечення надання населенню належних медичних послуг комунальними некомерційними медичними підприємствами та медичними закладами, які є об'єктами права спільної власності територій громад сіл, селищ, міст області.

Фінансове забезпечення діяльності лікувально-профілактичних установ є визначальним чинником фінансової стабільності, платоспроможності, а головне – конкурентоспроможності медичних послуг. Основою для цього є фінансові ресурси. З економічної точки зору фінансові ресурси – це сукупність грошових коштів (власних, повернутих і позикових), що знаходяться в господарському обороті і що використовуються в процесі підприємницької діяльності. Кругообіг основного і оборотного капіталу забезпечують фінанси медичної установи – сукупність грошових відносин при формуванні, використанні та накопиченні грошових коштів.

Згідно Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення»: органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції можуть фінансувати місцеві програми розвитку та підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, зокрема щодо оновлення матеріально-технічної бази, капітального ремонту, реконструкції, підвищення оплати праці медичних працівників (програми «місцевих стимулів»), а також місцеві програми надання населенню медичних послуг, місцеві програми громадського здоров'я та інші програми в охороні здоров'я [7].

Розглянемо показники фінансування закладів охорони здоров'я з місцевих бюджетів Чернівецької області, що наведені у таблиці 1 [5].

Таблиця 1

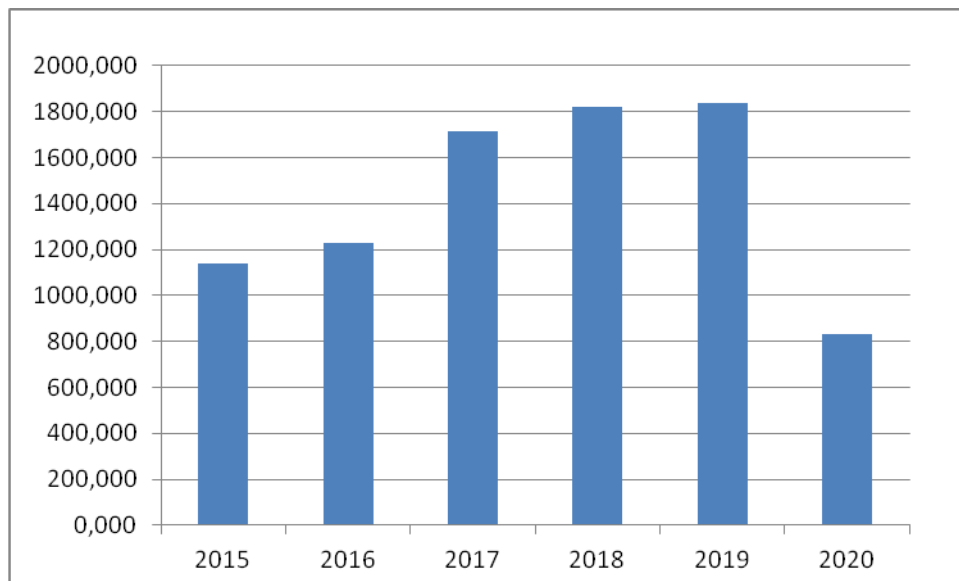
Видатки на утримання закладів охорони здоров'я з місцевих бюджетів Чернівецької області

млн грн

Період	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від 2019 р.
Обсяги фінансування	1139,949	1228,603	1713,49	1817,555	1835,229	829,505	-1005,724

За період 2015–2019 роки видатки на охорону здоров'я повністю фінансувались за рахунок коштів місцевих бюджетів. За даними таблиці видно, чітку позитивну динаміку обсягів фінансування охорони здоров'я в цей період. В умовах реформування 2020 року обсяг фінансування з місцевих бюджетів Чернівецької області закладів охорони здоров'я сягнув тільки 829,505 млн грн, фінансування медичних послуг профінансовано за рахунок коштів Державного бюджету України.

Динаміка видатків місцевих бюджетів на утримання закладів охорони здоров'я з Чернівецької області наочно зображено на рис. 1. На ньому чітко видно різке зменшення обсягів фінансування закладів охорони здоров'я Чернівецької області з місцевих бюджетів, це пояснюється тим, як вже зазначалось, що фінансування медичних послуг проводиться за рахунок коштів Державного бюджету.

Рис. 1. Видатки місцевих бюджетів на утримання закладів охорони здоров'я Чернівецької області за 2015–2020 рр.

У 2020 році місцевими бюджетами Чернівецької області одержано і освоєно наступні трансферти з державного бюджету України:

- субвенція на здійснення доплат медичним та іншим працівникам закладів охорони здоров'я за рахунок коштів, виділених з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками: передбачено з урахуванням змін – 7 млн 533 тис. грн, надійшло – 3 млн 812 тис. 729,42 грн, освоєно – 3 млн 602 тис. 239,48 грн;

- субвенція на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я: передбачено з урахуванням змін – 79 млн 529 тис. 800 грн, надійшло – 79 млн 529 тис. 800 грн, освоєно – 79 млн 161 тис. 341,83 грн;

- субвенція на забезпечення подачі кисню ліжкового фонду закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну допомогу пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою корона вірусом SARS-CoV-2, за рахунок коштів, виділених з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками: передбачено з урахуванням змін – 38 млн 937 тис. 700 грн, надійшло – 38 млн 937 тис. 700 грн, освоєно – 38 млн 502 тис. 524,52 грн;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості проведена у сумі 135 млн 095 тис. 792,41 грн.

Впродовж 2020 року з державного бюджету місцевим бюджетам області медична субвенція надійшла у сумі 339 млн 513 тис. 200 грн, касові видатки проведені у сумі 355 млн 684 тис. 846,17 грн [5].

В Україні виникло нагальне завдання збільшити фінансування охорони здоров'я, надзвичайно складно у нинішньому макрофіскальному контексті, особливо в умовах пандемії зумовленої коронавірусною хворобою (COVID-19).

Висновки. Отже, реформа фінансування системи охорони здоров'я у 2017–2020 роках усунула обмеження, що встановлювалися централізовано та ґрунтувалися на вкладених ресурсах, відкривши шлях до програмно-цільового спрямування видатків на охорону здоров'я. До повноважень органів місцевого самоврядування належить фінансування комунальних послуг та енергоносіїв, та підтримка матеріальної бази закладів. Крім того, органи місцевого самоврядування можуть фінансувати програми місцевих стимулів, наприклад придбання службового житла та додаткові фінансові премії понад основну заробітну плату працівників. Утримання будь яких закладів наразі не здійснюється, фінансування послуги відбувається через єдиного закупівельника – НСЗУ з державного бюджету. Територіальні громади фінансують енергоносії та матеріальне оснащення таких закладів. Для забезпечення фінансової стійкості закладів у подальшому, збільшення обсягу фінансування з державного бюджету громадам варто визначити напрямки розвитку лікарні, необхідність придбання обладнання та залучення додаткових фахівців. З цією метою доцільно використовувати механізм

міжмуніципального співробітництва та об'єднувати фінансові ресурси кількох громад для придбання наприклад спеціалізованого дороговартісного обладнання. На фінансування комунальних послуг та енергоносії може бути спрямована додаткова дотація, яка передбачена в державному бюджеті для фінансування видатків переданих закладів.

Література

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://blog.liga.net/user/akalashnikova/article/34919> .
2. Бюджетний кодекс України : кодекс від 08.07.2010 р. № 2456 – VI. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/#Text>
3. Артамонова Н. О. Інформаційне забезпечення трансферу медичних технологій як сучасний комунікаційний механізм інноваційної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 3. С. 56–66.
4. Горбань А. Є. Модель оптимізації управління інноваційною діяльністю в сфері охорони здоров'я України. Актуальні проблеми сучасної медицини. *Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2015. № 3–2 (51). С. 275–281.
5. Звітність про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2020 р. URL: <https://bukoda.gov.ua/page/group/1619>.
6. Карамішев Д. В. Управління якістю медичної допомоги в контексті інноваційних перетворень системи охорони здоров'я. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/10-KARAMISCHEV.pdf>.
7. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-III / Верховна рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>

Самчук К. В., Тищенко В. Ф.

**Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
м. Харків**

ДЕКЛАРУВАННЯ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ПРИ ПЕРЕВЕЗЕННІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Однією з умов пропуску товарів і транспортних засобів через кордон є їхнє декларування. Під декларуванням розуміють повідомлення митному органу учасниками зовнішньоекономічної діяльності необхідних для митного оформлення й митного контролю відомостей про товар і транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон, про їхній митний режим та інше [3, с. 26].

Виклад основного матеріалу. Умови та порядок застосування форм декларування, перелік відомостей, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення, визначаються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення митних декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів і транспортних засобів, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Митне законодавство передбачає декілька варіантів процедури декларування (див. рис. 1) [2, с. 81].

Митне оформлення є уніфікованим і детально регламентується чинним законодавством України. Митна декларація подається декларантом до митного органу в установлені строки – протягом 10 днів від дати доставляння товарів й інших предметів до митного органу призначення [1]. Товари, що переміщуються через митний кордон України громадянами, декларуються митному органу одночасно з пред'явленням цих товарів. Декларант виконує всі обов'язки і несе у повному обсязі відповідальність перед МК, незалежно від того є він чи ні власником товарів і транспортних засобів при переміщенні їх через митний кордон України, митним брокерам чи іншою уповноваженою особою.

Митна декларація заповнюється і надається митному органу власником товару; перевізником; особою, яка супроводжує товар, або митним брокером.

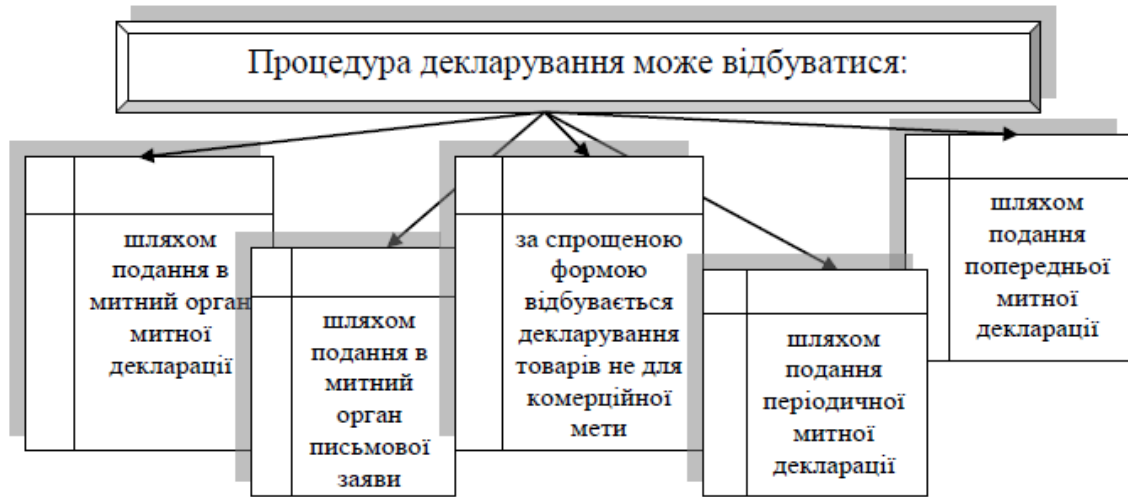

Рис. 1. Варіанти процедури декларування за митним законодавством

Особи, що заповнюють митну декларацію, повинні зазначити точну кількість місць багажу, що їм належить, відомості про валюту, цінності, коштовні предмети. Предмети, валюта, цінності, що підлягають декларуванню, але не були зазначені в митній декларації і виявлені під час митного контролю (огляду), визначаються предметами порушення митних правил або контрабандою. Такі самі наслідки настають, коли особи повідомляють неправильні відомості при усному опитуванні [4, с. 91].

Обов'язковому декларуванню підлягають товари, що належать юридичним особам вартістю більше 100 євро, підакцизні товари та гуманітарна допомога незалежно від вартості, а також товари, що розміщуються у режимі митний склад.

Окрім того, що декларант має сплатити відповідні митні платежі (мито, митні збори, якщо предмети підлягають митному оподаткуванню), він зобов'язаний виконати всі вимоги митника щодо розпакування, вивантаження, завантаження, відкриття ємностей та місць, де можуть знаходитись предмети, що переміщуються через митний кордон.

Якщо митна декларація прийнята до оформлення, то внесення зміни, доповнення чи відкликання її не допускається. Якщо постає потреба у внесенні коректувань у митної декларації, то слід подавати до митного органу нову митну декларацію [5, с. 47].

Декларуючи товари і транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України, декларант самостійно визначає їх митний режим відповідно до мети їх переміщення та на підставі документів, що подаються митному органу для здійснення митного контролю та митного оформлення (ст. 404 МКУ) [1].

Разом з митною декларацією до оформлення подається її електронна копія, яка використовується для прискорення митного оформлення товару і формування електронної бази даних митної статистики зовнішньоекономічної діяльності.

На жаль, суттєвими проблемами є затримки та значна кількість документів, необхідних для митного оформлення товарів, складність і недостатня прозорість митних операцій та митних процедур. Корупція продовжує залишатися однією з основних проблем, яка шкодить репутації країни як надійного учасника міжнародної торгівлі. Кожна четверта компанія відчуває негативний вплив корупції в митних органах. Це є неприпустимим і вимагає комплексу мір, де першочерговими заходами мають стати зниження кількості прямих контактів митників з трейдерами, використання електронних систем митного оформлення та декларування.

Важливим перспективним напрямком розвитку системи митного оформлення та декларування товарів має стати послідовність (рішення щодо «прив'язки» до адміністративно-територіального устрою має втілюватися в життя, не лише на рівні підзаконних нормативно-правових актів), раціональність (має бути виключений суб'єктивний фактор, що стане можливим тоді, коли митниця не бути розглядатися виключно як інструмент наповнення державного бюджету).

Висновки. Таким чином, важливо закласти внутрішні механізми саморозвитку і налаштування кадрового забезпечення митної служби відповідно до суспільних запитів.

Література

1. Митний кодекс України : закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17Text>
2. Безкоровайна І. В. Проблеми застосування митно-правових норм митними органами України. *Митна справа*. № 4. 2019. С. 81–83.
3. Гребельник О. П. Митна справа : підручник. Київ : ЦУЛ, 2014. 472 с.
4. Макогон А. П. Митна справа : навч. посіб. Київ : Центр навч. літератури, 2015. 224 с.
5. Терещенко С. С. Основи митного законодавства України : навч. посіб. Київ : АТ «Август», 2015. 245 с.

Фірчук М. С., Рилєєв С. В.
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Актуальність статті. У період становлення України як демократичної, правової, соціальної держави проблема державної підтримки розвитку суб'єктів сфери культури набуває особливого значення. Культура має вирішальну роль у житті суспільства, забезпечує його цілісність і процвітання, впливає на всі сфери суспільного життя, насамперед на економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам фінансового забезпечення реалізації державної політики у сфері культури приділяли увагу у своїх наукових працях такі вітчизняні автори, як Т. Абанкіна, К. Беляєва, В. Варнавський, Л. Востряков, В. Горин, І. Дубок, С. Онишко, О. Пильтяй, Є. Сінкевич, Н. Фесенко, М. Чижиков та ін. У розв'язанні проблем державної підтримки культурно-мистецького сектору економіки на основі розвитку теорії суспільних благ зробили вагомий внесок зарубіжні автори, такі як В. Боумоль, Д. Белл, А. Вагнер, А. Грант, П. Самуельсон, О. Стіре та ін. Проте, віддаючи належне досягненням цих науковців у вивченні загальнотеоретичних питань щодо фінансування сфери культури в сучасних умовах, аналіз проблем і реформування культурного сектору в Україні досі залишаються актуальними.

Мета статті: дослідження сучасного стану та аналіз проблем фінансового забезпечення реалізації державної політики у сфері культури в умовах децентралізації, розгляд нового механізму фінансування системи забезпечення населення культурними послугами.

Виклад основного матеріалу. Україна активно намагається виконувати завдання реформи децентралізації влади, одним з яких є забезпечення якісних і доступних послуг населенню, у тому числі культурних.

Впродовж багатьох років фінансування сфери культури відбувалося за «залишковим» принципом, внаслідок чого погіршився фінансовий стан закладів культури та мистецтва, скоротилася концертно-гастрольна діяльність театрів, цирків, припинила своє існування мережа кінопрокату та книготоргівлі, закрилися бібліотеки, зруйновано чимало пам'яток історії та культури тощо.

Джерела фінансування сфери культури, які в загальному вигляді поділяються на державні та приватні. Державна підтримка фінансового забезпечення сфери культури включає: пряме бюджетне фінансування поточної діяльності закладів, організацій, підприємств культури державної, комунальної, рідше приватної форми власності та цільові трансферти, призначені для фінансування національних довгострокових програм та проєктів. До непрямих заходів державної підтримки відносять державні гарантії, податкові та кредитні пільги.

Приватне фінансування культури здійснюється шляхом залучення коштів меценатів (корпоративного меценатства та індивідуального пожертвування), спонсорів та в рамках державно-приватного партнерства.

В умовах воєнного стану та обмеженості фінансових ресурсів держава самостійно не спроможна повноцінно забезпечити галузь культури необхідними фінансовими ресурсами, тому

проблеми фінансування культури і мистецтва за допомогою пошуку нових форм фінансування є надзвичайно важливими.

На сьогодні наслідки війни для України, як і для окремої галузі культури, є важкопрогнозованими, але за результатами даного опитування можна простежити чіткі очікування та побоювання, що вже сформувалися у представників культурної спільноти. Зокрема, основні побоювання стосуються фінансового та матеріального забезпечення для задоволення культурних потреб, а також зміна пріоритетів, відхід культури на задній план у процесі відновлення держави після війни.

Заразом великі очікування покладаються на міжнародну спільноту, інвесторів, українську діаспору та на самосвідомість українських громадян у забезпеченні власних культурних потреб [1].

На нашу думку, важливим та універсальним механізмом інвестиційної політики, що сприяє консолідації фінансового, організаційного та управлінського потенціалу приватного та державного секторів економіки у пріоритетних напрямках є державно-приватне партнерство – дієвий та ефективний механізм залучення позабюджетних коштів і висококваліфікованих кадрів для виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку в умовах дефіциту бюджетних коштів.

Впровадження державно-приватного партнерства у сфері культури дасть змогу залучити фінансові ресурси для інвестиційних проектів, відновлення об'єктів культурної спадщини, реконструкції та модернізації кінотеатрів, театрів, бібліотек та клубів, створення нових культурних просторів. Найбільш перспективними напрямками державно-приватного партнерства у цій царині є проекти, пов'язані з об'єктами нерухомості – реставрація та реконструкція пам'яток архітектури, музеїв-садиб, будівництво та експлуатація культурно-дозвіллевих закладів [2].

Застосування механізму державно-приватного партнерства для реалізації інвестиційних проектів у сфері культури передбачає:

- дослідження найбільш ефективних форм співробітництва між державою і об'єднаними територіальними громадами (державними партнерами) та приватними партнерами у сфері культури;
- визначення переліку потенційних інвестиційних проектів у сфері культури, які можуть реалізовуватися на умовах державно-приватного партнерства;
- налагодження механізмів взаємодії державних та приватних партнерів у сфері культури;
- забезпечення підготовки якісних інвестиційних проектів, які здійснюються на умовах державно-приватного партнерства, з метою залучення інвестицій у галузь культури [3].

Висновки. Фінансове забезпечення реалізації державної політики у сфері культури в умовах децентралізації – доволі складне завдання. Культура створює необхідне середовище для зростання людського та соціального капіталу, а отже, підвищення конкурентоспроможності регіонів та їхньої привабливості для життя. Впровадження прогресивних методів бюджетування, орієнтованих на результат, передбачає перехід від утримання бюджетних установ до фінансування наданих ними культурних послуг. Зміна підходу до фінансування закладів культури, на нашу думку, сприятиме більш ефективному використанню ресурсів, що і є однією із засад реформи децентралізації влади.

Література

1. Українська культура в умовах російської збройної агресії : офіц. вебсайт Українського культурного фонду. URL: <https://cases.media/article/ukrayinska-kultura-v-umovakh-rosiiskoyi-zbroinoyi-agresiyi> (дата звернення: 10.11.2022).
2. Євсєєва О. О. Вдосконалення державного регулювання розвитку системи культури в регіоні. *Бізнесінформ*. 2013. № 4. С. 22–28. URL: http://business-inform.net/pdf/2013/4_0/22_28.pdf (дата звернення: 10.11.2022).
3. Презентація реформи фінансування системи забезпечення населення культурними послугами : офіц. сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://mkip.gov.ua/news/4118.html> (дата звернення: 10.11.2022).

Харчишина К. Д., Фортун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження. Місцеві фінанси відіграють надзвичайно важливу і багатопланову роль в економічній системі кожної держави, де визнається і діє фінансово спроможне місцеве самоврядування. Місцеві фінанси, як специфічна сфера економічних відносин, впливають на соціально-економічне становище країни та її фінансову безпеку, сприяють розвитку демократії в суспільстві, визначають умови життєдіяльності громадян та рівень їх добробуту.

В умовах ринкових відносин перелік питань, які правова держава вважає за доцільне передати для розв'язання місцевим органам влади, зростає дедалі більше. Однак умови повномасштабної війни московії виконання таких завдань потребують додаткових фінансових ресурсів, які є об'єктивною умовою для функціонування місцевих фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективності функціонування місцевих фінансів досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками, а саме: Булгаковою С., Василюк О., Глушенко В., Кириленко О., Луніною І., Лютим І., Остріщенко Ю., Сунцовою О. та ін.

Мета роботи полягає у дослідженні ролі місцевих фінансів в сучасній економічній системі держави.

Виклад основного матеріалу. Місцеві фінанси відіграють надзвичайно вагому і багатопланову роль в економічній системі кожної держави, де визнається і діє фінансово спроможне місцеве самоврядування.

Місцеві фінанси як специфічна сфера економічних відносин впливають на соціально-економічне становище країни та її фінансову безпеку, сприяють розвитку демократії в суспільстві, визначають умови життєдіяльності громадян та рівень їх добробуту.

Місцеві фінанси – це система формування, розподілу і використання грошових і інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих [1].

Місцеві бюджети виступають фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором у процесі регіонального розвитку певної території. Наявність цих фондів фінансових ресурсів закріплює економічну самостійність органів місцевого самоврядування.

Найвагомішим джерелом фінансових ресурсів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів. Фінансовий потенціал кожного окремого регіону країни формується саме завдяки раціональному управлінню обсягами власних та закріплених джерел доходів [2].

Здійснено аналіз формування доходів місцевих бюджетів України в 2019–2021 роках (див. табл. 1). Склад надходжень (доходів) місцевих бюджетів загалом регулюється БКУ, а також частково (у частині трансфертів) законом про Держбюджет на відповідний рік. Згідно ст. 6 БКУ доходи бюджету включають: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти. Лівову частку надходжень місцеві бюджети отримують від податків та від державних органів влади (трансферти).

Отже, аналізуючи дані таблиці 1 відмічаємо, що найбільшу частку надходжень місцевих бюджетів складає в досліджуваному періоді ПДФО і військовий збір (29–40 %) та міжбюджетні трансферти (46–33 %). Основними чинниками, які впливають на зростання надходжень зазначених податків, насамперед, є збільшення рівня мінімальної заробітної плати та постійна робота фахівців податкового відомства, яка спрямована на легалізацію трудових відносин у великих компаніях та прозору виплату заробітних плат працівникам. Податок на доходи фізичних осіб, згідно з чинним законодавством, сплачується великим підприємством як податковим агентом – юридичною особою (її філією, відділенням, іншим відокремленим підрозділом) чи представництвом нерезидента – юридичної особи та зараховується до відповідного місцевого бюджету за її місцезнаходженням (розташуванням) в обсягах податку, нарахованого на доходи, що сплачуються фізичній особі. Розмір ставки ПДФО визначено у ст. 167 ПКУ і становить 18 %. Вона застосовується майже для всіх видів доходів громадян.

Структура доходи місцевих бюджетів України

Складова надходжень місцевих бюджетів	Рік					
	2019 (факт)		2020 (факт)		2021 (факт)	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Податкові надходження, у т. ч.:	270546	48	285572	61	307504	62
ПДФО і військовий збір	163587	29	177826	38	196913	40
Податок на прибуток підприємств	10025	2	9766	2	9442	2
Рентна плата	4953	1	4678	1	4631	1
Акцизний податок	13896	2	14430	3	15099	3
Екологічний податок	2149	0	2142	0	1794	0
Податок на майно	36879	7	37826	8	39503	8
Збір за паркування транспортних засобів	68636	12	99	0	109	0
Туристичний збір	151	0	172	0	145	0
Єдиний податок	33599	6	37241	8	39867	8
Неподаткові надходження, у т. ч.:	26105	5	21463	5	18768	4
Доходи від власності та підприємницької діяльності	1250	0	950	0	614	0
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	4538	1	4414	1	4127	1
Інші неподаткові надходження	2479	0	1992	0	790	0
Власні надходження бюджетних установ	17613	3	13996	3	13236	3
Доходи від операцій з капіталом	2929	1	3473	1	4025	1
Міжбюджетні трансферти	260302	46	160177	34	161208	33
Разом	560528	100	471480	100	492150	100
Надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій	44300	–	146399	–	32789	–

Другу частину доходів місцевих бюджетів становлять кошти, які їм передають з держбюджету (чи іншого місцевого бюджету) у вигляді дотацій та субвенцій (тобто, міжбюджетних трансфертів). Їх частка в структурі місцевих бюджетів складає 46–33 %.

Слід відмітити, що реформа децентралізації, яка активно впроваджується в Україні, дозволяє підвищувати рівень самодостатності місцевого самоврядування та зменшувати залежність від централізованого фінансування.

Повномасштабна війна проти росії показала, наскільки стійким є місцеве самоврядування, яке здатне гідно протистояти будь-яким викликам, зокрема і у фінансовій частині. Адже організація та забезпечення діяльності тероборони, матеріально-технічна допомога ЗСУ, залучення допомоги іноземних партнерів – це ті речі, які органи місцевого самоврядування взялися підтримувати з самого початку ганебного вторгнення росії, забезпечуючи при цьому, постійну підтримку всіх сфер життєдіяльності громадян на місцевому рівні (допомога внутрішньо переміщеним особам, підтримка релокованого бізнесу, організація укриттів, продовження надання послуг на високому рівні). Незважаючи на щоденні обстріли все це забезпечується завдяки ефективно проведеній децентралізації, котра дала змогу ОМС отримати автономні, самостійні, належні фінансові ресурси, які відіграли ключову роль в протистоянні викликам [3].

Висновки. Отже, місцеві фінанси як цілісна і складна система економічних відносин мають відіграти важливу роль у реформуванні вітчизняної економіки, створенні основ ринкового господарювання, формуванні демократичної соціально-орієнтованої держави. Сучасні зміни у сфері місцевих фінансів спрямовані на їх подальшу розбудову і вдосконалення з метою досягнення таких цілей: стабілізація економічної системи; адаптація суб'єктів господарювання, зокрема малих і середніх підприємств, до ринкових перетворень; формування інвестиційно-інноваційної моделі суспільного розвитку; забезпечення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування; формування

самодостатніх територіальних утворень; реалізація завдань державної регіональної політики; стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності; вирішення соціальних, демографічних, екологічних, національних та інших проблем регіонів.

Перспективи розвитку системи формування доходів місцевих бюджетів в Україні за дотримання умов відповідності їх обсягів потребам місцевого самоврядування забезпечить повноту наповнення місцевих бюджетів та виконання повноважень органами місцевого самоврядування. Дані процеси необхідно розглядати та моделювати крізь призму формування ефективності таких систем в європейських країнах.

Література

1. Фінанси : навч. посіб. : експрес курс / [Волохова І. С., Шикіна Н. А., Волкова О. Г. та ін.] за заг. ред. Волохової І. С. Харків : Вид-во «ПромАрт», 2018. 262 с.
2. Татарин Н. Б., Войтович В. В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 11. С. 159–162.
3. Сайт Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15570>

4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції

Вдовенко Н. М.
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА АКВАКУЛЬТУРИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Зростання населення планети випереджає приріст продовольства, а голод і недоїдання стають ризиком для здоров'я людини. У цьому контексті світ стоїть перед викликом щодо створення умов для гарантованого доступу у необхідній кількості до якісних продуктів харчування як рослинного так і тваринного походження. Вирішення даної проблеми буде залежати від раціонального використання природних ресурсів в умовах кліматичних змін, науково-технічного прогресу, рівня державної підтримки та регулювання розвитку перспективних видів діяльності пов'язаних з продовольством, тобто рибного господарства та аквакультури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних і методологічних аспектів еволюції фінансового забезпечення аграрного сектору економіки присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Також питанням фінансування сталого розвитку галузей аграрного сектору в умовах кліматичних змін приділили увагу, зокрема науковці як: Пічура В., Дудяк Н. [1], Потравка Л., Скок С. [2]. Доцільно звернути увагу і на рекомендації Залізко В. [3] в питаннях формування стратегії фінансового забезпечення галузей національної економіки в контексті інтеграційних процесів.

Мета статті: вибір шляхів розвитку, щоб направити діяльність в іншу сферу, де основна ідея має бути вибудована навколо створення ланцюгів доданої вартості в галузі, починаючи від виробництва якісного рибопосадкового матеріалу і до реалізації безпечної товарної риби та конкурентоспроможної рибної продукції населенню в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Ми спостерігаємо, що аквакультура є привабливою сферою діяльності у світі в забезпеченні продовольчої безпеки не дивлячись на тривалий виробничий процес. Дане зростання пояснюється зростанням населення світу, доходів та урбанізації, пов'язаних із значним збільшенням обсягів виробництва риби і наявністю глобальних агропродовольчих ринків, де реалізується риба та рибна продукція. Для того, щоб повністю використати цю перевагу в держави є достатня кількість інструментів для регулювання розвитку аквакультури.

Водночас набула чинності поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, яка наближує вітчизняну аквакультуру до європейських стандартів, адаптує її до можливості застосування принципів Спільної рибної політики Європейського Союзу з метою розширення присутності на українському агропродовольчому ринку нових країн-членів Європейського Союзу. Але проблемним у цьому процесі є вирішення питання забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної галузі орієнтовуючись на діючі в світі стандарти безпеки і якості. Дійсно, європейські орієнтири надають рибному господарству, як повноцінній складовій сільського господарства, відповідний вектор розвитку, відкривають нові можливості для відродження аквакультури, створюють додаткові порівняльні переваги на ринку риби.

Та все ж таки при цьому, слід зауважити, що економіку Європейського Союзу дотують п'ять фондів. Серед них Європейський Фонд морського та рибного господарства, який набув чинності з січня 2014 року і замінив існуючий до цього Європейський рибальський фонд. Це один із п'яти структурних фондів з європейськими інвестиціями. Їх кошти покликані стимулювати відновлення зайнятості в Європі, виробництво якісної продукції з урахуванням впливу на довкілля. Бюджет Фонду становив 6,4 млрд євро, а функціонував він на основі шести складових. І хотілось звернути увагу на блок 2. Стала аквакультура. Основним завданням є потреба зробити сектор прибутковим і конкурентоспроможним із зосередженням зусиль на: підвищенні якості продукції, здоров'я людей,

виробництва екологобезпечної рибної продукції. Передбачено забезпечення споживачів високоякісною, що заслуговує на довіру, рибною продукцією. Зазначимо про деякі зміни і доповнення оскільки 23 березня 2021 року з'явилася інформація про підпорядкованість нового фонду новоствореному Європейському агентству з питань клімату, інфраструктури та навколишнього середовища. Тепер не Єврокомісія буде роздавати ці кошти, а Агенція буде всім управляти. Європейський фонд морського та рибного господарства незабаром буде замінений новим Європейським фондом морського рибальства та аквакультури (EMFAF), амбіційним пакетом підтримки для реалізації спільної рибної політики (CFP), морської політики Союзу та порядку денного ЄС для міжнародного океану управління. Підрозділ Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF EASME) перетвориться на Підрозділ стійкої синьої економіки Європейському агентству з питань клімату, інфраструктури та навколишнього середовища (CINEA).

Висновки. Важливим в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів є усвідомлення можливостей, а також ймовірність викликів, які несуть у собі процеси інтеграції для вітчизняного рибного господарства та аквакультури.

Таким чином, маємо можливість відмітити, що і галузь аквакультури потребує внесення змін до Бюджетного кодексу України у питаннях фінансової підтримки розвитку рибного господарства, підтримки господарств і виробників.

Література

1. Pichura V., Dudiak N., Vdovenko N. Space-Time Modeling of Climate Change and Bioclimatic Potential of Steppe Soils. *Indian Journal of Ecology*. 2021. № 48 (3) P. 671–680.
2. Pichura V., Potravka L., Skok S., Vdovenko N. Causal Regularities of Effect of Urban Systems on Condition of Hydro Ecosystem of Dnieper River. *Indian Journal of Ecology*. 2020. Vol. 47. Issue 2. P. 273–280.
3. Karpenko L., Zalizko V., Vdovenko N., Starynets O., Mienailova H. Entrepreneurship as a basis for promotion of the strategy of development of polish industrial enterprises. *Journal of Entrepreneurship Education*. 2019. Vol. 22. Issue 3.
4. Збарський В. К. Сталий розвиток сільських територій: проблеми і перспективи. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 129–136.

Каращук Г. С., Руденко І. В.

**Харківський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету,
м. Харків**

ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Європейський вибір України на шляху інтеграції у високотехнологічне конкурентне середовище передбачає запровадження інноваційної моделі розвитку, яка має сприяти високим темпам сталого економічного зростання в країні. Це дасть можливість забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, підвищить експортний потенціал країни у світовому науково-технологічному просторі [1].

Інноваційний етап розвитку нерозривно пов'язаний з пошуком джерел фінансування та підвищенням ефективності використання фінансових важелів. Особливо актуально це під час воєнних дій, які відбуваються в країні останнім часом. Зважаючи на дефіцит фінансових ресурсів, який притаманний нинішній економічній ситуації в Україні, питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств стають дуже актуальними і потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інноваційних аспектів діяльності промислових підприємств займалися як закордонні, так і вітчизняні науковці. Вагомий внесок у вирішення цієї проблеми зробили В. В. Зянько, І. Ю. Спіфанова, М. І. Діба, О. М. Юркевич, Г. В. Возняк, А. Я. Кузнецова, А. Б. Почтовюк, І. В. Колодяжна, К. Е. Борблік, Л. І. Федулова, І. В. Руденко та ін.

Наукові розробки цих та інших авторів містять серйозні напрацювання щодо питань фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств. Проте ряд проблем, пов'язаних з проблемою активізації інноваційного розвитку, не знайшли свого вирішення. Необхідно своєчасно аналізувати можливі джерела фінансування інвестицій, які мають найбільший вплив на обсяги інноваційної діяльності. Це й обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті: аналіз сучасного стану фінансового забезпечення інноваційної підприємницької діяльності в Україні, виявлення існуючих проблем та розробка пропозицій щодо вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Зіткнувшись з глобальними економічними, екологічними та соціальними проблемами, весь цивілізований світ активно шукає шляхи їх вирішення. Тому у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН відбувся Саміт сталого розвитку ООН, де були сформульовані цілі та завдання. Україна підтримала досягнення цілей сталого розвитку з урахуванням індивідуальної економіки, які були затверджені на державному рівні з 2019 року. Проте, як показало дослідження, інноваційні процеси в економіці не набули вагомих масштабів, а кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації, продовжує зменшуватися з кожним роком [2].

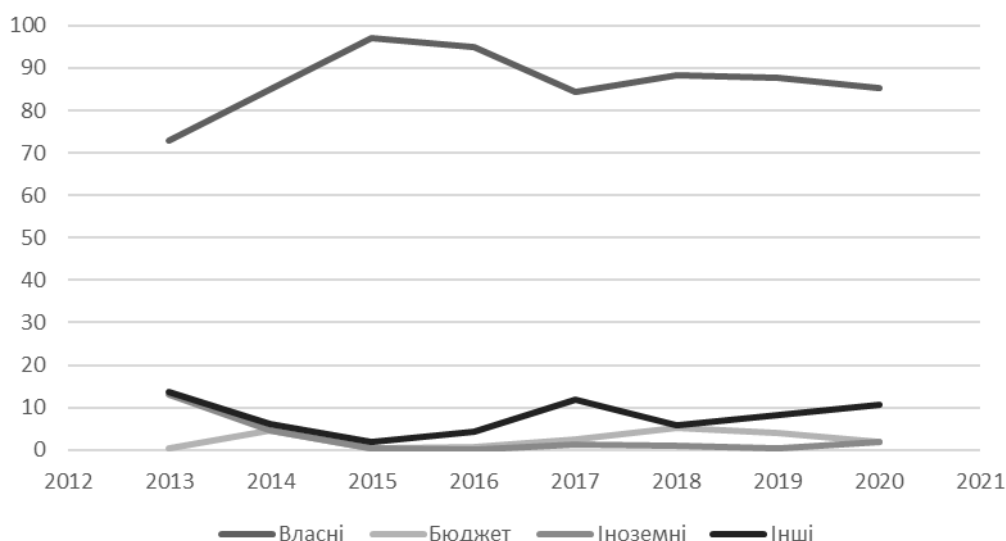
Відомо, що «фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності в Україні здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом» [3].

Аналіз структури джерел інноваційної діяльності в Україні (табл. 1, рис. 1) показав, що у 2020 році інноваційна діяльність фінансувалася за рахунок: 1) коштів державного бюджету – на 279,5 млн грн (1,9 % загальної суми); 2) власних коштів підприємств – на 12297,7 млн грн (85,4 % до загального обсягу фінансування); 3) коштів іноземних інвесторів – на 125,3 млн грн (0,9 %); 4) інших джерел фінансування – на суму 1704,2 млн грн (що становить 11,8 %) [2].

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств (2013–2020 рр.), млн грн

Джерело фінансування	Рік							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Усього, у т.ч. за рахунок коштів:								
– власних	9562,6	7695,9	13813,7	23229,5	9117,5	12180,1	14220,9	14406,7
– державного бюджету	6973,4	6540,3	13427,0	22036,0	7704,1	10742,0	12474,9	12297,7
– іноземних інвесторів	24,7	344,1	55,1	179,0	227,3	639,1	556,5	279,5
– інших джерел	1253,2	138,7	58,6	23,4	107,8	107,0	42,5	125,3
– інших джерел	1311,3	672,8	273,0	991,1	1078,3	692,0	1147,0	1704,2

Рис. 1. Структура джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств*
*сформовано на основі [2]

Аналіз динаміки джерел фінансування свідчить, що протягом 2014–2015 років істотно зростала частка фінансування інновацій за рахунок власних коштів (з 85,0 до 97,2 %, тобто на 12,2 відсоткових пункти). В подальшому спостерігається тенденція до її зменшення і в 2020 році вона склала – 85,4 %.

Щодо фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за рахунок коштів державного бюджету, то цей рівень у 2013–2016 роках був дуже низьким. Протягом 2017–2018 років відслідковується зростання частки цих інвестицій до 2,5 та 5,3 %, відповідно. В 2019 році відносний рівень фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету знов зменшився до 3,9 %, а в 2020 році взагалі він становив 1,9 %.

Частка фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України іноземними інвесторами у 2013 році становила 13,1 %. З 2014 року спостерігається помітний її спад (у 2014 році – 4,5 %, у 2015 – 0,4 %, у 2016 – 0,1 %). Тобто іноземні інвестори в 2015–2016 роках майже припинили фінансувати інноваційну діяльність в Україні. Ми це пов'язуємо з недовірою інвесторів та високими інвестиційними ризиками у зв'язку з початком воєнних дій в Україні та антитерористичних операцій. У 2017–2018 роках частка фінансування почала зростати і досягла 5,2 %. Проте у наступних роках знов відбулося різке зменшення фінансування інновацій в Україні. Так, у 2020 році відносний рівень фінансування інновацій іноземними інвесторами становив 1,9 %.

Слід зазначити, що політика фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств потребує комплексного підходу до вивчення. Так, на нашу думку, на сьогодні необхідним є вирішення питань, пов'язаних із своєчасною діагностикою ефективності діючої на підприємствах політики фінансування. Особливо це важливо в умовах досить нестійкого становища ринкової ситуації в Україні і необхідністю швидкого реагування й адаптації до вимог ринку.

Якщо діюча політика фінансування інноваційної діяльності підприємств промисловості виявляється неефективною, то необхідно оптимізувати джерела фінансування. Для цього, на нашу думку, можна запропонувати: розробку комплексних інвестиційних проектів на державних та регіональних рівнях; створення неприбуткових інституцій, які б сприяли залученню іноземних інвестицій; запровадження інвестиційних податкових канікул в пріоритетних напрямках тощо [1].

Висновки. Під час дослідження нами був проведений аналіз динаміки джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств та їх структури. Результати проведених розрахунків свідчать, що інноваційна діяльність в Україні фінансується переважно за рахунок власних коштів. Державне фінансування з бюджетної системи України становить лише 1,9 %. Протягом останніх років відбулося різке зменшення фінансування інноваційної діяльності в Україні іноземними інвесторами. Це відбувається в результаті недовіри інвесторів та високими інвестиційними ризиками у зв'язку з початком воєнних дій в Україні та антитерористичних операцій. Тож було зроблено висновок, що інноваційна діяльність в Україні та її фінансове забезпечення характеризуються дуже високим ступенем невизначеності й ризику і потребують активізації.

Враховуючи світовий досвід, ми пропонуємо розширити типову структуру джерел фінансування інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств України, що дозволить ефективно впроваджувати та комерціалізувати інновації, забезпечуючи їх рентабельність.

Література

1. Руденко І. В., Постольна Н. О., Голованова О. М., Приходько Т. М., Золотоверха В. П. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств України. *Науковий журнал «ScienceRise»*. 2019. № 5 (58) С. 19–24. Режим доступу: <http://journals.uran.ua/sciencerrise/article/view/168779/169060> (дата звернення: 09.11.2022).
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstst.gov.ua/> (дата звернення: 09.11.2022).
3. Про наукову і науково-технічну діяльність : закон України від 26.11. 2015 р. № 848-VIII. URL: <http://rada.gov.ua/laws/shou/848-19/> (дата звернення: 09.11.2022).

Мирончук А. О., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. На сьогодні сфера торгівлі слугує важливим підґрунтям розвитку економіки України та зростання внутрішньоринкової конкуренції. Говорячи про українську торговельну сферу, варто відзначити, що для неї характерним є значний рівень конкурентної боротьби, що вказує на присутність позитивних тенденцій розвитку галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням аналітичних аспектів діяльності торговельних підприємств займалися: В. Васюта, В. Ганін, Р. Алерперов, О. Герєга, Т. Пашкуда.

Мета статті є вивчення сучасного стану розвитку діяльності торговельних підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Протягом декількох останніх років діяльність підприємства торгівлі характеризуються позитивною динамікою розвитку. Так, обсяг оптового товарообороту підприємств збільшився в січні 2022 року на 12,6 %, порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Обсяг обороту торговельних підприємств збільшився в січні 2022 року на 18 % до зазначеного періоду, а до грудня 2021 року знизився на 18,5 %. Обсяг роздрібного товарообороту – на 14,4 % та 20,7 %, відповідно [1, с. 261]. Проте, запровадження воєнного стану та ведення військових дій стало початком негативного розвитку торговельних підприємств. Зазначене, викликало зниження платоспроможності, зменшення обсягу споживчого попиту і результативне пониження ділової активності торговельних підприємств.

На рис. 1 представлено динаміку кількості суб'єктів господарювання оптової та роздрібною торгівлі. В 2017–2021 роках їх кількість з 837797 одиниць у 2017 році зменшилася до 777419 одиниць у 2021 році. Кількість підприємств торгівлі за п'ять років скоротилася на 60378 одиниць. З одного боку, це пояснюється впливом пандемії коронавірусу на здійснення діяльності підприємствами торгівлі, а з іншого, – зміною формату торгівлі в частині інтеграції офлайн- та онлайн-торгівлі. За цих обставин зменшилася кількість фізичних осіб-підприємців задіяних в торгівлі, з 748259 одиниць у 2017 році до 680381 одиниць у 2021 році.

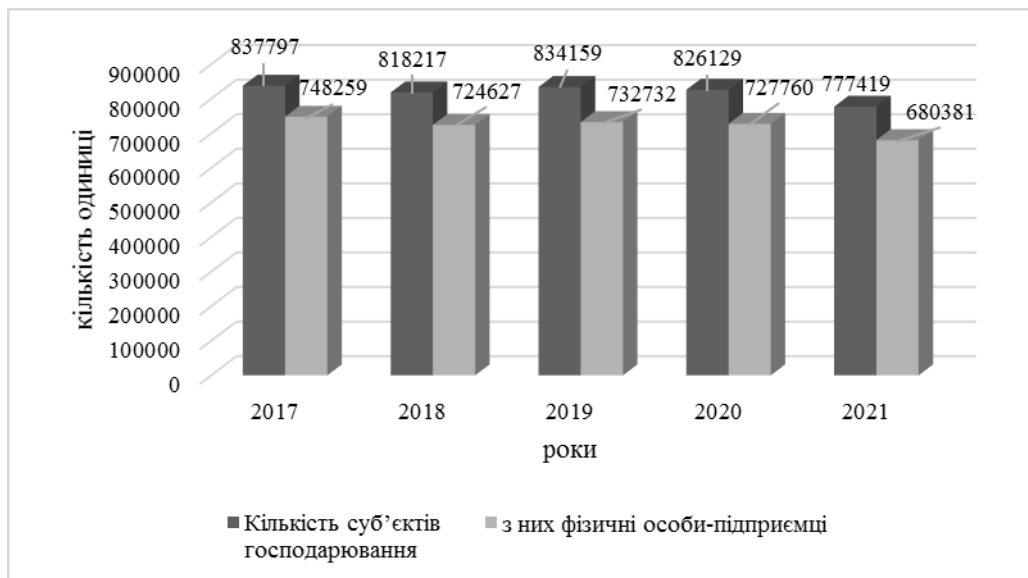

Рис. 1. Динаміка кількості суб'єктів господарювання оптової та роздрібною торгівлі*

* побудовано за даними Державної служби статистики України [2]

В період коронакризи значна кількість підприємств зупинили власну діяльність. Внаслідок чого, трудові ресурси, задіяні в інших видах діяльності, перемістилися і інші сфери і, перш за все в торгівлю. Так як торговельна діяльність, яка виконує соціально-економічну функцію забезпечення

товарного попиту населення, піддається меншому впливу факторів зовнішнього середовища. Внаслідок чого, кількість зайнятих працівників в сфері торгівлі в 2021 році зросла на 171000 осіб, в порівнянні з 2017 роком.

За обсягами реалізованої продукції торговельні підприємства займають значну частку від загальних показників діяльності суб'єктів господарювання України. В таблиці 1 наведено динаміку реалізованої продукції (товарів, послуг) торговельними підприємствами та їх частка до загального обсягу. Показники наведено відповідно до даних розміщених на сайті Державної служби статистики України [2], за період 2017–2021 років.

Таблиця 1

Динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) торговельними підприємствами та їх частка до загального обсягу (2017–2021 років)*

Показник	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Всього суб'єктів господарювання, тис. грн	3351185846,0	4110094296,3	4345851191,2	4519524661,7	5994849519,2
з них фізичних осіб-підприємців, тис. грн	289532900,5	345729395,6	387480095,6	451291371,0	609828078,2
у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності	8,6	8,4	8,9	10,0	10,2

* складено за даними Державної служби статистики України [2]

Протягом 2017–2021 років спостерігається збільшення обсягів реалізованої продукції торговельними підприємствами як в цілому, так і його частки в загальному обсязі реалізованої продукції в Україні. Так, обсяги реалізованої продукції торговельними підприємствами зросли з 3351185846,0 тис. грн у 2017 році до 5994849519,2 тис. грн – у 2021 році, відповідно. Обсяг реалізованої торговельної продукції фізичними особами-підприємцями протягом 2017–2021 років має стійку динаміку до зростання. Зокрема, в 2017 році його обсяг склав 289532900,5 тис. грн, а на кінець 2021 року – 609828078,2 тис. грн. У відсотковому співвідношенні частка реалізованої продукції торговельними підприємствами від загального обсягу реалізованої продукції зросла з 8,6 % на кінець 2017 року до 10,2 % на кінець 2021 року.

Згідно зі статистичними даними роздрібний товарооборот протягом досліджуваного періоду демонструє позитивну динаміку. Його зростання було сповільнене у 2020 році, що пов'язано з карантинними обмеженнями, які діяли в цей період. Найбільший його приріст спостерігався у 2021 р.

До початку військових дій, сектор роздрібної торгівлі був одним з найприбутковіших в економіці України. Проте, починаючи з 24 лютого кількість торгових приміщень зменшилась на 29 %, через шість місяців цей відсоток становив 17 %, тобто простежується позитивна динаміка збільшення кількості працюючих торгових приміщень. За даними Державної служби статистики [2], обсяг роздрібної торгівлі у 2021 році зріс на 10,8 %, але через воєнний стан сфера торгівлі зазнає збитків, які склали майже 50 млрд грн на кінець червня 2022 року.

Фінансові результати діяльності торговельних підприємств характеризуються позитивною тенденцією до зростання в 2017–2019 рр. Зокрема в 2017 році 75,2 % торговельних підприємств отримали прибутки, тоді як 24,8 % підприємств торгівлі були збитковими. Обсяг прибутків підприємств торгівлі в 2017 році склав 39296,3 млн грн. Протягом 2018 року підприємства торгівлі отримали 86290,5 млн грн прибутку, а їх частка склала 77,2 % до загальної кількості торговельних підприємств. Тоді як 22,8 % торговельних підприємств отримали збиток в сумі 30351,1 млн грн. На кінець 2019 р. 77,1 % підприємств були прибутковими, а сукупні сума прибутку склала 129113,3 млн грн. В 2020 р. сума отриманого прибутку торговельними підприємствами склала 45272,0 млн грн. Частка прибуткових підприємств торгівлі знизилася до 74,4 %.

Протягом 2021 р. вартість отриманого прибутку торговельними підприємствами України зросла, в порівнянні з 2020 роком та склала 145861,9 млн грн. Тоді як 22,9 % торговельних підприємств отримали збитки в сумі 39022,0 млн грн (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка фінансових результатів до оподаткування торговельними підприємствами (2017–2021 рр.)*

Показник	Рік				
	2017	2018	2019	2020	2021
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування, млн грн	39296,3	86290,5	129113,3	45272,0	145861,9
Фінансовий результат до оподаткування (прибуток), млн грн	89285,4	116641,6	159827,3	118199,0	184883,9
у % до загальної кількості підприємств	75,2	77,2	77,1	74,4	77,1
Фінансовий результат до оподаткування (збиток), млн грн	49989,1	30351,1	30714,0	72927,0	39022,0
у % до загальної кількості підприємств	24,8	22,8	22,9	25,6	22,9

* складено за даними Державної служби статистики України [2]

Найгірший показник прибутковості торговельні підприємства отримали за результатами діяльності 2020 року, що пов'язано з карантинними обмеженнями пов'язаними з пандемією коронавірусу та були запровадженні на державному рівні. Так частка торговельних підприємств, які отримали прибутки склала 74,4 %, а частка підприємств торгівлі які були збитковими склала 25,6 %.

Протягом 2017–2021 років діяльність торговельних підприємств була прибутковою протягом всього періоду. В 2017–2019 роках торговельні підприємства отримали чистий прибуток в сумі від 4474978,5 тис. грн до 7344150,8 тис. грн. Проте в 2020 році, варто відзначити суттєве зменшення вартості отриманого чистого прибутку підприємствами торгівлі. На кінець року торговельні підприємства отримали чистий прибуток в сумі 3963314,3 тис. грн. Найбільшу суму чистого прибутку підприємства торгівлі отримали в 2021 році, його вартість склала 13244942,1 тис. грн.

Таким чином, діяльність сфери торгівлі у 2017–2021 роках характеризується як позитивними так і негативними кількісними змінами, що знаходять відображення у: зростанні обсягів обороту роздрібною торгівлі, зростанні кількості торговельних підприємств й зайнятих в торгівлі працівників; фінансуванні господарської діяльності підприємств за рахунок короткострокових позикових коштів, що негативно пливає на фінансовий стан підприємства; зменшенні отриманого чистого прибутку підприємствами торгівлі в 2020 році; від'ємним сальдо обороту роздрібною торгівлі та роздрібною товарообороту на початку 2022 року [3].

Висновки. Отже, наразі торговельні підприємства України проходять процес адаптації до здійснення своєї діяльності в умовах воєнного стану. Адже, з початком повномасштабної війни торговельна галузь зіштовхнувся з рядом проблем:

– проблеми з логістикою: пошкодження значної частини доріг, автомобільних мостів, залізничних колій, залізничних мостів; зупинення діяльності морських портів;

– труднощі постачання товарів: знищення складських приміщень та товарів, які там знаходилися; перевезення значної частини товарних запасів з центральних областей України в західні області; дефіцит складських приміщень; зростання вартості перевезення;

– скорочення попиту: скорочення попиту на товари з коротким терміном придатності та зростання попиту на довготривалі товари; зниження купівельної спроможності населення; зростання цін; втрата робочих місць;

– нестача висококваліфікованих кадрів: міграція населення за кордон; внутрішні переміщення трудових ресурсів; заборгованість підприємств з виплати заробітної плати; скорочення заробітної плати; простої; вимушена відпустка;

– обмежені фінансові ресурси, відсутність інвестицій: дефіцит оборотних коштів, високі витрати на орендну плату;

– збитки, завдані військовими діями: зруйновані будівлі, складські приміщення, магазини; втрата основних засобів; збитки товарним залишкам в торговельних точках та складських приміщеннях тощо [4].

Таким чином, аналіз сучасного стану підприємств торгівлі в Україні дозволило виокремити основні напрямки та тенденції розвитку цієї галузі, а саме: відшкодування збитків за втрачене майно торговельним підприємствам, виплата компенсацій; подальше відновлення роботи магазинів на безпечних територіях; запровадження державних програм підтримки сфери торгівлі в Україні, зокрема в частині оборотних активів; розвиток конкурентного середовища і подолання монополізму на ринку торговельної діяльності та стимулювання просування товарів вітчизняних виробників.

Література

1. Васюта В. Б., Житник О. М. Торговельне підприємництво в умовах воєнного стану в Україні. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 09 черв. 2022 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. С. 260–262.

2. Діяльність підприємств : офіц. сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 28.10.2022).

3. Стригуль Л. С. Теоретико-методичне забезпечення визначення фінансової стійкості підприємств різних організаційно-правових форм в умовах мінливого середовища. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. С. 64–67.

4. Пашкуда Т. В., Афенді А. І. Напрямки розвитку торгівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1759/1695> (дата звернення: 19.10.2022).

Моголівець Є. П., Масюк Ю. В.

**Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
м. Дніпро**

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. Проблема нестабільності фінансової системи України має досить специфічні характеристики. З одного боку, кризові явища пов'язані з моделлю економічного розвитку держави та можливостями здійснення відчутних економічних реформ, з іншого – нестабільність характеризується проблемами внутрішньої та зовнішньої боргової залежності країни. Проблеми стабілізації та оздоровлення фінансової системи України – це зараз найбільш актуальні для держави питання. Мета стабілізації – створити реальні стартові передумови структурної перебудови економіки, відновлення інвестиційного процесу, мобілізації через становлення фінансового ринку та інших фінансових інституцій відповідних фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років питання дослідження стану, проблемних питань та розвитку української фінансової системи перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців і економістів-практиків, зокрема О. Д. Василик, А. Г. Завгородній, Т. І. Єфименко, В. В. Коваленко, В. П. Кудряшов, О. О. Молдова, І. О. Луніна, В. М. Федосов та багато інших. Про це свідчить аналіз наукових праць останніх десятиліть, в яких досліджувалися, в основному, фінансовий сектор України та перспективи його розвитку. Зазначені аспекти слід

розглядати у міру зміни чинного фінансового законодавства та економічно-соціального стану держави.

Мета статті: визначення стану, проблем і тенденцій розвитку фінансової системи України.

Відповідно до поставленої мети завдання дослідження полягають у вивченні чинників та особливостей, що впливають на її функціонування враховуючи світові фінансові системи. Стан розвитку фінансової системи будь-якої держави є передумовою не лише її соціально-економічного розвитку в цілому, але і економічного розвитку її регіонів зокрема. У період становлення України як країни з розвинутою ринковою економікою, проблема збалансування існуючої фінансової системи є першочерговою, оскільки від її вирішення залежить темпи розширення сектору малих і середніх підприємств, а отже в кінцевому результаті – і темпи економічного розвитку країни. Оскільки сьогодні фінансово-економічна ситуація в Україні є складною і неоднозначною, проблема пошуку шляхів її стабілізації залишається актуальною.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні фінансова система України, як складова державного організму, характеризується наявністю багатьох проблем, які поглиблюють економічну нестабільність та соціальні конфлікти до яких приєдналася політична нестабільність, гальмування економічних, фінансово-кредитних, правових та суспільних реформ. При цьому слід враховувати військові дії на Сході та тіньову економіку яка приховує справжній економічно-фінансовий стан підприємств усіх форм власності. Приведені проблеми фінансової системи необхідно враховувати при проведенні реформ у окремих ланках та підсистемах, а також при урегульованні фінансово-правових норм за допомогою яких держава формує, розподіляє, перерозподіляє і використовує як централізовані, так і децентралізовані грошові фонди [1].

Однією з основних проблем нестійкості фінансової системи України є відсутність належного державного контролю. Оскільки останній – важлива функція держави, за допомогою якої забезпечуються умови для функціонування фінансової системи, дефіцит належного контролю призвів до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин. У даному зв'язку обов'язковим має бути вдосконалення системи фінансового контролю за рахунок збалансування місцевих та державного бюджетів, досягнення самодостатності у фінансах окремих регіонів країни та галузей економіки, а також дотримання економічної безпеки держави. Все це може стати запорукою ефективного функціонування державних фінансів та посилить престиж країни перед світовою спільнотою. На сьогодні, фінансова система України не відповідає світовим стандартам, проте залежить від зовнішніх відносин, що провокує її трансформацію з урахуванням інтеграції до світового фінансового простору [2].

Серед основних проблем фінансової системи України слід відзначити також неефективну систему державного регулювання, що унеможливує сталість її розвитку. Одним із варіантів якісної трансформації фінансової системи країни може бути використання прогресивного світового досвіду провідних країн світу – Великобританії, Німеччини, Японії – у галузі створення єдиного регулятора фінансової системи (мегарегулятора). З допомогою останнього можливим стане уникнення протиріч у сфері контролю за фінансами та сформує надійний базис для інтеграції України у світову фінансову систему.

На наш погляд, для покращення стану фінансової системи України необхідно переглянути ключові напрямки стабілізаційної політики: розвиток страхового механізму пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування для отримання вищої освіти полегшить навантаження та сприятиме удосконаленню функціонування фінансової системи країни. Для зменшення заборгованості, Україні слід поновити свій імідж та відновити довіру населення, емітуючи при цьому державні облігації з метою залучення додаткових коштів. Разом з тим у довгостроковій перспективі необхідно створити відповідні механізми, спрямовані на стимулювання розвитку фінансів домогосподарств, оскільки, використовуючи практику зарубіжних країн, слід зазначити, що домогосподарства займають провідне місце у формуванні доходної частини бюджетів усіх рівнів [3].

З огляду на це, основними шляхами вирішення проблем фінансової системи України є:

- розробка стратегії розвитку фінансової системи України;
- удосконалення чинної законодавчої бази у сфері регулювання роботи ланок фінансової системи;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів, раціоналізація і упорядкування видатків соціального спрямування та посилення контролю за їх цільовим використанням;

- зміцнення фінансів суб'єктів господарювання з метою посилення мотивації до ефективної роботи, інвестиційної діяльності;
- динамічний розвиток інструментів та інфраструктури фінансових ринків;
- реформа системи оподаткування та послаблення податкового тиску;
- раціональне використання коштів, залучених з допомогою державного кредиту та зміцнення довіри до державних цінних паперів;
- формування групи потужних банків [4].

Висновки. В умовах світових глобалізаційних процесів наша країна постійно співпрацює та взаємодіє з іншими країнами та результативність залежить від того, наскільки міцною є позиція нашої держави, наскільки стійкою є вона у фінансовому плані. Таким чином, у сучасних умовах існує об'єктивна потреба у ефективній реалізації програми фінансового оздоровлення держави, розробці ряду стабілізаційних заходів щодо запобігання негативним наслідкам від фінансової кризи, що вимагає, на нашу думку, прийняття низки відповідних законів, здійснення практичних заходів та розробки науково обгрунтованих критеріїв функціонування фінансової системи держави з метою мінімізації можливих збитків від подальших фінансових криз для вітчизняної економіки. За умови імплементації перерахованих вище рекомендацій сучасна фінансова система України вийде на траєкторію стабільного економічного розвитку.

Література

1. Бугай Т. В. Сучасні проблеми та вектори розвитку бюджетного процесу в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 2. С. 40–48.
2. Забедюк М.С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 202–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_35.
3. Коваленко В.В. Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України. *ScienceRise*. 2015. № 2 (3). С. 43–46.
4. Луніна І. О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів в Україні. *Фінанси України*. 2010. № 2. С. 3–12.

Фербей Г. М., Рилєєв С. В.

**Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Чернівці**

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ЙОГО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Актуальність дослідження. Важливого значення, особливо в умовах повномасштабного вторгнення РФ, в інноваційному розвитку набуває фінансове забезпечення. Рівень розвитку ринкових механізмів саморегуляції, а також змістовне наповнення державної науково-технічної, інноваційної політики країни впливають на ефективність реалізації функцій фінансової підсистеми національної інноваційної системи.

На підприємствах неможливо без достатнього фінансування ефективно реалізувати інноваційну діяльність. Тому виникає необхідність щонайшвидше вирішити питання фінансового забезпечення інноваційного процесу. Це визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практичні та теоретичні аспекти фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання відображено у працях таких українських науковців, як Л. Воротіна, В. Кудряшова, Т. Ковальчук, П. Рогожина, В. Федоренко, І. Бланка, Т. Васильців, В. Вороткіна. У праці І. Ломачінської висвітлюється досвід забезпечення фінансами розвитку підприємництва у глобальному світі та його впровадження в економіку нашої держави [1].

Перспективи та становище фінансового забезпечення розвитку підприємств, реалізація системного підходу для формування фінансової підтримки держави відображено у праці О. Куцика [2]. Врахувавши чималі теоретичні доробки з даного питання, впливає потреба дослідження проблеми, стану та перспективи їхнього розвитку в світлі останніх змін економічного становища України викликаних вторгненням РФ на території нашої держави.

Мета статті: дослідження фінансового забезпечення інноваційного розвитку бізнесу в умовах партнерства з країнами Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Ключову роль в економічному становищі нашої країни відіграє малий та середній бізнес, що забезпечує 37 % податкових надходжень, близько 64 % доданої вартості та 81,5 % робітників суб'єктів господарювання [3].

Ми живемо в епоху глобалізованої системи економіки. Важливо мати високу конкурентну спроможність. Виникає необхідність посилення активізації інноваційного розвитку бізнесу. Таким способом збільшаться і поширяться нові потреби споживачів. Здатність правильно орієнтуватись на клієнта і відповідати запитам, які він бажає є джерелом реальних доходів, а отже і конкурентною перевагою, яка є надзвичайно важливою у наш час.

Сутність фінансового забезпечення полягає у виділенні ресурсів і встановленні джерел фінансування для здійснення проектів, заходів науково-технічної та інноваційної діяльності. Фінансове регулювання за допомогою фінансових інструментів встановлює відповідні правила розподілу доходів, які впливають на забезпеченість фінансовими ресурсами. До основних джерела фінансування інноваційної діяльності належать:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів;
- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством України [4].

Наразі економіка нашої країни переживає надзвичайно важкі часи. Спочатку причиною цього була пандемія COVID-19 та наслідки цієї пандемії. А тепер на цьому шляху виникла ще одна перешкода – оголошення воєнного стану як наслідку повномасштабної військовою агресією проти України з боку РФ.

Повномасштабна війна в Україні поставила підприємства на межу виживання, оскільки багато успішних бізнесів було знищено чи переміщено і вони змушені починати все з нуля. Але попри складний процес релокації українські підприємці продовжують працювати, шукаючи інноваційні ідеї для масштабування та виходу на нові ринки.

Це призвело до негативних наслідків, у тому погіршення економічного становища України. Величезна кількість установ, підприємств, організацій змушені уповільнити свою діяльність або взагалі призупинити, логістика ускладнилася, попит знизився, зруйнувалися безліч ланцюгів поставок.

У рамках проекту «Розвиток МСП: економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та відновлення бізнесу», що фінансується Федеральним міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) через Німецький банк розвитку (KfW), Міжнародна організація з міграції підтримує власників малих підприємств грантами та надає інші можливості для відновлення та підтримки їхнього бізнесу [5].

Європейська інтеграція є пріоритетом української влади і являє собою зближення України з Європейським Союзом як на рівні законів, так і на рівні правил та звичаїв. Її метою є вступ України до ЄС, оскільки українці отримують від цього практичні вигоди, у тому числі позитивний вплив на економіку.

Формування сучасної фінансової інфраструктури підтримки підприємництва в Україні за європейським зразком є важливим заходом щодо забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу. Однією з головних переваг країн Європейського Союзу є розвиток інноваційного підприємництва, що визначає конкурентоспроможність. Що може відбутися за підтримки Євросоюзу наведено на рис. 1 [1].

Рис. 1

Висновки. Розвиток малого та середнього бізнесу є одним з головних напрямків розвитку економіки України в умовах євроінтеграції та подолання наслідків повномасштабної війни. Ця форма підприємництва дає можливість за невеликий проміжок часу розвинути економіку, у тому числі розмір валового внутрішнього продукту, бо це має можливості до змін зовнішнього середовища швидко адаптуватися, а також брати участь у міжнародному поділі праці. Фінансування інноваційної діяльності підприємств в Україні є недостатнім, що призводить до падіння ефективності функціонування науково-технічної й інноваційної сфери та її впливу на розвиток економіки країни

Література

1. Ломачівська І. А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова*. 2012. № 3–4. С. 37–43.

2. Куцик О. І. Система фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2013. 203 с.
3. Підтримка малого та середнього підприємництва : єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-/pidpriyemnictva> (дата звернення: 29.10.2022).
4. Про інноваційну діяльність : закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 05.11.2022).
4. Про Євроінтеграцію простими словами : офіц. сайт Державної регуляторної служби України. URL: <https://www.drsgov.ua/yevrointegratsiya/pro-yevrointegratsiyu-prostymy-slovamy/> (дата звернення: 30.10.2022).
5. Довженко Д. Не виживає, а процвітає: інновації допомагають бізнесу в Україні втриматися на плаву під час війни. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/stories/ne-vyzhyvaye-protsvitaye-innovatsiyi-dopomahayut-biznesu-v-ukrayini-vtrymatysya-na-plavu-pid-chas-viyny> (дата звернення: 25.10.2022).

5. Фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів

Петрищева К. Г.
Донбаська державна машинобудівна академія,
м. Краматорськ

СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. У наш час підприємства постійно стикаються з новими викликами та загрозами, що вимагають найчастіше негайного вирішення та реагування. Зовнішні загрози сьогодення несуть досить ризиковий характер та можуть призвести до повної або часткової зупинки підприємств, тому у наш час постає проблема досягнення економічної безпеки підприємств, вивчення якої починається із дослідження її складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню складових економічної безпеки приділяють увагу багато вчених, серед яких можна виділити: Шлійко А. В., Тимошенко К. С., Малик О. В., Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В., Литовченко О. Ю., Васькова Ю. І., Фень К. С. та ін. Вивчення та систематизація поглядів цих авторів дозволяє зрозуміти, що серед авторів відсутня єдність щодо складових економічної безпеки.

Мета статті: вивчення існуючих підходів щодо визначення складових економічної безпеки підприємств та розробка власного підходу.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека має декілька складових. Аналіз поглядів різних авторів стосовно складових економічної безпеки надано в таблиці 1.

Таблиця 1

Систематизація поглядів щодо складових економічної безпеки

Назва складової	Автор																
	Шлійко А.В. [1, с. 213]	Тимошенко К.С. [2, с. 34] розглядає, як елементи усунення загроз	Малик О.В. [3, с. 19]	Т.Б. Кузенко, Н.В. Сабліна, О.Ю. Литовченко [4]	Васькова Ю.І. [5]	Фень К.С. [6 с. 24] поділяє на внутрішньо та позавиробничі	Лясковець О. В. [7, с. 6]	Меліхова Т. О. [8, с. 6]	Лебедко С. А. [9, с. 38]	Цюцюла С. В. [10, с. 23]	Хлистунов О. А. [11, с. 35]	Копитко М. І. [12, с. 61–62]	Юй Цзянбо [13, с. 7]	Білошкурська Н. В. [14, с. 9]	Сугак Т. О. [15, с. 151]	Срмошенко М. М., Горячева К.С. [16, с. 129]	Разом
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Фінансова	+	+ комплексні	+	+	+	+ внутрішньо-виробничі	+	+	+	+	+	+ внутрішні	+	+	+	+	16
Інформаційна		+ зовнішні	+	+	+	+ позавиробничі		+	+	+	+	+ внутрішні	+				11
Кадрова				+	+	+ позавиробничі	+	+		+	+	+ внутрішні			+		9
Екологічна		+ зовнішні	+	+	+	+ позавиробничі		+			+		+				8
Техніко-технологічна			+	+	+				+		+	+ внутрішні	+				7
Силова			+	+	+	+ внутрішньо-виробничі					+	+ внутрішні	+				7
Інтелектуальна				+	+	+ внутрішньо-виробничі		+		+	+						6
Ресурсна	+		+		+			+				+ внутрішні		+			6
Технологічна	+	+ внутрішні				+ внутрішньо-виробничі		+	+								5

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Політико-правова			+	+	+						+	+ внутрішні					5
Інтерфейсна			+			+ позавиробничі		+				+ зовнішні			+		5
Правова						+ внутрішньо-виробничі		+	+	+							4
Ринкова			+			+ позавиробничі		+				+ зовнішні					4
Соціальна	+					+ позавиробничі		+									3
Інтелектуально-кадрова									+				+				2
Виробнича					+			+									2
Енергетична						+ позавиробничі		+									2
Інноваційно-інвестиційна							+						+				2
Інноваційна								+						+			2
Внутрішньоєкономічна																+	1
Зовнішньоєкономічна																+	1
Соціально-економічна																+	1
Технічна								+									1
Техногенна								+									1
Організаційна		+ внутрішні															1
Безпека персоналу		+ внутрішні															1
Кадрово-інтелектуальна			+														1
Безпека активів та майна		+ комплексні															1
Комерційна		+ комплексні															1
Політична								+									1
Виробничо-технологічна							+										1
Інвестиційна								+									1
Збутова							+										1
Військова								+									1
Управлінська									+								1
Складова сталого розвитку									+								1
Бізнес-процесів															+		1
Організаційно-логістична													+				1
Ділова													+				1
Результативності діяльності													+				1
Маркетингова													+				1
Корпоративна													+				1
Інституційно-правова													+				1
Міжнародна			+														1
	4	8	11	8	10	12	5	19	7	6	8	9	13	3	4	4	

Відповідно до даних таблиці 1 вченими-економістами, виділено 44 складові економічної безпеки. Найбільш повний перелік складових (19) наводить Меліхова Т. О. [8, с. 6], натомість, найменш вичерпним є перелік Білошкурської Н.В. [1, с. 9] – 3 складові.

Цікавим є погляд Тимощенко К. С. [2], яка у складі функціонального навантаження економічної безпеки суб'єкта підприємництва виділяє наступні елементи: усунення внутрішніх загроз (забезпечення технологічної безпеки, забезпечення організаційної безпеки, забезпечення безпеки персоналу), усунення зовнішніх загроз (забезпечення екологічної безпеки, забезпечення інформаційної безпеки), усунення комплексних загроз (досягнення безпеки активів та майна, забезпечення фінансової безпеки, забезпечення комерційної безпеки) [2, с. 34].

Копитко М. І. [12, с. 62] також розділяє складові економічної безпеки на внутрішні та зовнішні, але, на відміну від Тимощенко К. С., в неї відсутня така група складових, як «комплексні». До зовнішніх автор відносить такі складові, як: ринкова та інтефейсна. Такі ж складові виділяють (без поділу на внутрішні та зовнішні): Малик О. В. [3, с. 19], Меліхова Т. О. [8, с. 6]. Фень К. С. [6, с. 24] відносить вказані складові до позаवиробничих.

Узагальнюючи аналіз складових економічної безпеки табл. 1, слід зауважити, що серед вчених-економістів існує єдність стосовно єдиної складової, а саме: фінансової. Відмітимо, що на другому місці після фінансової складової автори виділяють інформаційну складову (11 авторів), на третьому – кадрову (9) та на четвертому – екологічну (8).

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо власну класифікацію функціональних складових економічної безпеки:

1) комплексні:

- фінансова – характеризує захист фінансових інтересів, безпечне використання фінансових ресурсів, збалансованість фінансових інструментів та методів управління ними;
- інформаційна – характеризує ступінь захисту внутрішньої інформації та забезпеченість із зовнішніх джерел;
- інтерфейсна – характеризує надійність взаємодії підприємства із зовнішніми партнерами;
- енергетична – характеризує рівень забезпеченості енергетичними ресурсами, надійність та стабільність законодавства стосовно енергетичних ресурсів;
- інноваційна – характеризує ступінь інноваційної активності, можливості створювати та сприймати інноваційно-активні пропозиції як ззовні, так і всередині підприємства;
- комерційна – характеризує рівень ділової активності підприємства, його конкурентоспроможність та здатність виконувати свої зобов'язання;
- інноваційно-інвестиційна – характеризує як рівень інноваційної активності, так і можливість вкладання інвестицій як ззовні, так з використанням власних ресурсів;

2) зовнішні:

- екологічна – характеризує рівень забрудненості зовнішнього середовища та вплив самого підприємства на стан навколишнього середовища;
- правова – характеризує стабільність законодавства та негативний або позитивний вплив на діяльність підприємства;
- ринкова – визначається часткою ринку, яку займає підприємство і його конкурентоспроможністю;
- політична – характеризує позитивний або негативний вплив політичної ситуації на діяльність підприємства;
- збутова – визначається рівнем зростання або спадання темпу приросту обсягу збуту готової продукції товарів, робіт, послуг;
- міжнародна – характеризує рівень впливу подій у світі, а саме: попит і пропозиція на аналогічну продукцію підприємства у світі; стан валютних, товарних, фондових ринків на міжнародному рівні; запровадження сакцій, як на окремі товари, так і проти окремих країн; коливання цін на сировину, матеріали, комплектуючі на світовому ринку;

3) внутрішні:

- кадрова – характеризує кадровий потенціал підприємства, якість управління персоналом, професійний склад працівників підприємства;
- техніко-технологічна – характеризує рівень використання новітніх технологій на підприємстві;
- інтелектуальна – характеризує рівень використання «інтелектуального капіталу», автоматизації праці на виробництві, ступінь комп'ютеризації виробництва;
- ресурсна – характеризує рівень забезпеченості паливними, енергетичними, матеріальними, кадровими ресурсами та можливість їх безперешкодного поповнення в майбутньому;
- виробнича – характеризує рівень організації виробництва;

– управлінська – характеризується рівнем реагування керівництва на вплив змін зовнішнього середовища, ступенем організації виробництва, рівнем мотивації персоналу.

Висновки. Вважаємо за доцільне доповнити складові економічної безпеки підприємства складовою ресурсозбереження, яка на відміну від ресурсної передбачає раціональне, ефективне та економне використання наявних ресурсів.

Література

1. Шлійко А. В. Економіка підприємництва на ринку товарів і послуг : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 376 с.
2. Тимошенко К. С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єктів підприємництва : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Дніпропетровськ, 2015. 310 с.
3. Малик О. В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Хмельницький, 2015. 263 с.
4. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В., Литовченко О. Ю. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект. *Вісник економіки, транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 119–124.
5. Васькова Ю. І. Фінансова безпека підприємства – провідна складова економічної безпеки та засіб попередження кризи підприємств. *Наука й економіка*. 2014. Вип. 1. С. 230–234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2014_1_39 (дата звернення: 03.02.2018).
6. Фень К. С. Формування і зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Кам'янець-Подільський, 2018. 273 с.
7. Лясковець О. В. Механізм розвитку економічної безпеки підприємств машинобудування: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Запоріжжя, 2018. 270 с.
8. Меліхова Т. О. Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра. екон. наук : 08.00.04. Запоріжжя, 2018. 814 с.
9. Лебедко С. А. Механізм забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2019. 258 с.
10. Цюцюпа С. В. Управління інформацією в системі забезпечення економічної безпеки підприємства: дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2016. 222 с.
11. Хлисту́н О. А. Формування системи діагностики та управління економічною безпекою підприємств агропродовольчої сфери : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Умань, 2015. 211 с.
12. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування) : дис. ... д-ра. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2015. 478 с.
13. Юй Цзянбо. Оцінка стану забезпечення економічної безпеки корпоративних підприємств будівельної галузі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2015. 23 с.
14. Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки агропромислових підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2012. 21 с.
15. Сугак Т. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової складової системи економічної безпеки підприємств гірничо-металургійного комплексу : дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2018. 271 с.
16. Єрмошенко М. М., Горячова К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : наук. моногр. Київ : Національна академія управління, 2010. 232 с.

Рябцев Д. О., Юрко І. В.
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
м. Полтава

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РЕСУРС ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Військова загарбницька війна росії в Україні приносить велетенські збитки економіці України. За інформацією KSE Institute (Kyiv School of Economics), прямі втрати

української економіки через війну станом на середину серпня 2022 року вже сягають близько 113,5 млрд дол. [1]. Для ліквідації наслідків Указом Президента від 21 квітня 2022 року № 266/2022 «Питання Національної ради з відновлення від наслідків війни» створено консультативно-дорадчий орган при Президенті України – Національну раду з відновлення від наслідків війни та розпочато роботу над заходами з післявоєнного відновлення та розвитку України, формуванням і напрацюванням пропозицій щодо пріоритетних реформ, стратегічних ініціатив, відповідної нормативної бази [2]. За підрахунками експертів ради орієнтовна потреба у фінансуванні до 2032 року становить більше ніж 750 млрд дол. США. Успішність реалізації програм відновлення та розвитку України залежить від рівня фінансової міжнародної допомоги, прямих іноземних інвестицій, а також активізації власних фінансових ресурсів країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування та трансформації в інвестиційний ресурс заощаджень домогосподарств присвячені наукові праці Е. Аврамової, О. Ватаманюка, Н. Дорофєєвої, Т. Кізима, Н. Манохіної, С. Панчишина, В. Радаєва, А. Рамського, М. Савлука, В. Тропіни та інших. Різні аспекти міграційних процесів, їх наслідки для економіки України та окремих домогосподарств розкрили у наукових дослідженнях А. Гайдуцький, М. Денисенко, Е. Лібанова, О. Малиновська, Ю. Римаренко, В. Химинець, Г. Цимболинець, В. Юрчишин та ін.

Мета статті: визначення можливостей щодо трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційний ресурс розвитку економіки та існуючих для цього інструментів на фінансовому ринку України з урахуванням іноземного досвіду.

Виклад основного матеріалу. За умови відповідного законодавчого забезпечення, правових гарантій, впровадження заходів щодо підвищення ефективності міграційної та фінансової політик, врахування інтересів надавачів фінансових ресурсів під час стратегічного планування розвитку територіальних громад, розробки інвестиційних механізмів, підвищення рівня фінансової грамотності населення, заощадження домогосподарств (у т.ч. тих, що мають у своєму складі трудових мігрантів), трансформовані в інвестиційний капітал, можуть виступити потужним джерелом фінансування економічного відновлення та розвитку України на державному та локальному рівнях.

Найбільш поширеними фінансовими інструментами залучення інвестиційного потенціалу домогосподарств в економіку України на сьогодні є банківські депозитні рахунки, депозитні рахунки у кредитних спілках, страхові договори у страхових компаніях, накопичувальні рахунки у недержавних пенсійних фондах, інвестування у будівництво житла, купівля банківських металів, а також облігації внутрішньої державної позики.

Фінансова поведінка домогосподарств, прийняття рішень щодо накопичення заощаджень та подальшої їх трансформації в інвестиційні ресурси формується з урахуванням загальної економічної ситуації в країні, рівня доходів та інфляційних процесів, довіри до банківських установ. Певні складнощі також пов'язані з обмеженим колом ліквідних фінансових інструментів та незахищеністю інвестицій від девальвації.

На прийняття рішень домогосподарств впливає також загальний рівень фінансової грамотності населення та розвиненість навичок управління фінансовими ресурсами. Так, опитування українців з питань фінансової грамотності, проведене Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) у 2021 р., виявило незадовільний рівень фінансової грамотності на рівні 58 % від його максимального значення. За результатами дослідження більша частина опитаних має лише загальне уявлення про власний бюджет та не володіє навичками управління фінансовими ресурсами. Також виявлено низький рівень обізнаності респондентів щодо функціонування фінансової системи, можливостей та переваг застосування певних фінансових інструментів. Зафіксовано низький рівень довіри населення до фінансових установ і організацій [3].

В умовах російської агресії, різкого зниження рівня зайнятості населення, зростання інфляції фінансовий стан домогосподарств України визначається зниженням доходів а відповідно і можливостей для нарощування заощаджень, як потенційного фінансового ресурсу. Водночас, за даними дослідження, проведеного експертами Центру Разумкова впродовж січня – серпня 2022 року, спостерігається стійка тенденція до збільшення коштів на депозитних рахунках домогосподарств із 773,8 млрд грн у січні 2022 року до 940,3 млрд грн – у серпні поточного року. Це стало можливим за рахунок регулярних виплат військовим та для можливості трансформації в інвестиційний ресурс потребує застосування окремого фінансового інструменту [2].

Україна, яка протягом певного часу виступала потужним донором робочої сили за кордон і одним із найбільших реципієнтів грошових переказів, в умовах масової вимушеної міграції

населення після 24 лютого 2022 року та всебічної підтримки країн ЄС та всього цивілізованого світу має майже не використані на сьогоднішній день можливості щодо залучення в якості інвестиційного ресурсу для відновлення та розвитку країни міграційного капіталу та заощаджень представників діаспори.

Згідно з результатами дослідження «Міграція в Україні. Факти і цифри», проведеного у 2014-2015 р. Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ) за фінансової підтримки уряду Канади в рамках проекту «Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції й грошових переказів в Україні», перекази мігрантів в Україну складають майже половину бюджету домогосподарств, які мають у своєму складі довгострокових трудових мігрантів. За даними цього ж дослідження понад 40 % від загальної суми переказів мігрантів, здійснених впродовж 2014 року, спрямовувалися на заощадження, близько 20 % інвестувалися здебільшого в житлове будівництво, придбання чи ремонт житла. Кожен п'ятий довгостроковий мігрант висловив інвестиційні наміри, віддаючи перевагу інвестиціям у свої місцеві громади в Україні та в такі сектори, як будівництво, туризм і роздрібна торгівля [3].

Результати опитування щодо уподобань домогосподарств, які мають у своєму складі трудових мігрантів, в частині накопичення та зберігання заощаджень демонструють певні відмінності у цьому питанні. Так, 36 % українських домогосподарств з довгостроковими трудовими мігрантами зберігають усі свої заощадження в Україні.

Значний відсоток транснаціональних домогосподарств з довгостроковими трудовими мігрантами мають банківські рахунки та заощадження як в Україні, та в країні призначення. Проте, фактичний обсяг заощаджень в Україні є значно нижчим, тих, що зберігаються за кордоном. В цілому, обсяг чистих заощаджень таких домогосподарств становить близько 80 % в країні призначення і 20 % – в Україні [4].

В умовах відсутності в Україні дієвого механізму перетворення фінансів мігрантів та сформованих за їхньою участі заощаджень домогосподарств у інвестиційний капітал, економічних, мотиваційних механізмів залучення до підприємницької діяльності, більша частина цих фінансових ресурсів витрачається на задоволення базових потреб домогосподарств.

В той же час, накопичено позитивний міжнародний досвід залучення фінансових ресурсів мігрантів та діаспори на відновлення та розвиток економіки. Так, випуск спеціальних державних облігацій може виступити ефективним механізмом залучення коштів на потреби бюджету. Ефективність впровадження даного механізму демонструють такі країни як Бангладеш, Ізраїль, Індія, Ефіопія, Кенія, Марокко (в цілому більше ніж 20 країн світу) [5, 6].

Формування ефективних стимулюючих механізмів щодо залучення коштів трудових мігрантів та представників діаспори в якості інвестиційного ресурсу економічного відновлення та розвитку України сприятиме стабілізації банківської системи, поповненню золотовалютних резервів, збільшенню валютних надходжень, зниженню ставок за кредитами, підвищенню темпів зростання ВВП.

Висновки. Отже, серед першочергових завдань, що потребують вирішення для більш ефективного залучення заощаджень домогосподарств (в тому числі й тих, які мають у своєму складі трудових мігрантів) в якості інвестиційного ресурсу на відновлення та розвиток економіки країни є підвищення рівня фінансової грамотності населення; стимулювання розвитку фондового ринку та спрощення доступу домогосподарств до державних облігацій та інших фінансових інструментів; розроблення механізмів залучення в якості інвестицій на розвиток локальних соціальних та інфраструктурних проектів фінансових ресурсів мігрантів та представників діаспори.

З урахуванням іноземного досвіду потребують подальших наукових досліджень питання щодо створення необхідних умов для зростання заощаджень домогосподарств (у тому числі тих, що мають у своєму складі трудових мігрантів) та розробка стимулюючих механізмів перетворення їх на інвестиційний капітал для відтворення та розвитку економіки України на державному та локальному рівнях.

Література

1. Прямі втрати української економіки через війну сягають близько \$113 мільярдів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3555082-prami-vtrati-ukrainskoi-ekonomiki-cerez-vijnu-sagaut-blizko-113-milardiv-kse.html>.

2. Указ Президента України «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>.
3. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021: звіт за результатами дослідження. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4.
4. Юрчишин Василь. Про ресурси домогосподарств. URL: <https://razumkov.org.ua/komentari/pro-resursy-domogospodarstv>.
5. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
6. Гайдуцький А. Облігації для мігрантів: незадіяні можливості. Дзеркало тижня: вебсайт. URL: https://dt.ua/ECONOMICS/obligatsiyi_dlya_migrantiv_nezadiyani_mozhливosti.html

6. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції

Бондаренко А. Ю., Шишкова Н. Л.
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРА ПРИБРОЗГЛЯДІ ШАХРАЙСТВА ТА ПОМИЛОК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. На сьогодні триває гармонізація національного законодавства у сфері аудиторської діяльності з вимогами європейського законодавства шляхом імплементації норм Директиви 2006/43/ЄС та Регламенту (ЄС) № 537/2014 відповідно до взятих Україною зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Основні питання щодо уточнення вимог до аудитора та аудиторської фірми, імплементація норм європейського законодавства щодо забезпечення однозначності змісту аудиторського звіту, недопущення впливу регуляторів на зміст аудиторського звіту, удосконалення положень щодо інформації, яка наводиться в аудиторському звіті, вимагають застосування сучасних інноваційних процедур перевірки [1, 2]. Якість аудиторських послуг, професійна відповідальність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності при розгляді шахрайства та помилок набувають ще більшої значущості в умовах євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В епоху ринкової трансформації в бухгалтерській звітності клієнта майже завжди присутні відхилення. Суттєвість і ризик є дуже важливими міркуваннями при плануванні аудиту. Цю проблему досліджували відомі вчені країн Західної Європи та США (Е. Аренс, Дж. Лоббек, Ф. Дефлиз, Г. Дженик, В. О. Рейли, М. Хірш, Д. Кармайкл, М. Беніс та ін.) [3, с. 9]. Обов'язки щодо запобігання та виявлення шахрайства та помилок покладаються на керівництво підприємства і здійснюються шляхом впровадження та постійного функціонування ефективних систем бухгалтерського обліку та систем внутрішнього контролю.

Мета статті: розкриття важливості інноваційного аспекту діяльності аудитора в умовах євроінтеграції для підвищення ефективності аудиторської діяльності що до виявлення помилок та шахрайств.

Виклад основного матеріалу. Під час перевірки аудитор зобов'язаний виявити ту її частину, в результаті якої звіт перевернується в цілому. Викривлення в бухгалтерській звітності можуть бути суттєвими або незначними, допущені навмисно чи ненавмисно.

Суттєвими відхиленнями вважаються відхилення інформації або її відсутність, які можуть вплинути на економічні рішення користувачів, які приймаються на основі даних фінансової звітності підприємства. Суттєвість залежить від розміру статті або, за певних обставин, передбачуваної помилки, пропуску чи спотворення інформаційного змісту. Концепція суттєвості аудиту дозволяє аудитору не проводити суцільну перевірку точності звітності підприємства або всієї його звітності аж до підрозділів, в яких вона складена.

Слід зазначити, що всі порушення облікових записів можна розділити на дві групи – помилки та шахрайство. Під помилкою розуміють ненавмисні порушення у відображенні фінансової інформації, які виникають у результаті арифметичної або граматичної помилки у записах облікових даних; випадкового пропуску або неправильного подання відповідних фактів; хибних показань вимірних прикладів; відхилення від правил здійснення контролю за діями матеріально відповідальних осіб під час проведення первинного обліку та складання звітів і т. ін. [4, с. 82–83].

Шахрайство – це навмисно неправильне відображення господарських операцій та подання на цій основі заздалегідь перевернутої, недостовірної звітної інформації її користувачам [5, с. 137]. Фінансове шахрайство є злочином. Під фінансовим шахрайством кримінальне законодавство розуміє надання особами завідомо неправдивої інформації державним органам, банкам, іншим кредиторам з метою отримання субсидій, дотацій, кредитів чи пільг по податкам (за відсутності ознак привласнення).

Під час аудиту існує ризик того, що шахрайство чи помилка можуть не бути виявлені де шахрайство допускається за домовленістю частини працівників з керівництвом підприємства. Керівництво компанії відповідає за запобігання помилкам і шахрайству. Для виявлення абсолютно всіх фактів помилок і шахрайства, які може вплинути на достовірність фінансової звітності компанії, аудитор не повинен нести відповідальності. Але для складання позитивного аудиторського висновку він повинен отримати гарантію про відсутність істотних фактів таких фактів.

Разом з тим аудитор повинен відповідати за правильність процедур перевірки і за висловлену думку в аудиторському висновку [6, с. 120].

Неправильний висновок аудитора іноді є наслідком:

– не виявлення та не включення до акту перевірки суттєві помилки та викривлень у фінансових звітності;

– помилки, внесені в аудиторський звіт, яких на підприємстві фактично не було.

Якщо аудитор не впевнений у правильності відображення окремих показників у фінансовій звітності, він повинен ретельно перевірити їх і зробити на свою думку зауваження, якщо вони не відповідають дійсності.

Основними причинами помилок та шахрайства є ненавмисні та навмисні дії посадових осіб, які відповідно до своїх робочих інструкцій відповідають за правильне ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Свідомі дії призводять до обману держави та матеріальних збитків, несвідомі – до помилок у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

З огляду на те, що шахрайство – це навмисні дії керівництва або співробітників і третіх осіб, а помилки – це ненавмисно неправильна облікова політика, упущення, неправильне тлумачення фактів і описи, ключовим є їх правильне тлумачення та визначення. З юридичної точки зору фундаментальні відмінності між шахрайством і помилкою полягають у наявності чи відсутності наміру, і тому, класифікуючи їх, аудитор повинен відповідати за виявлення шахрайства та невиявлених або не виправлених помилок.

Висновки. Рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС ставить нові виклики на шляху до забезпечення якості аудиторської діяльності. Оскільки відповідальність за попередження та виявлення фактів шахрайства та помилок у фінансовій звітності компанії покладається на керівництво компанії, яке постійно підтримує відповідність та ефективність бухгалтерського обліку та внутрішніх справ компанії, системи управління, то паралельно інноваційно удосконалюється діяльність і суб'єктів господарювання щодо подання фінансової звітності, складеної за МСФЗ на основі таксономії фінансової звітності в єдиному електронному форматі.

Таким чином, основними елементами інновацій в аудиторській діяльності мають стати методики та програми проведення перевірки, сучасне програмне забезпечення та засоби автоматизації перевірки, постійне підвищення кваліфікації аудиторів, осучаснення переліку необхідних фахових компетенцій. Запровадження аудиторської діяльності на основі інновацій сприятиме євроінтеграції та подоланню теоретико-методологічних та практичних розбіжностей.

Література

1. Пантелеєв В. П. Інноваційні драйвери самоконтролю в управлінні підприємством. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5–6. С. 148–154. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/640>.
2. Шишкова Н. Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практики. *Науковий журнал Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2019. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_146-159.pdf
3. Робертсон Дж. Аудит : пер. с англ. М. : Контакт. 1993, 496 с.
4. Кузьминский А., Кужельный Н., Петрик Е., Савченко В. и др. Аудит : практ. пособ. Под ред. А. Кузьминского. Київ : Учетинформ, 1996. 283 с.
5. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Основи аудиту : навч. посіб. Львів : «Новий світ – 2000», 2002. 504 с.
6. Савченко В. Я. Аудит : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 328 с.

Брусов Н. О., Гудзь Т. П.
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки та торгівлі»,
м. Полтава

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Інтеграція вітчизняного бізнесу у економічний простір Європейського Союзу, це вже не теоретична тема, а суто практична. Із 2009 року наша країна – учасник програми «Східне партнерство». Із 2014 року – підписана згода про асоціацію. У 2022 році Україна отримала офіційний статус країни-кандидата на вступ у Євросоюз. Незважаючи на те, що вступ займе достатньо тривалий час, події 2022 року однозначно окреслили партнерів України у політичному та економічному змісті. Військові дії росії призвели до різкого переривання економічних зв'язків із цією країною та закрили будь-які подібні економічні відносини у найближчому майбутньому. Відповідно, підприємства різної форми власності втратили постачальників, посередників та ринки збуту.

Для подальшого нормального функціонування підприємства, необхідно чітко розуміти закони, правила та умови нашого нового глобального партнера. Без такого розуміння підприємство не буде здатне успішно конкурувати, отримувати прибуток та розвиватись. Саме прийняття правильних і своєчасних рішень, здатні, на рівні підприємства: дати можливість вистояти у кризовий період, а на рівні держави: якнайшвидше відновити країну у економічному змісті. Не лише знання законодавства сусідніх країн, а глибоке розуміння принципів роботи, уміння розуміти глибинні економічні причини та аналізувати їх – це ключ до успіху. Саме тому, обрана тема є надзвичайно актуальною у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій періодиці відповідна проблема була освітлена вже давно. Багато авторів відмічають невідворотність євроінтеграційних процесів, як наслідок, – відповідну поступову зміну вітчизняного законодавства, створення принципово нових умов роботи для підприємства, взаємодію ринків збуту та майбутнє посилення конкуренції виробництва. Г. М. Мокрицька, Р. М. Минів, Б. Б. Батюк у своїй статті «Євроінтеграційні аспекти виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах України: проблеми та перспективи», окрім вузькоспеціалізованого дослідження галузі, відмічають загальну проблематику євроінтеграційного процесу, загальну для всіх підприємств. За їхнім висновком, євроінтеграційний процес – це новий вектор розвитку та нові можливості, проте і нові виклики. Задля успішної інтеграції, на думку наукових дослідників, необхідно чітко розуміння власного економічного потенціалу, знання сильних та слабких сторін підприємства, удосконалення економічної стратегії та використання нових можливостей, які на їхню думку, виникають із посиленням інтеграційних процесів. Крім цього, дослідники підкреслюють дуже важливу і необхідну роль держави, у стимулюванні підприємств та політиці протекціонізму на міжнародній арені, в умовах процесу євроінтеграції [1].

Н. А. Мікула у своїй монографії «Транскордонне підприємництво – досягнення і проблеми на шляху євроінтеграції», у стислому аналізі функціонування підприємницької сфери, доходить до висновку, що найбільш раціональне рішення щодо подолання негативних тенденцій євроінтеграції – це термінове прийняття відповідних заходів самим підприємством та структурного перетворення держави із адміністративно-командної позиції на обслуговуючі, тим самим створюючи умови необхідні для сталого розвитку. Також він відмічає негайну необхідність зближення і гармонізації національного законодавства із європейським, спільну координацію дій керівництва держави та місцевого керівництва у пошуку взаємоприйнятних механізмів, які мають забезпечити збереження і розвиток позитивної динаміки торговельно-економічних відносин із європейськими партнерами [2].

Мета статті: окреслення загальних проблем процесу євроінтеграції та створення узагальненої алгоритмізації дій українських підприємств для забезпечення ефективної адаптації вітчизняного бізнесу до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу. У поточному стані, у вітчизняних підприємств немає суттєвої альтернативи, ніж почати налагоджувати нові зв'язки, шукати нових постачальників, заходити на нові ринки збуту. Найближчим, як за територіальним розташуванням, так і за менталітетом, для них

зараз є Європейський Союз. Звичайно, для вітчизняних підприємств відкриті ринки Азії, зокрема – Китаю, а також – Північної та Південної Америки. Проте велика відстань, суттєва ментальна та економічна різниця, а саме головне – різниця у потужності економіки, роблять комерційні відносини із іншими державами досить складними і часто, – односторонніми, не на користь Українських підприємств. У випадку такої взаємодії, наші підприємства лише постачають первинні ресурси аграрного сектору або корисні копалини. На їхньому ринку виробництва наші підприємства поки ще не готові до надсильної конкуренції потужних місцевих підприємств, яким до того ж допомагає протекціонізм місцевого та міжнародного законодавства. Ті підприємства, які не мали економічних зв'язків із росією і до війни та успішно працювали на внутрішньому ринку, вже не можуть залишатись в ізолюваних умовах, оскільки внутрішній ринок України через військові дії фактично занепадає і на його відновлення потрібно буде багато часу і ресурсів. Крім того, на внутрішніх ринках скоротилась і платоспроможність, і кількість споживачів. А через те – різко посилилась внутрішня конкуренція.

Не дивлячись на те, що політично Європейський Союз розглядає Україну як партнера, вітчизняні підприємства увійдуть у його бізнес-простір не тільки як постачальники та партнери, але як конкуренти, із якими європейський бізнес буде вести боротьбу спочатку за власні ринки, а потім, із часом, за українські. Чим швидше цей факт буде усвідомлений, тим більш точні та правильні управлінські рішення можуть бути прийняті керівництвом наших підприємств.

Коли ж підприємство, адекватно оцінивши власний фінансовий стан, можливості виробництва, власну конкурентоспроможність, доходить до висновку, що воно здатне ефективно конкурувати на міжнародному просторі, воно має виробити нову стратегію виробництва та збуту власної продукції. Слід зазначити, що вид підприємства, у контексті інтеграції та адаптування, сам по собі, не беручи навіть до уваги нові умови роботи, вже є чинником, який буде впливати фундаментальним чином на стратегію поведінки. Невиробничі підприємства, які займаються торгівлею та наданням послуг, – на відміну від виробничих, дуже гнучкі та за певних об'єктивних обставин, можуть відносно швидко змінювати свій вид діяльності, адаптуючись під зміну економічних та правових умов. Слід відзначити, що вони знаходяться потенційно у більш простих умовах, ніж великі виробничі підприємства, саме за рахунок власної мобільності. Інтеграція торкнеться їх зовсім інакше, ніж виробничих підприємств.

Невиробничі підприємства мають адаптуватись до розширеного ринку, по принципу відкриття нових можливостей. Тобто вони мають розглядають інтеграцію, як відкриття нових способів заробітку та розширення бізнесу, оскільки вони можуть дуже швидко змінити структуру бізнесу, без особливо великих затрат як грошових так і часових. Виробничі, особливо – великі, підприємства будуть адаптуватись по принципу підлаштування, оскільки будуть намагатися зберегти основний напрям діяльності, а отже, – і структуру виробництва. Для виробничого підприємства, зміна напрямку виробництва – процес довгий і дуже затратний. На нього діють одночасно ціла низка негативних факторів: фактор часу, фактор затрат та фактор невизначеності результатів перетворення. Із цієї позиції зрозуміло, що найбільш доцільно у поточних умовах, буде використати фактор часу, як єдиний, який залишився у достатній кількості та почати оцінку можливостей, виробити напрям розвитку в нових економічно-правових та соціальних умовах і почати необхідні зміни вже зараз, не чекаючи, коли інтеграція вже почнеться. Для того, щоб прийняти найбільш зважені рішення, прорахувати власні можливості та виробити вірну стратегію, необхідно розглянути наступний перелік аспектів, які потенційно можуть впливати на формування стратегії підприємства: економічний, правовий, екологічний, традиційний та соціальний. Саме ці аспекти, наряду із аудитом власних економічних можливостей, мають бути детально вивчені та проаналізовані, оскільки вони будуть формувати те саме нове економічно-правове та соціально-традиційне середовище, процес інтеграції у яке уже розпочався.

Висновки. Таким чином, вітчизняні підприємства знаходяться у ситуації, коли геополітичні зміни диктують їм абсолютно нові умови діяльності. Якщо підприємство бажає залишитися прибутковим, конкурентоздатним та розвиватися, воно має використати наявний ресурс часу вже просто зараз.

Необхідно зайнятися, по-перше: економічною оцінкою власного стану, по-друге уважно вивчити закони, правила та умови роботи потенційного партнера, – Європейського союзу, по-третє: змінити або сформувані нову економічну, фінансову, виробничу і маркетингову стратегію підприємства.

Невиробничі підприємства знаходяться у кращих початкових умовах, ніж виробничі, в силу мобільної структури та будуть адаптуватися по принципу «пошук та відкриття нових можливостей». Виробничі підприємства знаходяться у найбільш складних умовах, оскільки сама структура виробництва перебудовується протягом довгого часу та є досить затратною. У обох видів підприємств є певний часовий проміжок для того, щоб прийняти та запровадити рішення із зміни економічної стратегії, тому цей фактор слід використати прямо зараз, для того щоб не довелось у близькому майбутньому виконувати необхідні перетворення, але уже по факту їхньої невідворотності, не маючи на це достатньо часу.

Література

1. Мокрицька Г. М., Минів Р. М., Батюк Б. Б. Євроінтеграційні аспекти виробництва м'яса в сільськогосподарських підприємствах України: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького*. Серія: Економічні науки. 2018. Т. 20, № 91. С. 119–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_/2018_/20_91_27.
2. Мікула Н. А. Транскордонне підприємництво – досягнення і проблеми на шляху євроінтеграції. *Регіональна економіка*. 2009. № 4. С. 232–233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2009_4_33

Григорян О. О.
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
м. Харків

ОЦІНКА НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА РІВЕНЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Актуальність дослідження. Впровадження інновацій є ключовим питанням змін у повосенній економіці. В Україні розвиваються економіки європейського типу з високим рівнем конкурентоспроможності та необхідністю налагодженого розвитку соціальної та економічної складових суспільства, вимагають зниження частини тіньової економіки в структурі економіки. Тіньове господарство виконує ряд функцій, які впливають на суспільство, викликаючи різні ефекти, які можна поділити на позитивні (стабілізуючі) та негативні (дестабілізуючі).

Два з чотирьох методів розрахунку тіньової економіки зафіксували збільшення рівня «тіні», порівняно з 2019 роком методів збитковості підприємств – на 7 в.п.; до 27 % офіційного ВВП, монетарний метод – на 1 в.п. – до 30 % ВВП. З окремими видами економічної діяльності ВЕД компанії показали невинуватно високе зростання збитковості підприємств 0.

Впровадження інновацій підтримують галузі: сільське господарство, рослинництво та тваринництво, екологічний напрям, очищення домішок, діагностика в медицині. Конкурс на здобуття щорічної премії Кабінету Міністрів України, заснованої постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701 за розроблення і впровадження інноваційних технологій у 2021 році, поданих на розгляд у 2022 році. Серед 17 робіт в переліку першочергове місце посідає галузь машинобудування «Розробка та впровадження комплексу інноваційних технологій для виготовлення прецизійних виробів машинобудування 0.

На управління економікою та політичну кризу негативно впливає тіньова економіка, підґрунтям якої є системна корупція, яка вражає всі сфери суспільного життя. Негативно позначається як на зовнішньому іміджі, так і на інвестиційному рейтингу України прагнення до незаконного збагачення представників влади. За даними міжнародних організацій з фінансового моніторингу корупція, за відсутності відповідного реагування, діючих бар'єрів може стрімко зростати, вражаючи все нові сфери та рівні національної економіки 00.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У представників державної влади формується механізм щодо подолання вказаної проблеми, яку неможливо здолати безсистемними, разовими заходами. Проблема протидії корупції країни, цифровізації, діджиталізації у теперішній час є

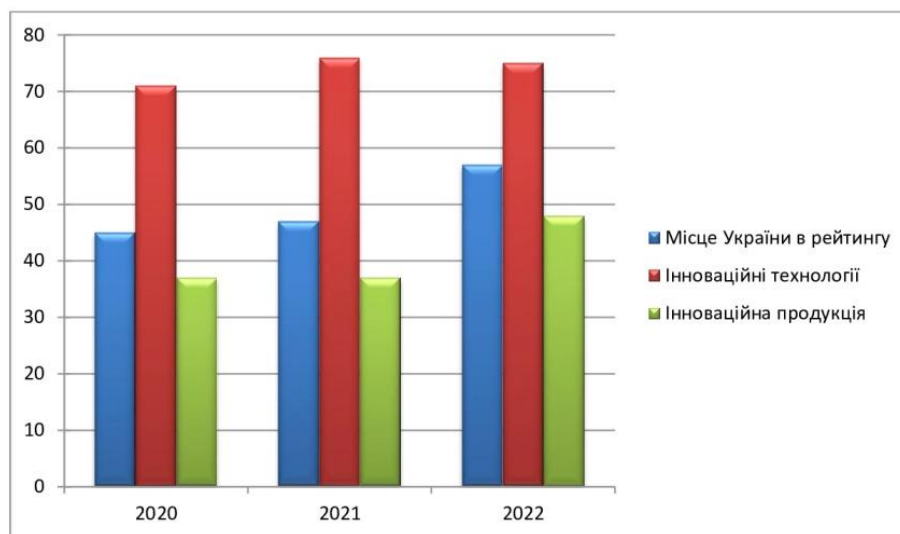
надзвичайно важливою в Україні. Це зумовлює підвищення наукового інтересу до вивчення зазначеної проблеми. Серед науковців вагомий внесок у це дослідження зробили Внукова Н. М. [1], Гаряєва Г. М. [3], Мовчан А. В. [5], Шевелєв К. Є. [3].

Мета статті: теоретичний аналіз можливого впливу тінізації економіки на гальмування впровадження інновацій.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про запобігання корупції» корупція визначається, як використання особою зазначеною у частині 1 статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостями з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/ пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/ пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі зазначеній у частині 1 статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостями [7].

Характерними для умов кардинальних політичних і соціально-економічних перетворень у суспільстві наявні форми корупції та імовірні ризики виникнення нових форм зумовлені широким колом об'єктивних і суб'єктивних причин. Методики державного управління поступово замінюються новими, міністерства та відомства скорочуються, об'єднуються, знову поновлюються, вірогідність корупційних діянь значно зростає. Після проголошення незалежності України розпочався процес перерозподілу державної власності у нові її форми, де є оцінка вартості об'єктів, передача (продаж) їх новим господарям, продовжився процесами цифровізації, діджиталізації економіки, суспільства, спрямований на впровадження інновацій, розробку стандартів на європейському рівні [1, 2].

Тіньова економіка негативно впливає на впровадження інновацій. Відбувається скорочення їх впровадження. У рейтингу Глобального індексу інновацій, що ранжує 132 країни світу Україна в 2020 році посідала 45 місце, в 2021 – 49, 2022 – 57 місце (рис. 1) [10]. Порівняно з 2020 роком наша держава «знизилась» в рейтингу на 12 пунктів, що негативно впливає на загальний прогрес.

Рис. 1. Місце України в рейтингу Глобального індексу інновацій (2020–2022 рр.)*

* побудовано за [10]

Поширюються особливо тяжкі злочини в умовах криміналізації суспільства, корумповані митники та правоохоронці незаконно збагачуються, а державний бюджет України не отримує надходжень [6]. Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [8]. Рівень тіньової економіки у 2021 році становив 32 % від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п. більше за показник 2020 року [9]. Завдяки «шокового» зростання світових цін на сировину (енергоносії і сільськогосподарську продукцію), які спонукали суб'єктів господарювання зменшувати ризики втрати лімітованих ресурсів в умовах збільшення виробничих витрат призвело до незначного

збільшення рівня тіньової економіки. Періодичні карантинні обмеження 2021 року стримували розвиток та темпи відновлення більшості видів економічної діяльності.

Індекс очікуваної ділової активності (ІОДА) був нижчий нейтрального рівня і становив 48,6 у 2021 році, у червні 2022 року – 41,3. Цьому сприяли пошкодження транспортної інфраструктури та логістики внаслідок військових дій, закриття повітряного простору, руйнування сфери послуг, подорожчання сировини, скорочення чисельності працівників та міграції персоналу. Не зважаючи на воєнний стан, відбувається прискорення фінансово-економічних змін в економіці України, яка продовжує працювати, її падіння не є практичним, значення індексу ІОДА у червні поточного року порівняно зі значенням 2020 року березня місяця початку пандемії COVID-19 [6]. Проводили опитування підприємств з 2 по 21 червня 2022 року, в ньому взяло участь 417 підприємств, серед опитаних 45,3 % – компанії промисловості, 28,3 % – компанії сфери послуг, 21,8 % – торгівлі, 4,6 % – будівництва, 31,7 % респондентів – великі підприємства, 31,9 % – середні, 36,5 % – малі [6].

Виявлено вплив тіньової економіки на суспільство, соціальну сферу, населення, зниження податкових надходжень до бюджету, зниження обсягу виробництва, збільшується рівень інфляції, знижується довіра населення до кредитно-фінансових установ.

Висновки. Піднята проблема має звернути увагу до необхідності гальмування поглиблення процесів тінізації економіки, унеможливлення достовірної оцінки процесів легальної економіки, результатами чого є неточні дані при визначенні макроекономічних показників і відповідно тактичні і стратегічні ризики соціально-економічного розвитку, що не сприяє впровадженню інновацій. Бізнес у червні 2022 р. поки що негативно оцінив перспективи своєї економічної діяльності, зруйновані потужності та ланцюги постачання, блокування портів і пошкодження транспортної інфраструктури, здорожчання енергоносіїв та зростання виробничих витрат підприємств, погіршення інфляційних очікувань.

Література

1. Внукова Н. М. Зміна фінансово-економічних відносин учасників Індустрії 4.0 в умовах особливого правового періоду. *Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Берегове, 15 черв. 2022 р.: тези допов. Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2022. С. 305–306. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27715>
2. Внукова Н.М. Світовий тренд прискорення стартапами інноваційних змін в Індустрії 4.0 *Право та інновації*. 2022. № 3. С. 17–22. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/857/656>
3. Гаряєва Г. М., Шевелєв К. Є. Тінізація економіки як фундаментальна складова корупції в Україні. Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації : зб. тез доп. наук.-практ. конф., м. Харків, 16 квіт. 2021 р. Харків : ХНУВС. 2021. 48–50 с.
4. Міністерство освіти і науки України. Перелік робіт, поданих у 2021 році для участі у конкурсі на здобуття у 2022 році щорічної премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/premiya-kabinetu-ministriv-ukrayini-za-rozroblennya-i-vprovadzhennya-innovacijnih-tehnologij/premiya-kabinetu-ministriv-ukrayini-za-rozroblennya-i-vprovadzhennya-innovacijnih-tehnologij-2021/perelik-robit-podanih-u-2021-roci-dlya-uchasti-u-konkursi-na-zdobuttya-u-2022-roci-shorichnoyi-premiyi-kabinetu-ministriv-ukrayini-za-rozroblennya-i-vprovadzhennya-innovacijnih-tehnologij>
5. Мовчан А. В. Актуальні проблеми протидії корупції в Україні. *Вісник кримінального судочинства*. 1. 2017. С. 116–121.
6. Національний банк України : офіц. сайт. Індекс очікувань ділової активності підприємств у червні 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/indeks-ochikuvan-dilovoyi-aktivnosti-u-chervni-buv-nijchim-rivnovajnego-rivnya--natsionalniy-bank-ponoviv-schomisyachni-opituvannya-pidpriyemstv#>.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних (БД) Законодавство України. Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/1700-18>
8. Тіньова економіка. Загальні тенденції: аналітична записка. Міністерство економіки Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Відділ з питань економічної стійкості та статистики. Жовтень 2022. URL: www.me.gov.ua
9. Global Innovation Index 2022 URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf
10. SMIDA. Офіційна сторінка. Рівень тіньової економіки в Україні. URL: <https://smida.gov.ua/news/allnews/riventinovoiekonomikivukrainiu2020rocizrisdo30vvp>

Дзюба Д. В., Шишкова Н. Л.
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Виключні умови збройної агресії проти України надають надзвичайної значущості проблемі сталого розвитку та ефективного управління підприємства. Її важливість зростає у контексті сучасних викликів, зумовлених негативними обставинами воєнного часу та позитивними – євроінтеграції. Адже в теперішніх умовах релевантна інформація здатна бути прийнятною для того, аби відповідно спрямовувати контроль на акумулювання фінансових ресурсів та їх подальше використання з метою сталого розвитку суб'єктів господарювання, для підвищення ефективності його діяльності. Модернізація інформаційного забезпечення внутрішнього контролю має здійснюватися відповідно до нинішніх викликів. При цьому слід брати до уваги адекватність спрямованості потоків інформаційних та фінансових ресурсів. Завдяки інформаційним потокам відбувається моніторинг за ефективністю діяльності підприємства. Відтак йдеться про дотримання взаємної відповідності спрямування інформаційних, матеріальних та фінансових потоків.

Розглянуте питання є актуальним у сьогоденних реаліях, оскільки підприємства будь-яких галузей господарювання завжди намагаються створити якісні та конкурентоспроможні продукти, котрі зможуть задовольнити потреби споживачів, що насамперед і є однією з основних умов сталого розвитку. Але їх ефективне управління можливе лише за умови розбудови дієвого внутрішнього контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання облікової інформації пов'язано з низкою проблем, зумовлених як низьким рівнем компетенції облікового персоналу в сфері комп'ютерних комунікацій, пов'язаних з цим невиправдано великих втрат часу на впорядкування документообігу, так і відсутністю мотиваційних та організаційно-технічних механізмів спонукання до покращення якості і дотримання умов безпеки облікової інформації.

Проблемам якості управління приділяють увагу економісти-науковці. Так, Лисенко О. М. [1, с. 27] наголошує, що для інтеграції вітчизняних товаровиробників у світову економічну спільноту необхідна корінна перебудова, насамперед, державної системи стандартизації, гармонізація з міжнародними нормами, що формують базу для виконання обов'язкових вимог до якості продукції та послуг.

Немий С. В. [2, с. 111] пропонує спосіб узгодження системи управління якістю промислового підприємства з новим стандартом ISO 9001:2015, що дає змогу ефективніше організувати проходження інформаційних потоків, децентралізувати відповідальність за якість продукції, покращити взаємодію із замовником тощо.

Крім того, існує думка науковців, що робота керівництва в рамках реалізації заходів, спрямованих на формування надійної облікової інформації та ініціюють захист облікової інформації [3, с. 160], спрямовані на внутрішню перевірку надійності та достовірності облікової інформації та пов'язані з підвищенням безпеки облікової інформації, повинна зосередитися на тому, щоб примусити працівників управлінської і облікової сфери привести свої цілі, ділові якості і професійні навички у відповідність з тими вимогами, що пред'являють умови інтеграції безпеки і якості облікової інформації. Окремо слід відзначити, що внутрішній контроль має відповідати сучасним викликам використання ІТ-інструментарію [4, с. 146].

Таким чином, прогалини у формуванні та використанні достовірної і якісної облікової інформації можуть нанести більшу шкоду, ніж прямі втрати матеріальних і фінансових ресурсів. Тому постає проблема постійного моніторингу і ефективного реагування на об'єктивні обставини, що перешкоджають якості та безпеці облікової інформації, як джерелу майбутніх управлінських рішень.

Мета статті: узагальнення змісту якісного внутрішнього аудиту, пов'язаного з концепцією сталого розвитку та ефективного управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. Основою сталого розвитку для підприємства є його відповідальність, в першу чергу, за прийняття рішень, які не перешкоджають ані екології, ані суспільству. Екологічна складова має на увазі забезпечення підприємства більш сучасними технологіями виробництва, котрі дозволять знизити до мінімуму будь-який поганий вплив на

довкілля. У даній концепції має бути врахована обов'язкова відповідність щодо законодавства, прописані міжнародні норми поведінки і взаємовідношення та співпраця з іншими суб'єктами господарювання [5, с. 69]. Діючим інструментом для вирішення чи попередження певних виникнення проблем діяльності підприємства є внутрішній аудит, головна задача якого є встановлення порушення розвитку у діяльності підприємства та розроблення порад для їх усунення. Дотримання такої концепції є досить важким процесом для аудитора, бо керівництво компанії займається впровадженням та підтриманням даного функціоналу завдань, а внутрішній аудит має забезпечити здійснення оцінювання ефективності та адекватності перелічених функцій, тобто моніторинг.

Кожна людина за час свого існування так чи інакше дотримується певних принципів. Вони по суті є основними показниками, завдяки яким і функціонує будь-яка система. Так само відбувається і з внутрішнім аудитом, а саме, також має певний особистий перелік, – це незалежність; об'єктивність; системність; комплексність; компетентність; ефективність [6, с. 16].

За дотриманням кожного з цих принципів стоїть ще багато правил та інструкцій, що ускладнює цей процес, але якщо довести справу до автоматизму, то якісний внутрішній аудит в забезпеченні ефективного управління підприємства не змусить довго чекати.

Висновки. Отже, якісно проведений внутрішній аудит є поштовхом для підприємства, що забезпечить підвищення ефективності його діяльності та не дасть проблемам на виробництві розвиватися далі. Підходи до формування внутрішнього контролю мають бути спрямовані на забезпечення надійності, захисту, достовірності та безпеки облікової інформації, орієнтовані на внутрішню перевірку надійності та достовірності облікової інформації, пов'язані з підвищенням її безпеки. Це дозволить своєчасно виявити джерела загроз з внутрішнього і зовнішнього середовища суб'єкту господарювання, які можуть привести до витоку, втрати, навмисного або ненавмисного переключення облікової інформації, стане основою ефективного управління підприємством.

Література

1. Лисенко О. М. Системи управління якістю: особливості впровадження згідно з новою версією стандарту ISO 9001. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. № 1. С. 27–34.
2. Немий С. В. Особливості створення і впровадження системи управління якістю на машинобудівному підприємстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Оптимізація виробничих процесів і технічний контроль у машинобудуванні та приладобудуванні. 2013. № 760. С. 106–112.
3. Шишкова Н. Л. Організаційні аспекти інтеграції безпеки та якості облікової інформації підприємства. *Бизнес Інформ*. 2016. № 12 (467). С. 160–168.
4. Шишкова Н. Л. Перспективи ІТ-модернізації бухгалтерського обліку: актуалізація теорії і практик. *Економічний вісник*. 2019. № 3 (67). С. 146–159.
5. Будько О. В. Роль внутрішнього аудиту в забезпеченні сталого розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2016. № 4 (1). С. 69.
6. Внутрішній аудит : навч. посіб. За ред. Ю. Б. Слободяник. Суми : ТОВ «ВПІ «Фабрика друку», 2018. 16 с.

Катерняк О. В., Христенко Г. М.

**Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут»,
м. Бережани**

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Ефективне функціонування бізнесу в умовах прискорення глобалізаційних та інтеграційних процесів вимагає серйозних змін в організації підприємницької діяльності. Головною запорукою успіху є інновації, оскільки забезпечують підтримку високих темпів

розвитку й рівня прибутковості підприємства. Інновації виступають засобом вирішення економічних, виробничих, організаційних, соціальних проблем виробників.

Основним спонукальним мотивом впровадження інновацій для більшості суб'єктів господарювання є виробництво конкурентоспроможної продукції з метою одержання прибутку. Однак в умовах конкуренції досягти бажаного результату можна при вдосконаленні усіх аспектів інноваційного розвитку підприємства з використанням інноваційного інструментарію, в основі якого лежить інноваційний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження особливостей формування інноваційного потенціалу підприємств зробили відомі українські вчені: В. Ф. Беседін, В. М. Геєць, О. І. Дацій, О. Ю. Єрмаков, М. В. Зубець, С. М. Кваша, М. І. Кісіль, О. В. Крисальний, П. А. Лайко, П. Т. Саблук, А. І. Сухоруков, В. М. Трегобчук, О. О. Школьний, Л. І. Федулова та інші.

Мета статті: обґрунтування теоретичних аспектів сутності і складових інноваційного потенціалу підприємства як основи його сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна активність підприємства залежить від його інноваційного потенціалу, під яким розуміють сукупність наявних ресурсів і можливість їх мобілізації з метою досягнення поставлених інноваційних цілей [1]. Завдяки високому інноваційному потенціалу підприємство може оперативнo реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, вести інноваційний пошук і здійснювати організаційні зміни.

Вважаємо за доцільне виділити наступні складові інноваційного потенціалу підприємства: техніко-технологічну, кадрову, фінансово-інвестиційну, економічну, організаційно-управлінську, інформаційну, маркетингову, інтелектуальну (рис. 1).

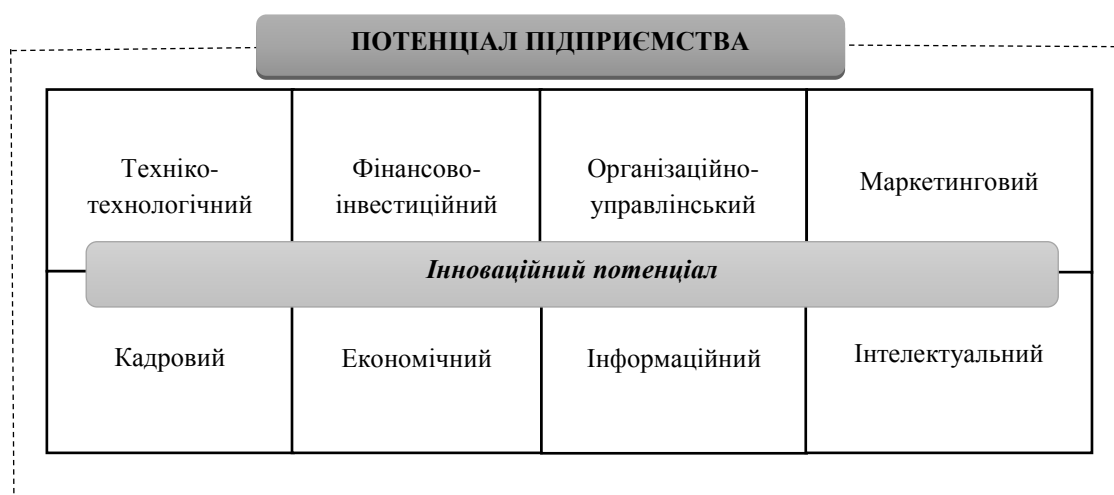

Рис. 1. Складові інноваційного потенціалу підприємства*

*власна розробка

Техніко-технологічний потенціал визначається здатністю підприємства до переналадження, перепланування операцій, впровадження сучасних технологій, оновлення, поповнення й модернізації матеріально-технічної бази.

Кадровий потенціал характеризує здатність персоналу підприємства генерувати та сприймати інноваційні ідеї, реалізовувати їх на практиці, застосувати нові техніко-технологічні, організаційно-економічні та управлінські рішення.

Фінансово-інвестиційний потенціал знаходить прояв у матеріальній основі забезпечення інноваційного розвитку підприємства.

Економічний потенціал забезпечує можливості вивчення ринків збуту, аналізу і прогнозування переваг інновацій, вибору ідей.

Організаційно-управлінський потенціал визначається наявністю на підприємстві організаційних умов для впровадження інновацій, а також відповідністю системи управління підприємством завданням інноваційного розвитку.

Інформаційний потенціал відображає інформаційну забезпеченість підприємства, ступінь повноти та точності інформації.

Маркетинговий потенціал пов'язаний з можливістю підприємства до систематизованого і планомірного спрямування всіх його функцій (визначення потреб і попиту, організації виробництва, продажу, післяпродажного сервісу) на задоволення потреб споживачів і використання потенційних ринків збуту. У структурі маркетингового потенціалу виділяють логістичний ресурс.

Логістичний потенціал – це сукупність реалізованих, пропонуваних до реалізації та перспективних можливостей підприємства зі створення ефективних логістичних систем на інноваційних засадах та ефективному управлінню матеріальними і супутніми потоками.

Інтелектуальний потенціал визначає можливості втілення знань, ідей, задумів і доведення їх до рівня нових технологій, організаційно-економічних та управлінських рішень.

Окремі елементи інноваційного потенціалу підприємства є частинами відповідних складових загального його потенціалу. Слід зазначити, що виділяють підприємства, в яких частка окремих складових загального потенціалу, що може бути віднесена до інноваційного суттєво різниться.

Висновки. Успішна діяльність підприємства, зміцнення конкурентних позицій на ринку, стабільний та сталий його розвиток можливий лише за умови наявності всіх складових інноваційного потенціалу.

Література

1. Єрмаков О. Ю., Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах : монографія. Ніжин : Вид. ПП Лисенко М. М., 2011. 196 с.

Книш Д. А.
Державний податковий університет,
м. Ірпінь

ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі відбувається докорінна зміна міжнародної економічної системи. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах науково-інноваційної модернізації технічного, технологічного та інтелектуального потенціалу України належить до категорії найбільш важливих стратегічних завдань. Розвиток інноваційного підприємництва, нарощування креативного людського потенціалу за рахунок реформування системи освіти, залучення глобальних інвестиційних ресурсів для фінансування дослідницьких та освітніх програм є основою інноваційного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи розподіл функцій управління між вищими органами державної влади, функції міністерств та відомств з питань науково-технічної інноваційної політики, можна стверджувати, що апарат більшості міністерств та відомств не налаштований на послідовне проведення інноваційної політики. Втім, і основний для інноваційної політики Закон «Про інноваційну діяльність», сприяючи організації інноваційної діяльності, все ж оминає її основні аспекти, залишаючи поза увагою основне питання – базові інновації. Окрім того, цей закон не може діяти до ухвалення Закону «Про пріоритетні напрями інноваційного розвитку економіки України» та створення передбаченої системи державних інститутів підтримки інноваційної діяльності [1].

Забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств є основною передумовою їх виживання, динамічного зростання та виходу на міжнародні ринки у глобальному конкурентному середовищі, про що свідчать світові економічні тренди. Відповідно до значення глобального індексу інновацій у 2021 році Україна посідала 49-те місце серед 132 економік, 76-ме місце із запровадження інновацій, 37-ме місце – за результатами інноваційної діяльності.

За даними Державної служби України у 2019 році частка підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, значно збільшилася порівняно з попередніми двома роками. Витрати на інновації у 2017 р. становлять лише – 9117, у 2018 р. – 12180, а вже у 2019 р. – 14220 млн грн [2].

Інноваційна діяльність є наслідком пошуку більш прибуткових сфер вкладення капіталу за умов падіння середньої норми прибутку. В умовах розриву виробничого та фінансового капіталів і

недостатності останнього механізм ринкового стимулювання інновацій не спрацьовує. Інновації досі не стали належним засобом підвищення конкурентоспроможності. У таблиці 1 наведено основні проблеми, що стримують розвиток інноваційної діяльності підприємств.

Таблиця 1

Проблеми, що стримують інноваційну діяльність вітчизняних підприємств

Проблема	Частка підприємств, %
Нестача власних коштів	83,0
Недостатня фінансова допомога держави	56,6
Великі витрати на нововведення	55,9
Високий економічний ризик	38,9
Недосконалість законодавчої бази	37,7
Тривалий термін окупності нововведень	34,6
Нестача інформації про нові технології	19,5
Нестача інформації про ринки збуту	18,3
Відсутність кваліфікованого персоналу	17,2
Відсутність попиту на продукцію	16,0

Також до проблем, що стримують інноваційний розвиток підприємств є вплив наукових кадрів за кордон. Щороку через таку тенденцію Україна втрачає більше ніж 1 млн дол. США. Тому, одним із ефективних засобів скорочення впливу наукових кадрів є збільшення фінансування науки, що передбачає поповнення бюджету, зміну ставлення влади до науки. Саме перехід від моделі з дешевою робочою силою до моделі з високим рівнем оплати ефективної праці стане першим кроком до формування конкурентоспроможної економіки. Підвищення професійного рівня паралельно зі зростанням оплати праці підвищить інноваційний розвиток підприємств. Негативним фактором також є відсутність повноцінної інформаційної бази щодо інноваційних проектів, що призводить до неможливості координації функціонування суб'єктів інноваційної діяльності.

Отже, інноваційний розвиток України повинен базуватися на:

– провадженні цілеспрямованої державної промислової та інвестиційної політики, спрямованої на активізацію нововведень, як пріоритетної складової загальної стратегії соціально-економічного розвитку держави, забезпеченні єдності структурної та інноваційної політики;

– створенні сприятливих інституційних умов для інноваційної діяльності в країні: правового забезпечення інноваційної діяльності підприємств; запровадження дієвого пільгового режиму здійснення інноваційної діяльності; удосконалення механізмів фінансування інноваційної діяльності;

– застосуванні засобів захисту національного ринку, виробництва та капіталу, заохоченні їхнього розвитку, стимулюванні інноваційної спрямованості останнього;

– послідовному збільшенні сукупного попиту, вдосконаленні інфраструктури ринків з метою підвищення частки складних, наукоємних продуктів в особистому та виробничому споживанні;

– створенні умов для реалізації вітчизняними підприємствами наступальної стратегії на зовнішніх ринках, підтримки конструктивної конкуренції на внутрішньому ринку, яка заохочуватиме підприємства до інноваційної діяльності [3].

З огляду на це, провідним напрямом у процесі переходу України до інноваційного розвитку має стати поліпшення інвестиційного клімату в Україні і всебічне стимулювання національного капіталотворення та інвестиційних процесів. Суттєво прискорити розвиток інвестицій в Україні могло б виведення витрат підприємства на інвестиції в основні фонди з-під оподаткування податком на прибуток.

Висновки. Отже, модернізація української економіки на засадах інноваційного розвитку має забезпечуватися комплексним застосуванням усіх доступних важелів економічної політики та запобіганням конфлікту між їхніми впливами і вирішенням стратегічних і поточних завдань. За цих умов інноваційна стратегія як така, що за визначенням сприяє підвищенню рівня прибутковості національних підприємств, може стати реальним простором для багатогранної співпраці держави і бізнесу [4].

Література

1. Квасницька Р. С., Ардашкіна Н. С. Особливості інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6, т. 3. С. 247–251.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Сучасна економіка : навч. посіб. / наук. ред. О. Ю. Мамедов. Ростов н/Д : Фенікс, 2000. 107 с.
4. Чуницька І. І. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Інвестування». Ірпінь : Державний Податковий Університет, 2022. 71 с.

Матюшенко Н. Р., Богуславська С. І.
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси

**ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. У наш час інноваційний розвиток у всьому світі зумовлений необхідністю постійного підвищення та утримання конкурентоспроможності підприємств. Використання інновацій є актуальним, адже це дає підприємствам можливість ефективно конкурувати на ринку, залучати нових споживачів, поліпшувати фінансові результати роботи. Але впровадження чогось нового може зазнавати і певних складнощів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем впровадження інновацій привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Свій вагомий вклад у вивчення цього питання внесли такі вчені як Колеватова А. В., Коваленко А. С., Олійник Н. М., Нестеренко Н. О., Макаренко С. М., Мельниченко О. А. та багато інших. Більшість з них розкривають велике значення інновацій, але про важкість їх реалізації в сучасних умовах держави.

Мета статті: розкриття та виявлення основних проблем їх впровадження на підприємствах чи в організаціях в сучасних умовах України.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний менеджмент являє собою процес організації прийняття управлінських рішень і організації управління, які тісно зв'язуються з неперервним оновленням усіх сторін діяльності підприємств, а також орієнтований на досягнення поставлених цілей за допомогою наявних інноваційних ресурсів із застосуванням різних принципів і методик [2].

Ключовими факторами прискорення інноваційних процесів є: розширення участі держави у цих процесах; полегшення процесу переведення інновацій з етапу розробки на запуск ринку з урахуванням культурних, інституційних та інфраструктурних характеристик; підвищення рівня розвитку ринкової інфраструктури; розвиток державно-приватного партнерства; формування регіональної структури для просування інновацій; вдосконалення податкової системи компаній, які займаються інноваціями шляхом використання системи податкових пільг для досліджень та розробок, застосування податкових пільг та інноваційних податкових пільг [3].

За даними таблиці 1, можна спостерігати кількісні показники впровадження інновацій. В ній можна побачити кількість упроваджених видів інноваційної продукції та обсяг реалізації [4].

Відповідно до статистичних даних можна побачити, ішло з початку 2000 р. було впроваджено велику кількість інновацій. Взнявши до уваги останній звітний рік (2020 р.) на фоні попереднього відчувається велика різниця, майже в 2 рази. Найбільше інновацій в цей період зумовлено умовами пандемії COVID-9 та розвитком різних технологій для забезпечення різних умов.

Інновації не завжди просто реалізувати [3]. Можна виділити наступні основні проблеми впровадження інновацій на сьогоднішній день:

1. Недостатність фінансування інноваційної діяльності підприємств у зв'язку з високою вартістю впровадження та освоєння нововведень, а також довгостроковістю вкладень. Підприємства не мають власних коштів на фінансування розробок, а можливість залучення фінансових коштів із зовнішніх джерел дещо обмежена. У кредиторів немає гарантії повернення грошових ресурсів та отримання дивідендів, капітальна інноваційна діяльність підпорядкована набагато більшим числом ризиків, ніж інвестиційна діяльність.

Впровадження інновацій на підприємствах*

Рік	Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг), усього одиниць / <i>Number of innovative products (goods, services) implemented in the reporting year, total units</i>	З них / <i>Of which</i>		Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств, % / <i>Share of the volume of the sold innovative production (goods, services) in the total volume of the sold production (goods, services) of industrial enterprises, %</i>
		Нових для ринку / <i>New for the market</i>	Упроваджених машин, обладнання / <i>Machines, equipment implemented</i>	
2000	15323	... ⁴	631	9,4
2001	19484	... ⁴	610	6,8
2002	22847	... ⁴	520	7,0
2003	7416	... ⁴	710	5,6
2004	3978	... ⁴	769	5,8
2005	3152	... ⁴	657	6,5
2006	2408	... ⁴	786	6,7
2007	2526	881	881	6,7
2008	2446	840	758	5,9
2009	2685	719	641	4,8
2010	2408	606	663	3,8
2011	3238	900	897	3,8
2012	3403	672	942	3,3
2013	3138	640	809	3,3
2014	3661	540	1314	2,5
2015	3136	548	966	1,4
2016	4139	978	1305	... ⁴
2017	2387	477	751	0,7
2018	3843	968	920	0,8
2019	2148	418	760	1,3
2020 ⁵	4066	691	647	1,9

* побудовано на основі джерела [4]

2. Відсутність у державних підприємств сучасної бази для впровадження розробок через поганий стан або відсутність необхідного обладнання. Багато промислових підприємств характеризуються високою ресурсоемністю та енергоемністю виробництва, що усуває високий рівень обсягу виробничого апарату [1].

3. Наявність феномену супротиву інноваціям, яке найбільш часто відбувається за двома причинами:

– людині властивий страх перед усім новим. Найбільше це виражено в перехідні моменти, особливо кризові, коли спостерігається соціально-психологічна нестабільність і впровадження нового виникає як загроза існуючому положенню;

– з точки зору інвестора, що вкладає гроші в будь-яку технологію, поява нової, більш ефективної, часто побудованої на нових принципах продукцію, створює загрозу існуючій. Тому інвестори стараються на якийсь час її зберігати, хоча б до тих пір, поки попередні вкладення не окупляться.

4. Відсутність кадрів, здатних ефективно керувати процесом, при чому кадрова проблема поширюється на всіх рівнях управління, як країни, так і окремих підприємств.

5. Проблеми в проведенні маркетингових досліджень інноваційних продуктів. Наразі нестійка економічна ситуація в Україні зашкоджує достовірній оцінці запиту на інноваційну продукцію навіть на короткострокову перспективу.

6. Інноваційна діяльність вимагає наявності на підприємстві відповідної організаційної структури управління.

7. Недооцінений людський капітал, який не враховується ні при визначенні уставного капіталу, ні при обґрунтуванні інвестицій, ні при виробленні стратегій посилення суб'єкта, в той час як у світовій практиці широко використовуються системи розвитку інтелектуального людського потенціалу [1].

Згідно з останніми статистичними даними найбільшою інноваційною активністю володіють крупні підприємства з чисельністю понад 1000 чоловік. Це можна пояснити тим, що великі підприємства мають більші фінансові, виробничі, людські, а також політичні ресурси - можливість висвітлювати свої інтереси, від чого багато в чому залежить успішність у конкурентній боротьбі. Досвід зарубіжних держав також показує, що інноваційний розвиток все ж таки вигідніше здійснювати великим підприємствам і корпораціям.

Висновки. Таким чином провадження інновацій – це складний процес для підприємств та держави в цілому. Щоб створювати інноваційні продукти для нових та зростаючих ринків, раціонально використовувати фінансові ресурси для впровадження наукоємних технологій, проте з цим є деякі проблеми, як і з загальним запровадженням інновацій в сучасних умовах України.

Література

1. Колеватова А. В., Коваленко А. С. Проблеми розвитку наукової та інноваційної діяльності в Україні, основні шляхи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23, ч. 1. С. 130–134.
2. Нестерено С. Інноваційний менеджмент як один із факторів підвищення конкурентоспроможності підприємств. *Бережанський агротехнічний інститут*. С. 116.
3. Makarenko S. M., Oliinyk N. M., Rybachok S. A. Удосконалення державної інвестиційної політики як основи впровадження інноваційних технологій на вітчизняних підприємствах. *Economic innovations*, 2019, 21.3 (72). С. 62–70.
4. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.11.2022).

Москальова Ю. Є., Ярова О. А.
Державний податковий університет,
м. Ірпінь

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки за умов глобалізації, жорсткої конкуренції та насиченості ринків дуже важливе місце посідають питання розробки і впровадження інновацій. Сьогодні ефективна інноваційна діяльність та управління нею є основою успіху будь-якої країни, галузі та підприємства. Інновації дають поштовх для економічного, технологічного, політичного, екологічного та соціального розвитку суспільства. Розроблення нових методів і підходів до вивчення інноваційної діяльності, впровадження нових принципів інноваційного розвитку, а також визначення внутрішніх бар'єрів в організації, які стримують упровадження інновацій, є необхідними передумовами розвитку ефективної та прибуткової діяльності підприємств та економіки держави в цілому.

Виклад основного матеріалу. В останні майже двадцять років все більшу вагу набуває риторика про необхідність державної інноваційної політики. Соціально-економічний стан в нашій країні підштовхує визначення пріоритетом національного розвитку інноваційну діяльність, не

залежно від сфер її прикладного застосування. У перехідному періоді змінилися пріоритети, які визначають інноваційну діяльність як таку. Перехід до ринкової системи відносин призвів до переходу до іншої моделі інноваційної діяльності, де основними замовниками стали бізнесові структури. Участь держави на дослідження і розробки скоротилося до мінімуму, що призвело до кардинального перегляду підходів до організації інноваційної діяльності. На перший план вийшли запити і вимоги отримання прибутку в обмежені терміни, що не могло не відбитися на наукоємні галузі в народному господарстві. Зміна концептуальних пріоритетів розвитку призвела до того, що за весь час з моменту проголошення незалежності інноваційна діяльність зменшилася до гранично малих розмірів. Відсутність соціальних цілей і завдань, спрямованих на далеку перспективу, в більшій своїй частині визначило сьогоднішню політику інноваційної діяльності. Відомо, що рівень розвитку і стійкість держави визначається питомою вагою інновацій в національному валовому продукті. У розвинених країнах він становить близько тридцяти відсотків.

Ситуація, що склалася в Україні обумовлена загальними кризовими явищами, які виникли як об'єктивний процес на стику епох у вигляді перехідного періоду. В результаті цього виникли протиріччя у всіх сферах людської діяльності, які вийшли на глобальний рівень і величина яких, досягла критичної позначки, що стало спонукальним мотивом організації великої кількості міжнародних конференцій, форумів, зустрічей під загальною назвою «сталого розвитку», в пошуках відповіді на основне питання – що робити. Перехідний період характерний необхідністю зміни парадигми мислення, якою задається висота інтелектуальних можливостей людини, стереотип і масштаб її мислення, на відміну від стаціонарних станів, де все стабільно і є можливість з досить високою ймовірністю скласти прогноз, характерний своєю непередбачуваністю через різке зниження придатності інструментарію, якими людина керується в своїй діяльності і алгоритмів, побудованих на ньому [1].

Для вирішення завдань такого рівня складності необхідне розуміння процесу і проблеми не на рівні окремих думок, при яких мається на увазі, що хочеться і що зручно, а оцінювати її з наукових позицій. Звідси виникає завдання створення понятійної єдності та адекватного ситуаційного аналізу і далі наявність адекватних технологій з відповідним духу часу методологічним забезпеченням, що дозволяє виробляти сучасну інноваційну діяльність. На сьогоднішній день світ використовує технології, напрацьовані до 90-х років минулого століття, коли стан суспільства був досить стабільним і стійким. Перебуваючи в перехідному періоді (кризової зоні), стійкі технології застаріли і не придатні для результативної діяльності. Відповідно, криза не є стаціонарним станом, в ньому не реалізуються ніякі закономірності, звідси інноваційна діяльність і рішення по її реалізації набуває особливої важливості – вона повинна бути визначена цільовими установками і ситуаційною доцільністю спрямованою на далеку перспективу [2].

У сучасному періоді підготовлені фахівці вузько спеціалізовані, і придатні тільки для стаціонарного стану. У кризових умовах результативна співпраця між ними утруднена, звідси – чим вище активність роботи вузьких спеціалістів, тим гірше і результати їх діяльності. Вузька спеціалізація ускладнює інноваційну діяльність. Інновації виникають на стиках, де вузькі фахівці працюють з утрудненням. Для такої діяльності необхідна відповідна системна підготовка, яка формує міждисциплінарне синтетичне мислення. З позицій системних закономірностей інновації – це нові наукові продукти, які виникли при системному складенні різноякісних об'єктів, явищ або процесів. Для продуктивної інноваційної діяльності необхідні фахівці, що мають підготовку в декількох предметних областях, що утруднено або наявність міждисциплінарного координатора, який зміг би здійснювати таку діяльність, що також має обмеження з позицій людських можливостей.

Постає питання кадрової підготовки фахівців, які вміють виконувати діяльність з системного складання і з'єднання. Інновації можливі тільки тоді, коли будуть відповідні кадри, здатні до генерації ідей, що можливо тільки при наявності синтетичного мислення. Специфічність інноваційної діяльності така, що вона можлива без залучення зовнішніх ресурсів. Єдиний необхідний ресурс, це сама людина і його методологічна озброєність, тобто, – внутрішній ресурс. Тому врахування людського фактору, його розвиток і формування поліфункціональних властивостей, дадуть можливість працювати на стику, що можливо тільки за допомогою системних методів третього покоління [2–4].

Якщо звернути увагу на людський фактор як на феномен ймовірнісної залежності, то очевидно, що він має дуже складний функціональний характер і залежить від взаємообумовлених факторів різної природи дотичних величин, що істотно посилюється в перехідний період. Виникає

величезна кількість взаємообумовлених варіантів. Для вирішення таких завдань, вчені перебували в пошуку методів протягом усього ХХ ст. В цей час математика, в пошуках вирішення завдань синтезу, особливо в системах з великою питомою вагою участі людини, стикалася з найрізноманітнішими прикладними проблемами в різних областях. Унаслідок великої динаміки складних функціональних залежностей, при великій кількості змінних без однозначних співвідношень, що визначають низьку прогнозу обумовленість, призводить до серйозних ускладнень в моделюванні і отриманні від нього результатів в практичній реалізації. Виникла необхідність в нових алгоритмах, відображених сучасним апаратом формалізації, а також засобів обробки великих інформаційних масивів, пов'язаних з процесами, де домінує людський фактор.

В кінці ХХ ст. з'явилася системна методологія, яка задовольняє всім вимогам сучасності, у якій сформульовані принципи та основні системні закономірності, на які можна опертися в інноваційній діяльності при моделюванні та прогнозуванні складних процесів. Вона складається з трьох окремих теоретичних викладів: теорії гіперкомплексних динамічних систем [2], закономірності системного розвитку [3], система діяльності [4]. Характерною особливістю цієї сучасної методології, є її універсальний характер. Вона володіє філософським рівнем загальності, будучи теоретично і методологічно повною міждисциплінарною концепцією, придатною для її безпосереднього застосування в конкретних завданнях. У даній теоретичній конструкції розглянуто механізм формалізації, який дозволяє враховувати людський фактор. Ця задача вирішена за рахунок двох особливостей теорії ГДС – моделі людини і принципу гомоцентризму.

Універсальність її визначена тим, що базується на нових принципах, вона побудована на методологічних інваріантах (універсалиях) – таких характеристиках, які присутні в будь-якому об'єкті, процесі або явищі, що розглядаються як система. Вони співвідносяться між собою закономірностями, описаними за допомогою введеного в науковий обіг нового апарату формалізації, гіперкомплексних матриць і графів як алгебраїчної і безперервної форм відображення [2].

Висновки. Україні потрібні методологічні засоби, які можна використати у наукових дослідженнях та інноваційної діяльності з урахуванням далекої перспективи. При цьому, акцент не просто на закономірності, а на сучасні наукові, універсальні в широкому діапазоні в часі, за якістю і в стані об'єкта. В даний час основна частина методик і методів вже застаріли, вони дуже вузькі. Вони були придатні тільки для певного періоду, рівня і для певної обмеженої сукупності об'єктів, що знаходяться в стаціонарному стані, зручному для спостереження

Література

1. Білорус О. Г., Мацейко Ю. М. Глобальна перспектива і сталий розвиток (Системні маркетингологічні дослідження) : монографія. Київ : МАУП, 2005. 492 с.
2. Малюта А. Н. Гиперкомплексные динамические системы. Львов : Выща школа, 1989. 118 с.
3. Малюта А. Н. Закономерности системного развития. Киев : Наукова думка, 1990. 136 с.
4. Малюта А. Н. Система деятельности. Киев : Наукова думка, 1991. 206 с.

Нечитайло І. Ю., Остапенко В. М.
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
м. Харків

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне військове вторгнення в Україну. Відтоді в Україні діє воєнний стан. У зв'язку з цим прийнято спеціальне законодавство в різних сферах, у тому числі в тих, що безпосередньо стосуються підприємницької діяльності. Зміни в законодавстві впливають на бізнес, на оформлення документів та вартість податків. Особливо за умов війни, коли закони можуть змінюватися відповідно до ситуації на фронті та економіці.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну українська харчова промисловість зазнала швидких змін, а пов'язане з цим українське законодавство істотно змінилося. В Україні діє воєнний стан, який змінює правила ведення бізнесу на користь держави. Щоб зберегти правопорядок і вирішити поточні макроекономічні проблеми, харчове законодавство потребувало адаптації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змінено квоти товарів щодо експорту товарів, які підлягають ліцензуванню. Постановами Кабінету Міністрів України (Уряду) від 5 березня 2022 р. № 207 [5], від 9 квітня 2022 р. № 422 [6] та від 3 травня 2022 р. № 549 зведено до нуля квоти на експорт жита, вівса, гречки та харчових продуктів [1]. Це означає фактичну заборону експорту. За наявності декларативної ліцензії можливий експорт пшениці та суміші пшениці та жита – меслін, кукурудза, куряче м'ясо та яйця та соняшникова олія. Будь-яка інша продукція може вільно експортуватися відповідно до стандартної процедури.

Мета статті: визначення основних тенденцій митного оформлення під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Зміни імпорту та експорту України за 2021–2022 роки представлено в таблиці. 1.

Таблиця 1

Зміни імпорту та експорту України (2021–2022 рр.)

Показник	6 місяців 2021 р.	6 місяців 2022 р.	Зміни, %	7 місяців 2021 р.	7 місяців 2022 р.	Зміни, %
Імпорт	31,1	25,3	–18,60	28,9	30	3,80
Експорт	29,9	22,7	–24,10	26,7	25,7	–3,70
Зовнішньоторговий оборот	60,9	48	–21,20	55,5	55,7	0,40
Сальдо зовнішньої торгівлі	–1,2	–2,6	116,70	–2,2	–4,3	99,10

Спрощено митне оформлення окремих видів товарів, у тому числі продуктів харчування. Зокрема, 9 березня 2022 року Уряд України прийняв Постанову № 236 [2], якою врегульовано питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України в період застосування воєнного стану. Цим нормативно-правовим актом передбачено можливість декларування та митного оформлення як безпосередньо на кордоні або перед будь-яким митним органом, так і за попереднім митним декларуванням без доставки товару на митний термінал. Крім того, уповноваженому митному органу надається можливість відстрочити сплату митних платежів при ввезенні товарів на митну територію України на підставі письмової заяви платника податків, поданої одночасно з митною декларацією.

Постановою Уряду України від 24 лютого 2022 року № 153 [7] затверджено перелік товарів критичного імпорту. Зокрема, назву постанови Кабміну № 153 від 24.02.2022 «Про перелік товарів критичного імпорту» змінили на «Про окремі питання щодо забезпечення здійснення імпорту» й затвердили перелік послуг, робіт, прав інтелектуальної власності, інших немайнових прав, призначених для продажу (оплатної передачі), за операціями з імпорту яких рекомендовано Національному банку забезпечити здійснення переказів.

Уряд України спростив вимоги до маркування імпортованих харчових продуктів для їх пришивидження ввезення в період застосування воєнного стану, прийнявши постанову від 9 березня 2022 року № 234 «Про заходи щодо забезпечення безперебійного постачання імпортованих харчових продуктів і кормів в умовах воєнного стану» [3]. Крім того, постачальники харчових продуктів можуть використовувати для інформації про продукцію іншу мову, ніж державна мова України, але супровідна інформація до партії товару має бути українською мовою. Допускається маркування харчових продуктів і кормів, що надсилаються як гуманітарна допомога, мовою імпортера. Оператори ринку, закриваючи свої потужності, можуть використати залишки упаковки чи контейнерів на інших потужностях з виробництва аналогічних харчових продуктів і кормів.

5 квітня 2022 року набрав чинності Закон України від 24 березня 2022 року № 2142-IX «Про внесення змін до Закону України про податки та інших законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства на період воєнного стану» [8] набрав чинності. Він запроваджує митну реформу, яка значно спрощує всі митні формальності для оперативного забезпечення потреб України в період воєнного стану.

Законом № 2142-IX введено в дію постанову Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 330 «Про деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, у тому числі транспортних засобів, в умовах воєнного стану», якою визначено спрощений порядок митне оформлення товарів і транспортних засобів [4].

Введення воєнного стану в Україні вплинуло передусім на ліцензування та квотування саме експорту товарів. Парламент вже декілька разів змінював перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню та/або квотуванню. Так, відповідно до останньої редакції змін до Постанови КМУ 1424, квотуванню / ліцензуванню підлягають товари, представлені в таблиці 2 [9].

Таблиця 2

Перелік товарів, що підлягає квотуванню та ліцензуванню

Товар	Квота	Ліцензія
Жито, овес, гречка, просо, цукор Сіль, придатна для споживання людьми Добрива мінеральні або хімічні, фосфорні Добрива мінеральні або хімічні, калійні Добрива мінеральні або хімічні із вмістом двох чи трьох поживних елементів: азоту, фосфору та калію; інші добрива; товари цієї групи у таблетках чи аналогічних формах або в упаковках масою бруто не більш як 10 кг	0 (фактично експорт заборонено)	Потрібна
Добрива мінеральні або хімічні, азотні	210 000 т	Потрібна
Пшениця і суміш пшениці та жита (меслін) М'ясо курей свійських, яйця курей свійських Велика рогата худоба, жива М'ясо великої рогатої худоби, морожене М'ясо та їстівні м'ясні субпродукти, солоні або в розсолі, сушені або копчені; їстівне борошно з м'яса або м'ясних субпродуктів: м'ясо великої рогатої худоби	Відсутня	Потрібна

Для отримання ліцензії на експорт вказаних вище товарів суб'єкту господарювання необхідно звернутися до Міністерства економіки України. Для цього необхідно подати в електронному вигляді заявку на видачу ліцензії, лист-звернення щодо отримання ліцензії та копії документа, що підтверджує експортну операцію. Варто вказати, що в період воєнного стану отримати таку ліцензію можна швидко (протягом 1–2 днів), більше того – не потрібно відвідувати Міністерство економіки України.

Зміни передбачають тимчасове призупинення сплати ввізного мита (для всіх компаній) та ПДВ (для юридичних осіб, які зареєстровані платниками єдиного податку I, II та III груп (крім тих, які сплачують 3 % доходу) при імпорті товарів, за винятком тих, що походять або вивозяться з росії чи будь-якої держави-агресора або вивозяться з окупованої території України в установленому законодавством порядку, а також транспортних засобів, які також звільняються від сплати акцизного збору за умови їх ввезення фізичними особами. На алкогольні напої та тютюнові вироби поширюються винятки з митних преференцій.

Висновки. Отже, з того моменту, як почалася війна в Україні та росія вторглася на суверенну територію країни, наше законодавство отримало низку змін, які контролюють економіку. Це зроблено для того, щоб отримати мінімальні економічні втрати від такої жадливої події, як війна.

Література

1. Про внесення змін у додатки 1 і 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2022-п#Text>
2. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-п#Text>
3. Про заходи щодо забезпечення в умовах воєнного стану безперебійного постачання імпортованих харчових продуктів і кормів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2022-п#Text>

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>

5. Про окремі питання щодо забезпечення здійснення імпорту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2022-%D0%BF#Text>

6. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1424-2021-%D0%BF#Text>

Попель С. А.
Державний податковий університет,
м. Ірпінь

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ПОДАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРИБУТТЯ

Актуальність дослідження. На сьогодні питання відповідальності за порушення правил подання загальної декларації прибуття в Україні залишається неврегульованим, оскільки в Митному Кодексі України відсутні норми, якими передбачено притягнення до відповідальності декларанта за несвоєчасне подання загальної декларації прибуття або подання недостовірних чи неповних відомостей митному органу про товари що переміщуються через митний кордон. Відповідно до чинного законодавства передбачена відповідальність лише за відсутність на момент здійснення митних формальностей у пункті пропуску через державний кордон України загальної декларації прибуття на товари, що є підставою для відмови у пропуску через митний кордон України товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що їх транспортують та притягнення перевізника до адміністративної відповідальності відповідно до Митного кодексу України.

На практиці, якщо у пункті пропуску через митний кордон України виявлено, що декларація відсутня то інспектором приймається рішення про «не пропуск» товарів через митний кордон та оформлюється картка відмови, якщо ж декларацію подано невчасно або із незаповненими полями то до неї можуть застосовуватися митні формальності (перевірка документів та відомостей, митний огляд, тощо). Таким чином, питання відповідальності декларанта за несвоєчасне подання або подання недостовірних відомостей у загальній декларації прибуття залишається невирішеним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сучасних інструментів попереднього інформування митних органів присвячені наукові праці таких вітчизняних науковців, як: І. Г. Бережнюк, І. В. Несторишен, Т. В. Руда, Л. М. Федоришена, О. А. Фрадинський. Проте, малодослідженим залишається питання нормативно-правового врегулювання відповідальності декларанта за несвоєчасне подання загальної декларації прибуття або подання недостовірних чи неповних відомостей митному органу, що і обумовлює актуальність дослідження.

Мета статті: аналіз міжнародного досвіду щодо відповідальності за порушення правил подання загальної декларації прибуття та напрацювання пропозицій для України.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна практика показує, що найчастіше серед видів адміністративної відповідальності за несвоєчасне подання загальної декларації прибуття або подання недостовірних чи неповних відомостей митному органу про товари що переміщуються через кордон застосовуються такий вид адміністративної відповідальності, як штраф.

Так у США на перевізників, які недотримуються термінів подання судового маніфесту (інструмент попереднього інформування), накладається штраф. Зокрема, у випадку, якщо перевізник не подає маніфест судна відповідно до правил та у спосіб передбачений Департаментом митної та прикордонної охорони США, не подає заяву протягом необхідного терміну або в електронному вигляді, подає до митного органу підроблені документи, або окремі елементи даних з перевізника стягується штраф у розмірі 5 000 дол. США за перше порушення і 10 000 дол. США за кожне наступне порушення [1].

В Європейському Союзі кожна держава самостійно встановлює відповідальність за даний вид правопорушення. У переважній більшості це є штраф розмір якого варіюється від 200 до 2000 євро, залежно від економічного рівня розвитку країни.

У Франції, якщо ENS (entry summary declaration – загальна декларація прибуття) було подано із порушенням правил її подання на такий вантаж може бути накладено штраф відповідно до статті 410 Митного кодексу Франції (штраф від 300 до 3000 євро). Відповідно до статті 410 штраф у розмірі від 300 євро до 3000 євро може стягуватися за будь-яке порушення митного законодавства, якщо це порушення не карається більш суворо відповідно до Митного кодексу Франції. Також, в цій статті наведено перелік правопорушень, за які може стягуватися штраф, а саме [2]:

– відсутність інформації або неточність, пов'язана з одним із показників, який має містити декларація;

– будь-яке порушення положень статей 72, 77-1 і 261 або положень наказів, виданих для застосування статті 24-2 Митного кодексу Франції (порушення термінів подання загальної декларації прибуття);

– будь-яке порушення вимог до якості товарів або пакування, які застосовуються до імпорту чи експорту, коли це не має на меті отримання відшкодування, звільнення від сплати чи зниження розміру митних платежів або фінансової вигоди;

– порушення положень 3 статті 293 А Податкового кодексу Франції (недотримання податкового законодавства щодо сплати митних платежів).

В Японії недотримання вимог подання попереднього повідомлення про товари може привести до того, що експортер або перевізник буде змушений сплатити штраф у розмірі 500 000 єн [3].

Ще одним із видів адміністративної відповідальності, який застосовується у міжнародній практиці є заборона завантаження та відмова у вивантаженні контейнерів. Застосовується у випадку, якщо за результатами аналізу ризиків попередньої інформації визначено, що товари, які переміщуються через кордон можуть бути небезпечними або такі товари, що переміщувати заборонено. У такому випадку митним органом приймається рішення про відправлення повідомлення декларанту про заборону завантаження у пункті відправлення (якщо порушення виявлено до моменту завантаження товарів на транспортний засіб та виходу судна з порту відправлення) або відмову у вивантаженні контейнерів у пункті призначення (у разі виявлення порушення після виходу судна з порту відправлення). Прийняття такого рішення дозволяє уникнути додаткових витрат державних коштів, що можуть бути спричинені необхідністю розпорядження небезпечними товарами, що перейдуть у власність держави у випадку конфіскації їх митним органом.

Такий вид відповідальності широко використовується в США, зокрема у випадках, якщо перевізником подано неповні відомості про товари, що переміщуються на територію США Департамент митної та прикордонної охорони надсилає йому повідомлення про заборону завантаження. Це повідомлення про заборону завантаження означає, що судноплавній компанії заборонено завантажувати на судно в закордонному порту, що прямує до США, конкретний контейнер, відносно якого виявлено порушення. Перевізникам, які ігнорують повідомлення про заборону завантаження, буде відмовлено у дозволі вивантажити контейнер у порту США, куди прибуде судно.

Міжнародний досвід показує, що питання відповідальності за порушення правил подання попереднього повідомлення про товари є досить актуальним і важливим, а тому практично в кожній країні наявний індивідуальний підхід до вирішення цієї проблеми. Оскільки в Україні відсутня відповідальність декларанта за несвоєчасне подання загальної декларації прибуття або подання недостовірних чи неповних відомостей митному органу, необхідним є внесення змін до Митний кодекс України, що стосуються відповідальності декларанта за порушення правил подання загальної декларації прибуття, а саме доповнити статтю 470 «Недоставлення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення та документів до митного органу призначення, видача їх без дозволу митного органу або втрата» в частині, що стосується визначення типів правопорушень, які можуть вчиняти декларантами при поданні загальної декларації прибуття та видів відповідальності, що можуть бути застосовані до порушника.

Крім того, необхідно в наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження Переліку відомостей, що вносяться до загальної декларації прибуття» № 502 від 13.08.2020 визначити відомості, які, в залежності від засобів та способів переміщення товарів через митний кордон України обов'язкові до заповнення в загальній декларації прибуття, оскільки зараз зазначеним нормативно-правовим актом затверджено лише перелік відомостей, що вносяться до загальної декларації прибуття але не визначено, які дані є обов'язковими до заповнення.

Висновки. Нормативно-правове врегулювання відповідальності за несвоєчасне подання загальної декларації прибуття або подання недостовірних чи неповних відомостей митному органу про товари що переміщуються через митний кордон допоможе прибрати «вузькі місця» у вітчизняному митному законодавстві та наблизить його до норм Європейського Союзу, що є особливо актуальним у зв'язку з набуттям Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу.

Література

1. What is Automated Manifest System (AMS) for Shipping Cargo? URL: <https://www.marine/insight.com/maritime-law/what-is-automated-manifest-system-ams-for-shipping-cargo/> (дата звернення: 14.10.2022).
2. Code des douanes URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071570/2022-10-06/ (дата звернення: 14.10.2022).
3. Japan Advance Filing Rules (AFR): Information & Submission Guide. URL: <https://www.freightcourse.com/japan-advance-filing-rules/> (дата звернення: 20.10.2022).
4. Customs clearance process automated manifest system. URL: <https://www.cyberlogitec.com/uncategorized/us-customs-clearance-process-automated-manifest-system/?ckattempt=1> (дата звернення: 21.10.2022).

Семряга Б. В., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

КОМУНАЛЬНИЙ КРЕДИТ І ЙОГО ФОРМИ

Актуальність дослідження. Децентралізація характеризується передачею органам місцевого самоврядування значного обсягу повноважень та бюджетних ресурсів. При цьому фінансова та організаційна спроможність органів місцевого самоврядування та створених ними нових підприємств зростає. Бюджетна децентралізація створює нові можливості для здійснення запозичень шляхом розміщення облігацій місцевих позик міськими радами. Тому з'ясування проблем, що перешкоджають розвитку комунального кредиту в сучасних умовах, потребує узагальнення і систематизації як основних етапів його становлення так і визначення складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання функціонування і розвитку різних форм комунального кредиту розглядали багато вчених, зокрема, Є. О. Балацького, А. Д. Гусакова, О. П. Кириленко, В. І. Кравченко, О. Ф. Кобилецької, К. В. Нікітенко, Ю. В. Петленко, В. М. Прядки, М. М. Сайко, І. Я. Чугунова та ін. Серед зарубіжних вчених Лоренс Дж. Гітман, Ричард Л. Петерсен, Фрідман Дж. К. та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, питання функціонування комунального кредиту в умовах децентралізації значно актуалізується та потребує подальших досліджень.

Мета статті: проведення комплексного дослідження комунального кредиту в системі фінансового забезпечення територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Система комунального кредитування України являє собою сукупність різноманітних фінансових відносин органів місцевого самоврядування з фізичними і юридичними особами, фінансово-кредитними установами, міжнародними організаціями і інститутами, в процесі яких формуються та використовуються місцеві фінансові ресурси, що акумулюються у фондах грошових коштів на місцевому рівні [1; 2].

Згідно із Бюджетним кодексом України, муніципальний кредит – це відносини, пов'язані з залученням до місцевих бюджетів грошових коштів фізичних і юридичних осіб на умовах строковості, поворотності та платності, в результаті яких виникають боргові зобов'язання органів місцевого самоврядування як позичальників або гарантів [3].

Муніципальний кредит виконує певні функції, через які проявляється його роль та призначення, а саме [4, 5]:

– розподільчу, відбувається формування коштів бюджету муніципального утворення та їх використання на принципах строковості, платності і повернення з метою найповнішого задоволення потреб населення в суспільно-необхідних і важливих послугах;

– регулюючи, проявляється в тому, що коли органи місцевого самоврядування вступають в кредитні відносини, це впливає на грошовий обіг, рівень процентних ставок на ринку грошей і капіталів, на виробництво й зайнятість відповідної території;

– контрольну, ця функція відповідає за здійснення контролю за рухом вартості у двосторонньому порядку, оскільки комунальний кредит передбачає повернення отриманих коштів; відтак, дія цієї функції поширюється як на процес запозичення коштів, так і на погашення та обслуговування місцевого боргу, який виник внаслідок цього.

Виділяють наступні форми комунального кредиту [4]:

а) місцеві запозичення:

– облігаційні позики;

– безоблігаційні позики;

б) комунальний бюджетний кредит;

в) комунальний банківський кредит;

г) гарантовані запозичення.

Залежно від джерел надходження коштів місцеві (муніципальні) запозичення поділяються на дві групи [3, 6]:

– місцеві (муніципальні) внутрішні запозичення (за винятком місцевих позик), здійснювати які мають право Верховна Рада АРК і міські ради;

– місцеві (муніципальні) зовнішні запозичення, здійснювати які можуть тільки міські ради міст.

Основними формами місцевих запозичень в Україні є: випуск облігацій внутрішніх місцевих позик; отримання позик та кредитних ліній у фінансових установах.

Характерною ознакою, що притаманна сучасній системі місцевих запозичень України, є наявність двох основних груп муніципальних позик, які виконують різні функції, але вдало доповнюють одна одну: до першої належать позики, що призначені для покриття тимчасово-касових розривів, які виникають при виконанні місцевих бюджетів і здійснюються з Єдиного казначейського рахунку на безоплатній основі (особливість); до другої – запозичення до бюджетів розвитку органів місцевого самоврядування.

Нормативно-правова база щодо місцевих запозичень в Україні не є повністю досконалою і відпрацьованою, яка не дає змогу сформувати цілісну систему місцевих запозичень. Тому для правильного функціонування ринку місцевих позик в Україні потрібно здійснювати комплексні заходи щодо нормативно-правового та організаційно-технічного забезпечення системи місцевих запозичень.

Світова практика показує, що у європейських країнах - Данії, Фінляндії, Німеччині, Італії, Нідерландах, Португалії, Швеції, Швейцарії – доступ органів місцевого самоврядування до ринку позичкового капіталу вільний і не обмежується державою, в інших країнах – Австрії, Бельгії, Великій Британії, Греції, Ірландії, Норвегії, Іспанії – цей доступ можливий за умови дозволів держави. У законодавстві практично всіх зарубіжних країн міститься вимога про спрямування запозичених фінансових ресурсів виключно на інвестиції. За рахунок позичок в європейських країнах формується, як правило, 10–15 % доходів місцевих бюджетів. Найвищий показник у Сан-Марино, він становить 69 %, у Нідерландах – 19, у Бельгії – 13, на Кіпрі – 12, у Чехії – 11, в Іспанії, Франції – 10 % муніципальних доходів.

Щодо європейського досвіду, то кредитори мають великий інтерес до місцевих запозичень у цих країнах пов'язується з широким поширенням гарантуванням державою виконання органами місцевого самоврядування своїх зобов'язань. Надаючи гарантії за місцевими позиками, держава сприяє зниженню кредитного ризику для кредиторів та відсоткової ставки за користування позиковими коштами для муніципалітетів. В Україні ж, відповідно до чинного законодавства, держава не відповідає за борговими зобов'язаннями місцевих бюджетів. Як результат, порівняно з європейськими країнами обсяг місцевих позик, здійснюваних місцевими органами влади, у розрахунку на душу населення в Україні є значно нижчим.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження встановлено, що комунальний кредит – економічні відносини, що виникають між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами економічної діяльності з приводу запозичення чи надання у тимчасове використання вільних грошових коштів на засадах зворотності, строковості і платності, в результаті

яких найчастіше виникають боргові зобов'язання органів місцевого самоврядування як позичальників або гарантів. Основними формами комунального кредиту в Україні є місцеві запозичення та місцеві гарантії. Фінансова децентралізація та потреби в інноваційно-інвестиційному розвитку місцевих громад в Україні створюють умови для використання органами місцевого самоврядування комунального кредиту як джерела фінансового забезпечення.

Враховуючи це, потребують вдосконалення нормативно-правова база щодо випуску місцевих запозичень; надання інформації про фінансову діяльність муніципалітетів, їх кредитоспроможність; створення комунального банку в Україні [7].

Література

1. Балацький Є. О. Мінімізація ризиків інвестування в облігації місцевих позик як основа розвитку муніципальних запозичень в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 3. С. 152–158.
2. Бондарук Т. Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні. НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. Київ, 2009. 608 с.
3. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
4. Брякало А. Є. Місцеві запозичення як джерело формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування. *Економіка та держава*. 2016. № 3. С. 98–101.
5. Кириленко О. П. Муніципальні фінанси : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2015. 360 с.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 1997 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
7. Глухова В. І., Гомулко Н. В. Комунальний кредит як джерело фінансового забезпечення розвитку територіальних громад. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 45–51.

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

Відповідальні за випуск:
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів
несуть автори публікацій*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету за адресою: <https://fbss.khmnpu.edu.ua/>